SV. ČECH

DRUHÁ KNIHA POVÍDEK A ČRT

SVATOPLUK ČECH:

DRUHÁ KNIHA POVÍDEK A ČRT.

NAKLADATEL F. TOPIČ

SEBRANÉ SPISY

SVATOPLUKA ČECHA.

DÍL XI.

DRUHÁ KNIHA POVÍDEK A ČRT.

V PRAZE.

NAKLADATEL F. TOPIČ KNIHKUPEC

1902.

DRUHÁ KNIHA

POVÍDEK A ČRT.

NAPSAL

SVATOPLUK ČECH.

V PRAZE

NAKLADATEL F TOPIČ KNIHKUPEC

1902.

Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

DRUHÁ KNIHA POVÍDEK A ČRT.

„Žoli“, „Liškovický pán“ a „Zastavená povaha“ náležejí ještě k mým prvním pracím z r. 1871, ale byly již pojaty do sbírky: „Povídky, arabesky a humoresky“; dále řadím do této druhé a následujících „Knih povídek a črt“ své drobné práce prosou od r. 1873, dílem ve jmenované a pozdějších sbírkách znovu otištěné, dílem v knihovém vydání dosud nevyšlé. Seřaděny jsou dle doby sepsání.

S. Č.

Žoli.

(„Světozor“ 1871.)

Pan Vašátko vedl život velmi spořádaný. Den co den snídal žejdlík sebraného mléka s makovou houskou. Dopoledne trávil v kanceláři, obědval v předplacení u „Vokatých“, odpoledne trávil opět v kanceláři, po kanceláři procházel se půl hodiny s Žolim za městem a na zpáteční cestě stavěl se u „Vokatých“ na večeři a na dvě sklenice piva. Po těch dvou pil sice vždy ještě půl „od shora“ — ale vždy jen po velkém prošení ostatní společnosti. Na večer konal pak doma různé prostocviky, jako: vypínání prsou, napřahování rukou, dosahování špičkami prstů ku špičkám bot při neohnutých kolenou, balancování stolice na ukazováčku a p., učil Žoliho přeskakovat přes deštník, peskoval hluchou hospodyni a četl k závěrku v posteli některou ze svých knih, kterou byl právě v přihrádce nahmátl a kde ji právě otevřel. Jediná neděle vnášela úchylku do toho právě hodinkového ustrojení života; tu míval

totiž odpoledne náramně dlouhou chvíli, kterou darmo hvízdáním, stříháním si nehtů, roztřiďováním svých starých bot podle větší neb menší jejich správky hodnosti, vymršťováním pantofle do protějšího kouta, odkud mu ho Žoli nazpět aportoval, přemýšlením, co by dělal, kdyby byl milionářem, a jinak ubiti hleděl. V létě ovšem, za krásného počasí nebýval takové trýzni v šanc vydán — tu naslouchal hudbě vojenské kapely v některé hostinské zahradě za branou.

Jak vidíte, byl pan Vašátko starým mládencem. Jak se jím stal, nevím a také to sem nepatří; ale tolik vám mohu sděliti, že krásnou pleť v nevelké vážnosti choval. Říkával, že „svázat je všechny do jednoho pytle", že „nejhorší vždycky na vrchu ostane", že „blázen, kdo vodu řešetem měří a horší, kdo ženské věří", a jiných negalantností více, že mi již při pouhém pomnění na ně mráz po zádech obíhá. Vlastně to sem také nepatří, ale uvedl jsem to z té příčiny, aby se nikdo marně netěšil na cukrové hubinky a cukrující holoubky, jimiž se z obyčeje každá půlstránková prosa oslazuje.

Pokud se politického vyznání pana Vašátka dotýče, které u nás v nynější době tvoří takořka základní tón každé podobizny, bylo velmi pochybné; někteří čítali ho mezi radikály, jiní mezi konservativce, jedni nazývali jej klerikálem, druzí svobodným zedníkem a třetí jinak. Tato mnohobarevnost měla svůj původ v tom, že pan Vašátko nikdy vlastní svůj náhled nepronášel, nýbrž toliko úsudky jiných pokrčováním ramenou a rovnáním brejlí doprovázel, kteréžto posuňky si každá strana vykládala ve svůj prospěch. Pan Vašátko hovoříval nejraději

o svém Žolim. Velmi šikovně uměl u „Vokatých“ každou rozprávku tím směrem zaváděti. Když se na příklad mluvilo o programu rumunské oposice, přešel k Žolimu následovně: „Ale to ondyno můj Žoli, pánové, skočil přes deštník takhle vysoko — bez žertu, takhle — — Hej, Žoli, ukaž pánům, no ukaž — hop! — tak, hodný Žoli — tu máš cukr.“

Však Žoli byl skutečně pes, jakých málo. Zevnějšek jeho byl sice nepatrný, ale pod neúhlednou tou slupinou skrývaly se nevšední dary. Uměl aportovat, panáčkem stát, pracku podávat, pěkně prosit, přes deštník v úžasné výši skákat, kotrmelce dělat, po psímu mluvit — zkrátka všecko, čeho se na vzdělaném psu žádati může. A při vší té učenosti byl nadmíru skromný; nikdy se nevtíral, o nic neprosil — nýbrž čekával vždy trpělivě, sedě na bobku a krásné moudré oči na pána upíraje, až mu tento nebo některý z ostatních hostů kost nebo jiný odpadek nějaký hodil. K jiným psům choval se zdrželivě u vědomí své převahy. Nikdy na ně neštěkal, nikdy se s nimi nepřátelil, nerval a mravní jeho chování bylo zcela bezúhonné. Jaký tu div, že pan Vašátko na svém psu velmi sobě zakládal, že k němu neobyčejnou náklonností lnul, kterouž mu Žoli splácel vzájemnou láskou.

Žoli měl u pana Vašátka zlaté časy. Tento utrhoval si téměř od úst, aby Žolimu tučné zbytky ostaly, vodil jej na procházku, stlal mu na noc houni vedle své postele a zastával se ho důrazně proti nájezdům zlomyslné hospodyně. Od té doby, co jednou po návratu z kanceláře hospodyni koštětem ozbrojenou při divoké honbě za čtvernohým svým

miláčkem postihl, zamykal vždy také dvéře ke kuchyni, aby se Žoli po jeho odchodu odnikud nepřátelského útoku nemusil obávati.

Můžete sobě tedy pomysliti, jaká to byla rána pro pana Vašátka, když jednou po kanceláři pokoj prázdný a po Žolim, vyjma lesklý mosazný obojek, uvnitř měkce vycpaný a vně vyrytou písmenou „V“ znamenaný, ani památky nenašel. Ihned vrhl podezření na hospodyni. Hnal se ke dveřím do kuchyně, však ty byly zamčeny, jak je ráno zůstavil. Že by byla padělaným klíčem neb jinak dvéře otevřela, nesnadno bylo mysliti, neřku-li dokázati. Ona také při výslechu s ní zavedeném třemi přísahami úplnou svou nevinu stvrdila. Okna a zámky nebyly porouchány — — mimo to, jakž by se byl za bílého dne v živém domě zloděj vloupati mohl? Pan Vašátko chytil se oběma rukama za hlavu. — Došel na patřičné místo — ani tam o Žolim nevěděli; dal inseráty do všech novin, plakáty na všechny rohy — Žoli jakoby se byl do vody propadl.

Uplynul týden — pan Vašátko nechodil na procházku, jedl s nechutí, u „Vokatých“ nedával se k půlce „od shora“ uprositi, večer neprováděl prostocviky, — ztrácel se vůčihledě. Minulo čtrnácte dní — pan Vašátko rozžehnal se již s nadějí, že se Žoli kdy více do svého obojku navrátí.

V ten čas přinesl mu listonoš psaní. Pan Vašátko se podivil, neboť psaní bylo u něho bílou vranou. Podivení jeho vzrostlo, když z poštovní pečeti „Bukurešť“ vyčetl; ale kdo vypíše úžas jeho, když otevřev psaní spleteninu šeredných klikyháků rozmodrchal v následující řádky:

V Bukurešti, dne...

Drahý pane!

Michelet nazývá ve své „bibli lidstva“ zvířectvo „světem němých bolestí“. Nikdo nepocítil hlouběji pravdivost toho výroku nežli já. Nikoli snad proto, že by se mi bylo u vás nejhůře vedlo — naopak: byl jste mi vždycky pánem dobrotivým, blahosklonným a památku vepřových žebírek, kterými jste mne tak často u „Vokatých“ pod stolem překvapoval, vyrve mi toliko smrt z vděčného srdce. Avšak v mé hlavě zaplálo světlo poznání a tu obhlédl jsem celou nehodnost toho postavení, k jakému nás člověk odsoudil. Nevědomky přičinil jste se sám k mému osvícení. Zavíraje mne na dobu svého pobytu v kanceláři do pokoje a později zamykaje dvéře do kuchyně, odkud mne před tím bezcitná hospodyně tak často z hloubání mého vyrušovala, přiváděl jste ke mně doby plodného dumání, z něhož záhy strom poznání přede mnou se vynesl. V těchto dobách vystupoval i sestupoval jsem po nebetyčném řebříku myšlenek, dumal jsem o světě i o sobě, oživoval jsem v paměti a probíral večerní hovory u „Vokatých“ a — což nejdůležitější — četl jsem v knihách Vašich. Především pak děkuju jedné z těchto knih za duševní své probuzení —: jest to německé pojednání o svobodě, ta tlustá kniha na levo, ve vrchní řadě, z níž jste titulní list na fidibus vytrhl. Knihu tuto přečetl jsem třikráte — umím ji téměř nazpaměť. Z listů díla toho vynořila se teprve přede mnou svoboda, dcerka nebes, v plném lesku vznešené krásy své. Tu teprve poznal jsem, čeho postrádám, oč

mne člověk připravil; tu teprve zjevil se mi v pravém světle psí osud: býti nohsledou, vlečkou, stínem člověka, bezvolnou hračkou jeho, živiti se odpadky jeho stolu, umírati za něho — bez díků. I přišel smutek na duši mou. Hle, tolik psů po světě a žádný nevzepře se proti noze, která mu šlape po šíji; každý snáší trpělivě obojek otroctví, líže potupný bič na něho upletený a styděti se odučil za řetěz a náhubek, které mu odnímají volnost slova a pohybu. Příroda opásala čelisti jejich mocnou zbraní — k čemu jí užívají? Aby bránili statek svého tyrana, aby zaopatřovali zvěřinou kuchyni jeho. Pro jeho kratochvíli učí se státi po vojensku, presentovati dřevěnou pušku. A v odměnu za mrzké ty služby moří je pán hladem, trýzní holí, odkopává v starobě od prahu svého. Kdež meze libovůle jeho? Psa nechrání žádný zákon. A kdyby i zákonů na papíře bylo, což platno, když soudci vlastní ruce tyranovy! Když jsem takto zoufal nad celým plemenem psím, vzkřísila mne pojednou zpráva jednoho starého díla cestopisného o cařihradských psech. Dověděl jsem se z něho, že tam bratří moji turečtí v úplné volnosti bez pánů žijí, svobodně po ulicích pobíhajíce, potravu dle chuti sobě volíce, ostrými zuby hájíce přirozených práv svých. Můj ideál volnosti vtělil se v maso a srst. Od té doby bělal se stále velebný Stambul v obraznosti mé, kýval na mne štíhlými svými minarety, přivolával mne (obrazně řečeno) hlasem Zlatého svého rohu. Ano, oddechnu sobě na vzduchu volnosti, osloním hlavu svou na zlatých paprscích svobody! rozhodl jsem se jednou, svrhl odhodlaně nectný obojek, políbil ještě onu německou knihu o svobodě, která se mi stala evangeliem spásy

— a uprchl. Byl bych Vám rád ťapku na rozloučenou podal, poslední pozdrav Vám zaštěkl — než obával jsem se, že byste mne násilím u sebe zdržel. Buďte zdráv!

Váš, nyní svůj

Žoli.

Pan Vašátko nevěřil svým očím. Dvakrát vypjal mocně prsa, napřáhl prudce ruku, vyškubl si chlup z obočí, — ale podivný list nerozplynul se v ruce jeho jako přelud chorobné obraznosti. A k tomu podobala se ta čmáranina na vlas psímu písmu — kdyby totiž pes vůbec psáti uměl, musil by jeho rukovlastně nohopis právě takhle vypadati. Ale kde se naučil Žoli psáti? Že by uměl německy, nebylo by ani tak divno, ale kde, probůh! se naučil čísti? Divná, nepochopitelná věc. Nikoli, není možná — však mne nedostanou — bezpochyby si někdo od „Vokatých" dovolil se mnou špatný žert — známe to! Ale psaní má poštovní pečeť bukurešťskou. Nu, přijdu tomu na kloub.

Netrpělivě očekával pan Vašátko večer. Mezi tím si ještě lámal hlavu nad tím, jak mohl Žoli obojek svrhnouti, při zavřených dveřích a oknech utéci — hm, a ten vytržený list z německé knihy — prapodivná, nepochopitelná věc!

Na večer přivedl pan Vašátko u „Vokatých" velmi obratně řeč na Žoliho, při čemž pilně tváře celé společnosti pozoroval, však nenašel v nich ani nejmenší podezřelé známky...

Po nějakém čase obdržel pan Vašátko od Žoliho druhý list. Zněl následovně:

V Cařihradě, dne...

Pane Vašátko!

Časem zdává se mi, že sním. A tu se obávám, aby se náhle klapotem Vašich trepek nesřítily ty štíhlé věže, v půli kamennými prsteny obepjaté, aby koště surové hospodyně Vaší nerozmetlo ty pestré, hemživé bazáry, jako druhdy tak často blahý sen svobody plašívalo od houně mojí. Ach, sen tento se mi splnil. Plným douškem požívám zlaté svobody. Nevím ani, kde bych začal s líčením rajského života, jaký nyní vedu. Zachce se mi procházky: jdu, kam libo — nejraději na Bospor, kde vlažný větřík mořský lichotně do mých kudrn se zabírá. Velmi rád se brouzdám v blátě; jest to rozkoš, ve které by lidé žádnému psu zbraňovati neměli. Brouzdám se tedy, kdy a kde se mi zachce, aniž by mi tu pochoutku kalilo pomyšlení, že se večer ve studené vodě teteliti anebo pod štiplavým věchtem svíjeti budu. Cítím-li potřebu spaní, zalezu si do některého stinného kouta, jimiž se Cařihrad jen hemží, a nikdo tam neruší hluboký můj spánek. Vůbec panuje tu ve větší části města klid, který sobě v Praze ani za drahý peníz koupiti nemůžete; věčný vrzot kolovrátků, který mne u vás časem div rozumu nezbavil, nerozrývá tu mé ucho; ani břinkot na piano nebo skřipot houslí v sousedství neburcuje mne z klidného rozjímání. Mám-li hlad, vyberu si z odpadků, které tu velmi lákavě každý práh ověnčují, co mi po chuti; ovšem

nenalézám mezi nimi ani cukru, ani odkrojků šunky, ani vepřových žebírek; za to však nemusím žaludek svůj také klamati holými kostmi, jako se časem u „Vokatých“ stávalo. Vás ovšem vyjímám: Vy jste nikdy kost do hola neohryzl jako ostatní, zvláště pan asesor. Farizejství a jezovitství jsou nejmírnější výrazy pro jeho počínání: obralť nejen kost do posledního vlákna, nýbrž pouštěl se i do kosti samé, a když konečně v ní a na ní ničeho nezbylo, házel mi ji pod stůl s okázalým: „Sem, Žoli, máš tu něco na zub!“ Nu, již to za mnou. Teď mám zde také plnou volnost slova; žádný košík mne nesvírá, nikdo mne neokřikuje, mohu štěkati na otrhance i na slušné lidi, třeba i na měsíc — a ten tu věru stojí za štěkání. A k tomu ta společnost, v jaké zde žiju! Ó, zdejší psi — — však o nich až podruhé.

Žoli.

Panu Vašátkovi nelíbil se tón toho listu naprosto. Nahoře jen „Pane Vašátko“, dole ani „Váš oddaný“ nebo něco podobného — toť věru velmi nezdvořilé. Nejlépe se mu ještě líbilo místo s asesorem. Přečetl je dvakráte a smál se při tom srdečně. Což abych večer to místo u „Vokatých“ okázal — popadali by se za břicha — však náhle se zarazil. Nikoli, dali by mne zavřít do blázince. Dostávat psaní od nerozumného zvířete — kdo to jaktěživ slyšel? Ovšem já za to nemohu. Divná věc! Kdybych byl fantasta nějaký, kdybych vedl nezřízený život, oddával se pití prudkých nápojů — ale při mé střídmosti, pořádnosti, střízlivé obraznosti!

Dlouho ještě přemítal takto pan Vašátko a rozhodl se konečně, že půjde k doktorovi a že příště psaní od listonoše nepřijme. Avšak nezašel k doktorovi, a když se listonoš opět u něho objevil, schvátil dychtivě psaní a hltal takořka následující řádky:

V Cařihradě, dne...

Vážený pane!

Slíbil jsem Vám předešle vypsání cařihradských psů. Předešle byl bych je vychválil až do nebe; dnes o nich pronesu již úsudek střízlivější. Pravda, jsou ozdobeni všemi vlastnostmi, které se na slunci svobody k plnému květu rozvíjejí: jsoutě poctiví, hrdí, na cti nedůtkliví, přímí atd., avšak jako žádné zrcadlo bez prášku není, tak nalézají se také při nich některé nepěkné stránky. Nejprve jejich nesmírná závistivost; o každou lepší kost bývají tu vždy kruté šarvátky a při těch nenechává jeden na druhém poctivého chlupu. Dále pak jejich přílišná neuhlazenost, abych nejmírnějšího pro to názvu užil: ještě bych jim odpustil jejich nečistotu, které sám přílišným zbožňovatelem nejsem, ač oni v té věci tak daleko z nejzazších mezí vybočují, že v srsti jejich veškeré geologické i kulturní poměry Cařihradu studovati lze; ale odpustiti jim nemohu úplný nedostatek jemnějších způsobů, ba obyčejných forem slušnosti; nečiní na příklad rozdílu mezi děravou halenou a slušným kabátem, neštěkají toliko na otrhance, nýbrž i na pořádné, rozšafné lidi. Před chvílí byl jsem toho svědkem, jak se k jednomu kupeckému mládenci z Pery velmi urážlivě chovali. Nu, vyna-

snažím se, abych mezi nimi ušlechtilejší mravy rozšířil.

Váš oddaný

Žoli.

Pan Vašátko byl s nadpisem a podpisem toho listu již více spokojen, avšak úplně smířilo jej s Žolim následující psaní, jež znělo:

Velevážený pane!

Seznal jste zajisté z prvního mého listu, jak upřímně a nadšeně svobodu miluju, avšak myslím tu pravou svobodu, jak ji překrásně líčí německá kniha ve Vaší přihrádce. Ach, musím Vám vyznati, že jsem té svobody zde nenašel. Jsem rozhodným přítelem volnosti slova: ale nikdy nemohu s tím souhlasiti, aby ledajaká chamraď ctihodnou osobu oštěkávati směla. A zdejší psi Vám štěkají beze všeho ohledu na každého, buď on kdokoli; i mne, jenž se nikdy v nevzdělanou tu chátru vřaditi nedám, která ani na zadních nohou seděti neumí, osmělili se nestoudným svým štěkotem urážeti, ba nedávno štěkali i na čauše, který se klidně po ulici procházel. „Já být tím čaušem," pomyslil jsem sobě, „já bych vás karabáčem přiučil patřičné úctě k tomu, komu úcta náleží." Z prvního mého listu jste nad slunce jasněji poznal, že jsem dalek všeho karabáčnictví, že planu nadšením pro volnost jednání, že bych pro svobodu poslední krůpěj krve vycedil, ale z toho neplyne nikterak, že bych se přidával k oné straně psů, která všechny dosavadní, věkem zasvě-

cené řády zvrátiti chce. Třeba bych neuznával vládu člověka nad sebou, chovám se přece k němu slušně, zdvořile, jak to důstojenství jeho přísluší. Všechno se ve mně bouří, když vidím, jak se ledajaký takový pes bez trestu na člověka uškubnouti smí.

Takto se mi zde vede obstojně. Někdy ovšem, hledaje marně v hromadě shnilých odpadků po chutnějším kousku, vzpomínám s povzdechem na chutné ty kůstky, které mi z ruky Vaší dvojnásob chutnaly; časem pak, když líhám na tvrdé chladné zemi, loudí se v sen můj svůdnými záhyby houně, na které jsem si u Vás tak často hovíval.

Nejvíce však stýskává se mi po večerech, kdy jste se se mnou zaměstnával. Zde jest hřivna má zakopána. Nikdo mi nenastavuje deštník, abych jej přeskakoval, nikdo neodkopává pantofel, abych jej aportoval, nikdo nestaví mne do kouta, abych panáčkoval. Zde pokládají takové věci za zpozdilosti. A mé srdce k nim tak přirostlo, na nich ulpěl nejkrásnější kus mé mladé poesie.

Váš nejoddanější

Žoli.

Vizmež poslední psaní Žoliho:

V Cařihradě, dne...

Vaše Milosti!

Stal jsem se mučenníkem za své přesvědčení. Vaší milosti nejvěrnější pes je mrzákem. Průběh věci jest ten. Onehdy procházel jsem se mezi jinými

psy po ulici. Pojednou shlédl jsem člověka, který plně pozornost mou upoutal. Bylť velmi malý, údů drobných a měl na sobě velmi ohmatanou ukázku evropského oděvu. Malý člověk tento držel v ruce velikou knihu, do níž pilně zapisoval, na všechny strany bedlivě se ohlížeje. Hned jsem se domyslil, že to bezpochyby nějaký cestovatel, který do některého západního listu cařihradské kaleidoskopy, náčrtky, obrázky a p., podávati hodlá. Zrak jeho spočinul na nás psech; četl jsem v něm nejhlubší opovržení. Již již nasliňoval mužík tužku, aby nějaký nepěkný úsudek o nás do knihy vepsal, tu — chtěl jsem mu dokázati, že nemá před sebou samé nevzdělané psy — usedl jsem na bobek a zdvihl jsem tlapky k prošení. Avšak zlým jsem zaplatil svůj záslužný skutek. Ostatní psi uvrhli se na mne a byli by mne jistě na kusy roztrhali, kdyby se tu na ulici nebylo objevilo několik kavasů. Tak přišel jsem pouze o jedno ucho. Jsem úplně vyhojen z pošetilých svých názorů, klnu svobodě, klnu oné tlusté německé knize; snadno může takový německý učenec papír svobodou kaziti, když má uši v jistotě a bavlnou zacpané.

Ó, kdybych se mohl nadíti odpuštění Vaší Milosti, kdybych směl doufati — ó, vrátil bych se s lítostí k nohám Vašim.

Vaší Milosti nejponíženější sluha

Žoli.

Pan Vašátko seděl jednou odpoledne doma a četl z dlouhé chvíle debaty v severoněmeckém říšském sněmu. Náhle zaškráblo něco na dvéře. Pan Vašátko otevřel — a kdo vypíše jeho radostný a žalostný úžas, když spatřil na prahu drahého Žoliho, ale v jakém stavu! Jedno ucho scházelo mu dočista a z chlupů dobrá polovice. Pan Vašátko chtěl ho v prvním okamžiku po přátelsku uvítati a chtěl se ho zvláště optati, jakým způsobem se z obojku vysmekl a při zavřených dveřích a oknech unikl, což mu po celý ten čas mozkem vrtalo, ale když se podíval do jeho očí, které tak zcela po zvířecku s kalným kovovým leskem na něm spočívaly, bezvýznamně, bez jiskry rozumu, uvízlo mu slovo v hrdle.

A nikdy nedověděl se také pan Vašátko, zda Žoli skutečně psal aneb-li někdo neslušný žert z něho si ztropil. Já sám to nevím. Ale to vím, že pan Vašátko s Žolim v bázni boží po dávném způsobu žili, vysokého stáří se dočkali a během času velmi, převelmi ztloustli.

Liškovický pán.

(„Světozor“ 1871.)

I.

Jediné neštěstí liškovického pána bylo, že zůstával právě v Liškovicích. Představte si, prosím, hodně povedenou českou chalupu: hřbet prolomený, došky všech odstínů, s polovice vypelichané, vyjevený vikýř s řebříkem bez příčlí, vrátka na závoru bez závory, na dvorku angrešt, hnůj, ošatky, podsvinčata, cihly, bidla, kamenný lom, děti v košilkách a v loužích, slamníky, smrad — — představte si, prosím, asi deset takových baráků, jakoby jeden druhému z oka vypadl, sušících se na holé stráni jako syrečky na prkně — a máte Liškovice! Jakž neměl pan Kopřiva láti osudu, že otecký jeho úděl takovým sousedstvím znechutil! Pěkný dvorec, úhledná stavení hospodářská, jednopatrové obydlí, nahoře pět pokojů, každý co nejskvostněji a nejvkusněji zařízený, oslňující bleskem obrovských zrcadel, vábící v měkká objetí sametových lenošek, pro-

chvívaný rajskými zvuky hracích hodin a obrazů, nasycený vůní líbeznou — a což to všechno při takové vyhlídce? Což platno drhnout okna, když z nich tu šerednou vyhlídku nevydrhneš, což platna liškovickému pánu všechna elegance v takové poušti? Dejme tomu, že četl některý román — měl' jich ve skříni několik v ozdobné vazbě se zlatou ořízkou — a provázel hrdinu jeho stínem a vůní rozkošného parku po boku bílé vzdušné bytosti s motýlem na vějíři a s rozčepýřenou růží ve vlasech, a tu mu najednou splynuly řádky před očima i kochal se přemýšlením, jak pěkně by na místě onoho hrdiny ve svém fialovém kabátě s poletavou pentlí u monoklu vypadal, jak elegantně by si po boku té větrné bytosti vykračoval, tu růži ve vlasech s její tváří, toho motýla na vějíři s — nu třeba s její letnou nožkou porovnával, dumal dále, jaktě vůbec vzorným švihakem, živým modním žurnálem pro celý okres: vznesl hlavu, vypjal prsa, přistoupil k oknu — — a místo parku Liškovice, až člověku špatno. Jindy přisedl k pianu, zahrál cituplně „Sněženky“ nebo „Zvony klášterní“, rozkolébal se na vlnách čarovných zvuků — tu vytrhl jej rázem pekelný křik, zmatená vřava, vyděšen spěchá k oknu — a hle, Liškovičtí tam chytají zaběhlého vepříka. Anebo se v myšlenkách před ním zamihla Ona — — Stůj, péro, nepředbíhej!

V okamžik, kdy vypravování mé začíná, stál pan Kopřiva v plném vystrojení na prahu svého domu a volal do dvora: „Hej, Kubyšto!“

Ze dvora nic.

Pan Kopřiva přiložil ruce k ústům a vzkřikl podruhé: „Hej, Kubyšto!“

Ze dvora zase nic.

Pan Kopřiva zabručel něco o vyhnání a pak zavolal: „Šafářko!"

Odnikud ani muk.

Pan Kopřiva chvíli čekal, pak zabručel něco o čeládce a pronesl své lakýrky různými kalužinami na dvoře obezřele k ratejně. Mladá buclatá šafářka dělala tam homolky. „Což jste dnes všichni ohluchli?" obořil se na ni, „hodinu volám, div si hrdlo nevykřičím —"

„Prosím, milostpane, já neslyšela —"

„Jak vy budete slyšet, až vás jednou všechny vyženu ke všem čertům! — Kde je Kubyšta?"

„Spí, prosím, na půdě," pravila šafářka, urovnávajíc si strakatý, řasnatý šátek na kynoucích ňadrech.

Pan Kopřiva sledoval s živým účastenstvím tento pohyb a pravil pak mírnějším hlasem: „Takový lenoch! Nemůže v zahrádce zalívat! Dojděte pro něho nahoru, hned ať ke mně přijde!"

„Hned, milostpane!" Šafářka vymáčkla ještě jednu homolku a šla. Pan Kopřiva vyšel za ní a sledoval zrakem tlustou, hrubou její nohu, pod níž příčle řebříku hlasně vzdychaly. Na půdě byla hned, ale tam jakoby se byla propadla. Pan Kopřiva čekal chvilku, chvíli, hodnou chvíli — ve vikýři neobjevoval se ani Kubyšta ani šafářka. Konečně mu došla trpělivost. „To by člověk zlostí pukl!" rozkřikl se. „Že budu muset za nimi!" A také musel. Když byl v půli řebříku, okázaly se ve vikýři zrzavé kudrny Kubyštovy promíchané řezankou a jetelem. „Lenochu," přivítal ho pán, „snad nemyslíš, že si tě platím pro spaní? Což se dost nevyspíš za celou

boží noc? Všichni jste na jedno kopyto. Pošlu za ním šafářku — a mohu si na ně počkat do soudného dne. Bůh ví, co tam zatím —" Tu pohleděl pan Kopřiva velmi ostře na Kubyštu. Ale ten podíval se mu do očí tak drze upřímně a veliké jeho zuby zabělely se v úsměvu tak bodře cynickém, že pan Kopřiva odzbrojen výčitku spolkl a mírněji doložil: „Nu, pojď přece dolů! Budeš zapřahat."

Kubyšta slezl opatrně po řebříku, pak podíval se čtverácky vzhůru k vikýři, z něhož se právě okrouhlá postava šafářky vynořila, a odtrhl náhle se smíchem řebřík. „No, nedělejte hlouposti, Kubyšto!" zvolala nahoře šafářka hluboce zardělá. Nevím, jak dlouho by se byl Kubyšta do vikýře šklebil, kdyby nebyl pan Kopřiva, který na výstup ten s patrnou nelibostí hleděl, určitě pronesl: „Nech již těch hlouposti a chystej se raději k zapřahání!"

Kubyšta přiklonil řebřík k vikýři, a k pánovi se obrátiv pravil: „Nepůjde to."

„Co nepůjde?"

„On už to nevydrží, poníženě prosím."

„Vždyť byl nedávno u sedláře."

„Na tom už sedlář nic nespraví, poníženě prosím. S ním už jen k pohodnému!"

„Dej pozor na jazyk!" rozhorlil se pan Kopřiva. „Už mám tvé prostořeké huby až dost. Znechutilo se ti omývání a prášení, chtěl bys mít zase nový, aby byl za čtrnáct dní horší než tuten — viď? Tys kat na kočáry, věru, kat, Kubyšto! každý ti pod rukou zrovna naříká..."

„Ale poníženě prosím, milostpane, vždyť ta naše archa už jedním kolem na tandlmarku stojí. Bouda jako hrachovina, polštáře jako sluníčka — ťupka

vedle ťupky — a na kozlík aby člověk ani nevylez' bez posledního pomazání. Při každém otočení kola to v té škatuli hrká, že člověk nestačí kříže dělat."

Pan Kopřiva celý v obličeji zahořel. Ústa jeho se otevřela, jako k strašnému hromobití, ale po chvíli vyhrklo z nich toliko: „Hybaj! Zapřahej! Bude mi tu něco povídat — takový kat na kočáry! Bude mi tu ještě něco rozkládat — Ať se s tím neloudáš, slyšíš? A vezmi livrej —"

Po tomto výbuchu přenesl pan Kopřiva opět své lakýrky šťastně na druhý břeh dvora. Když vystupoval po schodech ke svým pokojům, vrzalo to pod ním velice, při čemž lakýrky toliko spoluvinnicemi byly. Vešel do pokoje. Vejděme s ním.

Ach, zvoláte snad, to jsou tedy ty skvostně zařízené pokoje, to ta obrovská zrcadla, houpavé lenošky, vzácné obrazy — to tedy ten lesk, ta vůně, ta nádhera? Nu ano, odpovídám já. Zde máte zrcadlo: není sice obr mezi zrcadly — ale pro liškovického pána právě dost; z rohu sice trochu skla vypadlo, ale v rohu se beztoho nikdo neprohlíží; a třeba byste v něm ústa křivili, dovede si přece pan Kopřiva před ním nákrčník právě tak elegantně uvázat, jako kterýkoli dandy z pražských Příkopů. Zde máte lenošku; nemohu se vám sice zadušovat, že se pod plátěnou převlečkou sametem honosí, neboť jsem ji nikdy bez té převlečky neviděl — ale proč by ji pan Kopřiva tak pečlivě proti prachu obrňoval? Zde na skříni trůní starodávné hrací hodiny; nehrajou sice, ale to jen proto, poněvadž vůbec nejdou. Nad nimi kýval druhdy porculánový Číňan hlavou a kýval by snad posavad, kdyby mu nebyla upadla. V okně visí průsvitný obrázek, pra-

sklý sice a trochu vybledlý, ale barvy jeho lze ještě rozeznati, a kdyby bylo venku sucho, spatřili byste na podlaze dvouloketní koberec s pestrými květy — či ptáky? — ne, květy to asi jsou...

Zkrátka: pan Kopřiva může se spravedlivou pýchou byt svůj obzírati a jako povinný žold chválu širého okolí přijímati, které ho jednohlasně za prvního šviháka v celém okresu prohlašuje. Také venkov má své modní lvy, své dandy — a liškovický pán je nejdokonalejší venkovský dandy, jakého jsem kdy poznal. Jest chloubou celé krajiny, počátkem a koncem každé rozprávky, nedostižným ideálem všech pánů adjunktů na tři míle v okolí. Kdykoli se v ulicích okresního města objevuje na svém jízdeckém koni — nevyjíždí však na něm než po setbách a po žních — ukazují si měšťáci naň prsty, šeptajíce: „Hle, liškovický pán!“ a připojují s jakousi smíšeninou obdivu a závisti v oku: „A, což ten!“

Abych před vámi rozebral v části elegantní celek pana Kopřivy — co byste tím získali? Co by vám na příklad prospělo, kdybych poukázal k psím hlavám, které na jeho košili ve všech barvách duhy štěkají, k stříbrné ženské botce, kterou velmi galantně na hrdle nosí, kdybych naplnil duševní vaše nosy tisícerou vůní jeho vlasu, co by vám zkrátka prospělo vyčtení a vypsání všech prvků šatnice a toiletty jeho, když péro mé nestačí, aby vám zároveň vylíčilo vděk jeho pohybů, které plátěným a soukenným obalům teprve zvláštní duši, zvláštní život vdéchají? Když vám na příklad ani slabě nastíniti nemohu nevyrovnanou grácii, s jakou teď právě pan Kopřiva stoje v okně ozdobným bičíkem po lýtkách se šlehá?

Vlastně jest bičík ten určen pro jednoho psa, jménem „Jasoň“, který před lety dosti slušnému zevnějšku se těšil, ale nyní mnoho krásy a chlupů ztratil a po celý den místo zajíců blechy honí. — Pan Kopřiva dopřává mu zaslouženého odpočinku za kamny a toliko před hosty vyrušuje ho časem ze zoologických studií, při čemž ho několika nadávkami a šlehy bičíkem poctívá. Avšak nemyslete, že by takové jednání vyplývalo ze zlého srdce — Bůh uchovej! Pan Kopřiva hoví tím jen požadavkům dobrého tónu.

Dlouho stál tak pan Kopřiva v okně a šlehal se bičíkem po lýtkách, a čím déle tak stál, tím hustší mraky stahovaly se nad jeho brvami, tím častěji zažíhaly se pod nimi zlověstné blesky.

Tanulyť mu na mysli nedávné výstupy na dvoře a bouřily čím dále tím více útrobu jeho. On, před nímž sklepník v městě až k zemi se kloní, jemuž, když jen po pletené schránce na doutníky sahá, již pět ruk najednou fidibus podává, musí ve svém vlastním domě denně poslouchati neuctivá, ba urážlivá slova svého vlastního kočího a ostatní čeládky. Dávno by to byl všechno vyhnal, anebo tomu alespoň rázem hřebínek vyťal, kdyby nebylo té — té — tu se pan Kopřiva úzkostlivě ohlédl, jakoby ta — ta — myšlenky jeho zaslechnouti mohla. Však si zjednám doma pořádek, až si ženušku přivedu, až mladá hospodyňka správu domácnosti převezme; pak na shledanou, musjé Kubyšto i vy ostatní, a ta — ta půjde za vámi!

V rozhorlení svém šlehl se tu pan Kopřiva tak prudce přes lýtko, že z pochmurného snění svého náhle procitl a bičík daleko odhodil. Hled jeho zalétl

oknem do šedé krajiny. Však co v té pustině upoutalo náhle pozornost jeho, co jasní náhle mračný jeho zrak?

Tam stranou, kde se zatáčí prášivá silnice, jako by se schválně Liškovicům vyhýbala, naskytá se zrakům jeho zvláštní divadlo. Viděti tam povoz bokem pokleslý — snad se náprava zlomila nebo kolo vyvrtklo — a vedle něho tři postavy lidské, které plnou měrou pozornosti liškovického pána zasluhují. Vysoký a štíhlý pán s plédem na rameně a dvě dámy v širokých slaměných kloboučcích — kdož by to byl? V celém širém okolí neznal pan Kopřiva takového pána a takových dam. Puzen zvědavostí a zároveň galantností, která mu kázala, aby neznámým dámám v nehodě ku pomoci přispěl, sešel pan Kopřiva chvatně dolů.

Na dvoře posud o kočáru a Kubyštovi ani slechu ani vidu, ale za to klopýtl pan Kopřiva přes něco, co při bližším ohledání za Kubyštův parádní, patrnou stopou někdejší borty ozdobený klobouk uznal.

II.

Nejlehčeji nesl pád vozu menší a vkusnější z oněch dvou slaměných kloboučků, jehož střecha pravidlům proti ohni navzdor těsně nad párem jiskrných oček se rozpínala. Oči tyto vylétaly ze slaměného hnízda svého neustále na výzvědy do okolí a zřídka jen stavěly se při pokleslém kočáru, a to spíše s výrazem zvědavosti, nežli sklíčenosti. Ostatně,

kdo na kočár a nejbližší jeho okolí pohlédl, nemohl se zvědavosti ani ubrániti. V předu stál tu kočí drbaje se za uchem a bičem semo tamo klátě — vtělená víra v zázraky. Vedle něho vynášel nad míru vysoký a nad míru štíhlý člověk hladce ostřihanou hlavou k nebesům bílý cylindr a maje na každém lokti celou spoustu krabic a vaků, udržoval se v rovnováze pomocí obrovského deštníku, modrým plátnem obaleného. Oči jeho spočívaly s velikou napnutostí na schlípené postavě kočího. K němu pak samému vzhlížela se stejnou napnutostí obtloustlá dáma s modrými skly na očích, v černé přilehavé mantile, v náručí chovajíc jeřebatého psíka, který opět velmi zvědavě na tvář její pohlížel. Opodál stálo několik liškovických občanů a občanek a páslo své oči na tom řídkém výjevu.

Nevím, jak dlouho by tak byla celá společnost v očekávání příštích věcí nad zvráceným povozem stála, kdyby se tu nebyl vyskytl Kubyšta v modré zástěře, s vyhrnutými rukávy. Obešel několikrát kočár, poklepal na boudu, prohlédl zkoumavě vnitřní ústrojí a pak zabručel: „Chamraď — jako náš!"

Jako švihnutím kouzelného proutku oživilo se celé skupení. Nová naděje malovala se ve všech zracích. Nejdříve pohnul sebou majitel cylindru a učinil marný pokus proniknouti spoustou krabic a vaků k vestě, která dle návěští kovové umrlčí hlavy hodinky v sobě chovala. Pak vzdychl: „My už dnes na železnici nedojedeme, na žádný způsob nedojedeme. Bože, což to hnízdo ani kováře nemá?"

Kubyšta zastal se Liškovic rázným: „Má."

„Kočí, doskočte pro něho. Není nic naplat, chvíli se tu musíme zdržet," bědoval vysoký pán.

„Takhle do zítřka," prohodil Kubyšta, jemuž rozpaky společnosti působily patrné potěšení. „A ještě kdo ví —"

Na tvářích cestovníků jevilo se nemalé zděšení.

„— a to kdo ví," rozrýval Kubyšta ránu dále. „Snad by museli páni čekat až do pozejtří. Nejlépe bude, když se páni vydají pěšky na cestu do Makova. Je tam tři čtvrti hodiny a tam už se dostane jiná příležitost."

Dlouhý pán pohlédl na lepenkovou svoji garnituru, pak na dámy, a jevil veliké uspokojení, když z očí jejich úplný nesouhlas s návrhem Kubyštovým vyčetl.

„A což bychom zde nedostali příležitost?" optal se pán.

„Nevěděl bych —" odvětil určitě Kubyšta.

„Ani v onom dvorci?"

„Sotva."

„Hle!" pravila tu mladší dáma, „tamhle vychází právě někdo ze dvora. Zdá se, že to statkář sám."

A skutečně vyšel v té chvíli pan Kopřiva ze dvora a kráčel zprvu klidně, jakoby o blízkém výjevu ani tušení neměl, podél zahradní zdi. Náhle však se zastavil, přistínil dlaní oko a zaměřil přímo k místu neštěstí.

S počátku vábil k sobě veškeru pozornost pana Kopřivy štíhlý, vysoký pán s krabicemi. Pan Kopřiva měl totiž v jednom ze svých pokojů obraz, představující pocestného Angličana, nevím již v jakém osudném postavení, a ten Angličan byl právě tak vyčouhlý, nesl právě tak a takový pléd na rameně, tíhl k nebesům právě takovým bílým cylin-

drem, jako onen cizí pán. Snadno tudíž ujala se v panu Kopřivovi domněnka, že to nějaký lord Yes cestující pro vyražení se svou rodinou. Vždyť vůbec známo, jaké mívají páni Velkobritanci podivné nápady. Nu, a takovým nějakým nápadem byl tento zde přiveden až do Liškovic.

Ku chvále liškovického pána musím sděliti, že se za nestoudné Liškovice v duchu před Angličanem zastyděl. Zajisté procestoval ten lord Spleen půl světa, jak to u nich obyčej, viděl norské sosny ženoucí útokem na mračné nebe a nazpět padající do bezedných jezer, viděl pinie na temnomodrém nebi italském, onde spatřil dřevěné kostelíčky a domky, jako vysoustruhované, samá vížka — samá stříška; tu zase velikolepé chrámy a paláce, — samá římsa — samý sloup...; ale tak mizerné hnízdo, v tak šeredné krajině jako Liškovice nespatřil zajisté nikde. A což obyvatelé! Zajisté vypadá poslední žebrák římský lépe, nežli majetník největšího z těchto doškových strašidel — ty jeho hadry jsou aspoň malebné.

Však pojednou nastal v myšlenkách páně Kopřivových jasnější obrat. Z temného toho pozadí zajisté tím oslnivěji vybleskne zjev, zjev netušený v trudné této poušti, spojující v sobě všechny přednosti vyššího společenského vzdělání, tím více překvapí člověk, který vkusnou úpravou a mravy uhlazenými s kterýmkoli švihákem souostroví britanského se měřiti může. A jak teprve porazí je ta protiva, až ohyzdné panorama liškovické shlédnou v křišťálových oknech vzdušných pokojů, nádherně upravených, z nichž každý jinak, ale všechny překrásně jsou vymalovány. A což, až duchaplnou řečí — tu

zarazil se proud vábných myšlenek. Vždyť pan Kopřiva mimo beefsteak, o němž dosud byl na váhách, má-li se vyslovovati „bifštek“ anebo „piftek“, ani slova anglického neuměl. Jak s nimi začne rozprávku? Však brzy se potěšil myšlenkou, že všichni cestující Angličané drobátko v němčině se znají.

Až sem dospěl pan Kopřiva ve svém přemítání, když se zastavil, dlaní oko si přistínil a přímo ke skupení u kočáru zaměřil, jak jsem již výše pověděl. Spatřilť nyní, že oči celého skupení nevyjímaje ani jeřebatého psíka v loktech starší dámy, napnutě na něm spočívají. Pálily jej takořka na obličeji, však nejvíce mezi nimi ohnivá očka pod menším slaměným kloboučkem, velmi pěkně slušícím k malému okrouhlému obličeji s roztomile přitupělým nosíčkem a rámcem plavého spuštěného vlasu. Šaty střihu velmi vkusného přiléhaly k tílku štíhlému, nicméně s dostatek nadanému luznou mírnou plností, které byl pan Kopřiva tak nadšeným oceňovatelem. A k tomu dole nožka, že člověk právě jen lusknutím prstů omamující její dojem vyjádřiti může, nožka něžná v něžné botce, že ani kovová botka na košili páně Kopřivově nebyla hodna řemínky jí rozvázati. Liškovický pán byl pohledem tím všecek okouzlen; kdož mu to může ve zlé vykládati? Proti kouzlu ženské krásy žádný talisman tě neobrní, žádná přísaha lásky ani snubní prsten, a třeba pan Kopřiva jednou nohou u oltáře stál, nemohl mu přece svět ani Ona — ach, Ona! — zazliti, že se Bohu v mistrném jeho díle koří.

Pan Kopřiva kráčel velmi lehce, div se nevznášel, polní stezkou; věděl, že zraky cizinců každičký jeho pohyb stopují a chtěl jim již graciosní chůzí

svou jakousi předtuchu společenských pochoutek podati, jaké je očekávají. Litoval velmi, že nevzal s sebou monokl, neboť světlovým effektem jeho byl by mohl dojem své chůze nemálo zvýšiti.

Již byl před nimi. Poklonil se dvorně dámám, pak uklonil se též před vysokým lordem a pronesl ve zvláštním hledaném tónu, který hotové šviháky vyznačuje a mne vždycky — nevím proč — na kousání upomíná: „Ach, — neštěstí?"

Anděl s přitupělým nosíčkem odpověděl zvonkovým hláskem: „Ach, ano, pane. Veliké neštěstí! Jsme v louži a jestli nám Pámbu anděla nesešle, pro dnešek v ní ostaneme. Tu se nám zlámal kočár a dnes prý nebude kovář se správkou hotov. A my chtěli na železnici... malér, nu, malér! Už se tam sotva dostaneme."

Vlastenské tyto zvuky dotkly se příjemně i poněkud nepříjemně sluchu liškovického pána. Nepříjemně, poněvadž odvály krásný sen o lordu a jeho lady. O celý sáh byl by tím vystoupil v očích okresu, kdyby se bylo rozhlásilo, že mluvil s urozeným Angličanem, že jej uhostil s dámami ve svém domě, že jim zapůjčil svůj kočár, že zdvihl mladou, sličnou miss na stupátko — neboť chtěl všechno to učiniti — a jediný dech půvabných rtíků rozfoukl rázem tu třpytivou bublinu. Však útěchou byla mu špatná čeština, jakou teď slečna a později zvláště vysoký pán mluvil — není pochyby, šlechtická to rodina...

Pan Kopřiva odpověděl: „Milostivá slečno, ten anděl již jest vám seslán. Bezpochyby tohle najatá příležitost?"

„Ani ne tak najatá, jako spíše vypůjčená," pravil s úsměvem vysoký pán.

„Nu, to je jedno — na každý způsob může se odtud poslati nazpět. A zatím se osměluju, nabídnouti panstvu vlastní faeton — —"

Kubyšta, který velmi pozorně slovům pánovým naslouchal, otevřel tu náhle nemalá ústa k nějaké nemístné poznámce. Však na štěstí zpozoroval pan Kopřiva v čas tu zlověstnou přípravu a zahnal mu hrozebným posuňkem poznámku nazpět do hrdla. Pak pokračoval:

„— je sice také trochu porouchaný, ale jízdu odtud k železnici by mohl vykonati ještě čtyrykráte za sebou, ač je cesta dosti chatrná. A zatím, kdyby mně panstvo velikou tu čest odepříti neráčilo, osmělil bych se ve své ville pohostinství mu nabídnouti."

Cizinci pohlédli tázavě na sebe, pak odvětil vysoký pán ve jménu všech: „Jste příliš laskav, pane. Ale nám věru nezbývá jiné volby, než abychom lichotivé vaše nabídnutí přijali."

„Pak dovolte, abych část vašeho břemene přejal," prosil velmi úslužně pan Kopřiva, sahaje po krabicích, které boky štíhlého pána věnčily. Tento mu ihned s dvorným „Ó prosím!" odstoupil tak valnou část svého nákladu, že jemu samému zbyl toliko malý vak, voskovým plátnem potažený.

„Zlámaný kočár také obstarám," nabídl se ještě pan Kopřiva a použil záminky té, aby ke Kubyštovi přiskočil a do ucha mu pošeptal: „Běž a zdvihni svůj klobouk — leží tam u zápraží v blátě — darebo! — a pak polož do zeleného pokoje nový koberec. Ale pospěš si!"

Kubyšta přikývnul šafránovou hlavou a bral se ke dvoru. Pan Kopřiva zdržel ještě společnost chvíli duchaplným hovorem o povětří, o kočárech a o nepříjemnostech venkovského života, a pak vydal se s hosty svými za Kubyštou.

Když došli na dvůr, odkopl pan Kopřiva — ale velmi pozorně — stranou opelichaný lokajský klobouk, ozdobený stopou bývalé borty, a zabručel: „Žebrota, milostivé dámy, je věru největším bičem nás venkovanů. Daruj takovému otrhanci z milosrdenství klobouk — a hle! on ti nechá z vděčnosti svůj starý na prahu.“

Pan Kopřiva uvedl své hosty do zeleného pokoje a pozoroval při vstoupení velmi pilně jejich obličeje, aby se přesvědčil o dojmu, jaký na panstvo nádherný jeho příbytek učiní. Nu tak trochu byl spokojen. Ale kdo vypíše vztek, jaký se v nitru jeho vařil, když na podlaze koberec nespatřil! Však již se otvírají dvéře, v nich červenají se Kubyštovy kudrny a on sem již vchází, nesa pod paží ohromný balík, který v krátce v onen nám již známý — nevím zda kvetoucí nebo zpívající — koberec rozbalil a na podlaze velmi opatrně rozestřel.

O tvář pana Kopřivy byl bys mohl sirku zapálit.

Na štěstí si hosté počínání Kubyštova hrubě nevšímali. Starší dáma vyhledávala pro jeřebatého psíka nejměkčí místečko na pohovce vedle sebe, mladší upoutal pan Kopřiva pokračováním duchaplné rozprávky a vysoký pán kráčel podle stěn, prohlížeje si rozvěšené obrazy. Tato umění milovnost pana Kopřivu poněkud znepokojovala, nikoli snad proto, že by ty obrazy byly špatnému jeho vkusu svědčily, — bylyť většinou od neznámých mistrů, —

nýbrž z té příčiny, poněvadž visel v koutě obraz Angličana v osudném postavení, o němž jsem se již zmínil. Pan Kopřiva shledal totiž nyní, kdy si byl cizince zevrubněji prohlédl, že může tento zcela dobře onen obraz za hrbolaté zrcadlo pokládati, které mu karikaturu vlastní jeho postavy okazuje. Bylť tu týž dlouhý obličej s vykrojenou bradou mezi dlouhými světlými licousy, byl tu týž bílý klobouk, týž pléd, ba ani kovová umrlčí hlava u hodinek nescházela. Obě postavy i na obraze i pod obrazem oblečeny byly ve čtvero jemných odstínů skořicové barvy... Jestli se tedy vysoký ten pán kdy do zrcadla podíval, musila jím nápadná podobnost obrazu onoho zatřásti, musilť věru pana Kopřivu za spoluvinníka zlomyslného malíře pokládati, že obraz ten před příchodem jeho nezastřel. S velikým napjetím stopoval tudíž pan Kopřiva pohyby svého hosta. Než i tato obava liškovického pána brzy zmizela. Vysoký pán postál dlouho před obrazem, prohlížel si ho se všech stran, tahaje se za světlé licousy — avšak náhle se otočil na podpatku a pan Kopřiva spatřil k upokojení svému týž mramorový obličej, jako dříve.

Tu spočinul maní zrak pana Kopřivy na Kubyštovi, který u dveří čepici mačkal. Vypoulený hled kočího polykal takořka skořicového pa-lorda a kolem širokých úst naskakovaly mu záhyby, věstící tutlaný výbuch smíchu. V tom pohlédl na pána a vida zrak jeho na sebe obrácený pohodil palcem, ramenem i okem směrem k vysokému terči svých němých úsměšků, pozdvihl pak oči k nebesům, že to až pod šafránovým obočím bíle zablesklo, a zavrtěl na to spoustou stejnobarevných kudrn...

Drzý ten posuněk rozlítil pana Kopřivu.

Pokročiv hřmotně ke kočímu, obořil se naň: „Což stojíš? Jdi zapřahat!“

Kubyšta se však mnoho té přísnosti nezalekl. Odpověděl s antickým klidem: „Nu, jak milostpán poroučí. Ale mně ať se potom žádná vina nedává, poníženě prosím.“

„Jaká vina? Z čeho vina?“ tázal se pan Kopřiva s rostoucím hněvem.

„Myslím stran té naší archy, poníženě prosím. Ona —“

Výhrůžný posuněk pánův přerval mu další vysvětlení. „Hybaj zapřahat! Ty — — loudale! Ať nezameškáš železnici. Kliď se!“

Kubyšta pokrčil ramenoma, zavrtěl hlavou, změřil ještě skořicového pána útrpným pohledem a vyšel šťastně ze dveří.

„Je to kříž s domestiky!“ obrátil se pan Kopřiva k hostům. „O půl zdraví se člověk s nimi uzlobí. Však — málem byl bych zapomněl. Postarám se o nějaké občerstvení po zažitých cestovních trampotách. Mohu sice jen málem posloužiti — avšak co venkovská kuchyň, venkovský sklep podati může —“

„Ach, prosím!“ zvolaly starší a mladší dáma najednou. „Nečiňte si nepříležitost!“

Však již byl pan Kopřiva za dveřmi. Z těch se to ovšem lehce vykročilo, ale trudnější byla chůze ku dveřím vedlejším. Dosti rázně sobě pan Kopřiva vykračoval, ale vrzot lakýrek jeho nebyl s to přehlušiti zlověstné hlasy, které se mu v duši budily. Že jsou tady, ví jistě — šeptalo v něm — vždyť má očí jako komár a uší jako půjčovaná kniha. Kde

pak by nevěděla? Ale jak sem s nimi vešel, jakoby se byla propadla, ani vidu ani slechu o ní — a jindy jí bývá plný dům. Zlé to znamení! Což kdyby — é co, bude mi snad ona rozkazovat? Budu se jí snad o to prosit, co je mým majetkem? Věru již čas, abych si přivedl paní do domu.

Dodav si takto srdce vrazil zhurta do dveří kuchyně. Z pod záhybů bílého čepce vybleskly mu vstříc dvě bystré, pichlavé oči a ty jakoby byly rázem všechnu odvahu z něho vyčarovaly. Hlas jeho chvěl se patrně, když prosebným tónem pravil: „Máme tu hosty, Málinko. Zlámal se jim kočár — nabídl jsem jim svůj. Musíme jim dát něco k zakousnutí."

Málinka postavila velkého černého kocoura, kterého byla po hřbetě hladila, pozorně na podlahu, vzpřímila se v celé své kostnaté velebnosti, a pan Kopřiva vyčetl s pergaménu jejího obličeje ortel svůj dříve, než s úsměškem odpověděla: „A, hosté! budou to asi čistí hosté. Zlámal se jim kočár — to jistě vám k vůli. Nemáte hostí tak dost, ještě je sbírejte po silnicích."

„Ale, Málinko," odvětil pan Kopřiva s jemnou výčitkou. „Vy hned všechno v nejhorší světlo stavíte. Jsou to lidé nadmíru slušní, ba co slušní, je to nějaká šlechtická rodina —"

„Jakž by ne šlechtická? A lokaje někde vytrousili. A šlechtický kočár se jen tak ledabylo láme na silnici. Budete mne učit šlechtice znát —, mne, která jsem patnáct let u vrchnosti sloužila. Šlechtická rodina! A víte to jistě, že to vůbec rodina — co?"

Pan Kopřiva cítil pádnost těchto protidůvodů. Zvláště nedostatek lokaje ho odzbrojil. Po chvíli

pronesl zkroušeně: „Nu, a kdyby to i šlechtici nebyli, jsou to přece při nejmenším velmi slušní lidé. Což by si o mně pomyslili, kdybych jim po cestě ani malé občerstvení nepředložil?"

„Což vám po tom, co si pomyslí? A kdyby vás za lidožrouta měli. Čert je odnese někam do Propadlé Lhoty a tam ať vámi třeba děti straší. Nevídáno! Jakoby bez nás hladem umřeli."

„Ale já jim už řekl, že něco obstarám."

„Nu, obstarejte s Pánembohem. Já nemám ničeho."

„Však máte. Něco studeného —"

„Kdybyste dal čemu vystydnout."

„Nu tak nějaké pečivo. Snad bude čaj brzy hotov —"

„To by si počkali. A pečivo? Leda že bych nakrájela chlebíčka."

Tu již se nemohl pan Kopřiva déle zdržeti. „Toť je u nás jako po vojenském ubytování!" zvolal se zjevnou nevolí.

„A což není u nás učiněný hostinec, kam se každý najíst přichází? — Tu pan hejtman, tu pan Obíral, tu nastávající páni švakrové —"

„Mlčte, Málinko!" okřikl ji tu rozhorlen pan Kopřiva. „Těch se mi nedotýkejte. Mám toho už dost — rozumíte?"

Tu zajela si Málinka cípem zástěry do očí a štkala velmi dovedně: „To mně, mně — své věrné hospodyni po deset let?" Však náhle pustila cíp, zaťala pěsti a zasípala v nejvyšších tónech: „A to jen k vůli ledajakým tulákům, poběhlíkům, kuřiplachům — —"

Pan Kopřiva byl na hlavu poražen a v divý útěk zahnán. Obávaje se, že by hlásek hospodyně s vysokých těch příčlí, na které se znenáhla vyškrabal, až k hostům v pokoji proniknouti mohl, opustil raději bojiště v zbabělém chvatu a zabouchl za sebou dvéře.

Zde stál na chodbě. Než co teď? Šťastná myšlenka probleskla mu hlavou. Vzpomněl si, že chová v jistém stinném útulku ve své ložnici láhev vína a talíř mandlových věnečků, což obé byl pod rukou koupil, aby nastávajícího svého tchána a nevěstu, které v krátce návštěvou očekával, nad povinnou kávu — mimo tuto nemívala hospodyně ničeho v domě — uctiti mohl. „Však oni dnes nepřijdou," mluvil sám k sobě, „a kdyby i přišli, jaká pomoc? Tam těm musím nezbytně něco předložiti. Vezmi kde vezmi!"

Tak se rozhodl.

Na štěstí namanula se mu také na chodbě mladá děvečka s ošatkou v rukou.

„Andulo!" zvolal za ní. Andula se zastavila, okázala mu mnohoslibný profil a pronesla něco, asi jako „No —?!"

„Pojď sem!"

Andulka se obrátila, postavila ošatku do okna a popošla k němu s línou půvabností.

„Okaž ruce!"

Děvečka přejela dlaněmi po zástěrce a pak mu je nastavila, vzhlížejíc k němu nejistě z hloubi ruměnce.

„Nu dobře. Přitáhni si ještě šátek na prsou a urovnej si vlasy. Poneseš něco do pokoje."

Šel s ní do ložnice, tam odhalil jistou záclonu a vytáhl z šerotajné skrýše pamlsky svrchu uvedené. „Tak, vezmi tohle do jedné a tohle do druhé ruky — a nezapomeň pak na stůl prostřít.“

Pan Kopřiva odstoupil ještě o několik kroků, obhlédl zběžně vlnité obrysy své číšnice a byl spokojen.

„V kuchyni o tom neříkej!“ zašeptal ještě.

Přikývla hlavou.

Pan Kopřiva otevřel dokořán dvéře do zeleného pokoje, propustil tam před sebou děvečku a vkročil pak omlouvaje se hostům: „Nechal jsem na sebe čekati. S tou čeládkou je kříž! Neračte pohrdnouti skrovným zákuskem.“

„Ó prosím!“ odmlouvali hosté.

V tom obrátila se Andula od kredence, v každé ruce jeden ubrus za cíp pozdvihujíc, k pánovi s otázkou: „Prosím, mám vzíti ten sešívaný nebo ten s inkoustem?“

O tvář pana Kopřivy byla by i bezpečná zápalka chytla.

„Huso!“ obořil se na ni. „Jakoby tam — tento — Je to kříž s čeládkou! Už mi nezbude, než abych prostřel sám.“ A pan Kopřiva vychvátil Andule jeden ubrus a prohlédnuv ho rychle po obou stranách rozestřel jej na stůl.

Když bylo nalito, zdvihl skořicový pán sklenku proti světlu, vysrkl trochu vína a pravil mlaskaje jazykem: „Kolosální víno! Výtečné, vskutku výtečné! Trochu přičmoudlé — ale má takový květ, takový říz, oheň — věru jako madajra.“

„Je to, prosím, madej — madajra,“ opravoval se pan Kopřiva.

„Ó, já jsem znalec vín!“ pokračoval vysoký pán. „Pil jsem je hnedle všecky: žampaňské, malaga, sekt, prime qualité, burgundské, whisky, export, rakouské — zkrátka všecky. Bývám v Praze často u „zlatého páva“ — tam se jídá brilantně: vinní polívka, beefsteak s lazaroni, desert —“

„A ráčíte bydleti v Praze?“ otázal se liškovický pán.

„Ano, v Praze.“

„A stále, smím-li prositi?“

„Nu, jak se hodí.“

Pan Kopřiva přeslechl tuto neurčitou odpověď, neboť pojednou otřásl celým tělem pocit nevýslovné rozkoše. Bylоť již bezpočtukráte užíváno porovnání o elektrické jiskře, která při dotknutí se dvou osob z jedné do druhé přeskočila, proč bych i já ho neupotřebil? Ano, elektrická jiskra to byla, co přeskočilo z něžné botky smavooké slečny naproti sedící do lakýrky liškovického pána, když se touto oné pod stolem náhodou dotkl. A pan Kopřiva proměnil se tímto dotknutím celý v elektrickou baterii: tváří mu prokmitala míhavá světla a vsadil bych se, nevím oč, že mu časem mezi kotníky prstů probleskovaly elektrické jiskry...

A majitelka čarovné botky neoddálila ji od okouzlené lakýrky pana Kopřivy, nýbrž přitiskla ji ještě těsněji, ba na konec vznesla i sladkou tíži její lakýrce na záda. A tonouc ve vlnách svých rozestřených šatů, kladouc hlavinku nedbale na polštář pohovky, přistiňujíc řasou lehounce oči otázala se ho s vábným úsměvem: „Pán posud neženat? Svoboden? A nezadán?“

Kdo se kdy v podobném postavení nalézal, kdy nevypsaná rozkoš celé tělo člověka prochvívá, omluví zajisté pana Kopřivu, že se tu dopustil černé zrady na Ní, ach na Ní...

Zapřel ji určitým: „Ne!“

„Ach, myslila jsem si to,“ podotkla slečna.

A pan Kopřiva zapřel svou nevěstu po druhé: „Jak mne tu vidíte, milostslečno, úplně svoboden.“

Věru každý, kdo pana Kopřivu nezná, musil by tu souditi, že má prašpatné srdce. Ó moci něžné botky!

K tomu druží se ještě následující okolnost, která též poněkud nekalé jednání pana Kopřivy omluviti může. Bylať nevěsta jeho sice krásná, ale krása ta měla přece velikou skvrnu. Bylať velmi jednoduchá, prostá, nedostávaloť se jí mnoho k vyššímu společenskému vzdělání, které pro liškovického pána bylo největším kouzlem. Ba neuměla ani na piano břinkat! Nicméně se do ní zamiloval, dosti horoucně zamiloval. Očarovala jej totiž jiná vnada. Povídá se, že prý časem zvuk zlata více člověka dojímá nežli nejrozkošnější dítka z říše ostatních tónů...

Dlouhý host sáhl tu do jedné z četných kapes svého skořicového kabátu, vytáhl z ní pouzdro na doutníky, otevřel je pozorně — bylo prázdné. Liškovický pán se tvářil, jakoby ten pohyb nebyl zahlédl. Nezdvořilou tuto přetvářku snadno omluvíte, když uvážíte choulostivé postavení, v jakém se on — vlastně lakýrka jeho nalézala. Byl-li již krutým požadavek, aby samovolně dobu rajského požitku si zkrátil, nemohl požadavku tomu dále z té příčiny vyhověti, poněvadž by si byla sličná majitelka sladkého břemene odvržení jeho jistě za urážku, za

známku pohrdání s jeho strany vykládala. Proto nevšímavost pana Kopřivy.

Avšak vysoký pán chopil se ráznějšího prostředku. „Zdaliž byste tomu uvěřil, pane,“ obrátil se k svému hostiteli, „že bývám při víně vždy náramně k bafčení rozpoložen. U jiných bývá opak toho. Řekněte, že to holý domysl, migréna — ale jest tomu skutečně tak. Musím a musím — —“

Tu již musil pan Kopřiva v nezbytnost se poddati. Hluchým se přece tvářiti nemohl. „Ach, Vašnosti snad kuřivo došlo. Pak mohu posloužiti výborným havanna. Mám vždycky několik vyleželých v zásobě —“

Pan Kopřiva sprostil při těch slovech svou lakýrku rozkošného nákladu s největší opatrností a s pohledem, v němž oblačnému protějšku i horoucí svůj dík i veliký svůj žal zřetelně vylíčil.

Odebral se k ořechové, do pola zasklené skříni a vrátil se odtud za chvilku s porcelánovou schránkou, představující šest v polokruhu roztýčených děl, jejichžto jícny kropenatými doutníky nabity byly. V druhé jeho ruce zakmitlo se též něco jako miniaturní rybářský člun, bezpochyby určený k schránění popele — ale pan Kopřiva to, nevím proč, zase odnesl. Za to přinesl sirky v kovové jízdecké botě.

Skořicový pán vyprazdňoval dělo za dělem, smáčkl vždy špičku doutníku a nechal si poslední.

Než jak se podivil pan Kopřiva, když se bělostná ručka z pohovky vztáhla, chvíli nad doutníky se vznášela, a pak na jeden z nich střelhbitě se snesla! Špička jeho odlítla od půvabných rtů, sirka se zakmitla vzduchem a již kroužily ozdobné prsténce dýmu kolem ztepilého jejího čela, zabírajíce se do

volných kadeří. Ani slovo na omluvu! Jest to asi nová móda, pomyslil si konečně pan Kopřiva. Ach, ano! Vždyť nedávno někde slyšel, že dámy vyšších kruhů cylindry, bičíky, mužské nákrčníky nositi počínají, a dočetl se také někde o ženské emancipaci, což do té věci trochu světla vnášelo. Tehdáž ovšem nad těmi novotami drobátko hlavou zavrtěl, ale nyní, kdy mu je ústka tak půvabná z bílých obláčků kázala, nadchl se pro ně v pravém slova smyslu. Jak jí to slušelo, když nyní vstavši k oknu se chvěla v bělavém nimbu!

„Již čas, abychom vyjeli!" pravila.

Pan Kopřiva přistoupil za ní k oknu, aby se přesvědčil, jak dalece se již Kubyšta na odjezd přichystal. A byl věru velmi udiven, když spatřil, že již jednoho koně ze stájí vyvádí. „Bude hned zapřaženo!" upokojil pan Kopřiva slečnu.

Tato obrátila se k němu a lehounkým mráčkem čtveračivě k němu prozírajíc otázala se: „A srdce vaše skutečně dosud svobodno?"

A pan Kopřiva zapřel Ji po třetí.

Však trest následoval v zápětí. Sotva pan Kopřiva zrádná slova domluvil, okázala slečna prstem do dálky a zvolala: „Hle, tam přijíždí nějaký kočár!" Pan Kopřiva pohleděl směrem prstu a spatřil na silnici veliký, nemotorný povoz, v němž ihned dopravní prostředek nastávajícího svého tchána poznal. Nu, než přijede, těšil se, bude dole zapřaženo a nemám se tedy čeho obávati. Proto podotkl zcela chladnokrevně: „Ach, to jede ke mně. Jsou to příbuzní — račte vědět — mrzutá návštěva. Nerovné vzdělání, rozdílné náhledy. Člověk objímá i líbá a

v duchu proklíná osud, že ho odsuzuje k několika hodinám postranního zívání."

Právě otvíral Kubyšta veliká vrata, hosté nahoře sbírali své krabice, vaky a tlumoky, když nemotorný kočár ke dvorci přirachotil. Kubyšta odvětil blahosklonně na pozdrav cizího kočího, ustoupil stranou a kožená obluda zajela šťastně na dvůr. Pan Kopřiva sešel příchozím vstříc, doprovázeje zároveň své hosti, kteří s ním již ku kočáru přichystanému sestupovali. Bylť již nejvyšší čas, aby k železnici dorazili.

Na zápraží se setkali. Kožené strašidlo bylo ze sebe vydalo velmi obšírného pantátu s kulatým obličejem, kterýž v rámu řídkých světlých kudrn velmi ctihodně vypadal. Oděv jeho a celé chování tvořilo ovšem pravou protivu k elegantnímu zevnějšku liškovického pána. Bylť oděv ten sice slušný a chováním jeho majitele prokmitala bodrost a dobrosrdečnost, ale jemný pel, kterým vyšší společenské vzdělání obdává, scházel mu naprosto. Bylť právě takový neoklestěný venkovský kmen, jehož původní samorostlé tvary ten vybranější oděv, následek to nabyté zámožnosti, přistříti nemohl. Rovněž mohl se mladé dívce, vedle něho stojící, toliko v přeneseném smyslu název slečny uděliti; bylť oděv její tak jednoduchý, výraz jejího, ovšem krásného obličeje tak prostý, všeho romantického přídechu prázdný, že člověk na první pohled v ní seznal bujnou květinu, která vypučela a rozkvetla uprostřed venkovské přírody, zardělá žhavými polibky slunce, stínítkem a záclonami neochraňována. Sklopila rozpačitě oči před společností, s hůry přicházející; za to vypoulil je otec její velmi udiveně na slečnu dýmové kotoučky

nedbale odfukující. Pan Kopřiva stiskl nastávajícímu tchánovi širokou, mozolovitou pravici, kterou mu tento zdaleka podával, ukázal na své hosty a začal: „Zde —,“ avšak neznaje jména a stav svých hostů a nedostav od nich ani tentokráte dotyčného vysvětlení přestal na pokusu vzájemného představování, kteréž mu k tomu nedávná jeho lež vzhledem k tchánovi a nevěstě znesnadnila, a doložil toliko: „Chvátají na železnici —“

Pan tchán zamumlal něco o veliké cti, učinilo se několik velmi zdařilých poklon s jedné a velmi neohrabaných s druhé strany, a neznámí hosté odebrali se k „faetonu“ liškovického pána. Nejprve zakryl jeřebatý psík několik ťupek na polštáři sedadla, na to zpropadly se tam někam dlouhé nohy dlouhého pána, pak pomohl tam pan Kopřiva starší dámě s povzdechem tělesné, a mladší s povzdechem duševní bolesti, Kubyšta zlezl kozlík vrtě hlavou a otvíraje ústa k nějaké poznámce, kterýžto malér však pan Kopřiva hrozebným pohledem šťastně odvrátil, z kočáru díky, zamáchnutí rukou, vábný úsměv, blesk čarovných očí, Kubyšta požehnal se ještě na kozlíku k nemalé zlosti svého pána křížem — prásk, a koně cválali ze dvora...

Když kočár po silnici zarachotil, zatáhl se skořicový pán za licous a skloniv se do boudy zašeptal: „Komický člověk!“

A mladá dáma odfoukla obláček dýmu a dívajíc se za ním odvětila: „Ale s tebou se v tom ohledu přece měřiti nemůže!“

III.

Pan Kopřiva vedl zatím své nové hosty po schodech nahoru. Kubyšta byl již vhodné příležitosti použil, aby jim slézajícím z povozu příhodu se zlámaným kočárem sdělil, a tak uspořil panu Kopřivovi dlouhé vysvětlování. Avšak tento viděl se pohnuta, s lehkým povznešením čela k tomu podotknouti, že nebyl vysoký, štíhlý pán nikdo jiný, než barón X., vydávající se se svou vznešenou matkou a nevěstou na svatební cestu.

Pan tchán zavrtěl jaksi nedůvěřivě hlavou a prohodil: „Ale ta dáma si divně počínala. Mladá dívka s doutníkem — v tom vidím věru málo slušnosti."

„Co slušnosti?" namítal pan Kopřiva poněkud popuzen. „Teď to tak móda. Vznešenou dámu teď bez doutníku v ruce nespatříte. A je to zcela v pořádku, proč by měli jen mužští kouřit?! Marietta se tomu bude také učit — koupím jí jemné dámské doutníky — —"

„S takovou mi nepřicházejte, pane Kopřivo!" vskočil mu do řeči pan tchán, rovněž popuzen. „Můj Maroušek se nepotřebuje ničemu učit! — Umí vařit, prát, šít — obstará vám domácnost vaši jak žádná jiná — a takovému bláznovství se nepotřebuje učit!"

„A to jmenujete bláznovstvím, co dělají bez ostychu barónky, hraběnky, kněžny — —"

„Ať si to třeba princezny dělají, bláznovství je to přece. Pěkně děkuju za takovou knížecí uzenou hubičku. Což se my mužští dost nenačadíme?"

„Tomu vy, s dovolením, nerozumíte, pane Volný! Je to móda — a dost!“

„Bláznivá móda — konec!“

Nevím, k jakým netušeným koncům by byla pře tato dospěla, kdyby nebyl uznal pan Kopřiva za dobré, ještě v čas obrátiti. Pravil s nuceným úsměvem: „Nu, nebudeme se o to hádat! Náhledy jsou rozličné. Ale, Marietto! Vyť jste ještě neodložila a pan Volný také ne. Prosím, učiňte si pohodlí! Postarám se zatím o nějaké občerstvení!“

Pan Volný se usadil, avšak na rudé jeho tváři bylo viděti, že to v něm ještě nedovřelo. Také Márinka vypletla si jednoduchý slaměný klobouček z lesklých kadeří a podala ho s uzarděním panu Kopřivovi, úslužně naň čekajícímu.

Opatřiv klobouček, vyšel pan Kopřiva pro občerstvení. Avšak i tentokrát provázelo jej chůzí ke kuchyni zlověstné tušení a splnilo se měrou vrchovatou. Uváděje pana Volného s dcerou nahoru, zahlédl bílé záhyby známého čepce asi ve čtyrech koutech, ale nyní nebylo po nich nikde ani památky. Děvečky se také nemohl dovolati. Pan Kopřiva popadl se oběma rukama za hlavu. Co si pomyslí, až tam uvidí prázdnou láhev a okusky mandlových věnečků na stole, a on jim nepřinese ani skývu chleba a sklenici piva! Sběhl na dvůr do ratejny — o buclaté šafářce tam ani vidu ani slechu. Dvůr jakoby byl vymřel.

Proklínaje v duchu hospodyni a čeládku vrátil se do pokoje. A musil hostům říci, že není hospodyně doma a že nemá prozatím k jich uctění ničeho, praničeho!

„Ale, prosím —!“ zašeptala Márinka s odmítavým posuňkem.

„Nedělejte si žádných tento —“ zabručel také pan Volný, ale zrak jeho utkvěl nápadně na prázdné vinné láhvi, obklopené zbytky mandlových věnečků.

Tak seděli, rozprávka vázla, jakási beztvárná chmura zachvívala se mezi nimi, bráníc vřelejšímu sblížení s obou stran.

Pojednou zavzněl na schodech hřmot blížících se kroků. Pan Kopřiva vstal a popošel ku dveřím, aby se o příčině hlomozu toho přesvědčil — avšak najednou potočil se nazpět, jako hromem omráčen. V otevřených dokořán dveřích objevila se jeho štíhlá vysokost pan ex lord, nyní barón X. Avšak v jaké proměně! Prve hrdý cylindr zlomen a zdrcen klikatil se mu nad hlavou, dříve pečlivě uhlazené licousy proměnily se v ohavy zpuštění a ve skořicových jeho spodkách šklebila se veliká rána. Za ním vynášela starší dáma v jev poprášený a schlíplý klobouček a ještě schlíplejšího a poprášenějšího psíka, nejzáze pak zakrývala si rukou přitupělý nosíček mladší dáma, jejíž šaty bych již více k oblakům přirovnati nemohl, nýbrž k šivým, potrhaným před bouří mračnům.

Sotva se pan Kopřiva z leknutí probral, byla první jeho myšlenka: že ten pra — prazpropadený Kubyšta někde naschvál faeton zlámal! A částečně se nemýlil.

Pan barón X. vypravoval s přídechem nuceného humoru, že se nedaleko za Liškovicemi kočár pod nimi probořil, že na to celá společnost Kubyštu nevyjímaje se silnicí a příkopem v nemilé styky vešla, avšak celkem, jak přílohy A, B, C dokazují, a pří-

loha sub sig. dva vytlučené zuby dokáže, dosti lacino to odbyla, prosil pak pana Kopřivu o další pohostinství, až by původní jejich povoz opraven byl, což se, že doufá, ještě v čas stane, aby k příštímu dnešnímu vlaku doraziti mohli.

Pan Kopřiva na to, že mu čím déle pobudou, tím milejší bude, že jen lituje nehody, která je v jeho faetonu potkala, a — jak se vůbec v podobných případech mluvívá. Ale uvnitř chvěl se úzkostí, aby z jeho lží na obě strany nemilé následky nevzešly. Nejraději byl by se ani na krok z pokoje nevzdálil, aby všeliké nebezpečí s kterékoli strany hrozící hned v zárodku udusiti mohl. Avšak musil ven — tentokráte musil, musil hostům něco na stůl zaopatřit; pan Volný posud na láhev významně pohlížel a pan barón nabyl jistě bezděčným tělocvikem nové chuti.

Vykázav příchozím, kteří byli jakž takž svůj zevnějšek opět spořádali, nad nastávajícím panem tchánem čestné místo, což tomuto patrně nepříliš zalichotilo, odebral se pan Kopřiva z pokoje. A v rozčilení, v jakém se nalézal, vykonal venku hrdinský skutek; nedovolav se totiž hospodyně vypáčil vlastnoručně dvéře do spižírny a vynesl odtud pomocí šafářky, která se na štěstí někde před ním vyokrouhlila, hojnou kořist pro své hosty. Vstoupiv s ní do pokoje rozhlédl se zpytavě po společnosti — bohudíky! nestalo se ještě nic!

Pan barón X. zotavoval se mezi jídlem a pitím vůčihledě. A čím více vláhy do sebe přiléval, tím více rozpukával se a rozkvétal v pravého miliusa. Stal se velmi hovorným, metal paprsky svého vtipu na všecky strany, zvonil k tomu střenkou nože o sklenici a sálal takořka dobrým rozmarem. Zvláště však

pasoval se na vzorného rytíře slečny Marie, vedle níž seděl: stále se k ní klonil, nespouštěl s ní očí, vyprávěl jí kratochvilné věci a přisouval k ní svou židlici blíž a blíže. Také ze sivých a potrhaných mračen vycházelo pozvolna slunko rozmaru; a pan Kopřiva, který proti žhavooké jich majitelce seděl, vymaňoval se víc a více ze svých obav. Posléze rozhostila se jakási nevýslovná blaženost v jeho obličeji, oči jeho lehounce se přivřely a v tazích jeho se míhalo cosi elektrického...

Jen pan Volný chmuřil se mezi nimi jako fakir. Přesedával nepokojně na své židlici, škrábal se v řídkých světlých kudrnách a pohlížel s výrazem ne právě přívětivým střídavě na galantního pana baróna a na svého nastávajícího zetě, tajnou blažeností světélkujícího. Najednou vrazila Márinka, coufajíc před výbojnou židlicí barónovou, svým sedadlem do stolice otcovy, že se tato div nepřekotila. Pan Volný se zachytil stolu a povstal — a tu spatřil k nemalému hněvu svému, že se pan barón s rozehřátým obličejem k uchu jeho dcerušky nachyluje. Tu již se nemohl přemoci a zahřímal drtě zároveň ubohého pana Kopřivu zlostným pohledem: „Čistý to šlechtický mrav, šeptat do ucha nevěstě svého hostitele — k tomu před svou vlastní nevěstou! Mohl by se pán stydět!“

Pan barón náhle ochlazen a mocně překvapen zakoktal: „Ach — ach — nevěsta — zde pana Kopřivy?“

„Nu ano — neuznal-li on za vhodné, musím já vám to sděliti!“

„A já myslil, že jen příbuzná — pan Kopřiva řekl, že příbuzná —“

„Tak?! To pan Kopřiva řekl —? Příbuzná?!" soptil pan Volný, „ach, stydí se za ni před panstvem? Nu dobře, velmi dobře! Pojďme, Maroušku!" — A schvátiv jednou rukou své věci, druhou dcerušku za ruku, bouřil ze dveří.

Pan Kopřiva byl zdrcen. Ani se neodvážil pokusu, Volného zadržeti. Brzy na to zarachotil venku kočár.

Málo mu ovšem pomohlo, že pan barón nezaviněného nemilého obratu v zábavě velmi litoval, a nadarmo snažil se obrniti svůj obličej přetvářkou rovnodušnosti.

Přišlo mu tedy vhod, když to dole na novo zarachotilo a děvečka oznamovala, že kočár hostů již spraven na dvoře čeká. Pan Kopřiva doprovodil je polo v myšlenkách k povozu. Když byl slečnu do vozu vyzdvihl, děkovali mu všichni za pohostinství a vysoký pán doložil: „Kdybyste jednou do Prahy zavítal, pane, neopomeňte mne navštíviti. Jsem asistentem v holírně a vlasostřižně pana Řezáče v n-ské ulici. Zeptejte se jenom po Alfredu Kudrlinkovi. A zde prosím má sestra, zaměstnaná v šicím závodě zde paní Žehličkové. Byl jsem tu s nimi návštěvou u svého strýce, koňského obchodníka v Šidicích. Ale ten vypůjčený kočár mu nezapomenu. — Neračte tedy opomenouti. S bohem! Na shledanou!"

A kočí práskl do koní.

Nejbližšími následky vypravované události pro pana Kopřivu byly následující:

I. nestal se zetěm pana Volného a

II. jedl či vlastně nejedl po čtrnácte dní k obědu střídavě krupičnou kaši a semlbábu, kteréžto oba pokrmy v stejné ošklivosti choval.

Ad II. viz nahoře: vypáčené dvéře do spižírny.

Ostatně se v životě pana Kopřivy mnoho nezměnilo. Zlámaný svůj faeton dal spravit, Kubyštovi koupil na parádní klobouk novou bortu, kovovou botku na košili zaměnil emailovým pavoukem, a v ostatním zůstal i nadále nevyrovnaným švihákem a módním vzorem pro celý okres. Po setbách a žních jezdil také koňmo do města, jenže tam nyní závistiví měšťáci okazujíce si naň prstem ku zvolání „Hle, liškovický pán!" místo „A což ten!" dodávali: „A to je ten, co atd."

Zastavená povaha.

(„Světozor“ 1871.)

Naši spisovatelé dopouštějí se vesměs jedné chyby — plýtvajíť příliš penězi. Na papíře — dokládám hned. Stopujte některého hrdinu na desítiarchové jeho cestě: co shledáte? Nemívá obyčejně žádné služby, žádného výnosného postavení a přece bytuje v nejlepších hostincích, jídá nejvzácnější lahůdky, kouřívá výhradně vonné havanna, pro žebravé kmety mívá vždy dukát po ruce, zpropitné dává rovněž po dukátech, pro jízdu bezlunnou nocí stává pro něho vždy bujný oř osedlán, užívá mořských lázní, cestuje Italií a když takto devět archů marnotratného života ztrávil, nalézá na desátém vždy ještě dostatečnou sumu, aby se v zoufalství nad nevěrou své milenky uvrhl do šumného víru rozkoší, aby v proudech šampaňského utápěl smutné vzpomínky a hýřil a šílil a potácel se orgií… Inu, jak jsem nahoře pravil: naši spisovatelé neznají cenu peněz.

Skrovnějšími obnosy naprosto pohrdají. Najdeš-li u nich vyznačené sumy, jsou to vždy miliony, dvaceti- až třicetitisícové důchody — menších čísel se ani nedotýkají. Zdaž dočetl se někdo z vás, že měl na př. Artúr čtyřicet pět zlatých měsíčního příjmu?

S tím souvisí vada jiná. Popisujíce osoby vynechávají vždy podstatnou črtu. Rozpisují se široce o postavě, vlasech, nose, oděvu, povaze — jediné, předůležité věci úmyslně se vyhýbají. Nechávají tě nahlédnouti do garderobních tajemství svého hrdiny, do skryté dílny jeho myšlenek, do nejtmavějších hlubin duše jeho, zkrátka do všeho, vyjma jeho — tobolku. A právě tuto měli by rozevříti nejprve. Tak by poznal čtenář na první pohled, s kým má čest. Kresba osoby rázem by vystoupila na výsluní.

Učiním první nesmělý krok v tomto směru. Zde tobolka mého hrdiny, pana Alfréda N. Račte nahlédnouti — spatřujete několik oddělení a v nich nic; zde jedna zvláštní příhrádka — v ní opět nic; obrátíme tobolku hřbetem vzhůru, zatřepeme jí — co vypadlo? Nic...

Ostatní personalia mohu teď stručně odbyti. Z části plynou již z prázdného úvodu. Štíhlé, skladné tělo — bledý, snivý obličej — na rtu hořký úsměv a světoborné myšlénky v hlavě. Na nohou pár odkvetlých pantoflí, na těle záhadné spodky a tři čtvrti kabátu, v ruce dvouloketní dýmka, z níž se dobývá poslední vzdech v podobě siného obláčku; obláček vystupuje do výše, zaokrouhluje se, fantasie vetkává do něho poslední krásný obrázek, ten bledne, zhasíná, rozplývá se s obláčkem... A dýmka i fantasie vychladly.

A jaký to obrázek rozplynul se s dýmem? Obrázek sličné, ale chladné dívky...

Teď v hlavě pusto, jako ve světnici. Šero zapřádá se v prázdných koutech; šatnice zívá hladem; postel sní krásný sen o peřinách; přihrádce na knihy stýská se po knihách — a bída chechtá se příšerně se všech stran: „Hi, hi! Opustil tě svět, milenka tebou pohrdla, ale já tě neopustím, hochu můj!"

Studená dýmka klesá z ruky, hořký úsměv mizí ze rtů, víčka zapadají — zlaté sny jsou zadarmo.

Ozval se jemný ťukot na dvéře. Alfréd vyskočil. Má otevřít? Bezpochyby se někdo zmýlil ve dveřích; ze známých jeho to jistě žádný, neb ti vědí, že se u něho není co vypůjčit. Otevře, s pánem bohem!

Otevřel opatrně, s náležitým ohledem na záhadné spodky a tři čtvrti kabátu.

Do světnice vklouzla hlava, na které bylo klikatými tahy napsáno, co ústa štěbetala: „Staré šaty, staré prádlo — panáčku? Aron dobře platí, Bůh ví, dobře."

Na rtech Alfrédových objevil se dřívější hořký úsměv. „Nemám ničeho!" odbyl žida.

Avšak ten nebyl tak snadno odbytným. Vtlačil se do světnice, huhňaje: „Nu, snad přece bude. Staré boty, staré knihy — Aron všecko kupuje, všecko, všecko!"

„Přesvědč se tedy sám," pravil Alfréd trpce. „Zde šatník, zde přihrádka na knihy, zde —"

„Bůh ví, nic, pranic!" divil se žid. „Jak vymeteno. Škoda, mladý pane! škoda. Aron dobře platí." Při těch slovech vytáhl z ušpiněného kaftanu ohmataný kožený sáček a potřásl jím. Ozval se jasný

plný zvuk, svůdný hlas kovu, svůdnější nežli píseň sirény.

Alfréd se zachvěl při tom zvuku; oči jeho ulpěly chtivě na špinavém sáčku.

Tvář židovu přelétl jako blesk výraz zadostiučinění i pohrdání. Hladě rukou zdvižený sáček, brebenčil dále: „Aron dobře platí, mladý pane! Aron kupuje všecko, všecko, všecko!“

„Vždyť ale vidíš, že ničeho nemám!“ vzkřikl Alfréd zlostně.

„Nu, pán se nemusí hned zlobit! Pán má přece něco, zač by Aron vysázel mnoho, mnoho zlaťáků —“

„Nešaškuj, žide! sice poletíš se schodů rovnou cestou do lůna Abrahamova!“

„Aron ví, co mluví,“ chlácholil žid s protivnou úlisností. „Pán má vzácný klenot při sobě, za který Aron zaplatí, co pán sám bude chtíti.“ Při tom zajel klikatými prsty do sáčku.

Alfréd stopoval jiskřícím okem tento pohyb a vyrazil ze sebe: „Nuže, mluv: co mám, o čem nevím? Co ti mám prodat?“

Žid přistoupil o krok blíže, nachýlil se onomu k uchu a zašeptal: „Povahu.“

Alfréd vytřeštil úžasem oči: „Povahu? Blázníš?“

Žid ustoupil na zad, vzpřímil se a mluvil chlubným tónem: „Pán se diví. Nu, Aron kupuje všecko: obnošené šaty, dívčí ctnost, staré deštníky, čest, vrkoče, jiskru génia, zaječí kožky — Aron skoupí celý svět. Proč by nekoupil povahu? Povaha za našich časů řídká věc. Lidí bez povahy plno...“

S hrůzou pohlédl Alfréd na mluvícího. Právě vnikly oknem poslední paprsky zapadajícího slunce

a dodaly židovi jakés příšerné vzezření. Sáček v jeho ruce zřeřavěl, zcuchané vlasy a vousy měnily se ve zlaté nitky, zlato prokmitalo záhyby jeho kaftanu a klikatými rysy jeho obličeje, a jeho veliké oči zahrály kovovým leskem, třpytily se jako dva dukáty. Zdálo se mu, že vidí před sebou démona zlata, s šíjí nahrbenou, s prsty chtivě zkřivenými, jenž se uvrhnouti hodlá na chabou oběť, vyssáti z ní živou krev a udusiti v ní poslední jiskru božství...

Zakrył si obličej rukama.

Když opět vzhlédl, spatřil žida v dřívější podobě, bez příšerného nimbu — slunce bylo již zapadlo.

„Nu, prodá mi panáček povahu? Aron dobře zaplatí. Je po nich silná poptávka, poněvadž jsou volby přede dveřmi... Nu, prodá pán? Aron zaplatí ohromnou sumu.“

Při těchto slovech vyňal žid jeden dukát ze sáčku a pozdvihl jej mezi prsty do výšky. Alfréd díval se chvíli žádostivě na zlatý kotouč, matně blýskající šerem, však náhle odvrátil hlavu a pronesl pevně, odhodlaně: „Neprodám!“

Žid zavrtěl hlavou: „Aj! aj! neprodá. Bůh ví, krásná povaha! Dám dvakrát tolik! Ještě ne? Třikrát tolik — ryzí povaha! Nu, nic? Učiním pána milionářem — bude bydlit v palácích, píti nejvzácnější vína líbat nejsladší ústa...“

Alfréd díval se chvíli do vzduchu, jakoby se tam vznášela krásná vidina, pak přejel si dlaní oči a opakoval s povzdechem: „Neprodám.“

„Nu, jak pán chce. Nechejž si tedy svou povahu s bídou, Aron si nechá své peníze. Poroučím se!“ Hodil vyňatý dukát nazpět k ostatním, že jasně

zazovnily, zastrčil sáček zvolna do kaftanu a měl se k odchodu. Však vrátil se ode dveří.

„Aron má dobré srdce," brebenčil, „nemůže ostaviti spravedlivého člověka v nouzi. Víte co, půjčím vám — dejte mi svou povahu do zástavy. Půjčím na malý úrok. Padesát ze sta — pravý pakatel. Nu, jak se líbí pánovi návrh?"

Alfréd přemítal. Rozhlédl se po světnici: šatník zívá, postel dřímá, přihrádce na knihy se stýská a bída skuhrá: „Nikdy, nikdy tě neopustím!"

Rozhodl se. Zamáchl rukou a zvolal: „Nu, vezmi ji do zástavy!" Pojednou se zarazil. Jak možná povahu zastaviti? Toť myšlénka chorobného mozku. Zavřel oči, otevřel — žid tu; štípl se do obočí — žid nezmizel; stojí tu a mluví: „Vím, co pánovi nesnáze činí. Však to starost Aronova." S těmi slovy vytáhl z kaftanu obyčejné pouzdro na pilulky, otevřel je a po chvilce zavřel. „Tak, vaše povaha je zde!" pravil s úsměškem, klepaje na povrch pouzdra. S úžasem podíval se Alfréd na pouzdro; v šeru přeslabikoval tam nápis: „Ušlechtilé povahy!"

„Vidíte," hovořil žid, „jak čestné etikety se vaší povaze dostalo. Roztřiďuju je totiž podle hodnoty. „Zde —" při tom vytáhl z kaftanu jiné pouzdro — „máte poctivé, ‚staročeské povahy', nalézají se obyčejně u starých lidí s dlouhým vousem, kteří nikoho nezabili; zde jsou ‚ryzí povahy', jsou poměrně laciné, ale málo trvanlivé; zvlášť proti větru musí se dobře opatrovati. Ostatně si je dávají političtí stoupenci presentem při rozličných příležitostech. V tomto pouzdru chovám ‚řádné povahy' — většinou brak... Avšak co pánovi do mých krabiček, raději peníze na dřevo, není-liž pravda?"

Vytáhl opět sáček a jal se klásti blyštivé kotouče na sebe...

Náhle ustal. „Za pět let touž dobou dostaví se Aron k vám, kdekoli budete. Nevyplatíte-li mi i s úrokem sumu, jakou vám zde vysázím, jest povaha mou. Srozuměn?"

Alfréd kývl hlavou. A příšerný žid sahal dále do sáčku, s báječnou rychlostí vyrůstaly zlaté sloupky ke stropu a bezedný sáček nehubnul, nesplaskal se — dejž nám nebe všem takový sáček!

Minulo pět roků. Alfréda spatřujeme v jednom z oněch vírů, které se pění šampaňským, světélkují brilianty a šustí hedbávím. Denní zář, vodopádů šum, barvité stíny ve vodách, opojnou vůni zahrad širasských, — vše nakupil tu démon zlata a snesl to v malý snímek báječné krajiny. Alfréd vypadá vlemi dobře: tvary těla jeho se více zaokrouhlily, na tvářích rozkvétá zdraví, oko září spokojeností. Je vidět, že pije číši rozkoše v odměřených douščích, s rozvahou pravého epikurejce. Nedostatek povahy mu svědčí výborně.

Onde jeho paní. Či je to spanilá, ale chladná ona dívka, jejíž obrázek před pěti roky zasadila fantasie jeho do posledního prsténce dýmu? Ó nikoli! Led jejího srdéčka roztál sice v záři dukátů Alfrédových, než Alfrédovo srdce pojednou zlednatělo. Jej nevábil více milostný obraz dívčí v dýmovém rámci, nýbrž jen v rámci ryzího zlata. Nemiloval sice svou ženu, však i ona jej nemilovala; nepřekáželo to

oběma v nejmenším. Před světem se milovali a v soukromí — Blázen, kdo si kalí požitek života starými předsudky.

Bezkarakternost Alfrédova je veřejným tajemstvím: každý ji zná, každý čte mu ji na čele. A přece pne on své čelo hrdě do výše a oni sklánějí před ním pokorně své hlavy. Prsa jeho pokryta jsou řády; nejvyšší hodnosti jsou mu přiděleny; důstojnost, krása, věhlas leží u jeho nohou. Rozšafní otcové staví ho svým synům před oči co zářící vzor: hle, kam se vyšinul! Jakou cestou — co komu po tom! Všichni se mu koří: šediví kmeti, horlící na zkaženost nynějšího světa, mládnou při stisknutí jeho ruky, mračným filosofům rozjasňují se tváře při milostivém jeho úsměvu, ochráncové práva stávají v jeho předpokojích, politické strany svádějí o něho kruté půtky, jméno jeho cpe se národu v panegyrických článcích, v žurnálech, brožurkách, slovnících, čítankách — a v oné světničce pod krovem, kde zastavil povahu, sedí opět štíhlý, bledý mladík, v odkvetlých pantoflích, ve stopách oděvu a dedikuje mu při posledním vzplanutí lojové svíčky dlouhou báseň, plnou nadšení pro vznešené cíle člověčenstva...

A já — já bych psal raději ódu na zlato! Tať doby důstojná! Děržavinova óda na boha již se přežila; pro náš věk nemá více ceny leda v té způsobě, jak ji císař kytajský zvěčnil, totiž zlatými literami v hedbávné oponě.

Ano, zlato jest bůh našeho století! Nebesa hlásají jeho slávu: nad měsíc — tolar a nade hvězdy — drobnou stříbrnou minci září obrovský dukát — slunce. A na zemi shýbá se před zlatem všeliké koleno — v monstrancích a křížích klaníme se mu.

Pod rozličnými jmény, přerozmanitým způsobem sloužíme mu: jedni nazývají je vírou, druzí láskou, jiní právem a pravdou, opět jiní hříšným mamonem, ale všichni uctívají ho s vroucností stejnou. Pro zlato kážeme, cedíme krev na bojištích, obětujeme se vlasti, milujeme člověčenstvo, pracujeme rukou i mozkem, sedláme Pegasa — pro zlato píšu i já nebřitkým pérem svou satiru. O kove jasný, mocný, božský — velebím tě v prachu. Dnem a nocí chtěl bych na zlaté harfě zlatými strunami se probírati, provázeje chvalozpěv na tebe tvým vlastním, nebeským zvukem!

Zajisté mi odpustíte, rozmilí bratři v zlatu, tuto úchylku od mé historie, věnovanou tomu, co mně i vám pod sluncem nejdražší.

Premovaný sluha oznámil Alfrédovi, že stojí venku špinavý žid, žádaje mermomocí, aby byl k němu předpuštěn. Alfréd vzpomněl si na zástavu, danou před pěti lety. „Uveď ho do mého kabinetu," rozkázal.

Pokojík útulný, dýšící rozkoší. Od podlahy do stropu pokryty jsou stěny podobiznami sličných ženštin, bujných, jemných, hrdých, něžných, štíhlých, plných, vesměs v postaveních a toiletách, jaké cudná dívka nesvěří zrcadlu než při zavřených dveřích.

A opět stáli Alfréd a příšerný žid proti sobě.

„Opozdil jsi se," pravil onen, dívaje se na hodinky.

„Ano, podplácením," odpověděl mu žid. „A při tom byl jsem připraven o jednu pěkou povahu, kterou jsem koupil v cizozemsku. Na hranicích mi ji zabavili. Nevěděli určitě, patří-li kupování povah mezi regalia státu. I posílali milou povahu sub lit. A

z kanceláře do kanceláře — bůh ví kam, ale tolik vím já, že ubohá povaha v prvním kanceláři jako led táti počala a než třetí došla, nezbylo z ní nic, než ono lit. A a trochu posejpátka na něm . . .“

„Neseš mi zástavu, není-liž pravda?“ vskočil mu Alfréd do řeči.

„Ovšem, vaše milosti!“ odvětil žid a vyňal z kaftanu pošpiněnou krabičku.

„Nu, nech si ji. Nedbám více o ni. Přesvědčil jsem se, že se bez povahy velmi dobře žije, ba ještě lépe nežli s ní. Ale něco bych ti ještě prodal.“

„Nu?“

„Zbyl mi kousek studu, který mi časem činí nepříležitosti. Prodám ti ho.“

Aron vytáhl ramena do výšky, zavrtěl hlavou a odpověděl s protivným úsměvem: „Žádný kšeft! Zboží to vyšlo dávno z oběhu. Račiž se jen vaše milost rozhlédnouti po stěnách svého pokoje . . .“

Souboj.

Ze zápisků přítelových.

(„Lumír“ 1873.)

Odbyl jsem tři právnická rigorosa krátce za sebou. Za tu dobu scvrkl se málem duch můj na kapesní vydání starých i nových zákonníků, k němuž můj zhubenělý a zmalátnělý zevnějšek důstojnou vazbu tvořil. Podotknu-li ještě, že jsem po celý ten čas k vůli výživě též advokátní kancelář navštěvovati musil, odpustí mi zajisté i nejpřísnější čtenář delší zastávku, jakou jsem na své lopotné cestě k hodnosti doktorské učinil. Přijal jsem totiž vychovatelské místo u šlechtické rodiny na venkově. Setřepeš trochu se sebe foliantový prach, provětráš dusnou hlavu čistým venkovským vzduchem, připravíš se zvolna k poslednímu rigorosu — prázdného času bude k tomu dosti — a pak — nu dále jsem prozatím nemyslil.

Život můj změnil se jako dotknutím kouzelného prutu. Obývám vkusně a pohodlně upravený pokojík v odlehlém křídle nejpodivnějšího zámku, jaký

sobě kdy romantická obraznost ze starobylé šediviny a bílých přímětků nejnovější doby, z věží, balkonů a sloupů všelikých slohů a tvarů vystavěla. Nový jeho portál sklání bělavý svůj stín do temného rybníka, obklopeného mohutným, zasmušilým stromovím. Park okolo zámku má více samorostlého než umělého rázu, což s tvářností zámku a mým vkusem úplně souhlasí.

Barón X. je člověk velmi přívětivý, k veselosti nakloněný a při tom valně povznešený nad obecné předsudky svého stavu. Choť nedávno zemřelá zanechala mu k útěše tři krásné dcery a synáčka, jehož vychování nyní mým rukám svěřil.

Nejmladší baronessa, jménem Vanda, okouzlila mne prvním pohledem svého velkého snivého oka z dětsky něžného obličeje tak, že jsem odtud v prázdných hodinách své zákonníky nezdařilými výkresy její hlavinky glossoval, což arci mé rigorosum víc a více do mlhavé dálky zatlačovalo. Načrtav půl kopy takových hlaviček, které se obyčejně jen tvarem náušnic sobě podobaly, dívával jsem se tu obdivem kamenně, tu city milostnými se rozplývaje do parku, kde Vanda se sestrami svými jako motýl tmavou zelení poletovala. Ba, tropil jsem pošetilejší věci. Dobře, že sádrová bohyně spravedlnosti na mém psacím stolku trčící pásku na očích měla: bylať by jistě v rozhorlení mečem svým rozsekala mnohý proužek papíru, na kterémžto jsem hrdličí spřežení milostných veršíků k výletům na rameno, ňadra a ručku zbožňované dívky popoháněl.

Na těchto nevinných výhledech a výletech přestávala má láska. Šlechtictví, které jednak jakoby na vzdor mým demokratickým zásadám krásu Van-

dinu v jakési zvláštní vábivé gloriole mi představovalo, jevilo se mi z druhé strany jako zeď nerozborná, mezi ní a mnou na věky vytyčená. Netroufal jsem si povznésti k ní oči. Vznášela se vysoko nad mým obzorem co překrásná, nedostižná hvězda. Kdežto jsem s jejími sestrami, Olgou a Helenou, dosti nenuceně se bavíval, stával jsem před ní rozpačitě jako hoch, s okem sklopeným a lící zardělou. Snažil jsem se zatlačiti své bláhové tužby až na dno duše, však nezřídka dobývaly se odtud v její přítomnosti vzdechem nebo horoucím pohledem. Zdávalo se mi časem, že náhle vzplanuvší pohled můj zachytil pohled její s výrazem zvláštním na mne upřený — než v okamžiku příštím nazval jsem sám sebe nerozumným snílkem. Tento ustavičný rozpor citů provázel mne až do říše snů. Tu zdálo se mi, že sedíme s Vandou sami jediní na břehu ztraceného ostrova, pod oblakem báječných květů a přilnuvše k sobě skráněmi, bez touhy patříme na dalekou plachtu v moři; tu zdálo se mi opět, že co hrdá šlechtična dob minulých v nádherných nosítkách kolem se vznáší a zraky její pod ohnivým deštěm diamantů a perel bezúčastně na mne pohlížejí, jenž co bídný proletář s tlupou diváků před halapartnami jejích zbrojnošů s cesty ustupuju.

Zamilovaní lidé bývají špatnými společníky. Pan barón zkusil asi na mně pravdivost této věty. Jsa vášnivý kuřák, chtěl mne zprvu vážnými důvody i žertovným škádlením k tomu přiměti, bych ve společnosti jeho po obědě a večeři blahovonnou oběť bohu Nikotinu přinášel; ale když se veškeré jeho pokusy o mou hluboce zakořeněnou nenávist proti všemu, co tabákem páchlo, na dobro rozbily, učiněno

příměří v ten způsob, že jsem sice „prozatím“ vonnými doutníky pana baróna ušetřen zůstal, ale za to jako posluchač jeho s obláčky kouře se střídajících anekdot smutnou úlohu hráti musil. Věru, smutnou úlohu! Musím slovům jeho aspoň tolik pozornosti věnovati, abych se v čas podivil a v čas se zasmál, a mezi tím zvučí každé slůvko, které byla Vanda při stole pronesla, jako zpěv andělský v mém uchu, a krásné oči její dívají se na mne z každého kotoučku dýmu!

Takto prožil jsem několik měsíců. Jednotvárný život! prohodíte asi. Pravda, ale pro mne nad míru rozmanitý, poněvadž mi každé hnutí Vandino, každé rozestření vějíře, každý pohled a úsměv její předůležitými událostmi byly.

Však rozhodný obrat stál již přede dveřmi. Vstoupil jednou do jídelny v osobě nevelkého mladého muže v cestovním obleku. Byl to synovec baróna X., jménem Artúr z D., který se byl právě z dalekých cest po světě vrátil. Poledníkové slunce opálilo až do hněda jeho obličej, ale nebylo přece s to zakrýti jemnost a směrnost právě šlechtických tahů. V tazích těchto spočíval časem ledový klid, časem stín hluboké melancholie, však hustěji oživoval je veselý rozmar s lehounkým přídechem sarkasmu. Pak hrávaly jeho temné, jiskrné oči zvláštním oslňujícím leskem, jímž nezřídka proskakoval vášnivý záblesk mohutného ducha jako odpoutaný démon. Ve způsobech svých neodchyloval se ničím od panujícího společenského tónu, ale dlouholetý styk s nejrůznějšími lidmi setřel s chování jeho všechny malicherné přívěšky, které život na parketách mnohdy tak směšně titěrným činí. Na hrdém

jeho čele trůnilo sebevědomí, v každém pohybu značila se jistota a samorostlá gracie. Však první místo mezi jeho přednostmi zaujímal dar řeči: v jeho rozprávce střídaly se letmo jako v kaleidoskopu obrázky ze všech končin světa, obrázky několika význačnými črtami nakreslené, ale tak živé, že jsi skutečně před sebou viděl tu bujnou středoamerickou krajinu s osněženými vrcholky v pozadí, ten zamilovaný španělský párek tančící fandango, opíče to houpající se v divém pletivu povíjivých rostlin...

Jaký div, že stal se Artúr brzy zářivým středem celého rodinného kruhu! Podotkl jsem nahoře, že byl starý barón vášnivý kuřák. Slabou touto stránkou dobyl se synovec rázem do jeho srdce. Rozmnožil totiž přebohatou jeho sbírku všelikých kuřidel, od krátké lodnické dýmky až po dlouhý turecký čibuk, několika dýmkami, vyřezávanými ze dřeva bůh ví jakého pralesu, a sesiloval vydatnými kotouči vonný oblak, do něhož se pan barón každý den po obědě a večeři tak rád zahaloval.

Úspěchu toho jsem mu nezáviděl, milerád odpouštěl jsem mu též obrovské pokroky, jaké svými středoamerickými krajinami, tančícími Španělkami a opicemi v přízni Olgy a Heleny činil, ale nemohl jsem mu naprosto odpustiti, že při těchto rozpravách oči své nejčastěji na Vandu upíral a tato snivé zraky s napjatou pozorností na výmluvné jeho rty zavěšovala. Stával se patrně mým sokem, ba zdálo se mi, že šťastnějším sokem. Mezi ním a Vandou začal se vyvíjeti velmi důvěrný poměr. Vždy měli některé věci mezi sebou, které buď několik šeptaných slůvek do ucha, buď dlouhý, významný pohled, buď

tajná znamení vějířem a pečetním prstenem vyžadovaly.

Snášel jsem nevýslovná muka. Chtěl jsem ve studiích poklid nalézti, ale žárlivost měnila mi řádky v legie posmívajících se diblíků; chtěl jsem místo svého utrpení opustit, ale horoucí láska přikovala mne k zámku nerozlomným poutem.

Ó, Jakube, perlo všech lokajů, tys jediný sílil mne svým povznášejícím příkladem. I tys — na stará kolena — nešťastně se zamiloval; nehodný předmět tvé lásky byla svižná kuchyňská víla s vyhrnutými rukávy a koketní zástěrkou, jejíž rtíky malinám tak podobny byly, že je mladý kuchař při ochutnávání často s těmito zaměňoval. S jakou hrdinností snášel jsi muka zrazeného srdce! Jak obraz tiché resignace vznášíš se dosud přede mnou ve své popelavé livreji se stříbrnými knoflíky a červenou podšívkou, se svým dlouhým popelavým obličejem, jehož ztrnulé rysy vzdor hlubokému žalu zachovávaly důstojný klid, hodnosti tvé příslušný. Také v zášti proti Artúrovi shodoval jsi se se mnou. Byl tě totiž jednou nazval popeleční středou — a takovou důvěrnost neodpustíš nikdy!

Když jsem jednou po obědě ve svém pokojíku hlavu naplněnou chmurnými myšlenkami do dlaní skláněl, zaklepáno lehounce na dvéře a prve, než jsem „vejděte!“ pronésti mohl, vešel Artúr a stanuv hrdě přede mnou oslovil mne s mrazivým jakýmsi výrazem: „Pane, vy milujete Vandu?!“

Vytřeštil jsem naň v němém úžasu oči.

„Není mi třeba odpovědi,“ pokračoval, „neumíte skrývati city své před jinými, tím méně přede mnou. Mám toho dále nezvratné důkazy, že i vy Vandě

lhostejným nejste. Při vašich vyhlídkách a při liberálních zásadách barónových nečiní rozdíl stavu lásce vaší překážku neodstranitelnou. Pochopujete tedy, že jste mi sokem velmi nebezpečným."

Určitý výrok Artúrův o lásce Vandy ke mně projel mne jako bleskem nevýslovné rozkoše. Tón, jakým výrok tento učinil, byl pro mne tak přesvědčující, že před ním jako před zářícím sluncem náhle veškeré mraky v duši mé nakupené se rozptýlily. Mimoděk vyskočil jsem se sedadla a upjal na mluvícího zrak jiskřící se radostným očekáváním.

Artúr vztáhl chladně ruku. „Zůstaňte, prosím, seděti," pravil ironicky. „Netřeba nám divadelních effektů! Vyjednáme záležitost tuto zcela klidně a stručně, jak se na lidi rozumné sluší. Chcete-li bambitky — dobrá! Je-li vám kord sympatičtější, také tím vás dovedu obsloužiti. Mám ovšem něco zvláštního, nového za lubem —"

Pochopil jsem, oč se jedná. „Pane," vskočil jsem Artúrovi příkře do řeči, „považuju souboj za bláznovství již i v románech směšné."

„Je-li vám směšno padnouti v souboji," pravil Artúr s úšklebkem, „posloužím vám smrtí tragickou. Zabiju vás třeba na místě. Ovšem musím pak také svůj drahocenný život zmařiti. Však co na tom? Miluji Vandu tak horoucně, že nemá život bez ní pro mne nijaké ceny."

„Nedomnívejte se, že ji milujete více nežli já," zněla ohnivá má námitka.

„Tím lépe," prohodil. „Myslím, že jsme se málem již dohodli. Ostatně mám za lubem zcela nový, původní způsob souboje, způsob tak pohodlný a tak plný zvláštního kouzla, že již o sobě těmito vlast-

nostmi vážky rozhodnutí vašeho na svou stranu skloní."

Při těchto slovech vyňal z náprsní kapsy kožené pouzdro na doutníky, s jehož plochy se mi zašklebila vstříc malá umrlčí hlava, ze slonové kosti uměle vyřezaná.

„Pohleďte na tyto dva útlé doutníky!" pokračoval. „Řeknete, že jsou úplně stejné. Ale v jednom z nich — nevím sám, ve kterém — číhá šeredná smrt. Bujará příroda tropická, která v útrobách lidských vyhýčkává divoké, příšerné vášně, vložila též do ňader svých divoce krásných, ohnivě zbarvených květů výborné prostředky k ukojení oněch. V jednom z těchto doutníků ukrývá se zhoubný bylinný jed, dotud v Evropě naprosto neznámý. Jeden z nás vssaje vonným dýmem do sebe smrt. Umře snad tuto noc, snad zítra, při silném ústrojí tělesném snad až pozejtří. Nikdo nebude tušiti příčinu smrti jeho. Lékař zavrtí snad hlavou, však o nějaký latinský název nebude míti nouzi. Pozůstalý sok stane se šťastným po boku spanilé Vandy, neboť ve stálost ženské lásky nevěřím již dávno. Není-liž to souboj k zulíbání! Nuže, pane! vyberte si — buď život, anebo smrt!"

Mimoděk zachvěla se mi na rtech námitka, že nekouřím; než vůči děsné vážnosti okamžiku uznal jsem ji za malichernou. Pohlédl jsem na Artúra: hrozná opravdovost jevila se ve tváři jeho. S výrazem přímo démonským upíral na mne z pod čela planoucí oči. Příšerný ráz jeho obličeje v této chvíli přesvědčil mne, že jest s to provésti svou hrozbu a s chladnou myslí skoupati ruce v krvi mé. Pohlédl jsem na osudné doutníky — hrůza mne obešla.

„Budiž!“ rozhodl jsem se po trapném přemýšlení. Nechť řídí genius lásky mou ruku. Ztřeštěnec tento je schopen každého zločinu. Ostatně bych ruky Vandiny sotva dosáhl — a bez ní co mi po životě!“

Pevnou rukou vytáhl jsem jeden doutník. Artúr vzal druhý. „Tak!“ pravil spokojeně. „Nyní usedneme naproti sobě a pochutnáme si na výborných těchto doutnících. Abychom se při tom nenudili, povím vám krátce, jakým způsobem se dostaly do mých rukou.“

Málo komu chutnal asi první doutník, jakž měl tento chutnati mně! Kouřil jsem plnými ústy, ze všech sil, abych jen byl brzy hotov. Artúr kouřil klidně, způsobem labužnickým, a stíhaje okem uměle zaokrouhlené obláčky dýmu, z úst jeho vystupující, vypravoval takto: „Za svého pobytu v Mexiku spřátelil jsem se s jedním mladým důstojníkem. Tento zamiloval se celou prudkostí jižní lásky do krásné Juanity, schovanky nadmíru bohatého velmože, poblíže hlavního města v roztomilé haciendě bydlícího. Však přísný, zamračený don Manuel, o jehož podivínství neméně báječné pověsti obíhaly, než o bohatství jeho, věznil chovanku svou v milém tomto letohrádku jako v klášteře. Přinášel jí ovšem zářivé diamanty do černých vlasů, ale což po nich, když nesměla jimi blýskat ani o plesích, ani na procházkách, ani o slavných církevních průvodech hlavního města! Kupoval jí ovšem střevíčky, že by se ani princezna v pohádce za ně nestyděla, ale pro ty vyměřené procházky bílým, štíhlým sloupovím haciendy a stezkami parku bylo jich věru škoda! Což jí byl platen pokojík naplněný východním přepy-

chem, když oči krásné jak ty hvězdy mexické oblohy neviděly oknem jeho než tuto a kolísavé vrcholky stromů! Však uviděly přece jednou něco jiného. Můj dobrodružný přítel, vában pověstí o kráse Juanity, vloudil se jednou vzdor vysoké zdi do parku haciendy. Prvním pohledem sestoupila Juanita jako královna do jeho srdce. I dívce zalíbil se švarný seňor. Služka Mariana stala se ochotnou prostřednicí jejich lásky. Za čarokrásných letních nocí slýchalo husté listí besídky šepoty o lásce a věrnosti, sladké vzdechy i vroucí hubinky, ana mezi tím opodál Mariana žhavé oči pozorně do siného šera upírala, kladouc prst jedné ruky ostražitě na ústa a druhou vážíc blyštivé pesos, které jí byl můj přítel daroval. Tento chtěl Juanitu unésti. Než ona žádala rozhodně, aby prve u dona Manuele své štěstí zkusil. Vyhověl prosbě její a předstoupil s tlukoucím srdcem před mračného podivína. Když mu byl žádost svou přednesl, otázal se ho don Manuel zhurta: „A což ona — miluje-liž vás?“ — „Miluje,“ vyklouzlo příteli z úst. Don Manuel upíral naň chvíli pronikavě ledovité oči a promluvil po té hlasem hrobovým: „Již vidím, že jste se vloupal zákeřnicky do svatyně, kterou jsem srdci svému upravil. Zprvu vězte, že neodkážu Juanitě, vezme-li si vás, ani haléře. Dále vězte, že mne jenom smrt od Juanity odloučí. Nevytřešťujte oči: ano, miluju ji, miluju šíleným ohněm pozdní lásky. Vám celý svět veselá záře; mně stal se čiročirou nocí, v níž kmitá jidiná krásná hvězdička — Juanita! Zdvihl jsem ji před několika roky na ulicích Mexika jako bídného sirotka, abych měl jednu milující bytost při sobě; a hle! za těch několik roků proměnil jsem

se sám kouzlem její krásy v šíleného milence. Rozhodniž souboj mezi námi!“ Při tom vyňal ze záňadří kožené pouzdro s umrlčí hlavou, v němž objevily se dva útlé doutníky. Vysvětliv mi hrozný význam jejich tak, jak jsem před chvílí učinil vám, doložil: „Zamítnete-li souboj ten, střežiti budu Juanitu od té chvíle jako zajatou. Ulehnu na práh její ložnice a při nejmenším podezření útěku neb osvobození zastřelím ji i sebe. Nuže, volte!“ Můj přítel byl poněkud ohnivější a méně rozvážlivý nežli vy a sáhl s výkřikem: „Za Juanitu smrt i peklo!“ bez meškání po jednom z osudných doutníků.“ Tu přetrhl Artúr své vypravování slovy: „Však vidím, že jsme právě oba dokouřili. Účel mé povídky jest vyplněn. S bohem tedy!“ Odešel s chladným úklonem.

Netřeba široce vypisovati, v jakých citech mne ostavil. Bylo mi špatně; domníval jsem se, že strašný jed již účinkuje v mých žilách. Snažil jsem se nadarmo rozptýliti děsné myšlenky o hrobu a nejisté budoucnosti za ním líbeznou představou Vandy, jak na kříž mého rovu věnec čerstvých květin zavěšuje, u něho se modlí a pláče. Pořídil jsem o svém jmění. Odkázalť jsem pozůstalost svou, skládající se hlavně z rukopisů a dluhů, písemně nejlepšímu příteli. Chtěl jsem básně své rozmnožiti „ódou na smrt“; ale pro přílišnou rozčilenost nestloukl jsem než dvě sloky. K večeři jsem nepřišel: Jakub omluvil mne churavostí. Usnul jsem k ránu.

Když jsem se za bílého dne probudil, cítil jsem se valně osvěžen. Události včerejšího dne jevily se mi jako příšerný sen. Popelavý Jakub stál před mým ložem, přinášeje mi snídani. „Co dělá pan Artúr?“ vyklouzlo mi bezděky ze rtů. „Ten?!“ odpověděl

Jakub povržlivě. „Leží dosud v posteli. Před ním na stole leží bambitka a jakési pouzdro s umrlčí hlavou. Čistý vkus — co? Když jsem k němu vešel, okázal na umrlčí hlavu a zeptal se mne: ‚Co je to?‘ ‚Umrlčí hlava,‘ odpověděl já. ‚Nikoli!‘ — on na to, — jest to lokaj, který oznamuje, že není panstvo doma, a s ohyzdným úšklebkem připojuje, že ani neví, kam se panstvo odebralo.‘ To myslil mne.“ Při této poznámce svěsil Jakub hlavu jako člověk, jenž uvykl snášeti křivdu.

Aha! rozvažuje po svém cynickém způsobu o smrti, pomyslil jsem sobě. Jed působí. Nu, chtěl sám své záhubě. Škoda nesmírného jeho nadání! A můj sok začal se mi jeviti ve světle o mnoho příznivějším než dříve.

Jaký byl úžas můj, když jsem při obědě spatřil Artúra veselého a hovorného jako jindy. Což má tak silné ústrojí tělesné? Či snad přece otráven já? Když se po obědě doutníky rozdýmaly, jal se Artúr barónovi doslova vypráveti historku, kterou byl včera povídal mně. Když přišel k místu, kde mexický jeho přítel po doutnících dona Manuele sáhl, zadíval se upřeně na mne a pokračoval takto: „Však don Manuel zadržel s úsměvem ruku jeho a pravil: ‚Obstál jste ve zkoušce. Miluju Juanitu pouze jako otec. Jen z otcovské této lásky k ní a z nabyté zkušeností nedůvěry k lidem chtěl jsem se přesvědčiti, zdali vás k ní vábí skutečná láska aneb toliko mé bohatství. Nyní přijměte jako můj zeť kterýkoli z těchto doutníků — jsou oba neškodné.“

„Jakže?“ zvolal jsem mimovolně, „doutníky ty byly oba neškodné?“

„Ovšem,“ odvětil Artúr s jemným úsměvem, „úplně neškodné a k tomu výborné, právě takové, jakých vždy v této tobolce zásobu chovám. Doufám,“ pokračoval, podávaje mi otevřené pouzdro s doutníky, „že z nich nyní některé ve společnosti naší pokouříte, když jsem vás dle slibu zde panu strýci daného přes první pokus nastávajícím kuřákům tak obtížný přepravil ...“

* *
*

Kdykoli Artúra z D. a spanilou jeho choť Olgu, rozenou X., navštěvujeme, neopomíjí on nabídnouti mi doutník ze své umrlčí hlavou okrášlené tobolky, kterýž já ochotně přijímám. Má Vanda kárává jej pak žertem: „Bez tebe nebyl by se jaktěživ tomu nezpůsobu přiučil,“ k čemuž on s úsměvem odpovídá: „Mlč, sestřenko, mlč! Však by též bez mého přispění bezpochyby až po dnes živá duše o jeho vroucí lásce k tobě nevěděla!“

Nikotina.

(„Lumír“ 1873.)

Fráter Laktanc byl velmi pobožný muž. S řídkou svědomitostí zachovával pravidla svého řádu, ba činil nad požadavky jejich. Za příklad uvádím pouze, že každý pátek nejen s bratřími o rybách a víně se postil, nýbrž i přitloustlý svůj nos — ač vášnivý šňupák — v tento den tuhému postu podroboval. Nebude tudíž nikomu divno, že arcinepřítel člověčenstva všechny pekelné finty vynakládal, aby tohoto téměř svatého muže s cesty spravedlnosti svedl.

A jakož i nejčistší duší časem hříchu stín přelétá, dal v sobě bratr Laktanc vzniknouti hříšné myšlence, která pekelnému útočníku za rukověť posloužila. Jalť se totiž jednou za večera v pusté cele své porovnávati život, k jakému jej slib čistoty odsuzoval, s osudem mladého šlechtice, kterýž si byl téhož dne šlechtičku jako z cukru od oltáře klášterního chrámu odvedl, a skončil toto porovnání hlu-

bokým povzdechem. Od té doby vtíralo se mu častěji na mysl a loudívalo nejen v soumraku tiché cely, nýbrž i nad ranním breviářem, při nevinných radostech refektáře a mezi nočními společnými modlitbami na chóře z prsou jeho bolestné vzdechy.

Když jednou bratr Laktanc za krásného letního dne co terminant na svém dlouhouchém šedouši krajinou putoval, oslnila hříšná ona myšlénka v nebývalé živosti duševní jeho zrak. Bylť právě z ošumělého hábitu tabatěrku vyňal, do pola víčko odklopil a prsty k počestnému šňupci zkřivil, když tu zrak jeho, zbožně k nebi pozdvižený, náhodou na malebné, polo zlatou ohradou klasů zastřené skupení se svezl. Zády k němu obráceni, stáli tam švarný rolník a hezká, planým mákem ověnčená žínka, milkujíce se v těsném objetí. Prsty zůstaly ve vzduchu zkřiveny, víčko tabatěrky na polo odklopeno a zrak bratra Laktance spočíval závistivě na šťastné dvojici. Zvláštní pocit vytrhl jej z této nehnutosti. Byloť mu, jako by veliká jakás tíže byla náhle ruku jeho, tabatěrku držící, až na sedlo stlačila. Obrátil zraky v před, a kdo vypíše úžas jeho, když spatřil kulaté víčko tabatěrky úplně odklopené, a v ní převábnou ženskou bytost špičkami drobných pantoflíčků stojící. Hnědý, třpytivý hedbáv objímal něžné tílko její řásnými záhyby, jimiž sněhobílé krajky zvědavě prohlížely, kolem boků vlnil se sivý šál z jakés přetenké muselinové látky jak čeřivý pruh dýmu, jemná dlaň rozpínala veliký, hnědý vějíř, jehož pestré, líbezné obrazy každý okamžik tvar i barvu svou měnily; nad ním klonil se s luzným úsměvem drobný obličej, poněkud přisnědlý, ale svůdně krásný, s párem divných, plamenných očí; tmavohnědou kadeří pro-

bíraly se šňůry velikých, sivých perel, utvořených jakoby z jemného doutníkového popelu. Odkud se vzala hnědá tato rusalka v tabatěrce? Bratr Laktanc zapomněl v úžasu nad zázračnou vidinou poznamenati se křížem.

Než se z úžasu toho probral, seskočila hnědá dívčina lehounce s tabatěrky na hřbet ušákův a posadivši se vedle bratra Laktance obemkla teplou ručkou jeho šíji a zahovořila, jakoby zvonky zněly: „Milý příteli! Jsem Nikotina, dcera tabákového krále, k jehož nejvěrnějším vasalům se počítáš. Dlouho již slýchal můj královský otec bolestné vzdechy, s jakými jsi opykával slasti stavu manželského. Nemoha déle snášeti pohledu na útrapy tvé, seslal mne, jednu z tisíce svých dcer, abych ti byla milující družkou života. Líbíš se mi — na první pohled jsem se do tebe zamilovala. Nuž, pohleď i ty na mne a rci, chceš-li mne přijmouti za žínku svou?“

Bratr Laktanc pohlížel jí mezi touto řečí do krásných, zářivých očí a čím déle tam pohlížel, tím dále odstupoval od něho zarmoucený anděl strážce. V pohledu na kouzelnou bytost před sebou zapomněl náhle daného slibu čistoty, svatosti svého stavu, víry, boha. Tak vábná dívka nebyla ani v nejbujnějším snu jarní noci obletovala asketické jeho lože. Mimoděk zavřel tabatěrku a skryl ji rychle v ošumělém hábitu, jakoby se obával, že by sladká jeho nevěsta do ní nazpět zaskočiti mohla. Pak sklonil v závrati rozkoše oči i hlavu a přivinul krásnou dívku tak vášnivě k sobě, že ucítil žíněným rouchem tlukot jejího srdéčka.

Však náhle, jakoby byl vystřízlivěl, pustil ji z vroucího objetí a zvolal žalostivě: „Jaký jsem

bloud! Jakž mohu prodlíti po boku tvém v tomto hábitu, s klokočovým růžencem u pasu?"

Nikotina se usmála. „Není-li jiné závady," pravila, „jsme již svoji. Viz tento vějíř! Jest to kouzelný vějíř fantasie. Jím odvěju od tebe poslední starost."

Při těchto slovech zamávla strakatým vějířem; a hle! s bratra Laktance zmizely mžikem hnědá kutna s růžencem i hrubé sandály a místo nich přiléhaly k jeho tělu bohaté, zlatem protkané šaty, dlouhý kord se zlatou rukovětí a vysoké jízdecké boty se zlatými ostruhami. Na místě kapuce pokryl hlavu jeho biret s vlajícím, různobarevným peřím.

Zamávla vějířem podruhé. Ihned proměnil se osel pod nimi v temnohnědého koně s popelavou hřívou.

Zamávla po třetí. Krajina změnila se rázem a před nimi, jakoby ze země bylo vyrostlo, objevilo se rozsáhlé, nádherné město, plné štíhlého, bílého sloupoví, květnatých pavlánů, vysokých, zubatých věží a bujné zeleni, kterouž vábivě prohlížely zlaté pomeranče a citrony.

„Hle, náš letohrádek!" pravila Nikotina ukazujíc na malebný zámek, jehož bílé, ozdobné sloupoví jako řada báječných lilií vystupovalo z hladiny velikého, pyšným stromovím ovroubeného rybníka, po němž sněhobílé labuti klidně a nádherně pluly. Zástup švarných kavalírů a pestře oděného služebnictva přivítal je u vchodu. Mezi nimi vzbudil jeden pokorně skloněný mnich obzvláštní pozornost bratra Laktance. Mnich tento — domácí zpovědník — byl jemu samému velice podoben. Přitloustlý, zardělý nos — mžouravá očka — vypouklé tváře — po pás

sáhající prokvětavý vous — a k tomu hnědá kutna s klokočovým růžencem u pasu a výraz zbožné pokory v obličeji: právě tak vypadal před chvílí bratr Laktanc. Zpovědník učinil na šťastného novomanžela hned při prvním pohledu nepříznivý dojem.

Po mramorových stupních uvedeni byli novomanželé do skvostné síně, kde je očekávala vybraná hostina. Mezi jídlem obletovaly uši jejich sladké, čarovné zvuky, jako ze zlatých stěn komnaty vycházející. Pánové a dámy kolem stolu sedící blýskali o závod pěknými žerty, duchaplnými vtipy. Avšak Laktanc neměl pro ně sluchu; veškerá jeho pozornost zaujata byla vnadami krásné Nikotiny. Tiskl jí ručku, skláněl se k uchu jejímu s něžnými šepty, ku kterýmž ona laskavým, mnohoslibným úsměvem odpovídala.

Po hostině vyšli na pavlán. Zdola, ze zahrady vypínaly se bujné povíjivé rostliny až k mřížoví jeho, protkávaly toto širokým, různotvárným lupením a kývaly velikými, ohnivými květy nad hlavami blaženého páru. Usedli tam těsně vedle sebe. Jako stříbrný srp zářil měsíc nad štíhlými vížkami a kolísavými vrcholky pinií, šerý vzduch byl nasycen opojnou vůní. Nikotina ponořila hebké prsty do stříbrných strun mandolíny a probudila v nich roj líbezných akordů. Přemožen sladkou toužebností, ukončil šťastný Laktanc horoucím políbením její píseň.

Za mouřenínkou, zlatý kahanec před nimi nesoucí, odebrali se do ložnice. Jaká to ložnice! Na podlaze kypré barvité koberce, po stěnách obrovská, křišťálová zrcadla a smyslným kouzlem přesycené obrazy, vzduch nasáklý vonným dýmem, vy-

cházejícím ze zlatých třínožek! Ve dveřích zableskly se ještě zuby mouřenínky v potutelném úsměvu, pak rozložil se snivý soumrak po komnatě a těžké hedbávné záclony shrnuly se před skvostným ložem...

Laktanci uplynulo několik dnů jako v ráji. Nejsmělejší sny, jakými kdy ďábel zbožná jeho rozjímání v klášteře rušíval, byly splněny. Ani mráček nezkalil dotud oblohu hříšného jeho štěstí.

Paprsky sluneční, zbarvené jasnětžlutými záclonami v okně, opřádaly zvláštním světlem rozespalý obličej a poloodhalená ňadra Nikotiny, dosud v měkké posteli sobě hovící. Pan manžel stál již ustrojen před ní jak otrok rozkazu čekající. Pozdvihla se málo, zívla a vztáhnuvši líně bělostnou ruku z pod přikrývky, víčka jen do pola podnášejíc, pravila tónem velitelským: „Podej mi trepky!“ Pan manžel uposlechl mlčky. Bylť takovým úsluhám již přivykl. Nikotina, obouvajíc si pantoflíček na spanilou nožku, vyzívala další rozkaz: „Teď mi podej Kuruka!“ Kuruk byl veliký, strakatý papoušek, houpající se v zlatém kruhu poblíž okna zavěšeném. Laktanc pospíšil pro papouška. Když jej s kruhu sejmouti chtěl, zatřepal Kuruk zlostně křídloma a klofl úslužného manžela mohutným zobcem tak nemilosrdně do prstu, že se mu Laktanc v návalu hněvu důkladným štilcem pomstil. Však zle si tím posloužil.

Nikotina, spatřivši pohanění svého strakatého miláčka, vykřikla pronikavě a zalomila rukama nad hlavou. „Ukrutníku,“ zvolala hněvivě, „co ti učinilo to nevinné zvířátko?!“

„Hleď, jak mi prst krvácí,“ odtušil manžel.

„A pro takovou maličkost trýzníš bezbranné ptáče? Styď se! Nemáš ani tolik lásky ke mně, abys

mně k vůli nepatrné škrábnutí snesl! Ó, já nešťastná! Toť odměna za to, že jsem tobě, starému mnichu, svůj mladý život zadala, že jsem ti svou krásu, nevinnost, blaho kouzelné říše — všechno obětovala! Ó, nevděčníku! Ó, surovče!" Štkajíc a plačíc zaryla obličej do podušek.

Laktanc stál před ní jako bídný hříšník; nadarmo chlácholil ji nejsladšími jmény, jaké mu z Šalamounovy písně písní v paměti utkvěly, nadarmo prosil ji stotisíckrát za odpuštění.

„Pryč mi s očí, ukrutníku!" zůstávalo jedinou odpovědí vzlykající Nikotiny. Teprve když se před ní na kolena uvrhl a sám sobě bídníků spílati počal, okázala mu poněkud vyjasněnou tvář.

„Vyjedeme si někam na procházku," navrhl po chvíli kajicný Laktanc. Bylť již zatoužil po volném, širokém poli s písní skřivánků a zlatými klasy, kterýmiž co žebravý mnich tak rád na svém šedouši putovával.

„Nikam nepojedeme!" odsekla Nikotina. „Už jsem tě omrzela, viď? Už nemáš dost na mé společnosti, čistý manželi! Ó, já ubohá, zklamaná žena!"

„Nu, tedy zůstaneme doma, andílku!" odvětil manžel s beránčí mírností. „Kdekoli s tebou bývám, všude mi blaze. Po tvém přání zůstanu doma."

„Nikoli! pojedeme," zvolala choť.

„Nu, pojedeme tedy. Jak ti libo! Snad bychom si mohli vyjeti trochu do kraje, mezi klasy a skřivánky —"

„Nic do kraje!" vskočila mu Nikotina do řeči. „Pojedeme do města. Musím si tam nakoupiti některé věci k plesu, který dnes ve svém zámku dá-

váme. Dojdi k našemu pokladníku pro tisíc dukátů."

Laktanc zalekl se trochu té sumičky, ale vzpomněv si na zámek a četné služebnictvo, odešel bez námitky. Když mu pokladník žádané peníze vysazoval, zavrtěl povážlivě hlavou a prohodil: „Ještě rok tímto způsobem a jsme na mizině."

„Jakže? což se nedostává příjmů?"

„Ani na polovici vydání," odvětil pokladník chladně.

Laktanc ve své nevinnosti uznal za dobré, sděliti tuto rozmluvu s pokladníkem choti. Výsledkem toho sdělení bylo rozmnožené vydání slz a výčitek s jedné a proseb i zaklínání s druhé strany, pak okamžité propuštění pokladníka.

U večer odbýval se v zámku ples. Veškery síně proměněny byly v báječné sady, jimiž se Nikotina jako královna vil vznášela, za vlečku majíc roj kavalírů, kterým ob čas milostivé úsměvy a pohledy uštědřovala. Pan manžel vlekl se jako stín v pozdálečí a slýchal tu a tam poznámky: „Jak sličná paní, jak nehezký pán! Škoda jí pro starého šeredu!" a podobné. Posléze uvázl mezi jednou příliš tlustou a jednou příliš hubenou matrónou, kterýmž se pak až do rána dvořiti a po té žárlivou manželku chlácholiti musil.

Tomuto dni byly následující velmi podobny. Ranní výstupy s trepkou a papouškem stávaly se toliko živější pomocí mdlob, výhrůžek k rozvedení směřujících a sezvánění služebnictva, vrtochy pak manželčiny rozmanitější a výdaje na její potřeby ohromnější, a večerní plesy střídaly se s projížďkami po vodě v různotvárných, ověnčených loďkách,

s výlety a honbami, při kterýchžto zábavách Laktanc divnou náhodou vždy mezi tlustou a suchou matrónu se dostával a kolem paní jeho vždy četnější dav kavalírů jako medáků kolem květiny poletoval a bzučel, jimž ona vždy štědřeji milostivé úsměvy a pohledy rozdávala.

Náš Laktanc stával se den ke dni zamyšlenějším a zalétal duchem častěji nazpět do klášterních dob. Jednou procitla v něm touha po solené cibuli, která bývala v klášteře zamilovanou jeho pochoutkou, tak mocně, že jí neodolal. Však Nikotina přistihla jej při skutku a zapověděla mu pikantní tu lahůdku pod krutými tresty na věčné časy. Jednou odkradl se z letohrádku do jedné z takových hospůdek, v jakých za dob svých žebravých objížděk tak rád za dotýkaný obrázek a požehnání pojídal a popíjel, však domácí výstup po kratochvíli této následovavší zahnal mu na dobro chuť k navštěvování podobných hospůdek. Jako drahá relikvie z mnišských dob zbyla mu toliko kostěná, okrouhlá tabatěrka, která byla při kouzelné proměně vějířem v kapse jeho zlatotkaných spodkův uvízla. Tajné šňupce z ní bývaly krůpějemi balšámu do ran, které Nikotina útlé jeho duši tak často veklávala.

Když jej opět jednou, hladíc a líbajíc svého papouška, notně vypeskovala, vzmužil se Laktanc k poznámce, že miluje více svého Kuruka než manžela.

„Snad nejsi žárlivým na papouška!" prohodila choť uštěpačně.

Laktanci vstoupil tu na mysl pěvec, jehož loutna nedávno po čtyry hodiny jediná se svým pánem a Nikotinou o krytou výletní loďku se dělila, švarný hoch, kterému choť jeho včera psaníčko do ruky

vtiskla, domácí zpovědník, kterému se ob den při zavřených dveřích ve svém pokoji zpovídávala, a jiní mužové, na které mohl právem býti žárliv. Největší záští choval k řečenému zpovědníku, jemu tak podobnému. Bylť mimo jiné z narážek mnichových seznal, že se mu Nikotina také z dřívějšího stavu svého manžela, ač mu svatosvatě přislíbila věčné mlčení o této věci, vyzpovídala. Vzhledem k této okolnosti zeptal se jí s trpkým úsměvem: „Zdaliž's pak také zpovědníku svému svěřila, jakým způsobem stala jsi se mojí manželkou?"

Nikotina odsekla: „A proč bych nesvěřila? Však toho již lituju, že jsem se tehdáž připoutala k tobě, kteréhož jsem vším, čím nyní jsi, máchnutím vějíře učinila."

„Ó, kéž bys — —" Laktanc nedokončil své přání. Myšlénka jiná probleskla mu náhle mozkem. „Hleď," pravil s líčenou lhostejností, „nevykládej mi ve zlé, vyslovím-li ti svou pochybnost o tom, žes tehdá skutečně z mé tabatěrky vyskočila."

„A proč o tom pochybuješ?" otázala se vzpurně Nikotina.

„Poněvadž bysi se nikdy semhle nevešla." Při těch slovech okázal manžel na kulatou tabatěrku, kterouž byl z úkrytu vyňal a víčko její sňav, na stůl postavil.

„Hoho, bloude!" zasmála se potupně žínka, „okážu ti, kolik my nadsmyslné bytosti prostoru potřebujeme." Vskočila špičkou drobného pantoflíčku do tabatěrky a začala se do ní smršťovati, propadati, až toliko hnědá vlna jejího vlasu s popelavými perlami na povrch vykukovala. Než, jako

blesk sklaplo tu nad ní víčko a ruka Laktancova požehnala toto svatým křížem.

A hle! mžikem zmizel stůl, koberce, celá skvostná komnata, a před užaslým okem bratra Laktance zašeřily se dlouhé oslí uši. Seděl na svém šedouši uprostřed známé krajiny, v jedné ruce držel poodklopenou tabatěrku, prsty druhé měl k počestnému šňupci zkřivené. Skřivánkové pěli v modru, mušky hemžily se nad vlnami zlatých klasů a za těmito objímal se švarný rolník s hezkou, planým mákem ověnčenou žínkou. Bratr Laktanc odvrátil spěšně oči od vábného skupení, oddechl si z hluboka, jako by mu byl těžký kámen s prsou spadl, pozdvihl oči s výrazem vroucího díkučinění k nebi a ze rtů jeho vydrala se slova: „Zlatý celibát!“ Na to vzal si spokojeně šňupec; však od té doby neotevřel prý nikdy svou tabatěrku, aniž by ji byl znamením kříže obrnil proti útokům ďábelským.

Vesnický svatý.

(„Lumír“ 1873.)

V jedné vesnici žil příštipkář, kterému nebyl ani Pánbůh dosti svatým.

Mnozí psychologové zaznamenali již úkaz, že sedění na ševcovské třínožce zvláštní náladu k mystickému hloubání a blouznění způsobuje. Nejznámějším toho příkladem je mystický švec Jakub Böhme. Nu, každý stav má své vrtochy. Krejčíkové bývali odjakživa velkými politiky, od nedávna také profesoři.

Náš přištipkář ucítil v sobě povolání k svatosti. I věnoval se tomu vznešenému, však nevýnosnému povolání tak horlivě, že při tom jeho příštipkářství pravým příštipkem se stalo. Možná dost, že by byl samou svatostí jísti zapomněl, kdyby mu nebylo z nesvatých časů po nebožce manželce zbylo trochu žluťáků, kterými se při své bezdětnosti a šetrnosti snadno až do blažené smrti uživiti mohl.

Starý Fabián — tak se jmenoval náš svatý — nastoupil svou vznešenou dráhu s přesvědčením, že

je celý svět do samých základů až běda zkažený. Vynesl se své třínožky zatracující ortel nad celým člověčenstvem. Nahoře i dole, mezi vzdělanci i prostým lidem spatřoval tolik bezbožnosti, zkázy mravů a nepravosti, že se mu celý svět jevil velemořem hříchu, z něhož on jediný na své třínožce jak ostrůvek bohabojnosti trčel. Zejména pokládal vesnici, jejíž obuv svými příštipky znešvařoval, za hotovou Sodomu. Ani církev a její služebníky nevyjímal z přísného svého soudu. Mluvíval často s hlubokými povzdechy o truchlivém úpadku církve, v níž pravý duch křesťanský víc a více záhubným novotám ustupuje, o nadutosti a znemravnělosti kněžstva, které samo stav svůj v nevážnost uvádí. Příkladů nesháněl z daleka. Vizte naši osadu! říkával. Čí srdce odvrací se od oltáře k paní Nanynce a k mamonu v truhlách i stodolách? Kdo upomínává s kazatelny své dlužníky? Odpovědi nebylo třeba. Posluchač viděl již v duchu před sebou pana faráře, jak žil a tyl, palci nad břichem si točil a blaženě se usmíval. — Kdo se odívá jako floutek a hrává „barvičku" po hospodách? Kdo vyučoval Jasných Bětušku katechismu? (Narážel tu na pikantní vesnickou historku, důstojnou péra Boccacciova, kterouž se snad během vypravování někde budu moci zablesknouti.) A přede všemi zamihla se ihned ztepilá postava pana kaplana s širokou pentlí u sklíčka a s tenounkým násvitem kolárku. Ještě jedna otázka vznášívala se pak na rtech mravokárcových; zněla by asi takto: Kdo tváří se, jakoby ani tušení neměl o svatosti člověka, jehož jméno Fabián? Kdyby byl otázku tu skutečně pronesl, byli by se duševním zrakům posluchačstva představili pan farář, pan kaplan a téměř

celá osada. Však náš Fabián potlačoval z přílišné pokory vždy otázku tuto.

Mnohý čtenář bude asi takové brojení proti domácímu kněžstvu vykládati Fabiánovi ve zlé. Nuž dovolte, abych o tom svůj osobní náhled projevil. Zdá se mi, že Fabiána nábožná řevnivost k této výstřednosti sváděla. Viděltˇ zajisté, jak velikou, ba výhradnou moc kněžstvo v říši duší má a jak velice jí — dle domnění jeho — zneužívá; viděl, že klíč věcí nebeských u pasu jejich visí a tam — rezaví; viděl, že v plné záři milosti stojí a tuto zatemňují. Naproti tomu on, hle! v církvi odstrčen někam do kouta, odsouzen k nečinnosti, odkázán mezi obecné stádo laiků — on, který se cítil od maličkosti vyvolenou nádobou boží, který spojoval se sněhobílou čistotou duše i lesk vlastností zevnějších, což dohromady by jej bylo učinilo pravou perlou kněžského stavu.

Měltˇ Fabián i v zevnějšku svém cosi kněžského, ba možná říci biskupského. Vysoká berla pastýřská byla by sice na přílišnou drobnost jeho postavy upozorňovala, však zářivá infule byla by se výborně hodila k širokému, hladkému neb jen prokvětalým strništěm ozdobenému obličeji s bezbarvými tvářemi a tlustými, pěkně červenými rty, k nízkému čelu, do něhož krátce ostříhaný vlas ostrou špičkou zabíhal, k velikým očím, které se obyčejně mhouřily a mžouraly, ale časem v překrásném oblouku k nebi se zdvihati uměly, i k tomu šedivému plášti, který nahoře těžkou mosaznou sponou těsně jsa upjat, dole pak téměř až k zemi široce spadaje, malé postavě tvar pravidelného trojúhelníku přidával. Oj,

věru, takový zjev hodil se spíše na biskupskou stolici než na ševcovskou třínožku!

Aby duchovní své nadání přece poněkud využitkoval, lépe řečeno, aby několik dušiček ze všeobecné zkázy vyrval, založil zvláštní spolek sv. Fabiána. Tohoto svatého poctíval totiž obzvláštní přízní, snad že byl jeho jmenovcem. Před obrazem jeho ve své světnici byl zavěsil olejovou lampičku, které nikdy ani ve dne ani v noci uhasnouti nedával. Však měl ten svatý velikou potřebu světla. Kromě brady, špičky nosu a bělma očí zahalen byl na obraze neproniknutelnou tmou. A před tímto tajemným obrazem shromažďoval náš Fabián svou malou obec k litaniím a růženci, k nábožným rozmluvám o zkaženosti ostatního světa a k rozjímání o veliké bohabojnosti příštipkáře Fabiána.

Věru, malou obec! Skládala se toliko ze čtyř členů. Předně byla tu vdova Šafránková, vtělená svatá prostota, dále panna Voršila, jejíž ruměnec délkou času v barvu paprikové lusky se rozhořel, pak stará Důraska, na polo hluchá, konečně stará, na dobro hluchá Barbora, bez zubů, se sněhem v záhybech mohutného čepce a s jíním nad očima.

V době, kdy má historka začíná, získal pro své nečetné stádo novou ovečku. Stalo se to tak.

Vracel se jednou do vesnice z polí, kde uzounký lán máku s překrásným uzarděním pánem svým jej nazýval. Kráčel s tváří klidně blaženou. Kamkoli se obracel, vše kvetlo, vonělo, zpívalo, zachvívalo se rozkoší a jemu se zdálo, že příroda jen z něho takto se raduje. Došel na dřevěný most, vedoucí do vesnice přes široký, jasný potok. Náhle se zastavil. Na druhém břehu, právě před obydlím tety Ša-

fránkové, stála štíhlá dívka s červenou, málo podkasanou sukní nad putýnkou prádla a dívala se zpod okrouhlé dlaně do polí. Kulatý obličej, na bradě důlek, tváře jako malované, ústa čerstvá jako hrachový květ a plavé vlasy jako světlý déšť kolkolem. Fabián sklopil oči. Ale z vody potoka zabělaly se mu vstříc ztepilé nožky, dolů ve stín sukně splývající... Pozdvihl oči k nebesům a kráčel svou cestou dále. Když se po chvíli — nevím z jaké příčiny — ohlédl, spatřil švarnou pradlenu ve dveřích Šafránkovic chaloupky.

Druhý den, o schůzi fabiánského spolku, prohodil Fabián mezi jiným k Šafránkové: „Slyšel jsem, že máte u sebe nějakou dívčici?"

„Ah, Lidušku —! Nu, ano, sirotek po sestře, přistěhovala se ke mně. Což dělat? musím ji živiti —"

„Dobrý skutek, pravda. Však, milá teto, na tělesném pokrmu není dosti."

Pronesl tato slova s ostrou výčitkou. Šafránková seznala ihned, v čem pochybila. Chtěla se alespoň omluviti: „Mladé, nerozumné stvoření!"

„Právě proto," odvětil Fabián důrazně, „právě prato! Je v letech, kde anděl strážce křídloma nedostačuje. Tisíce osidel hrozí její nevinnosti. A kdyby poklesla — kdo by z ní bohu nejvíce odpovídal?!"

K příští schůzi dostavila se Šafránková v průvodu Lidušky. Fabián odměnil ji za to vděčným pohledem. Tento večer byl v neobyčejném zanícení. Odříkával litanie k Panně Marii s takovou vroucností, hlasem tak sladce třaslavým a s okem tak mizivě pozdviženým, že každé slovo posluchačky za

srdce chytalo, ano i hluché Barboře slza radosti na tváři jako krůpěj rosy na sežloutlém listě se zatřpytila. Při odchodu podal všem ruku, což jindy nečiníval. Také Lidušce stiskl vřele pravici.

Po příští schůzi rozloučil se způsobem ještě dojemnějším. Přistoupiv k tetě Šafránkové, objal ji a políbil; pak políbil Voršilu, Důrasku, ba ani suché rty bezzubé Barbory ho neodstrašily. Na to přiblížil se s otevřenou náručí k Lidušce; však tato mžikem odskočila a zakryla si zástěrkou obličej. Fabián svěsil ruce, zapýřil se málo, stáhl hněvivě obočí — však neřekl slova.

Ale v následující schůzi káral plamennou řečí pýchu a marnivost lidskou, dokazoval, že krása tělesná je tretka bez ceny, která za krátko ošumí a zčerná, hluchý květ, který přes noc zvadne a opadá, líčil dále neutěšenou budoucnost těch, kteří své mysli od nebeským k věcem světským odvracejí, a stavěl jim před oči muka pekelná v obrazech důstojných fantasie Breughelovy. Když při tom náhodou oči na Lidušku upjal a kolem úst jejích neklamné známky potlačeného zívnutí zpozoroval, vyšlehl spravedlivý jeho hněv žíravým plamenem. Přísná důtka zastihla mladistvou hříšnici. Tentokrát rozloučil se s věrnými svými bez políbení.

Ale navzdor těmto a jiným pokleskům Liduščiným, svědčícím o lehké a světské mysli její, věnoval Fabián spasení duše její nejhorlivější péči. Přikázal Šafránkové, aby dívku jako drahý poklad jí svěřený střehla, aby zejména všeliké styky její s jinými děvčaty neb dokonce s hochy zamezovala. Sám Lidušku tu milostnou vlídností k ctnosti povzbuzoval, tu přísností od hříchu odstrašoval. A neustával ve své

horlivosti, ač se u Lidunky toliko s chladnou lhostejností, ba vzdorem potkávala, nikoli s dětinnou důvěrou a oddaností, jaké by byl za otcovskou péči svou právem zasluhoval.

Jednou odpoledne vešel Fabián k tetě Šafránkové a promluvil k ní pohnutým hlasem takto: „Milá teto! Dnešní noci zjevil se mi sv. Fabián a vyzval mne, abych navštívil zázračné ostatky Borotínské. Abych přání patronovu vyhověl, vydávám se již dnes na dalekou tuto pouť. Přicházím k vám s prosbou, milá teto! Vrátím se teprve za dva, tři dni. Aby mezi tím zlí lidé můj stateček nerozkradli, dovolte Lidušce, aby ty noci v mé chalupě přespala. Pro dlouhou chvíli zanechal jsem jí tam nábožné knihy a něco k občerstvení. Vy sama zůstaňte doma.“

Teta svolila ochotně a vyšla s Fabiánem, aby jej kousek doprovodila. Na cestě vesnicí připojilo se k nim ještě několik vyvolených a provázely poutníka až k nejbližšímu kříži za vesnicí. Tam se s nimi rozžehnal a pohnul dojemnou řečí útlocitné sestry až k slzám.

Ženy dívaly se dlouho za odcházejícím, jehož drobnou postavu v širokém plášti zapadající slunce září svou jako velikou glórií ovíjelo. Pak daly se na zpáteční cestu, rozmlouvajíce o drahém nepřítomném.

Mezi jiným sdělila jim Šafránková též opatření, které Fabián vzhledem k bezpečnosti svého majetku učinil. Podotkla zároveň, že až do půlnoci s Liduškou v bytu jeho zůstane — „aby se jí nestýskalo“, pravila, než obětovnost její měla jiný účel. Myslím, že se k jejímu strážnému úřadu nad Liduškou vztahoval.

Panna Voršila nabídla se, že bude jejich společnicí. „Liduška může nám předčítat z těch nábožných knih, které jí Fabián zanechal,“ dodala.

A hle! také Důraska slíbila své spoluúčinkování. Když pak staré Barboře stejné pozvání do ucha zahřměly, přikývla hlavou a kývala jí až do vsi.

I shromáždil se celý spolek v chalupě Fabiánově, na pokraji vesnice stojící. Našly tam na stole knihy, při nich tenkou lojovou svíčku, do dřevěného svícnu pečlivě zadělanou, a vedle ohromný kus studené vepřoviny a — div divoucí — vysokou štíhlou láhev. Po bedlivém prohlédnutí láhve usjednotily se na tom, že je v ní obsaženo víno. Nemohly se dosti vynadiviti takové štědrosti Fabiánově, která byla při chudobě a šetrnosti jeho tím nápadnější. Když se z úžasu svého probraly, hlasovaly o tom, má-li se celé toto nadělení Lidušce zůstaviti, aneb má-li se ve prospěch zdraví Liduščina celý spolek o to sestersky rozděliti. Jednohlasně přijat návrh druhý.

Když se byly vepřovou a vínem příjemně naladily, přistoupeno ku čtení nábožné knihy. Ležely na stole tři. První měla nadpis: „Ráj srdce aneb žertovné milování“, druhá: „Rozmanitá dobrodružství španihelského rytíře, jménem don Juan“, z třetí pak bylo několik předních listů i s titulním vytrženo. Nábožné ženy, kteréž byly očekávaly životopisy svatých nebo kajicná rozjímání, zarazily se poněkud nad žertovným milováním a španělským rytířem. Však zapudily ihned všelikou obavu pomyšlením, že by nebyl ctnostný Fabián knihy tyto v útlých rukou Liduščiných zůstavil, kdyby stín nějaké světské myšlenky obsahovaly. A poněvadž se hlasy slyšících sester mezi ráj srdce a don Juana stejně rozdělily,

zvolena kniha třetí. Zbožně naslouchalo shromáždění, když Liduška čísti začala:

„— Amorův šíp zlatý, o démant broušený, pronikl sněhovou závějí bruselských krajek do ledového ňadra.“ Čtenáři mohu pod rukou sděliti, že tato tak mnohoslibně začínající kniha nosívala před ztrátou svých předních listů na čele poutavý nápis: „Podvazek paní markýzy“, a že v ní na niti sentimentálnosti navlečeny byly roztomilé, právě podvazkové episodky. Netřeba doložiti, že byla přeložena z francouzského.

Liduška tedy čtla. Voršila naslouchala bystře a vrtěla časem hlavou; Důraska spala; Šafránková snažila se, aby udržela víčka aspoň ve směru vodorovném; stará Barbora kývala hlavou a propouštěla kuličky růžence vyzáblými prsty.

Když byla Liduška několik stránek přeslabikovala, umlkla najednou uprostřed řádku a zároveň uprostřed jedné z nejzajímavějších episodek. Rozhlédla se plaše kolkolem, jakoby se ve tvářích svých posluchaček úplného souhlasu s náhlým umlknutím dočísti chtěla. Však tento rozhled jí vysvětlil, proč sestry vůbec až do té krajní nemožnosti tak nesvatou povídku ji čísti nechaly. Důraska spala jak o každé schůzi; Šafránková podlehla sentimentálním půvabům knihy; panna Voršila, hlavu majíc na zad o stěnu opřenou a tváře i nos — možná-li — červenější než jindy, dřímala sladce o sladkém vínu, které jí bezpochyby růžovou mlhou smysly obestřelo, stará Barbora pak měla víčka zapadlá i zdálo se, že také spí, ač jí dotud kuličky růžence scvrklými prsty propadaly.

Liduška odstrčila knihu. Vždyť také lojová svíčka právě naposled vzplápolala. Hluboká tma ve světnici. Jen v koutě, před obrazem sv. Fabiána mrká věčná lampička, vydávajíc právě jen tolik světla, aby tmu na obraze a v ní bradu, špičku nosu a bělmo očí nejasně viděti bylo.

Dívčina zadívala se v okno. Mezi černými větvemi stromů kmitají se tam jasné hvězdičky. Hlavinka její sklonila se do dlaně a ňadra vzedmula se lehce jakousi neurčitou, sladkobolnou touhou.

Náhle sebou trhla. Objevilť se v okně temný, kuželovitý stín. Okno, na pohled zavřené, bylo as jen lehce do rámu vtlačeno, neboť se mžikem z venčí otevřelo. Tříhranný stín protáhl se zvolna dovnitř, smekl se k podlaze...

Liduška zatřásla v leknutí pannou Voršilou, tato zamáchla, probudivši se na polo, rukou a zasáhla jí Důrasku, která zase Šafránkovou, ramene jejího za podušku používající, ze spánku vyburcovala. Liduška zašeptala: „Hle, tam!" a v krátce upíraly se zdvižené oči všech na okno.

Černý stín blížil se od okna. Patrně byla to malá postava mužská. Náhle rozlilo se před ní oslňující světlo a nábožné ženy vzkřikly překvapením, spatřivše před sebou svého mistra a pána, na špičkách stojícího, prst jedné ruky na ústa kladoucího a druhou držícího malou svítilnu, kterou byl z pláště vyňal.

V tazích Fabiánových zobrazilo se stejné překvapení. Jako bleskem omráčen, potočil se na zad, ramena jeho klesla, z ruky vypadla mu svítilna.

Když ji zdvihl, byla tvář jeho — snad od shýbnutí — nápadně červená, ale výraz uleknutí byl ustoupil jakési rozpačitosti.

„Aj, už z pouti?“ zeptala se po chvilce panna Voršila, která se první vzpamatovala.

„Hm, ano, z pouti,“ odvětil Fabián. „Toto „hm“ bylo v řeči jeho, jindy tak plynné, úkazem neobyčejným.

„Oknem —?“

„Hm, ano, oknem. Dvéře byly zamčeny.“

„A co se vám přihodilo. Snad okraden?“

„Okraden? Hm, nikoli —“ odmlčel se na chvíli, pak jakoby bleskem spasné myšlenky ozářen, vzpřímil náhle drobnou postavu, z líce jeho zmizela rázem dosavadní rozpačitost, a vznášeje oči smělým obloukem k nebi, pravil jasně a pevně: „Přišlo mi cestou na mysl, že jsem zapomněl lampičku před obrazem sv. Fabiána s dostatek olejem zásobiti. Strašná myšlenka, že by sv. Fabián nedbalostí mou na okamžik zkrácen býti měl, zahnala mne zpět.“ A jako na doklad svých slov přistoupil k obrazu a přilil do lampičky oleje.

Dotud trvá spolek sv. Fabiána, a příštipkář Fabián je svatým jeho středem. Pokročil ve svatosti tak daleko, že již ani zmínku o historce s panem kaplanem a Bětuškou Jasných přese rty přepraviti nemůže, pročež ji také já dle příkladu jeho — ač s velikým spisovatelským sebezapřením — zde vynechávám.

Jediná Liduška vystoupila z nábožného spolku a zapsała duši ďáblu, vdavši se za švarného myslivce.

Šílenec.

(„Lumír“ 1873.)

Trudné bývají začátky lékařské praxe! O této větě mohl mladý doktor veškerého lékařství Stanislav Horlivý tlustou knihu sepsati a času měl k tomu věru až nazbyt. Usadil se s mladým advokátem Pravoslavem Zálohou téměř současně v okresním městě L. — a hle! dr. Záloha naříkal již na krátkost času a délku návštěv, ač soupeřiti musil s advokátem rázným a obratným, jehož praxe již v městě a okolí hluboce zakořeněna byla; dr. Horlivý naproti tomu nemohl a nemohl se živou mocí vedle staříčkého, napolo slepého a hluchého kolegy na kloudného pacienta zmoci. A přece měl vědomostí plnou hlavu a skříně i krabice plné nejrozmanitějších pilek, nožíků a klíštěk, lesklých a nabroušených, že až milo bylo na ně pohledět; však žádný z l-ských šosáků nepocítil dosud přání okusiti na sobě báječnou jejich břitkost. Lidumilnou tužbou mladého doktora bylo, aby se všichni obyvatelé města rázem rozne-

mohli na všechny možné neduhy, by je šmahem všechny vyléčiti a vyhojiti mohl; však oni vyšlapovali si zdrávi jako ryby pod jeho okny a pohlíželi — tak se zdálo — úsměšně na vkusnou tabulku s lapidárním, pozlaceným písmem, kterou si byl u vrat zasaditi dal; byl-li některý neduživec mezi nimi, zajisté dovlekl své bídné tělo mimo řečenou tabulku až k bytu šťastnějšího kolegy, aby v rukou tohoto vypustil zatvrzelou duši. Však tantalská tato muka mladých lékařů vylíčilo již mnohé dovednější péro; přistoupím tedy raději k události, o níž vám chci vypravovati.

Dr. Horlivý pohlížel opět jednou v spravedlivé nevoli na tučné měšťáky, kteří se dole špinavým, rozjetým sněhem brodili, vycpaní flanelem, obrnění kožešinou, v obrovských juchtách, s bavlnkou v uších a červená nit jeho myšlenek byla as: Bodejť! aby vás větřík neofoukl! Čím déle na ty kulaté, mrazem do ruda zbarvené obličeje pohlížel, tím posupněji vzpínalo se obočí jeho pod fesem beznadějně schlípeným, tím hlubší bafy opovržení vysílal z dlouhé dýmky do ulice.

Náhle odtrhl dýmku daleko od úst, pohladil těšivě sklíčený fes a zajiskřiv očima, upřel je v napjatém očekávání do hloubi ulice. Ohlašujíce se cinkotem rolniček, rozrývaly tam parádní saně nemotorného tvaru letem směs bláta a sněhu, že až koním na odrané chomouty vystřikovala. Nad samou vojí seděl ramenatý chlap v usmoleném kožichu, s širokým, červeným obličejem, na hlavě maje pelichavou, chlupatou čepici, jejíž zrzavé chlupy zrzavým vlasům tak podobny byly, že's věru nerozeznal, kde ony přestávají a tyto začínají. Vnitro saní po-

stláno a vycpáno bylo spoustou kosmatých houní, které s párem vysokých plstěných bůt budoucímu pasažérovi mnohé pohodlí přislibovaly.

Dr. Horlivý chtěl právě vychladlou špičku křečovitě opět mezi zuby zachytiti a kotoučem dýmu bláhovou naději odfouknouti, když tu mimo nadání saně právě pod okny zastavily a kočí, naznačiv koncem bičiště hranici mezi čepicí a vlasy, na hokynářku před vraty stojící zahoukl:

„Kde pak tu zůstává ten nový doktor?"

Málem byl by dr. Horlivý sám odpověď dolů zahřměl. Však vzpomněl si ještě v čas, že by tím zadal důstojnosti své, a rozšafná matróna odpověděla sama: „Nový doktor? — Právě tady — v prvním poschodí."

Mžikem byl fes na posteli a čibuk v koutě. Pan doktor stáhl si vestu, upjal kabát na jeden knoflík a přihladil dlaní černé vlasy a vousy. (Na tomto místě mohu podotknouti, že byl pan doktor velmi hezký mladý muž.) Pak postavil se naproti dveřím způsobem, jaký si byl již dávno v prázdných chvílích — a těch měl až dosud bohužel dosti — do nejmenších podrobností na ten případ ustanovil: jedna ruka spočívala na stole, na němž ony rozmanité klíštky, nožíky a pilky svůdně byly seřaděny, druhá ležela na prsou na místě, odkud blyštivý drahokam pečetního prstenu vstupujícímu přímo do očí zablesknouti musil; čelo bylo lehce vypjato a pod ním zářily jiskrné oči vážně i vlídně prvnímu pacientu vstříc. Kdyby sama smrt v tom okamžiku byla vešla do pokoje, jistě by byla před tím obrazem klidného lékařského sebevědomí strachem zaklapala zuby.

Hřmotné kroky přiblížily se zvenčí, zaťukáno na dvéře a s nesrozumitelným pozdravem vstoupil kočí do pokoje. Chlap jako hora. Abych porovnání to doplnil, pravím: s obličejem jako měsíc, ovšem jako rudý měsíc v úplné kulatostí nad tou horou vycházející. Ostatek trůnila v něm sebevědomá hloupost s lehounkým přídechem šibalství.

„Čeho si přejete?“ otázal se vlídně Horlivý.

„Přijel jsem pro pana doktora.“

„Odkud?“

„Z Běšína.“

„Od koho?“

„Ze dvora.“

Dopídiv se této důležité zprávy, ustal pan doktor na chvíli v diagnose. Hleděl v paměti své oživiti, co věděl o běšínském statkáři. Bylo toho pramálo. Věděl, že se jmenuje Drtina, pak že o něm semo tam rozličné kousky vypravovati slyšel, jejichž děj a ráz mu však vyšel z paměti. Ale jako hromadný výsledek těchto zapomenutých historek utkvělo mu v duchu mínění, že je statkář běšínský nemalý podivín.

„Tedy od pana Drtiny?“ pokračoval v pátrání.

„Ano, ze dvora. Vypřahal jsem právě z vozu a těšil se na chvilku odpočinutí. V tom přiběhla se shora slečinka — oči měla uplakané — a zvolala: Vojtíšku, zapřáhněte do nových saní, pojedete do města pro pana doktora. Ale pro toho nového — rozumíte? Já pokývl hlavou a pomyslil si v duchu: Ďas aby to lopocení u vás vzal! Z vozu do saní, ze saní do vozu.“

„A co je pánovi?“

Kočí vypoulil místo odpovědi na mluvícího oči, jakoby byl té otázce neporozuměl. Dr. Horlivý optal se tedy znova: „Co schází pánovi?“

Vojtíšek mnul si chvíli jaksi nechápavě čelo, pak zamáchl rukou: „Schází ono mu! Ba má spíš o něco víc. Tuhle!“ Okázal prstem na nizoučké čelo, při čemž se jeho bílé zuby v surovém úsměšku zableskly.

„Cože?“ zvolal doktor překvapen. „Snad nepozbyl rozumu?“

„Ba pozbyl, pane doktore, na čisto pozbyl. Je to boží dopuštění. Dnes už mi nové bičiště o hlavu rozrazil.“

„Tedy zuří?“

„A jak! Včera a dnes klel od rána do večera, až člověku vlasy na hlavě vstávaly. Bylo tam nahoře ustavičné hromobití. Chudáček slečinka trpěla jako mučennice. Dvéře za dveřmi tam bouchaly, až se okna třásla, křik rozléhal se až za ves. Časem vybíhal až na dvůr, lítal z kouta do kouta, zdvihal zaťaté pěsti do výšky, svolával všechny pekelné duchy, chvilkami se zastavoval, vrtal prsty do čela, stahoval divně obličej — inu, bylo to k popukání!“

Doktor nemohl déle potlačiti nevoli nad surovým způsobem, jakým chlapisko neštěstí svého pána vyličovalo. „Nevidím v tom pranic směšného!“ pravil s přísným pohledem na šklebícího se čeledína. „Spíše měl byste nešťastného pána politovati. Rozumíte? — Připravte sedadlo v saních, přijdu hned za vámi.“

Vojtíšek přijal pokárání doktorovo s patrným udivením. Otevřel ústa, vyvalil oči, pak zavrtěl několikráte hlavou a pokrčil ramenoma. Ve dveřích ohlédl se ještě na doktora a zakroutil hlavou i rukou.

Dr. Horlivý stál chvilku zamyšlen, pak otevřel jednu skříni a vyňal z ní svěrací kazajku. Byl opatřen pravším.

Krátce na to zvonily sáně za městem bílou zimní krajinou. Kočí obracel časem hlavu k doktorovi a zavrtěl jí po každém takovém ohlédnutí. Dr. Horlivý, sedě v chaosu pokrývek, v huňatém kožichu, pohřížil se do hlubokých myšlenek. První řádný pacient — šílenec! Nebylo mu to příliš vhod. Obor chorob duševních vyžaduje více než kterýkoli jiný zvláštních zkušeností, a těch ovšem neměl. Snažil se připamatovati si některé ty historky, které byl o pánu běšínském slyšel, aby mu posloužily za niť Ariadninu do bludiště pomateného jeho ducha, však nemohl živou mocí ani jedinou z nich v paměti oživiti. Se surovým čeledínem neměl hrubě chuti v rozprávku o tom předmětu se dáti. „Nejspolehlivější zprávy může mi podati slečna!“ rozhodl se. Na to poddal se divnému snění. V šoumavém vzduchu kolem letících saní rojily se šeré, podivně zkroucené postavy s příšernými obličeji, jejichž klikaté tahy se stahovaly a roztahovaly k rozmanitým úžasným posuňkům a jejichž oči divoce svítily z hluboko zapadlých důlků... Rolničky koní zvučely do toho jako sípavý, šílený smích. Postavy ty znenáhla se rozptylovaly, mizely a před ním vynořila se krásná, něžná podoba dívčí, s hlavinkou smutně sklopenou, s blyštivou slzou na bleďoučké líci, odstiňujíc se černým smutečným oděvem líbezně v jasném sněhovém bělu. Odpusťte panu doktorovi tyto fantasie — mladý, svobodný člověk!

Když dojížděli běšínského dvora, protrhl se pan

doktor ze svých dum a nahnul se k Vojtíškovi s otázkou: „Je váš pán silný?“

Kočí pohlédl v novém udivení na tazatele a pravil za chvilku: „Nepříliš. Já bych ho malíkem povalil.“

„Dobrá! Bude snad potřeba, abych jej násilně zkrotil. Stůjte tedy za dveřmi pokoje, až k němu vejdu, a přispějte mi na zavolání ku pomoci.“

Vojtíšek vyvalil oči až na vrch hlavy. „Snad nechce pan doktor —“ koktal, „to snad jen žertem —“

„O tak vážné věci nežertuju. Jak pravím, snad bude třeba, abychom jej násilím zkrotili. Pro případ krajní takové nutnosti buďte tedy pohotově. Ostatně promluvím napřed se slečnou.“

Drahnou chvíli trvalo, než se kočí z úžasu probral a rozcuchané myšlenky v zrzavé hlavě jaks taks uspořádal. Škrabal se za uchem, odkašlával, ohlížel se na doktora, vrtěl hlavou. Posléze vzpomněl si na bičiště o nejslabší část jeho mohutné osoby rozražené a pod vlivem této vzpomínky rozhodl se, že učiní doktorovi po vůli, buď co buď. V tom úmyslu práskl rázně do koní.

Když vjeli do dvora, vztáhl kočí prst směrem k stavení a naklonil se do saní s poznámkou: „Tamhle dole stojí!“

Dr. Horlivý pohlédl v naznačené místo a spatřil tam suchého, vytáhlého člověka v polomysliveckém oděvu, rukama v povětří divně šermujícího. Zvláště utvořená, téměř do hola ostřihaná hlava s ostře do čela vybíhajícím cípem šedivého, poněkud vzrostlejšího vlasu, hluboko zapadlé, zlobně svítící oči, kostrbatý, bezvousý obličej, obočí a rty ustavičně sebou škubající a trhající — vše to mělo do-

hromady nemalou podobu s obrazem, jaký si byl doktor z vypravování kočího cestou o svém prvním pacientu v duchu nakreslil.

Již z daleka přivítal běšínský pán svého čeledína hromobitím titulů, mezi nimiž hulvát a halama nejvyšší hodnosti naznačovaly. Když pak sáně před výstupkem domu se zastavily, projevila jeho levice horoucí touhu po zrzavých kudrnách Vojtíškových a pravicí stiskl ruku doktorovu tak srdečně, že tento div nevzkřikl. Zároveň vylil se jeho ústy dvojaký proud zlořečení a vítání, kterýž se rozmanitě splétal a časem patrně směr svůj vyměňoval. Jedním dechem zaklínal kočího, aby mu podal bičiště, že mu je podruhé rozbije o hlavu, a děkoval panu doktorovi, že se sám k němu namáhal... „Přísahal jsem," dodal k tomu zdvihaje dva prsty k nebi, „že o tu Sodomu Gomoru již ani stínem nezavadím!" Pak obrátil zase všeobecnou pozornost na kusy bláta po saních rozvěšené a netajil úmysl, že se co nevidět oběsí, nezbaví-li jej bůh tak bohaprázdné čeládky...

Dr. Horlivý, slyše tyto nesouvislé, zmatené výbuchy zuřivosti a vida škubání a trhání všemi svaly obličeje, jakým je pan Drtina doprovázel, nabyl přesvědčení, že náleží jeho pacient k nejzdařilejším šílencům, jací kdy slavený obraz boží na zemi karrikovali. Zároveň podivil se nad tím, že jej pacient očekával. Snad mu namluvili nějakou jinou nemoc! pomyslil si konečně.

Když se pan doktor z kožichu a pokrývek vyloupl, zaryl mu Drtina kostnaté prsty své nepoměrně veliké ruky do ramene a vlekl jej za sebou po schodech do svého pokoje. Naděje doktorova, že bude mo-

ci o stavu choromyslného prve se slečnou promluviti, byla tedy zmařena. Sotva mohl Vojtíška významným pohledem na daný slib upamatovati, k čemuž tento s odporným úšklebkem rázně hlavou pokývl...

Když se dr. Horlivý v pokoji svého pacienta ocitnul, rozhlédl se po něm zvědavě. Zajisté otiskl se nestvůrný duch se všemi svými hrboly v prostoře, která byla předním jevištěm jeho výstředností! pomyslil si pan doktor. A nemýlil se. Byla to pravá brloha šílencova: Na holých, bílých stěnách jako sporé oásy v poušti visací kalendářík, škála kolková a pár starodávných bambitek; na stole, po židlích i tam v pozadí na ohromné posteli s rozhrnutými záclonami válely se špakátem ovázané balíky jakýchsi zažloutlých, od myší valně ohryzaných papírů; čtvrt podlahy zaujímala obrovská, po ní rozestřená mapa, do níž tu a tam veliké špendlíky s různobarevnými korouhvičkami byly zabodány.

Prve než dr. Horlivý roj domněnek divadlem tímto probuzený v hlavě uspořádati mohl, přitáhl jej pacient k mapě a vztahuje k ní suchý prst, zasyčel jakýms křečovitým smíchem: „Tu máte celé nadělení! Proklatá strakatina! Vidíte tamhle tu vrbu v pravo u potoka a ten špendlík vedle? Tam stojím. Deset roků plných zlosti, povyků, jezdění a čmárání do všech konců světa, placení až se ohybám — a tam stojím, stojím jako zakletý, začarovaný u té vrby na tom špendlíku. Nemohu s místa — o vlas nemohu. Hrom aby do toho uhodil! A ti tam na druhé straně, ti šejdíři, zloději, lupiči, křivopřísežníci naparují se, mnou si ruce, posmívají se —

jářku, je to spravedlnost? Ó kdybych ji tu měl, tu břichatou obludu, toho pra-pra —“

Zaskřípal zuby.

Dr. Horlivý byl se mezi tím zlehounka zmocnil jeho ruky a vytáhnuv z kapsy hodinky ohmatával mu puls.

Když zuřivec po chvíli toto počínání doktorovo zpozoroval, vyškubl mu prudce ruku, vyvalil naň udiveně oči a vzkřikl: „Co to tropíte? Co mi hmatáte po ruce?“

„Jste nemocen, pane Drtino,“ odpověděl dr. Horlivý klidně, „velmi nemocen.“

„Já — nemocen?“ vyrazil běšínský pán v úžasu ze sebe. „Já že jsem nemocen? Z čeho tak soudíte, pane? Hm, nemocen. Možná! Čert aby nebyl nemocen v tom ustavičném vzteku a nepokoji. Věřte, že dnem nocí přemýšlejí, kde by mi příkoří nějaké učinili, že spojeným úsilím k tomu směřují, aby mne o jmění, o čest, o všechno připravili. Štvou mne jako jelena o velkopanské honbě a nemohou se již dočkati okamžiku, až mne odraného, zdrceného spatří u svých nohou. A to všechno z návodu a popudu toho břicháče purkmistra, o jehož černou duši se po smrti sepere milion horoucích ďáblů!“

Dr. Horlivý seznal z divokých těchto řečí utkvělou představu, která tvořila jádro duševní choroby Drtinovy. Přemnohé šílence mučí domněnka, že je někdo stále pronásleduje, nástrahami obklopuje, jich pokoření a zničení snažně vyhledává. V mozku běšínského pána převzala úkol takového stihatele celá počestná obec s purkmistrem v čele. Pan doktor uznal za dobré spřízniti se na oko s utkvělou touto představou a pravil tudíž chlácholivě: „Ale pane

Drtino, snad mu křivdíte! Pokud měšťanostu znám, není člověk tak zlomyslný."

Pacient odskočil, jakoby byla zmije vedle něho zasyčela. Cíp vlasů na čele jeho se divoce zježil, z očí vyšlehly drtící blesky a z úst podivně zkroucených draly se výkřiky: „Ah, také ve spolku? Také článek v lotrovském řetězu, kterým se mi stahuje hrdlo? Také zakoupen pro veliké spiknutí? Ejhle! všichni doktoři na jejich straně — snad za heslem: svůj k svému? Hanba!" zatínaje pěsti, skřípaje zuby lítal jako zběsilý po světnici.

Dr. Horlivý nahlédl, že slovy ničeho nepořídí. Utekl se tedy k jinému prostředku. Sáhl za ňadra pod mohutný svrchník a začal úlisně: „Pane Drtino, jste opravdu velmi nemocen. A jaký to průvan zde! Nemohl byste snad tuto kazajku — —

Nedomluvil. Lesť byla patrně nejslabší stránkou páně doktorovou.

Jakmile Drtina onu pro bláznivou část lidstva snad užitečnou, ale jinak velmi nepohodlnou kazajku shlédl, rozkatil se jako býk ve španělské aréně při spatření rudého sukna. „Jak!" vykřikl zpěněným rtem. „Vy se opovažujete blázna si ze mne ztropit v mém vlastním domě? Tamhle jsou dvéře — rozumíte? Anebo počkejte chvilinku, okážu vám průvan, který vás i s tou kazajkou odfoukne do horou —" Při tom sápal se po rezavých bambitkách na stěně.

Ač poslední slova pacientova v nesrozumitelném sípotu zanikla, poznal přece dr. Horlivý z pohybu jeho předobře nepříliš lákavý směr slíbeného průvanu a rozhodl se tedy raději pro dvéře. Však právě otevřely se tyto a jimi vstoupil zrzavý obr s šibal-

ským úsměvem na rtu a s rukávy podnikavě vykasanými. Bylť stál dle rozkazu doktorova na chodbě a poznal z křiku pánova, že nadešel rozhodný okamžik.

Mžikem zaskočil dr. Horlivý za svého spojence a pobízel jej z této chráněné posice srdnatě k útoku. „Než se zmocní bambitek!“ dodal s obezřelostí strategickou. Však bojechtivý čeledín, ocitnuv se tváří v tvář před rozlíceným pánem, zmalomyslněl poněkud. Obrátil se do pola na zad i zašeptal: „Však ublížit mu nesmíte, pane doktore! A což vyžene-li mne, připraví-li mne do kriminálu? —“

„Ani vlásek mu nezkřivím! Jednáme v jeho prospěch! Nemůže vás vyhnati ani obžalovati — spíše se vám později odmění!“ vyvracel pan doktor námitku za námitkou.

„Nu, pan doktor musí tomu rozumět,“ chlácholil Vojtíšek hlas svědomí a pokročil výbojně v před, při čemž dr. Horlivý skromně úkolem zálohy se spokojil.

Mezitím byl Drtina bambitky schvátil a zdvihaje v každé ruce jednu za doktorem ku dveřím se obrátil. Spatřiv z nenadání Vojtíška před sebou, zarazil se na chvilku, pak ale zvolal: „Prosím tě, Vojtíšku, vyhoď toho člověka! Vyhoď ho — učiň mi to k vůli — jinak stane se neštěstí!“

Tklivá tato prosba zviklala na novo úmysl čeledínův. Obrátiv se napolo k doktorovi, těkal okem s něho na pána, kasaje při tom rukávy. Patrně rozvažoval, na kom z obou by osvědčil svou převahu tělesnou.

Na štěstí netrvalo trapné postavení doktorovo mezi vykasanými rukávy a nataženými bambitkami

příliš dlouho. Vyprostilť jej z něho sám pan Drtina obořiv se na váhajícího čeledína: „Nu což, mezuláne! Bojíš se ho snad? Či mám tě pobídnout karabáčem?“

Tato nová urážka sklonila vážky rozhodnutí čeledínova na stranu pánovi nepříznivou. Mžikem ležely obě bambitky — jež nebyly, mimochodem řečeno, nabity — na podlaze a pan Drtina vedle nich. Však ještě na zemi strhl se krutý zápas. Zuřivý pacient bránil se ze všech sil proti blahodárné kazajce, kterou mu pan doktor pomocí svého spojence vnutiti chtěl. Konečně vnutil mu ji přece. Ba ruch zápasu pomátl jeho rozvahu a lékařskou rozšafnost tou měrou, že když pacient „zloději, loupežníci, vrahové!“ křičeti neustával a Vojtíšek, drže šátek v ruce, tázavě na doktora pohledl, tento kývnutím hlavy přisvědčil, načež čeledín svému pánovi ústa přepevně zavázal. Na to dal bezbrannou oběť, doposud sebou zmítající a divě očima koulející, odnésti na obrovskou postel v pozadí.

Sotva se před ní záclony shrnuly, otevřely se dvéře a jimi vstoupila do pokoje štíhlá, půvabná dívka v smutečním obleku. Rozhlédla se krásným okem, pod nímž se na bledých líčkách třpytily dvě kanoucí slzy, plaše po světnici a zvolala starostlivě:

„Co se tu děje? Kde je tatínek?“

V tom zpozorovala pana doktora; rychle setřela s tváří slzy a přihladila si rusé vlasy na skráních.

Doktor Horlivý, pokynuv prvé kočímu, aby se vzdálil (což Vojtíšek s tváří zločince po spáchané vraždě učinil), popošel v hrdém vědomí vykonané povinnosti a v ještě hrdějším vědomí, že před chvilkou za

své povolání života se odvážil, milostné příchozí vstříc.

Však tato nepřijala ho způsobem, jakého se do dcery svého nešťastného pacienta právem nadíti mohl. Vzhlédla k němu nehrubě přívětivě, když ji oslovil: „Především dovolte, slečno, abych vám předložil některé otázky dřívějších osudů a způsobu života vašeho pana otce se týkající."

„Ah, to bude příliš důkladná species facti," odpověděla uštěpačně.

Pan doktor pohlížel na ni chvíli v němém úžasu. Na první pohled byla jej okouzlila její tichá, holubičí krása, ten pár milostných očí, za jejichž blankytem tušil serafa — a teď, jaké to sklamání! shledal v ní dívku bez srdce, která může bez ostychu žertovati při hrozném neštěstí svého otce. A přec měla slzy na lících!

„Nevěděl jsem, slečno," pravil s ostrou výčitkou, „že vás osud pana otce tak málo zajímá. Či snad nemáte důvěry ke mně?"

„Vás ovšem neznám, pane doktore, ale váš předchůdce vzbudil ve mně nedůvěru k celému stavu vašemu. Hle, tolik let protahoval nešťastnou tu záležitost, posílal otci sáhodlouhé účty, a jaký byl výsledek všeho?"

„Ach, pan otec měl již přede mnou doktora?"

„Ano. Dlouho choval k němu důvěru neobmezenou až mu konečně nit trpělivosti přece došla. Slyšel, že máte rozsáhlou praxi —" dr. Horlivý se lehounce zapýřil — „a poslal pro vás."

„Nesmíte pro jednotlivce odsuzovati celý stav. Naše povolání je vznešené, směřující k blahu člověčenstva. — V případě tomtο zbývá jen jediný pro-

středek: pošlete svého pana otce do ústavu pro choromyslné."

Dívka ucouvla o krok, oči její zaplály, bledé líce zahořely temným ruměncem. Ó jak byla krásná ve svém šlechetném hněvu! „Pane," zvolala, „nedopustím, aby se v mé přítomnosti takto mluvilo o nešťastném otci —"

„Ale, slečno —"

„Nikdy, pane, nebyla bych se do vás nadála způsobu tak nešetrného. Uznáváte-li neúspěšnost toho procesu, neměl byste místo laciných úsměšků spíše výmluvnost svou k tomu vynaložiti, abyste jej přiměl k ukončení jeho? Já nesmím k němu již dávno upřímné slovo promluviti. Hle, pro ten kousek pozemku, o který vede spor s městem, obětoval již málem celý svůj statek a málem deset let pokojného života. Žil bez radosti, v ustavičném zimničném rozechvění, břemenem jsa sobě i svému okolí. Ani mezi lidi, do města nevyjížděl; trávil čas jako vězeň nad touto mapou, mezi těmi spisy. Po celý ten čas neokázal mi vlídné tváře, jen se na mne osopoval, a myslím, že to mou ubohou matičku před časem do hrobu přivedlo..." Pro pláč nemohla dále mluviti.

Mladému lékaři rozbřesklo se najednou v hlavě. Vzpomněl si nyní, že se ty historky o běšínském pánu vesměs vztahovaly k jeho velkolepému procesu s městem, vzpomněl si na doktora Zálohu. Pochopil všechno. První jeho pacient rozplaskl se jako lichá bublina. „Slečno," pravil po chvíli s uzardělou tváří váhavým hlasem, „stal se veliký omyl. Já nejsem doktorem práv."

„Ach," zvolala ona v udivení, „vy že nejste advokát dr. Záloha?"

„Nejsem. Jsem doktor lékařství Stanislav Horlivý. Kočí přijel pro nového doktora a já jsem také teprv nedávno v L."

Po tomto vysvětlení zašel k posteli, kde se byl pacient po celou tu dobu ku podivu klidně choval, rozvázal mu šátek na ústech a zbavil ho osudné kazajky. „Snad jste slyšel, pane Drtino!" pravil k němu rozpačitě. „Stal se veliký omyl."

„Děkuju pěkně za takovou mýlku!" zabručel Drtina a vyskočil s postele, přecházel chvíli prudce po světnici, ohýbaje a natahuje semo tam uvolněné ruce, při čemž se obočí jeho velmi hrozivě stahovalo. Však najednou zastavil se před samým doktorem a vypukl v tak upřímný, bouřlivý smích, že i doktora Horlivého do víru jeho strhl a sama slečna obličej vyjasnila.

Dr. Horlivý musil zůstati v Běšíně na večeři. Když v příjemném teple štíhlé sklenice punče o sebe zazvonily, zvolal pan Drtina s veselým smíchem: „Na vaše zdraví, pane doktore! Vykonal jste dnes zázračný kousek svého umění. Kéž bych si byl pro vás a vaši kazajku poslal již před mnohými lety..."

Pozdě večer letěly sáně od Běšína k L. Vojtíšek pohřížil se nad vojí v hluboké myšlénky; snažilť se marně vypátrati nějaký smysl v událostech dnešního dne. Pán jeho přikázal mu o nich věčné mlčení; však beztoho by mu nebyl nikdo uvěřil, kdyby byl ten divný, prapodivný příběh vypravoval. Doktor Horlivý pohlížel ze svého kožichu do třpytivého sněhu a brzy utkala mu z něho všemohoucí obraznost

krásný sen: viděl bílý chrám, v něm mnoho, mnoho světel, rolničky koňů zněly do toho jak zvonky ministrantů, a on sám ubíral se k oltáři po boku štíhlé, spanilé nevěsty, bílé a tiché jak holubice, s modrým okem a rusým vlasem. A babičky šeptaly si: Jaký to párek! A jak má on výnosnou praxi! — Nemýlím-li se, splnil se panu doktorovi tento sen. Však to nepatří k věci...

O d k a z.

(„Lumír“ 1873.)

Den co den sedali v hostinci u „šumavské jedle“ za stolem, jemuž se říkalo „mládenecký“, tři podivní hosté. Byl to trojlístek starých mládenců z přesvědčení. Uprostřed Florian Čížek, bohatý soukromník, po stranách Alexandr Tichý, setník na odpočinku, a Kazimír Paleta, akademický malíř téměř na odpočinku. Přátelství jejich pocházelo již z mladých let a stávalo se postupem času tím vroucnější, čím více mor ženidla mezi ostatními soudruhy řádil, až se jednou naši tři přátelé pod „šumavskou jedlí“ co jediná troska veselé junácké družiny shledali. Junáckost jejich byla ovšem valně vypáchla a vybledla a také jarý květ veselosti živořil již toliko uměle ve stínu „šumavské jedle“, zaléván divotvornou šťávou ječmenovou. Však přece zdálo se, že je panická trojice se stavem svým úplně spokojena; aspoň slýchaly se u jejich stolu velmi zhusta pohrdavé i uštěpačné poznámky o drahotě ženských

oděvů, o věčném křiku v kuchyni a čeledníku, o dětských košilkách a rozmarech i p.

Veliké bylo udivení a zděšení Alexandra Tichého a Kazimíra Palety, když jednou Florian Čížek v určitou hodinu a minutu k mládeneckému stolu se nedostavil. Florian Čížek byl mezi nimi největší podivín. Jsa členem velmi rozsáhlého, úžasně se množícího příbuzenstva, odmítal zarputile styk se vším, co se jen Čížek jmenovalo, a netěšil se z té příčiny u pánů Čížků, Čížic a Čižátek valné oblibě. Však i jinde nebyl hrubě oblíben. Vždyť lidé nejméně odpouštějí samotářství a podivínství člověku bohatému, jehož přízeň právě nejsnažněji vyhledávají. A Florian Čížek obmezoval se výhradně na společnost obou svých přátel z „šumavské jedle“. Při tom vedl život střídmý a jednotvárný, rozměřený jako hodiny.

Veliké tedy bylo zděšení obou přátel, když určitá hodina a minuta přešla, aniž by byl Florian v předsednictví za mládeneckým stolem se uvázal. Ba, zděšení zmocnilo se celého hostince. Bylať osobnost Florianova s hostincem tak srostla, že bez ní celá tvářnost jeho naprosto se měnila. Zábava vázla. Při každém zavrznutí dveří obracely se k nim zraky všech v napjatém očekávání a když starý mládenec nevstupoval, upírali je pokaždé tázavě na sebe. Přísedící mládeneckého stolu vyčerpávali zprvu důvtip svůj v různých domněnkách, které však ihned sami zavrhovali, pohlédali střídavě na hodinky a na dvéře, pak svěsili beznadějně hlavy a ponořili se v trapné, smutné myšlénky. Když konečně osudná desátá odbila, pravil Alexandr Tichý vstávaje ku Kazimíru Paletovi: „Tuším, že se mu něco přihodilo.“

Neblahé tušení chrabrého vojína se splnilo. Florianu Čížkovi přihodilo se něco, co se před ním všem Čížkům přihodilo a bohužel i po něm se přihodí; odletěl tam, kde šumavská jedle nešumí a šťáva ječmenová se nepění, kam nedorážejí zlolajné hlasy příbuzných.

Ba, kdyby tam byly dorazily, jistě by byly přehlušily kolem něho harfy a hlasy andělské. Však se také prohřešil Florian Čížek na svém příbuzenstvu, až hanba povídat. Takořka z hrobu ještě strouhal jim zlomyslně mrkvičku a pásl se na výrazu sklamání a malomocné zloby v dlouhých obličejích. Jeho nepřízni za živa byli by se leda vysmáli, než on se jim nyní vysmál sám touto bohaprázdnou závětí:

Předně: Za dědice svého veškerého jmění, představující asi sumičku 100.000 zlatých, ustanovil toho ze svých přátel Alexandra Tichého, setníka na odpočinku, a Kazimíra Palety, akademického malíře, který se do roka dříve ožení. Kdyby se žádný z nich v roce neoženil, připadne celá tato pozůstalost zemskému blázinci.

Za druhé (a při tomto odstavci sežloutli teprve všichni Čížkové jak náleží): Svým milým příbuzným učinil následující odkazy — však nikoli, nebudu celý ten rejstřík urážek a blasfemií opakovati, uvedu toliko za příklad, že odkázal jedné pobožné staré tetě sošku medicejské Venuše, bratranci faráři své požehnání, jednomu šviháckému synovci s nepatrnou vadou na hlavě svou paruku, jedné tlusté zlatnici — kterou byste musili spatřiti, abyste pochopili zlomyslnost odkazu toho — svou břitvu i s řemenem, jednomu manželi pár jeleních parohů na stěnu,

konečně jedné mladičké dívčině, sirotku po lesním úředníku, která spolu se stařičkou matkou ze skrovné pense v městě žila, balík nastřádaných po celý život dopisů s tím dodatkem, aby každý den po řadě jeden list — nic více, nic méně — pročetla.

Podivínskou touto závětí způsobil Florian Čížek i svým dvěma přátelům veliké pohoršení. Starý setník řinčel šavlí po pokoji, máchal prudce rukama a bručel do vousů: „Tisíc láter hromů aby do toho Čížka — dejž mu Bůh lehké odpočinutí! — tohle nám udělat! Takhle nás vydat za terč úštěpkům celého města! Či snad opravdu myslil, že my staří kocouři —" při těch slovech zastavil se chrabrý válečník před zrcadlem a hladil si pocuchané bělavé kníry — „že my staří kocouři" — při tom vytočil si pravý knír až k samému oku — „čertovský Florian — dejž mu Bůh nebeské království! — že my staří kocouři —" při tom vykroutil i levý knír k oku — „snad jako tehdáž anno amoris u Peschiery, Verony, Mantovy mezi révami a moruší..." ostatek zanikl v jakémsi spokojeném bručení, kteréž vskutku na předení starého kocoura živě upomínalo.

Když Kazimír Paleta z úst své hospodyně úžasnou novinku vyslechl, vypoulil na ni oči tak podivně, že ona z nedorozumění dvojnásob ruměnný obličej — podobalť se i v obyčejné míře celý rozkvětlé pivoňce — do zástěrky ukryla a ještě mezi dveřmi pohled plný stydlivé výčitky, však zároveň odpuštění na starého malíře vyslala. Tento pohodil štětcem i paletou, zůstavil nejučesanější akademickou vlnu na obraze „sv. Františka kázajícího rybám" v kajicné šedivině a jal se nestejnými kroky přecházeti po světnici. „Pro všechny madonny," hovořil k so-

bě, „je-li pak tohle možné? On, Florian Čížek, že by byl tak neslušný, nejapný žert na prahu smrti z kamarádů si ztropil? Ať mi ruka zdřevění,“ — Paleta užíval této fráze jako nejhoršího zaklení, poněvadž se domníval, že by bylo zdřevěnění jeho ruky pro vidoucí člověčenstvo větším neštěstím, než kdyby je nějaká kometa řeřavým ohonem smetla — „ať mi ruka zdřevění, byl-li starý Florian při zdravém rozumu, když ten bláznovský kšaft sepisoval. Však nikoli! On, jenž se nejvíce otrokům pantofle posmíval, že by byl nás — nás —“ tu rozčepýřil v zadumání prokvětavý francouzský chuchvalec na bradě. „Před lety bývali jsme také, nu bývali. Modely, že člověk — —“ Akademický Rafael zachytil tu cíp své francouzské brady mezi zuby, sebral pohozenou paletu a štětec i nastínil v rohu sv. Františka tak svěžího, buclatého amorka, že se až sám té neakademické svěžesti ulekl.

On i setník zažili v den po smrti Floriana Čížka, kdy již pověst o divném kšaftu po městě obíhala, rozmanitá dobrodružství, jakáž se jim po mnoho, mnoho let před tím nepřihodila. Oba dostali několik srdečných písemních pozvání k nenuceným domácím zábavám; setník shledal, že bydlí v protějším domě tmavá krasavice, která tmavou hlavinku snivě o dlaň opírati a světle červeným vějířem velmi svůdně máchati umí; za malířem ohlédlo se na ulici několik starších a mladších dám tak nápadně, že pokaždé líc i rub své osůbky bedlivě skoumal, nenese-li snad na kabátě s sebou kus sv. Františka; u „šumavské jedle“ protrhlo několik ctihodných otců rodinných neviditelný kordón, který dosud mládenecký stůl od světa ostatního odděloval, a z úst jednoho

z nich dověděl se pan setník, že je vlastně v nejlepších letech, že září rozmarem a zdravím, pak že jistá Žofka (dcera toho výmluvného otce) o maškarních plesech nejraději za markytánku se obléká a jak jí to roztomile sluší, náš Kazimír pak zvěděl od jiného z těch otců překvapující novinku, že jistá Emilie (přecitlivá blondýnka a dcera toho sdílného otce) třešni na obraze jeho, představujícím známý příběh o sv. Petru a podkově, za perlu malířského umění prohlašuje a že je vůbec děvče velmi duchaplné a vzdělané.

Florian Čížek byl si ve zvláštním odstavci své závěti vymínil, aby se pohřeb jeho odbyl v největší tichosti, dobou a cestou pro zvědavé publikum nejméně příhodnou, a vyslovil zejmena přání, aby rozsáhlé příbuzenstvo Čížků pohřebního průvodu k výstavě svých smutečních obleků a šperků nepoužilo. Svědomité obstarání takového pohřbu svěřil přátelské lásce Alexandra Tichého a Kazimíra Palety.

Dlužno vyznati, že těmto příkaz takový zcela po chuti byl, poněvadž hrubě po tom netoužili státi se terčem úsměšných poznámek zevlujícího množství za příčinou divného kšaftu zesnulého přítele. Z téže příčiny podrobili se také páni Čížkové milerádi této části poslední vůle. Takž odbyl se pohřeb zcela dle přání nebožtíkova.

Jako pírka snášely se jemné vločky sněhové na prostičký příkrov rakve, za níž setník a malíř s hlavami svěšenými, pohříženi v truchlivé myšlénky zvolna kráčeli. Opodál za nimi ubírala se štíhlá dívčina — líbezný zjev! Pružná jako třtina, lehounká jak ptáče, v líci majíc překrásné svěží ruměnce zimy, v kadeřích tmavohnědých sněhové pýří, hleděla

očkem, jež k veselosti stvořeno bylo, smutně za rakví toho, který jí odkázal — balík popsaného papíru. Ano, byla to libá květinka lesů, zanesená vichrem osudu do městského puchu a ruchu, byl to onen sirotek po lesním úředníku, jehož starý podivín ve svém kšaftu svým posměchem neušetřil. Kdežto všickni Čížkové odkazy jim učiněné s mravním rozhořčením zamítli, přijala Márinka Borovských bez rozpaků odkaz svůj i s obtížnou povinností s ním spojenou.

Několik osob většinou ženského pohlaví, které žádnému nebožtíku funus prominouti nemohou, doplňovalo chudý tento průvod.

Jak známo, je na světě mnoho šlechetných, nezištných lidí. Kdo by o tom byl pochyboval, musil se státi věřícím při pohledu na množství dobrodinců, kteří se po smrti Floriana Čížka ubohých sirotků Alexandra Tichého a Kazimíra Palety ujali. Utvořilyť se dvě mohutné strany, z nichž jedna setníka, druhá malíře mermomocí dědicem Čížkovy pozůstalosti učiniti chtěla. A k provedení přátelských těchto záměrů neštítily se obě strany žádného prostředku: lesť i násilí musily sloužiti dobrému účelu. Zakuklení otcové přepadali je za bílého dne na ulici a zavlékali je do svých příbytků, kde romantické Emmy a Laury s ručkami na chraptivých klávesách ubohé oběti očekávaly; rozliční výboři a poslové vlamovali se do tichých, mládeneckých příbytků s pozváními ku plesům, věnečkům, domácím zábavám, obědům, čajovým dychánkům; pod „šumavskou jedlí“ zahnízdila se celá četa loupežnická se svými ženami a dcerami, která za žertu a smíchu, vzdychání a zraků klopení zákeřnické útoky na srdce

obou přátel, ničeho netušících, podnikala. Ba za pověstným heslem: „děl a panuj!“ pokoušeli se tito bandité a banditky lásky o to, aby sémě nesvornosti mezi oběma přátely rozsili; a bohužel! podařilo se jim to — jak z dalšího uvidíme — plnou měrou.

Za těmito dvěma stranami stála třetí, skládající se z lidí, kteří mají většinou hranaté nosy a mžouravé oči a jako supi na zdechlinu číhají na každou příležitost, kde by v nezbedném smíchu své většinou nepěkné obličeje rozšklebiti mohli. Byla to strana smíšků z povolání. Těm stala se závěť Floriana Čížka zdrojem neskonalých požitků. Objevil-li se některý Čížek mezi nimi, šeptali si se smíchem něco do uší; počestný otec rodinný s garniturou ztepilých dcerušek k „šumavské jedli“ na pivo mířící, musil proběhnouti mravní ulicí jejich úšklebků; vytočil-li si setník bělavý knír k oku, bylo jim to k smíchu; rozčepýřil-li Paleta francouzskou bradu, šklebili se tomu; přešli-li oba přátelé na ulici bez pozdravu kolem sebe, — což se bohužel! později velmi zhusta stávalo —, div nepukali smíchem...

Dílem z ohledu na tuto třetí stranu, dílem ze staré nechuti ke všemu, co klid jejich srdcí byť jen z daleka ohrožovalo, odsoudily se nešťastné oběti Čížkova kšaftu na první čas dobrovolně k domácímu vězení. Však seznali brzo, že nejsou bezpečni ani pod vlastní střechou.

Chrabrý Alexandr měl za sousedku štíhlou, poněkud odkvetlou krasavici, kterou byl v době neslušného rozmaru pokřtil „slunečnicí“. Název ten vztahoval se k jisté libůstce obstárlé slečny; byla totiž vášnivá milovnice žluté barvy. Žluté čalouny

zdobily její panenskou komnatu; sepiové kresby v žlutých rámcích visely po stěnách; nábytek byl žlutě natřen; záclony pomerančové barvy zastiňovaly panenské její lože; kanárek v pozlacené kleci visel před oknem a v okně chvěly se světle žluté záclony, ustavičně spuštěné, jež udržovaly v pokoji věčně žlutavý soumrak. A v tomto soumraku vznášela se jako v přirozeném živlu svém odkvetlá víla v pantoflíčkách ze žlutého safiánu, oděná celou stupnicí odstínů žluté barvy, s dvěma velikými plavými kadeřemi na skráních, s obličejem, jehož pleť s povšechnou barvou okolí líbezně splývala. Podotknouti ještě sluší, že byla víla tato členem rozsáhlého příbuzenstva Čížků, a že jí starý Florian odkázal učené pojednání o žloutence ve žluté vazbě se zlatou ořízkou.

Jednou vyšel si Alexandr Tichý ze své cely do chodby na procházku, v dlouhém županu a s krátkou dýmkou v ústech; v témž okamžiku vylila se z protějších dveří jasně žlutá záře a v ní zachvěla se mu vstříc topasová víla.

„Dobrý večer, pane setníku!“ zašveholila sladce.

„Děkuji pěkně,“ zabručel starý hrdina do bělavých knírů. Bylť k nepřílišné radosti své zpozoroval, že se divnou hříčkou náhody dvéře sousedčiny vždy téměř současně s jeho dveřmi otvírají. Zahaliv se v odstrašující oblak dýmu, zamířil pádným krokem dále.

Však slečna byla ve sdílném rozmaru. „Zdaliž pak víte, pane setníku, poslední novinku?“ zadržela ho s něžnou dotíravostí.

Setník obrátil se do pola nazad a kdyby byla slečna u starého kavalíra negalantnost předpoklá-

dati mohla, musila z jeho skloněných, huňatých obočí, zpurně vztyčených knírů a celého vzezření jasně vyčísti, že mu po čertech málo záleží na ní a na její novince. — Však negalantnost takovou patrně nepředpokládala. Pokračovalať s libým úsměvem: „Povídá se, že pan malíř Paleta co nevidět stavu mládeneckému výhost dáti hodlá. Vyhlédl prý si již nevěstu."

„Tak — —?" odvětil táhle pan soused a vypoulil na mluvící oči. Ruka jeho uvázla s dýmkou v povětří; ústa zůstala v půli bafnutí otevřena. „Tak —?" protáhl ještě jednou. „A kterou?"

„Emilii Stříbrných," pravila slečna Čížkova vítězoslavně.

„Hm," zabručel šedivý Mars, však toto „hm" neznačilo lhostejnost.

„Ano, Emilii Stříbrných," opakovala žlutá krasavice s důrazem, „tu —" a zde osvědčila takovou mistrnost v satirickém líčení, že se s ní v tom asi žáďná tetka z celého města měřiti nemohla. Kdo líčení jejímu naslouchal, musil si bezděčně Emilii Stříbrných představiti jako třaslavý plačtivý tón nad vybřinkanou klávesou, ač může-li si to někdo představiti.

Starý lev nehmoždil svou obraznost nemožným tímto obrazem, nýbrž poklonil se slečně velmi úsečně a zmizel ve své kleci. Slečna Čížkova naslouchala hodnou chvíli hřmotnému klapání pantoflů, které zvěstovalo, že se zpráva její neminula s žádoucím účinkem na vlastníka řečené obuvi.

Setník byl vskutku velice rozčilen. „Však jsem to věděl!" rachotila přitlumená bouře jeho hněvu. „Však jsem to věděl! U sta hromů! Že se nestydí

— taková stará otřepaná štětka! Stotisíc je pěkná sumička — není-li pravda, pane barvokaze? Tušil jsem to, tušil... Jak se fintil od pohřbu Florianova, jak se točil, očima kroutil, jak pečlivě si hladil tu rozstřílenou, plesnivou vlajku pod bradou!" (Patrno, že sémě nesvornosti bujně již klíčilo.) „Však se může přepočísti — u sta pum — šeredně přepočísti. Kdo ví, co mu navzdor neučiním. Konečně jsem — starý kocour sice — ale vedle takového..." Jako motýl nad květinami vznášel se tu duch jeho chvíli vyběravě nad skupením rozmanitých krasavic a sklonil posléze křídlo k švarné markytánce s krátkou sukýnkou a vysokým kloboukem, s bubnem u boku a s paličkami za řemenem na bujných ňadrech...

Malíř Paleta seděl před „sv. Františkem" a maloval s uměleckým zápalem na modro velikou rybu, snaže se vyznačiti v její němé tváři pobožnost, s jakou naslouchá slovům kázajícího světce. V tom zavrzly dvéře. Umělec obrátil mrzutě tvář a když zahlédl pivoňkový obličej své hospodyně, osopil se na ni: „Nu, co zase? U čerta —!" Po té obrátil se k ní zády a zahloubal se do své ryby na modro. Musím podotknouti, že jej hospodyně v poslední době příliš často z jeho uměleckého zápalu vyrušovala.

„Milostpane — jen slovíčko!"

„Nu?" zařval na ni rozkacený umělec, jakoby jí způsobem té otázky chuť k odpovědi nadobro zahnati chtěl.

„Pan setník se bude ženit!" pravila hospodyně ostrým hlasem.

„Jak? co?" koktal překvapený malíř. „Setník? ženit?"

„Ovšem, ženit!“ opakovala hospodyně v blahém pocitu vítězství. „Vezme si Žofku Burianovic.“

Malíř neptal se dále; paleta a štětec vypadly mu z ruky; upíraje oči nadlidsky rozšířené na hospodyni, stáčel svou „rozstřílenou, plesnivou vlajku“ do podivného šroubu.

„Ano, vezme si tu — tu —“ a zde dokázala švarná hospodyně, že v satirickém líčení i nad slečnu Čížkovu předčí. Pod nemilosrdným štětcem jejím vystupovala Žofka Burianovic jako nedostižný ideál kokety, nesoucí před sebou celou šňůru probodených srdcí jako divoch nepřátelské lebky.

Když hospodyně odešla, jal se náš Rafael s jiskřivým okem roztáčeti šroub na bradě a mluvil rozčileně k sobě: „Hanba — takový starý kocour! Nu, jedná se o těch sto tisíc. A —á, víme teď, proč pan lidobijce od pohřbu Florianova tak pečlivě se šňořil, tak výbojně očima střílel, tak nápadně šavlí řinčel. Jen ať se nezmýlí, jen ať —! Konečně na mne takový lecjaký — —“ Duch Paletův vydal se tu na pouť kolem řady děvic a zastavil se na konci u jedné, která byla lehká jako Zefýr, citlivá jako mimósa, průhledná jako křišťál, ba celá jako slza nadšení! A nadšení to platilo pouhé, malé třešni — však tato třešně zrodila se ze štětce Kazimíra Palety!

Tak stali se z dvou přátel úhlavní nepřátelé. —

Mezitím konala Márinka Borovských svědomitě povinnost, kterou byla s odkazem na sebe vzala. Když pečlivě svázaný a zapečetěný balík otevřela, musila se až usmáti malichernému puntičkářství, s jakým dopisy spořádány a roztříděny byly. Nebožtík rozdělil je dle obsahu a pisatelů do zvláštních

obálek, nápisy a římskými číslicemi opatřených, a seřadil je v jednotlivých obálkách dle datum, neopominuv arabskými číslicemi naznačiti pořádek jejich. Na vrchu ležel osamělý, sežloutlý lístek. Když Márinka do něho nahledla, zarazila se. Poznalať písmo svého nebožtíka otce. Obsah lístku zněl takto:

Floriane!

Odpouštím ti všechno. Malomocný vztek diktoval ti urážky tyto. Domníval jsi se, že za peníze všecko koupíš, a hle! jedno nebylo na prodej: láska! Jsem chuďas bez groše, pravda; a přece bych neměnil s tebou, kdybys mi dal ještě jednou své bohatství nádavkem. Pravíš-li na konci listu, abych se nikdy na tvou pomoc nespoléhal, varuješ mne něčeho, čeho dle povahy své nejsem ani schopen. Spoléhámť toliko na Boha a na sebe! Neboj se, nebudu tě nikdy ani návštěvou ani dopisem obtěžovati a poslední dvě slova, která čteš ode mne, jsou toto poctivé jméno, jež neposkvrní žádná urážka tvá.

Jan Borovský.

Márinka zadumala se hluboce po přečtení toho dopisu. Nebožtík otec její nezmiňoval se nikdy ani slovem o bratranci Florianu; ze psaní toho seznala, že panovalo mezi oběma příkré nepřátelství. Však jaký byl původ rozmíšky té? Psaní samo nepodávalo jí žádného vysvětlení. Pohlížejíc na rukopis otcův a časem na stařičkou, bělovlasou matku, která v prosté lenošce u kamen klímala, zalétla dívka na perutích myšlénky z teplé světničky sněhovou mete-

licí daleko za hory a řeky, ve kraj svého dětství. A stála zase uprostřed milých lesů, však stromy jejich neměly zimní rubáše a nestřásaly bílé chomáče na zavátou půdu; bylo tam zeleno a jasno, ticho i smutno; vůně borovic a květů; kolouš upřel na ni veliké snivé oko ze stínu zelených větví a statný hoch s opeřeným kloboukem, s puškou na rameni, zamihl se mezi kostrbatými stromy...

Druhý večer otevřela Márinka obálku, na níž zvenčí pod římskou dvojkou tučnými literami „Čížkiada“ napsáno bylo, a vyňala první list. Ač obsahoval toliko prosbu jistého Jeremiáše Čížka o peněžitou zápůjčku, zabloudila přece po přečtení jeho zase do těch dalekých zelených lesů a potkala v nich zase statného hocha s puškou na rameni. Další listy v této obálce byly prvnímu slohem i obsahem velmi podobny. „V řádcích povinná lásky daň — mezi řádky natažená dlaň“, jak nebožtík na jednom z nich vlastnoručně poznamenal. Márinka nemohla se již dočkati večera, až otevře následující obálku. Pochopovala nyní poněkud, proč Florian Čížek na své příbuzenstvo, jehož mnohočetní členové téměř všichni v této obálce zastoupeni byli, tak nehorázně zanevřel. Však velice ji těšilo, že nenašla mezi nimi ani jednou jméno svého otce.

Jednou ozvaly se na schodech hřmotné kroky. Zařinčela šavle, tři rázné ťuky na dvéře a již spatřila polekaná Márinka v těchto — setníka Alexandra Tichého. Rozhlédl se kolem. V těsné, však jasné světničce nakupen byl nábytek, jenž se as před časem po třech, čtyrech pokojích roztahoval; lesk jeho dávno zhasl, povlaky odkvetly. A jako kus toho nábytku, žijícího v minulosti, seděla ve

staré lenošce bělovlasá stařena, v sebe schoulená a pohroužená, ničeho kolem si nevšímajíc. „Patrno, že byl Borovský úředník poctivý!" pomyslil si setník, vida chudobnost zevšad hledící. Také Márinka vypadala mnohem chudší, nepatrnější než o pohřbu; ovšem, líbezný karmín, vykouzlený zimou, nezdobil její bledá líčka a také šat její byl mnohem skrovnější než tehdy. „Žofka zastínila by ji jako slunce bledou hvězdičku!" pomyslil si dále vojín a pak již promluvil: „Milé dítě, nebožtík strýc odkázal vám balík dopisů. Mezi nimi nachází se zajisté též několik ukázek mé škrabaniny. Poněvadž — hm, poněvadž jsem tam leccos — hm — nu, a pro vás nemá ta hatlanina žádné ceny — mohla byste mi je, třeba za odměnu nějakou přenechati."

„Líto mi, pane setníku," odvětila dívka rozhodně, „že přání vašemu vyhověti nemohu. Jak vám povědomo, přikázal mi strýc v poslední vůli, abych všechny ty dopisy přečtla. A byť se v tom jevil pouhý vrtoch — poslední příkaz nebožtíkův je mi svatý!"

Setník vyslechl ta slova s mrzutou tváří. Však nemohl přece zapuditi myšlénku: „Hle! jaká rozhodnost v té chudobce vězí! A jak jí sluší! Jak se jí rdějí tváře a třpytí oko!"

„Však až budou přečteny?" otázal se po chvíli.

„Vydám vám je ochotně." — —

Dva, tři dny na to opakoval se tento výstup s Kazimírem Paletou. Také na něho učinila dívka a její chudobné okolí stejný dojem jako na setníka — s tím ovšem rozdílem, že porovnal Márinku v duchu s Emilií Stříbrných. Výsledekem toho porov-

nání byl úsudek poněkud smělý: Vypadaly by vedle sebe, jako lesní kapraď vedle mimósy!

Ovšem nutno vyznati, že také ji oba přátelé, nyní vlastně nepřátelé, zjevem svým neoslnili. Však lépe než osobami, představili se jí dopisy svými, které Florian ve dvou obálkách s nápisy „Můj přítel Alexandr“ a „Můj přítel Kazimír“ sebral. Jak okřála Márinka, když po nudné, ba hnusné „Čížkiadě“ první dopis Alexandrův z mladých let pročítala! A s každým dalším lístkem přibývala nová krásná črta do té duševní podobizny, kterou si Alexandr nevědomky ve svých dopisech sám namaloval. A Kazimír okázal se důstojným přítele svého. Dívka poznala v nich dvě ryzí, ušlechtilé povahy, jejichž křišťálové jádro za drsným, rmutným obalem, kterýž neblahé zkušenosti ve světě kolem nich nakupily, tím lahodněji překvapovalo. Však než ze spousty dopisů, z nichž Márinka dle příkazu strýcova denně toliko jeden čítala, oba mužové v celé ctihodnosti své před jejím duševním zrakem vystoupili, pošinul se děj naší povídky téměř k samému konci. Osudný rok již málem uplynul.

A což naši panicové? Který z nich přistoupil k oltáři a získal s nevěstou bohaté dědictví? Bohužel zní překvapující odpověď: žádný. Jeden čas — v překrásné době vesny — zdálo se, že oba rázem do znamení pantofle vstoupiti hodlají. Ba, zdálo se, že plačtivý tón vybřinkané klávesy (viz nahoře) starého malíře nadobro okouzlil a že divoška Žofie šňůru svých srdcí ušlechtilým srdcem Alexandrovým obohatila. Však brzy začali oba ctitelé zase ochabovati, nezpět do své mládenecké samoty se uchylovati.

Jaká byla příčina toho neblahého úkazu? Snad kytice svěžích květin, kterou Tichý zhusta v okně nalézal, a růžová, libě páchnoucí psaníčka, jimiž Paletu tak často listonoš oblažoval? Nevím. Vím toliko, že setník nad těmi kyticemi neznámé dárkyně vždy hodnou chvíli šedivou hlavu ukláněl a na konec pokaždé zabručel: „Ať to kdokoli, tento způsob vyznání prozrazuje něžnou, poetickou mysl!“ a že malíř po přečtení těch vonných psaníček bez podpisu, v nichž mu jakás — často prý jej vídající, ale k ústnímu vyznání příliš stydlivá — krasavice lásku vyznávala, vždy v blahém zanícení volával: „Bože, mám tušení — mám tušení...“

Buď jak buď, setník a malíř začali se úzkostlivěji než před tím krásnému pohlaví vyhýbati a jen krajními prostředky mohli je zoufalí otcové k jakýms takýms stykům se svými dcerami přinutiti. Ani Emilie Stříbrných a Žofka Burianovic nebyly vyňaty z počtu zanedbávaných. Jedině k Borovským docházeli často — ovšem toliko, aby se zeptali, zda Márinka jejich dopisy již přečtla, pak aby si odnášeli různé podložky, šátky a příkrovy, které dovedným prstíčkům Márinčiným k vyšívání svěřovali. Tato doplňovala totiž nedostatečnou pensi prací svých útlých rukou. K oběma zákazníkům, jejichž pravou cenu byla z dopisů k Florianovi seznala, chovala se s obzvláštní přítulnou uctivostí. Však návštěvy tyto nesblížily bývalé přátele. Naopak rostlo nepřátelství jejich každým dnem.

Čím více se rok svému konci blížil, tím úsilněji doráželi otcové na své oběti. Konečně žádali bouřlivě přímé, určité vyjádření. A Kazimír i Alexandr se vyjádřili. Sdělili zvědavým otcům chladnokrevně,

že nikdy ani ve snu na sňatek s dotyčnými dcerami — nevyjímaje Emilii a Zofku — nepomyslili. Snad pochopíte, že se otcové rozzuřili a dcery omdlévaly. Spíláno mládenecké dvojici nevěrníků, svůdců nevinných děv, věrolomců, křivopřísežníků a jinak podobně. Ani doma neměli poklidu. Z poetické dárkyně kytic vyloupla se totiž slečna Čížkova, což zaslepený setník z nápadné žlutosti těch buketů již dávno předvídati mohl, a za stydlivou zasylatelku vonných psaníček udala se sama hospodyně Kazimíra Palety, což tento z červené barvy jejich již také dávno uhodnouti mohl. Obě zaklínaly zbožňované muže, aby si jich prostřednictvím dopomohli k bohatému dědictví.

Jednou za soumraku oblekl se Alexandr do své parádní uniformy, zatočil si podnikavě kníry a bral se zvolna k bytu Márinky Borovských. Tam vkročil do dveří ostražitě pravou nohou. Pobyl nahoře malou chvíli. Pak zařinčela jeho šavle zlověstně po schodech a hned na to vyrazil na ulici, s hlavou svislou, rozježenými kníry, klátě prudce rukama. „Zamítnut, u sta hromů!“ mumlal, koule divoce očima. „Tolik skvělých krasavic měl jsem na výběr — Bůh ví, co mne přivábilo k té chudé borůvce! Florian mluvíval o ní jediné mezi příbuznými pochvalně. Chtěl jsem ji pomocí jeho bohatství vynésti z bídy a opovrženosti na vrchol štěstí. Zamítnut — a k vůli jinému! Ó vím, kdo ten jiný. Jen ať mu nesklapne! Ano, při sám Bůh! šeredně posvítím tomu mazalovi. Ano, vezmu si tu žlutou princeznu — vezmu si ji. Je také z příbuzenstva... Vezmu si ji a sice hned. Rychle na faru!“ A zamířil skutečně k faře. Však čím více se jí přibližoval, tím

volnější stávaly se jeho kroky a před farou jal se pomalu přecházeti mezi bezlistými, posněženými ořechy.

Náhle spatřil člověka v černém svátečním obleku, s bílými rukavičkami, jenž v patrném rozčilení, čelo bílým šátkem si utíraje, kvapným krokem semo přicházel. Před farou se zarazil. Byl to Kazimír Paleta.

„Proč pak jste ji nevzal hned s sebou na katechismus?“ oslovil ho jizlivě Alexandr. První slovo mezi oběma po dlouhém, dlouhém čase.

„Ještě nejásejte!“ vyrazil Paleta ze sebe. „Mohu si ji vzíti bez ohlášek — hned zejtra!“

„A koho?“

„Vše jedno, třeba svou hospodyni.“

Starý válečník vytřeštil na malíře oči. Však vida jeho tvář úplně vážnou, opravdovou, rozestřel náruč. „Příteli,“ zvolal, „tys ulovil u Márinky košík?“

„A ty —?“ opáčil malíř s napjatým očekáváním, hledě udiveně na rozestřenou náruč.

„Já — já také!“ odpověděl Alexandr a schvátiv užaslého druha, přivinul jej na mohutná prsa. Slavili smíření. „Ďas vezmi stotisíc,“ zvolal na konec setník. „Přidržíme se raději zlaté rady sv. Pavla.“ — „A vřadíme ten roztomilý košíček jako poslední do své bohaté sbírky,“ zažertoval Kazimír v šibeničním humoru.

Čtenář nebude snad s tím zakončením spokojen. Slušnější že by bylo, abych pomohl starým pannám pod čepec. Však mně bylo těch starých dobrých hochů přec jen líto...

Zbývá ještě Márinka. Ta seděla smutna v chudé komůrce nad poslední obálkou v Čížkově odkazu. Bylať před chvílí odmítla dva nápadníky, kteří by byli rázem zapudili nedostatek z této světničky a její churavé stařičké matce připravili pohodlné, bezstarostné stáří. Však za jakou cenu!

Na obálce bylo napsáno: „Má duše." Otevřela ji a čtla: „Přežila-li duše má tělo, v této chvíli obletuje tvou něžnou hlavinku, dívko drahá! Vroucně žehnajíc sklání se nad tebou! Hleď, sladké dítě, miloval jsem matku tvou — ona mnou pohrdla a vdala se za tvého otce. Však má láska neuhasla. Choval jsem hříšné přání, aby rodiče tvoji poklesli na nejhlubší stupeň neštěstí a bídy, bych pak milované ženě celé bohatství své k nohám složiti a zvolati mohl: Hle, tak tě miluju posud, tak tě milovati budu věčně! Však hrdý, šlechetný otec tvůj byl by zamítl i v této chvíli mou pomocnou ruku. Shrnul jsem tudíž vše, co mám, a vše, co přáti mohu, na tebe, líbezné poupě mé krásné růže, dítko milované bytosti, která v nehasnoucí glorii mladosti a krásy obletovala mou starou, opuštěnou hlavu. Když jsem tyto řádky psal, hleděl duch můj téměř prorocky do budoucnosti. Jistě splnila jsi vůli umírajícího strýce a čtla jsi tyto dopisy. Z nich seznala jsi šlechetné povahy mých dvou přátel. Také já mluvíval jsem jim za života často s pochvalou o tobě. Snad oblažuješ některého z nich již ručkou svou, snad oblažíš teprve. Ne-li, také dobře. Obrať list: tam najdeš nový kšaft, jímž zrušuji svou první bláznovskou závěť a tebe ustanovuju za jedinou dědičku svého jmění, čině při tom ve prospěch svých dvou přátel slušné odkazy. Buď šťastna, buď blažena a

zpomínej někdy na podivína strýce!“ Márinka obrátila třesoucí se rukou list a našla tam slíbenou závěť.

Oj, ty hochu tam daleko za horami a řekami, uprostřed smutných bílých stromů, střásajících chomáče sněhu k zaváté půdě, — rozptyl smutek v upřímné tváři, poskoč, zavýskni, vyhoď svůj opeřený klobouk vesele do povětří! Hleď, ten život je přece krásný, — škoda že řídčeji ve skutečnosti než na papíře.

Rrrrbumbum!

(„Lumír“ 1873)

Obličej kněžny Strachini vypadal na bílé podušce jako svraštělý citron na míse z alabastru. Její hubené, voskové prsty pohrávaly slabě s ebenovými kuličkami růžence, její tenké, sinavé rty pohybovaly se v tiché modlitbě; bez těchto jemných známek života byl bys ten nepohnutý obličej s bradou vzhůru čnějící a hluboko vpadlým, zavřeným okem jistě považoval za tvář mrtvoly.

Nad ní stál vysoký muž v černém řeholním oděvu; jeho popelavá tvář s ostrými tahy vypadala jako lepenková škraboška zbožnosti, za níž číhá potměšilý zákeřník. V jedné ruce držel jakousi listinu, v druhé namočené péro. Nemusím snad ani čtenářstvu oznámiti, že listina tato představovala závěť kněžny Strachini a muž ten že byl člen tovaryšstva Ježíšova...

„Drahá sestro v Kristu,“ začal jezovita úlisně, „neodkládejte déle zbožný skutek! Pomněte na věč-

nou blaženost, kterou si snad tím jediným škrtnutím péra vykoupíte."

Kněžna vzdychla z hluboka. Její ztrhané zraky utkvěly prosebně na tváři mluvícího, modravé rty zašeptaly: „Ach, velebný otče — zítra podpíšu, zítra —"

Žák Lojolův zavrtěl hlavou. „Zítra?" pravil s káravým pohledem. „Zítra můžete již státi před soudnou stolicí boží. Komu známy den a hodina? Zítra budou se snad vážiti již skutky vaše; až tíže hříchů skláněti bude vážky na stranu zatracení, zdaž bude dostatečné závaží na straně spravedlnosti?"

Kněžna zastřela si hubenými, voskovými prsty obličej. Po chvilce zaúpěla zoufale: „Ach, mé děti, mé ubohé děti!"

Páter trhl sebou zlostně: „Zvrátí dítky vaše ortel přísného, neúprosného soudce tam nahoře? Pomněte na svého prvního manžela, jehož krvavý stín tam obžalobu strašnou ve tvář vaši metati bude."

Při tom vztáhl prst k obrazu, jenž visel na protější stěně skvostné komnaty. Plaše pohlédla tam nemocná. V ozdobném rámci spatřovala se tam v životní velikosti podobizna sličného muže, v plném květu života, s jiskrným okem, černými, pěknými kníry, oděného v polský národní kroj, s karabelou po boku. Byl to Adam Zaleski, první manžel kněžny Strachini.

V okamžiku tom, kdy oba na obraz pohlédli — kněžna s plachou bázlivostí, kněz v napjatém očekávání —, stala se s podobiznou divná změna. Tvář její zesinala, oči se zavřely; konfederatka zmi-

zela a na místě jejím objevil se v rozcuchaných vlasech bílý šátek, jenž mokval krví na jednom místě; v rozhalených prsou zjevila se strašná, široce otevřená rána; příšerná tato podoba pohnula sebou, snášela se zvolna z rámce na podlahu a blížila se s rukama nataženýma k loži nemocné...

Výkřik hrůzy uvázl kněžně na rtech; s okem děsně vytřeštěným pohlížela na blížící se mrtvolu. Studený pot vyvstal jí na čele.

Páter usmál se jízlivě. „Podepište," pravil šeptem, „přízrak zmizí."

Beze slova chopila se kněžna křečovitě péra jí podávaného. Pohled jezovitův zaplál vítězoslavně.

* *
*

Mezitím, co matka krkavčím pérem štěstí svých dítek ničí, ohledněmež se po těchto ubohých obětech jezovitské potměšilosti.

Zajdi se mnou, laskavý čtenáři, na hřbitov košířský a sestup tam se mnou — můžeš-li — několik stop do země. V dubové rakvi leží mladý muž. Pokud tma v rakvi panující dovoluje, rozeznáváme bledý obličej ušlechtilých tahů a ruce na prsou křížem složené. Hrobové ticho, rušené toliko vrtáním červů do rakve, panuje kolem. Náhle ozval se hluboký vzdech; oči mrtvoly otevřely se do kořan; tělo pohnulo prudce sebou, ruce pozdvihly se a hmatají po stěnách rakve. Není pochyby, člověk tento byl pohřben za živa. Znenáhla probral se z tupé mrákoty k vědomí strašného stavu svého; divoký skřek hrůzy vydral se z jeho rtů a dozněl v děsné tišině. Zou-

fale zmítá sebou v těsném loži, vráží rukama do víka rakve — však toto je pevně přibito, nepovoluje. Zemdlen ustává na chvíli v marném namáhání. V hrozném tichu slyší tlukot vlastního srdce, vrtání červů v dubové schráně. Náhle ucítil něco slizkého, živého na krku; hmátl spěšně po tom a sevřel v prstech — ohyzdnou ještěrku. A nyní, milý čtenáři, když ti hrůzou vlasy na hlavě stojí jako hřebíky, zbystři sluch! Nad námi ozval se zvuk, jako znění lopaty o kámen. Oživlý mrtvec naslouchá upjatě. Celý jeho duch zavěsil se na ten zvuk jak na stéblo naděje.

Vraťmež se na povrch. Ve tmě noční přiblížily se na hřbitov tři postavy. Svítilna, která v ruce jedné z nich blíká, osvětluje nám je. Jedna z nich je holohlavý stařec, druhá ohyzdný mladík, třetí pak polonahé, sličné děvče.

„Zde jest to místo," začal stařec, stanuv na hrobě živého. „Posečkejte zde chvíli; přinesu rýč a motyku."

Když se vzdálil, přistoupil mladík k dívce a zašeptal jí do ucha: „Až bude rýti, zabiju ho motykou. Démantový prsten bude pak náš a prohýříme jej spolu." Dívka zakývala hlavou.

Stařec se vrátil, začali kopati. Když stařec holou hlavu nad rýčem nachýlil, udeřil jej náhle mladík motykou do ní, že beze slova mrtev k zemi klesl.

Mladík odstranil mrtvolu a jal se kopati sám. Dívka stála chvíli v myšlenkách za ním; pojednou sáhla za ňadra a vyňala odtud dlouhý, blýskavý nůž. Rozmáchla se jím a vrazila ostří jeho plnou silou do shrbených zad kopajícího. Mrtev padl tento

na tvář. Dívka odvlékla mrtvolu stranou a kopala dále, kochajíc se myšlénkami o démantovém prstenu, který stáhne sama mrtevci s ruky.

Dokopala se na rakev. Když se nad víkem sklonila, zaslechla uvnitř zřetelně slabý lidský ston. Uděšena pustila motyku z ruky. Však za chvíli schvátila ji zase a zvolala: „Hoho, strašidel se nebojím! A je-li živ, uspořil si alespoň vydání za druhý pohřeb.“ Jednou rukou vznášejíc břitký nůž, vyrazila druhou víko rakve.

Za živa pohřbený vypjal se prudce do výšky; zář svítilny, kterou dívka v ruce držela, oslepila jej na okamžik. Však dívka pohlednuvši v jeho tvář, odhodila nůž a zvolala s radostným jásotem: „Bratře!“ — „Sestro!“ zvolal po ní vzkříšený a sevřel ji do náručí. Byli to Alfred Zaleski a Vanda Zaleska, děti kněžny Strachini z prvního manželství.

Usedli v rakvi naproti sobě a on jí odhaloval strašné tajemství své nedávné smrti. S tebou, milý čtenáři, nemohu prozatím ovšem rozmluvu jejich sděliti, poněvadž musím ustavičně zvědavost tvou napínati na skřipec. Dožiješ-li se padesáté kapitoly, zvíš šťastně všecko.

* *
*

Ve skvostném budoiru krásné Aurelie seděl Roland Strachini, syn kněžny Strachini z druhého manželství. „Nalij znova, ma chère!“ zvolal. „Ať žije hříšná rozkoš!“ Aurelie vzala s rozmarným smíchem útlé hrdélko křišťálové sklenice mezi prsty, z nichž každý obtížen byl démantovým prstenem, a nalila

do ní perlící se šampaňské. Však zároveň vylila tam obsah růžové fiolky, kterou byla nepozorovaně z rukávu vytáhla. Roland napil se a usnul hned, jako bys jej do vody hodil.

V tom rozpukla se socha Lédy s labutí v koutě stojící a z bílého mramoru vystoupila vysoká mužská postava v černém taláru. Byl to jezovita. Přiblížil se ke stolu a stiskl tajnou klapku. Mramorová deska odklopila se a v podstavci stolu objevil se veliký otvor, jímž vedly točité schody dolů bůh ví do jakého smrdutého sklepa, plného nářku a lidských kostí.

Z otvoru vystoupili dva mužové. Chopili se Rolanda a vlekli jej po schodech dolů. Jezovita vstoupil na obrubu propasti a díval se škodolibě dolů.

Náhle vyskočila Aurelie a s výkřikem: „Ach, já ho milovala!“ svrhla kněze do zející prohlubně. „Dcero!“ zaúpěl tento padaje.

Aurelie pohlížela chvíli vytřeštěným okem za ním; pak strhla si perly z vlasů, náramky s oblých rukou až k paži nepokrytých, přiklopila zase mramorovou desku na stůl, usedla na ni a vypukla v křečovitý smích. Zbláznila se.

* *
*

Nyní doprovoď mne, laskavý čtenáři, do těsné komůrky s vyhlídkou na zeď. Ve věčném soumraku rozeznáváš tam jinocha chorého vzezření, shrbeného nad archem hrubého papíru, jejž popisuje v zimničném chvatu. Nahlíží při tom do jakés knihy s šerednými obrázky a sahá časem do příhrádky pro

kapesní slovník. Za ním stojí vážný pán s důstojným vědomím blahobytu v obličeji a bručí spokojeně: „Sedm vražd v jedné kapitole! To budou hltat. Ještě červenou obálku na to a na obálku španělskou inkvisici — na dračku to půjde!“

Chorý jinoch počítá v duchu s povzdechem, kolik vražd bude ještě potřebí, aby měl na slušnou večeři.

Čtenář. Ale milý příteli, kam jsi nás to zavedl? Vždyť je to —

Já. Pst! Pro boha, jen žádných jmen! Vždyť je valná část čtoucího našeho obecenstva na straně takových pánů nakladatelů. Pro škváry podobné tomu, z jakého jsem právě první kapitolu volně opsal, nemají u nás odbytu a vzniku knihy pořádné. Lidem zachutnala anatomická musea v krvavorudých obálkách se řvoucími tituly, ohlašovaná jim bubnem nejsprostší dryáčnické reklamy. Kdežto belletrie skutečné ceny hladem po čtenářích umírá, hrnou se zástupy čtenářstva za tím literárním rrrrbumbum a hltají tu nechutnou smíšeninu krve a jezovitské černi; ba věř mi, laskavý čtenáři, půjde--li to tak dále, dostane se co nevidět celá česká literatura na buben!

A to je všechno, jak praví klasicky Bret Harte.

Dobrý skutek.

Ze zápisků přítelových.

(„Lumír" 1873.)

Jsem dobrák. Nemohu za to. Onehdy jedu vám za sibiřské povětrnosti nekonečným lesem. Bílé všechno do kola: v bílých zubatých chomáčích visí větve kolem štíhlých kmenů, odstiňujíce se toliko jasnějším bělem od bledšího lesního pozadí; bílá cesta před námi, bílá metelice s hora, bílá prášenice z dola a mrazivá vichřice fičí proti nám a žene nám to všechno do tváře.

Až líto mi bylo Martina na kozlíku. Dostával to bílé nadělení z první ruky; vypadal jako sněžák a jen uši jeho — poněkud nad potřebu odchlípené — rděly se jako laloch krocana. Však lítost má ustoupila mravnímu přesvědčení, že stoický duch Martinův hrdě od sebe odmítá zběsilé útoky zimy, kochaje se již napřed vlažným dechem kachlů, vůní vepřoviny a libým úsměvem sklepnice, kterouž platonicky miloval.

Však co nám po soukromých spádech Martinových; především sluší k veřejné jeho činnosti přihlédnouti. A v tomto oboru, jakožto kočí, byl znamenitý chlapík. Kdyby jej byla prozřetelnost náhodou místo na strmý kozlík mého starosvětského kočáru posadila na trůn, věřte, že by jej byla historie vřadila mezi nejslavnější tyrany. Zdávalo se mi vždycky, kdykoli za mnou zabouchl dvířka povozu, že přestává moje panování nad ním, že se stávám naopak pouhou loutkou, pouhou folií jeho. Rychlost jízdy, zatáčky a nadjíždky, pícní stanice, natažení a spuštění boudy, zkrátka všeliké podrobnosti jízdy byly úplně mým rukám vymknuty. Však snášel jsem rád tuto tyranii s kozlíku; mělť jsem k vozatajským schopnostem Martinovým neobmezenou důvěru. Ba, zdálo se mi, že již toliko nezlomná jeho vůle tu spoustu starého železa a plesnivé kůže pohromadě drží, a že by se to všechno, kdyby ruku svou od toho odtáhl, rozsypalo v prach a popel.

Musím upřímně vyznati, že duch můj, ač mohutný kožich, obrovské bůty a kupa houní tělo mé zimovzdorným brněním obklopovaly, z něhož oči mé jen sporou skulinou mezi huňatým okrajem čepice a vztyčeného límce do bílé krajiny jako hledím vyzíraly, ač natažená bouda kočáru a Martinova záda jako tulipánem ozdobený štít před vánicí mne chránily, že navzdor tomu všemu duch můj s duchem Martinovým let bělohřívých koní předstihl a dávno již v teplé hostinské jizbě mezi veselými pány bratry se radoval. Lehké střevíčky vyfintěných rusalek šustí nad námi jasně osvětleným tanečním sálem, ale my staří kozáci s olovem v nohou sedíme dole v zakouřené jizbě kolem okrouhlého stolu, bafčíme až

bůh brání, mlaskáme jazykem po každém doušku z vysokých sklenic, leštíme dávno zrezavělé vtipy a smějeme se z plna hrdla prastarým studentským kouskům, které již víme všickni nazpamět. A pokaždé to končívá třemi kartami v ruce a zvoněním sázek po stole — jakž jinak? Kdež pak bychom my venkovští, sněhem zavátí medvědi pustili chlup ne-li jednou za měsíc při sjíždce v okresním městě.

Já měl dnes ještě něco zvláštního za lubem. Musím vám totiž vyzraditi, že píšu básně a že se mi tyto básně znamenitě daří. Když tak časem z večera v teplé světnici sedávám a venku skučí vichřice a hvízdá do komína, mrtvo a studeno v širošírém božím světě, kocour přede u kamen, něžný andílek můj, malá Olga, živá vzpomínka na větší ubohou Olgu, pevně spící na zavátém vesnickém hřbitově, velikým, snivým okem ke mně vzhlíží — v takových dobách chápou se prsty mé péra a kmitají se dlouho, dlouho do noci nad papírem.

Právě den před tím byl jsem živěji než kdy jindy vzpomněl Olgy na hřbitově a vroucněji než kdy jindy poceloval Olgu na stoličce u mých nohou sedící. Výsledkem tohoto pohnutí mysli byla zimní ballada „V náruči sněhové“. Sděluji rád práce své každému, kdo kráse přístupen. I domnívám se právem, že žádný z čtenářů mých mrzutě nepřeskočí následující řádky, v nichž krátce vylíčím obsah své básně. Osiřelé děvčátko prchá z chaty cizích lidí, kteří je týrali, do sněhové pláně. Letí jako ptáče ledva zůstavujíc ve sněhu drobounké stopy bosých nožek. Doběhlo daleko k vysoké jedli, jež vznášela uprostřed polí svou zubatou, bělavou korunu, opuštěná, osiřelá jak to děvčátko. Dvě černé vrány

poletovaly nad jedlí a dvě smutné myšlenky nad hlavou dítěte: první, že ji zebe, druhá, že k ní maminka nepřichází. A ta maminka ležela daleko odtud hluboko pod sněhem a ještě pod zemí v jedlové rakvi. Však děvčátko to nevědělo; myslilo, že se maminka někam schovala, snad do těch dalekých černých lesů. I dýchalo si chvílemi do zábnoucích ruček a volalo chvílemi k lesům: „Maminko, přijď! maminko, přijď a zahřej mne!“ Žalostný hlásek dětský pronikal mrazivým šerým vzduchem až k lesům, větev vetvi podávala jej s tichým praskotem i nesl se dále, až pronikl sněhem i zemí do jedlové rakve. I povznesla se duše matčina z hrobu a přioděla se čistým sněhem, aby navštívila své dítě. V padlý sníh oblékla se, čelenku z jiskřivého ledu vtiskla si do sněhových kadeří. Jasně bílá letěla šerým vzduchem, s široce rozestřenýma rukama, s nachýlenou hlavou, za níž sněhové kadeře daleko vlály. Přilétla až k osamělé jedli letem vichřice a zvolala: „Tu jsem, děťátko mé!“ A v témž okamžiku ozářil měsíc duši matčinu: tisíce jiskřiček poselo sněhovou její řízu, ledová čelenka jak démant zaplála a z bělounké líce zazářily světlem nebeským laskavé oči.

„Ach, jak jsi krásná matinko,“ vzkřikla dívka, tleskajíc ručkama. „Jako anděl!“

„Budeš také taková,“ pravila matka. „Až se vyspíš, ustrojím tě také do čistého sněhu, vezmu tě do náruče a poletíme spolu k tatíčkovi.“

Pak usedla pod stromem, vzala dítko na klín a přehodila přes ně bílé cípy své řízy sněhové, tak že jen jako skulinou do noci vyhlíželo z teplé skrýše. A sklonila nad ním ozářenou hlavu a povídala

mu zase ty pohádky, kterýmiž je druhdy uspávala a které jsou nejkrásnější na světě. Usnulo. Když druhý den ráno lidé šli kolem, spatřili pod jedlí vysokou bílou závěj a pod svislým vrcholkem této líbezný obličej dětský jako v prachových peřinkách dřímající, i pravili k sobě, že zmrzlo; a zatím je matička obestírala sněhovou náručí a povídala mu nejkrásnější pohádky na světě...

Nuž tuto balladu napsal jsem, složil do tobolky a vezu ji nyní do města, abych si ve vhodné chvíli vyžádal úsudek o ní z úst přítele, okresního inženýra, který je krásnému přístupen.

Vyzíraje v předtuše budoucích požitků skulinou mezi čepicí a límcem na silnici, spatřil jsem náhle v dáli před námi sněhovou metelicí se probírající obrysy lidské postavy. Teploměr srdce vystupuje v kruté zimě nejvýše; myslím, že i ten, komu málo k srdci sahá útrapa bližního, přece soucitného hnutí se neubrání při pohledu na umrzlé slzy a mrazem se tetelící nahé údy. Já pak byl vůbec a dnes po zimní balladě obzvláště k útrpnosti náchylen.

Zřetelněji vynikala postava chumelenicí sněhovou; však pojednou, jako kouzlem nějakým, úplně zmizela. Teprve po chvíli seznal jsem, jak se to stalo. Z příkopu vedle silnice drápalo se cosi člověku podobného, obaleného sněhem, dvě do fialova zbarvené ruce lišily se příkře od sněhu, do něhož se roztaženými prsty zarývaly. A náhle skutálelo se to zase všecko do příkopu a oblak prášivého sněhu zdvihl se nad místem, kam to zapadlo. Ubožák! potměšilý zavátý okraj silnice povolil mu bezpochyby pod nohou a uchystal mu poležení dnes dvojnásob nevítané.

Konečně vydrápal se nahoru. Dojížděli jsme k němu. Bože, jaký to pohled! Zdálo se, že bolestná zimní příroda vtěliti chtěla veškeru svou bídu v jediné lidské postavě, že divé útrapy své shrnouti chtěla v jediný srdce rozrývající obrázek. Pravý ecce homo dnešní povětrnosti. Představte si starého, vyzáblého člověka s vyžilým, svraštělým obličejem, jehož nos překrásnou fialovou barvitostí závodí s ušima a rukama, trochu šedého jíní na místě obočí a knírů; představte si člověka toho, zuby jektajícího a na celém těle se třesoucího, v roztrhaných botách, ve světlých letních pantalonech, svědčících o značné spotřebě špakátu, ve dvou letních kabátcích, z nichž spodní delší v několika partiích pavučinovitě ke kolenům spadá, však bezpochyby rukávů postrádá, poněvadž velké, ozáblé ruce přímo z rukávů svrchního, kratšího kabátu, jejichž třepení jim sotva za lokty dosahuje, k zemi spadají; představte si ještě, že na tom celém oděvu lpí hojný sníh a podezření, že k němu přísloví „košile bližší než kabát“ vztahovati nelze, a pochopíte, odkud jsem nabral zmužilosti k povelu: „Martine, zastav!“

Martin okázal mi poněkud hrubě vypracovaný profil tmavorudého obličeje, ledově klidného, v němž sebou toliko masité, bílými chloupky ozdobené víčko a ještě masitější ret lehounce škubly. Jel dále.

A již jedeme kolem ubožáka, jenž rukama sníh se sebe oprašuje a při tom vlhké, lesku prázdné oči tak žalostivě na mne upírá, že lidumilnost má nanejvýš podrážděná lvím řevem na Martina zahoukla: „Hej, zastav!“

Martin poznal vážnost okamžiku. Znal mé slabé stránky a netušil z této zastávky právě u vlastníka

letních pantalonů nic dobrého. Obrátil se tedy tváří na dobro ke mně a shrnul veškeru přísnost své tyranské povahy do svého pohledu a mravní ustrnutí své do námitky: „Snad nebudeme sbírat —?“

Však lidumilnost proměnila mne v tygra. Vyskočil jsem, uchopil ho za límec a zahřměl: „Mlč a zastav! na místě zastav!“

Martin, vida nezbytí, odmítl od sebe ramenoma všelikou odpovědnost za následky a zastavil.

Mučenník zimy tuše, že náhlé zastavení kočáru nějak s ním souvisí, přistoupil s kloboukem v ruce k povozu.

„Kam pak?“ otázal jsem se vlídně.

Jektaje zuby jmenoval okresní město, kam jsme jeli.

„Můžete se svézt. Psí povětrnost! Martine, je místo na kozlíku?“

Nevím, kde nabral Martin pojednou tolik sebe a kožichu, ale jisto jest, že ho bylo v tomto okamžiku na vous plný kozlík.

„Anebo si raději sedněte tuhle do vnitř!“ Okázal jsem na sedadlo naproti sobě.

„Ach, jakž bych mohl —“ zakoktal ubožák v radostném překvapení, s pohledem neskonalé vděčnosti.

„„Jen vstupte a zabalte se tuhle do houně.“

S mnohými poklonami a s patrnou snahou, aby pohodlí mému nijak neublížil, vlezl do kočáru. Martin pohlížel s hůry, vymrštiv hořejší ret a svěsiv do pola víčka, na vlézajícího chuďasa, a když tento do houně se schoulil, obrátil se k nám pohrdavě tulipánovým štítem, uleviv ošklivosti své rázným odplivnutím pod kola.

Jeli jsme dále. „Ďábelská slota!“ prohodil nový pasažér, zabíraje se třesavými údy do kosmaté houně.

„Ba sibiřské počasí!“ odvětil jsem blahosklonně.

Umlkli jsme. Pozorovali jsme se navzájem. Jsem muž v plné síle a lidé mi říkají, že mám kvetoucí barvu; vezme-li se k tomu vrstva flanelu, zimní šaty, svrchník, starý plášť, bůty, huňatá čepice, ohromný kožich a spousta pruhovaných houní, poskytoval jsem zajisté v této chvíli velmi boubelatý obraz přirozeného a umělého nadbytku a tvořil jsem příkrou protivu k té zimomřivé, vyzáblé postavě naproti, která s tichou závistí mé plné, měkké kontury obzírala. Závist bližního mne nikdy netěšila. V této chvíli bylo mi vědomí mé hmotné převahy nad bídným starcem přímo trapné. Styděl jsem se před tím hubeným, vpadlým obličejem za své kulaté svěží tváře a jektání jeho zubů znělo mi jak ostrá, spravedlivá výčitka pro sybaritský můj přepych v zimním oděvu. Abych se sprostil trapného toho pocitu, vstal jsem a roz — nikoli! nerozťal jsem svůj kožich ve dví jako patrón mého vozataje svůj plášť, ale spokojil jsem se pouhým kožichem a přenechal starý plášť pod ním mrznoucímu spolubratru.

Přijal jej třesoucíma se rukama, koktaje nesrozumitelná slova díků. Když starý plášť milosrdně celý ten obraz lidské bídy zahalil a toliko vyzáblý, svraštělý obličej z červeného vzchlípeného límce vyzíral, představoval můj host celek dosti slušný. Ba, shledával jsem v jeho zvětralých tazích známky vyšší vzdělanosti a jemnějšího mravu. Jevil se mi teď jako člověk sklíčený více mukou duševní, než hmot-

ným nedostatkem. Litoval jsem skoro, že jsem mu z počátku nabídl kozlík.

„Ach pane, jak hluboko jsem klesl!" začal po chvíli nesměle. „Bývaly časy, kdy jsem sedával na měkkých polštářích ekypáže, líně rozložen po krytém sedadle, kde ani větříček ke mně přístupu neměl, a tu, kde nyní sedím, leda nataženýma nohama jsem odpočíval. Ach poctivost mne zkazila, přílišná poctivost!"

Osvítila mne myšlenka, že je na zadním, pohodlnějším sedadle dosti místa pro dvě osoby. Stlačil jsem se tedy do rohu a vyzval chuďasa, aby usedl vedle mne. Po mnohém zdráhání se uposlechl mého vyzvání.

„Ach, jak jste dobrý, pane!" pravil. „Takových lidí je po řídku. Většina pohlíží lhostejně na cizí bídu, odvrací se chladně od nešťastného bratra, jenž hladem a žízní u nohou jejich umírá..."

Vzpomněl jsem si, že chovám v postranní kapse kočáru několik řízků šunky a láhev starého vína. Bez váhání sáhl jsem pro obojí a podal vyzáblému sousedu. „Pro zahřátí!" podotkl jsem šetrně.

„Ach pane, jak bych vám díky své projevil..." zašeptal on. Mně byla nejmilejším díkem hltavost, s jakou se do šunky a vína zabral. Když mi byl prázdnou láhev s blahořečením vrátil, šedivé kníry otřel a po místech, kde jiní lidé břicho mívají, se pohladil, zjevila se v obličeji jeho veliká sdílnost.

Povzbudil jsem ho soucitným pohledem. Odkašlav si několikráte, začal: „Drahý pane, před třicíti lety nepomyslil jsem si ani ve snu, že budu na stará kolena u cizích dveří žebrat. Ano, žebrat, pane! Ztrávil jsem své chlapectví a jinošství v domě

bohatého, bezdětného strýce, kterýž mne zahrnoval důkazy své lásky. Byl jsem jeho mazánek. Promíjel mi s úsměvem tisíceré kousky mladické svévole, nevázané rozpustilosti, ale čistou, vroucí lásku mi neprominul. Zamiloval jsem se do chudé dívky — švadleny. Když se strýc o tom dověděl, bylo v domě hromobití. Již ani nohou abych o práh té grisetty nezavadil. Zajíkavým hlasem svěřil jsem mu, že je dívka matkou. Strýc četl mi sice vlažné levity, ale pak prohlásil, že i tento můj kousek penězi napraví, a jal se mi skvělými barvami líčiti budoucnost, jaká mne očekává po boku sličné, bohaté nevěsty, kterou pro mne vyhledal. ‚Ach, strýčku, nikdy neopustím Marii!‘ zvolal jsem. — ‚Dobrá!‘ zahřměl strýc. ‚Pak opustím já tebe; rozmysli si to: buď zřekni se své záletnice a staneš se šťastným, bohatým, aneb opusť tento dům, jehož dvéře se ti už nikdy neotevrou.‘ — Opustil jsem dům strýcův a pojal Marii za manželku. První čas vedlo se nám dosti dobře. Měl jsem ještě něco peněz od strýce a dosti úvěru, poněvadž lidé za jisté pokládali, že se strýc dříve nebo později se mnou smíří. Ale když tento zemřel a ni haléře mi neodkázal, klesl jsem rázem v nejtrpčí nouzi. Věřitelé shlukli se k nám, rozebrali nám pěkný nábytek, šatstvo i prádlo: pojednou octli jsme se polonazí v prázdné komůrce pod střechou a bída přijala nás tam v mrazivé lokty, bída strašná, srdce užírající, jaké jste vy, pane, nikdy nezakusil a nikdy nezakusíte!“

Cítil jsem tíhu té obžaloby. Sklopiv oči, seděl jsem vedle něho jako skroušený hříšník.

Za chvilku pokračoval: „Žena má pohrdla tím losem žalostným. Odešla jednou z domu a již se ne-

vrátila. Byla dosud krásná. Nechala mi na pomátku čtyry ubohé červíky. Marně sháněl jsem se po nějakém výnosnějším zaměstnání; byl jsem všude odmrštěn. Neštěstí vleklo se jako stín za každým krokem mým. Nahodilý skrovný výdělek nepostačoval k uživení těch pěti vyžlat —“

„Pěti?“ namítl jsem. „Myslím, že jste mluvil o čtyrech —“

„O čtyrech že jsem mluvil?“ pravil on. „Ach má stará, utýraná hlava! Jak se to v ní všechno plete! Pět jich bylo: tři hoši, dvě děvčata. Vzpomínka jednoho večera stále mne pronásleduje. Nemocný Jeník oddychoval těžce na lůžku. Ostatní děti shrnuly se kolem mne, vztahovaly ke mně ručky a volaly: „Tatínku, dej nám chleba. Máme strašný hlad!“ A já měl prázdnou kapsu, prázdný žaludek. V zoufalé odhodlanosti vyběhl jsem na ulici. Chtěl jsem vyžebrat sousto chleba pro své dítky. Však stud svíral mi hrdlo, kdykoli jsem některého z kolemjdoucích osloviti chtěl. Došel jsem takto až k bráně. Vyšel jsem na zdař bůh za město. Stála tam osamělá hospoda. Zadíval jsem se otevřeným oknem do jasně osvětlené jizby. Seděl tam za stolem břicháč s kulatým, červeným obličejem, již podnapilý. Byl to bohatý obchodník s dobytkem. Chvastaje se značným ziskem dnešního dne, vyjímal z širokého opasku hrstě peněz a házel je na stůl, kolem něhož seděla tlupa otrhaných šumařů. Nevím ani, jak jsem se před ním octl s kloboukem v ruce. Osopil se na mne: ‚Nestydíš se, chlape, žebrat? Tak mladý a tak silný? Šenkýři, vyhoďte toho ničemu a vy, páni hudebníci, zahrajte mu na cestu tuš.‘ Nevím, jak jsem se octl zase před hospodou. Zaskřípal

jsem zuby, zaťal pěstě a chvátal silnicí dále. Náhle jsem se zastavil, vytáhl šátek z kapsy a pohlédl na větev stromu, jež visela nad cestou. Ale v osudném okamžiku tom vzpomněl jsem si na ubohé dítky. Vrátil jsem se. Když jsem se ubíral zase kolem hospody, potácel se právě tučný obchodník, na dobro opilý, ze dveří. Potácel se chvíli po silnici a svalil se pak do příkopu. Zaslechl jsem chrápání jeho. Jda těsně kolem něho, spatřil jsem něco blýskavého před nohou. Shýbl jsem se pro to — byl to dukát. Ohlédl jsem se bezděky kolem — hustá tma, nikde ani živé duše. Chvíli držel jsem dukát mezi prsty, jen chvíli šeptal mi ďábel mrzká slova do ucha, pak jsem hodil zlatý peníz prudce k pánovi do příkopu, že hlasně zazvonil. Doma vyběhly mi děti v ústrety se zprávou, že je nemocný Jeník celý studený a že sebou nehýbá. Sklonil jsem se nad ním, sáhl mu k srdéčku — netlouklo. —“

Zamlčel se na chvíli. „Nedobře jste jednal,“ pravil jsem k němu.

Vyvalil na mne udiven oči. „A jak jsem měl jednati? Či měl jsem se státi zlodějem?“

„Kdyby platil ve světě zákonník lásky a nikoli sobectví, nebylo by v něm zlodějů — leda z lakoty neb lenivosti. Krádež z nouze bývá jen opravou křivého, bezcitného uspořádání lidské společnosti.“ (K upokojení svých čtenářů musím podotknouti, že jsem in praxi co živ nikomu ani špendlík, ba — vědomě ani myšlenku neukradl. Mám jen tak zvláštní náhledy.)

„Ach, pane,“ pravil smutně, „nevyšinul jsem se nikdy nad ten předsudek, jejž ideálnější naši dědové jmenovali poctivostí, a již nevyšinu. Zásady

mne zhubily, zásady přivedly mne až do této propasti bídy, z níž není vyváznutí. Nevím, kam skloním dnes šedivou hlavu, čím zítra ukojím svůj hlad...“

Cítil jsem se mravním trpaslíkem vedle toho titana ctnosti v hadrech žebráckých, toho mučedníka přesvědčení. Abych poněkud starosti jeho o budoucnost rozptýlil, vyňal jsem tobolku a vtiskl mu do ruky značnou část svých peněz, spíše jako povinnou daň, než jako almužnu. Tiskl křečovitě mou ruku svýma oběma a svolával na hlavu mou požehnání nebes. Na to pokračoval ve svém vypravování: „Po Jeníkovi ztratil jsem v krátké době dva chlapce, pak děvčátko. Zemřeli v hladu, v nedostatku lékařské pomoci. Smrt je zkosila jako zprahlé, polouvadlé kvítky. Slyšte, jak jsem pochoval poslední dítko — svého Vašíka!“

„Odpusťte,“ vpadl jsem mu bezděčně do řeči. „Vždyť dle řeči vaší musilo zbývati děvčátko.“

„Ovšem,“ řekl spěšně. „Děvčátko to bylo. Ach má stará, ubohá hlava! Pravda, bylo to děvčátko. Tehdáž přestal jsem se již styděti za žebrotu. Byl mrazivý, zimní večer jako dnes. Nesl jsem ji umrzlou, plačící v náručí — myslil jsem, že se kámen nad námi musí ustrnouti. Však nadarmo klepal jsem na všechny dvéře; s láním odbyli mne všude. V zoufalých myšlenkách vyšel jsem z vesnice. Šel jsem pustým lesem. Bylo mrazivo jako dnes. Osněžené stromy strměly podle cesty, chladné, nevlídné, jako ti lidé ve vesnici. Dítě v mé náruči plakalo. ‚Tatínku, mám hlad,‘ úpělo chvilkami. — ‚Dostaneš chleba, jen co vyjdeme z lesa,‘ konejšil jsem ji, sám hlady umíraje. Zahalil jsem ji celou svrchním

kabátem a zahříval na prsou. Utišila se. Náhle vydobyla hlavinku z pod kabátu a vzhlédla ke mně blouznivě. Zarazil mne podivný lesk jejích očí. ‚Viď, tatínku, že mi tam za lesem dáš také tu pannu se skutečným vlasem a živýma očima, kterou's mi sliboval!' Víc než dřívější její pláč bodla mne ta slova u srdce .— Nohy klesaly slabostí, zemdleností pode mnou. Ještě chvíli vlekl jsem se silnicí, pak nemohl jsem již dále. Těsně u silnice strměl vysoký lesní strom v rubáši sněhovém, vznášeje dlouhou, bílou větev nad silnicí. Zdálo se mi, že to můj truchlivý osud a že mi příšerným prstem ukazuje jedinou cestu, kudy vyjdu z údolí hoře. Klesl jsem do sněhu pod strom a položil hlavu na peň. Měsíc jasně svítil; jiskřičky hrály po sněhu. Dceruška, sedíc na mém klíně, polozastřena chatrným kabátem, třásla se jak osyka. Náhle vztáhla ruku k bílé závěji a jala se šeptati divným hlasem: ‚Nastojte, tatínku! Panna přichází ke mně. Vidíš ji tamhle? Kolem hlavy jí poletují dlouhé, černé vlasy, zlaté její střevíčky zanechávají na sněhu drobounké, zářivé stopy. V ruce drží malý vějíř plný květů a motýlů a na prstu má zlatý prstýnek, s něhož svítí drahý kamen jako sluníčko. Celá je v zlatě oblečena — ach, jaká to krásná panna! Usmívá se na mne — již stoupá po tvé noze vzhůru — již na mne upírá laskavě krásné, živé oči..." Umlkla, svěsila mi hlavu na prsa. Tělo její počalo tuhnouti, chladnouti. Chtěl jsem vstáti — neměl jsem síly. Chtěl jsem vzkřiknouti — hlas mi uvázl v hrdle. Přitiskl jsem studené její tílko pevněji do náruče a sklonil jsem nad ním hlavu. Tak jsem seděl hodnou dobu, bez hnutí. Sníh začal se sypati s hora, kupil se mi

na hlavě, na kolenou. Vědomí mne opouštělo. Jen jako ze sna spatřil jsem ještě v dáli na silnici kmitavé světélko a zaslechl slabý cinkot zvonků. Zněl mi již jako zvon jiného světa... Byl to forman. Milosrdný tento muž našel nás u stromu a naložil mne na vůz i s mrtvou dceruškou..."

Mlčel jsem u velikém pohnutí. Zarážela mne podobnost vypravování toho s mou zimní balladou. Ale zde to byla strašná, mrazivá skutečnost. Vzpomněl jsem si na svou Olinku doma. Srdce mé překypovalo soucitem. Shrnul jsem k nešťastnému všechny své houně, i polovicí svého kožichu jsem jej pokryl, až mne samého zábly nohy. Mezitím přestal padati sníh, bylo se setmělo. Vyjeli jsme již dávno z lesa.

Před městem vystoupil nešťastník. Děkoval mi vřelými slovy za prokázané dobrodiní. Podal jsem mu z kočáru ruku; stiskl ji vroucně, dlouho ji svíral ve své a konečně ucítil jsem na ní horkou slzu. Ubožák! Zmizel ve tmě....

Mezi přátely v teplé jizbě hostinské vrátil se mi brzy veselý rozmar. Vždyť bývá člověku volno po vykonaném dobrém skutku. Rezavé vtipy se leštily, zátky bouchaly do stropu, smíchu a hovoru bylo plno. „Což abychom si hodili — tento —" prohodil posléze hrušický kaplan. Všichni souhlasili s pomazaným Páně. Sáhl jsem pro tobolku, abych vyňal drobné. Ale kýho čerta! tobolka ta tam. Prohledávám všechny kapsy — po tobolce nikde ani stopy. „Což aby tě byl —" pomyslil jsem si bezděčně, však odmítl vznikající domněnku ihned s mravním rozhořčením. V rozpacích hrávám si

s drahocenným snubním prstenem, kterýž jsem si byl vyměnil s nebožkou Olgou. Sahám teď na prst, chci zlatý kroužek otočiti — však ó běda! prsten ten tam, jedině rudá stopa zbyla po něm na prstu!

Teď již nebylo pochybnosti. Ač s velikou nechutí, musil jsem k sobě připustiti přesvědčení, že jsem okraden. A kým? Tím obrem ctnosti, mučedníkem zásad, s nímž jsem se rozdělil o kočár, proviant, oděv, ba málem o peníze. Dobral sobě i to ostatní. Sáhlo to na mne ledovým prstem. Ó člověčenstvo!

Však nedlouho oddával jsem se těmto chmurným myšlenkám. Jsem shovívavý k slabostem lidským. Nu což, andělem nejsme nikdo! Vždyť viděl, že mi není o pár grošů. Lákadlo bylo mocné, příležitost svůdná. Ale prohnaná je liška, na mou věru. Těm dětem také příliš nevěřím... Ale bůh ví, hlava geniální.

O půjčku bylo mezi přátely hej! Rozveselil jsem se brzy zase. Příhoda má jevila se mi již toliko s komické stránky. Nejvíce mne ještě hnětlo, že jsem nemohl ani okresnímu inženýru přečísti svou zimní balladu — zmizelať s tobolkou.

Hrál jsem a prohrál slavně, jak obyčejně. Nu hleď, pravil jsem k sobě, tak bys byl prohrál i ty peníze, za které si tvůj nešťastný bratr koupí teď několik bezstarostných, snad i veselých dnů! — Takový jsem. Nemohu za sebe.

K ránu rozloučili jsme se v růžovém rozmaru za všeobecného líbání a objímání. Když jsem vstupoval do kočáru, upozornil mne Martin s jakýms vítězným, škodolibým pohledem, že nemám plášť

na sobě a že ho nemůže také v kočáře najíti. Podivil se asi, když jsem po chvilce s velikým smíchem zvolal: „Čert vezmi plášť! Jeď s pánem bohem.“ A v duchu jsem si pomyslil: „Tak, ještě plášť. Nu, ovšem, vždyť s ním vystoupil z vozu. Geniální hlava! Měj si ho. Pánbůh mu požehnej ten starý plášť, aby v něm choulil a zahříval vyzáblé tělo až do nejdelší smrti. Amen.“

Thusnelda.

(„Lumír" 1874.)

„Thusneldo! Na bubnu, zbroceném krví francouzskou, píšu Ti tyto řádky. Rudá zář ohně strážného rozlévá se po bojišti, nad nímž nedávno vítězný meč Germanie vesele svištěl v řadách zbabělých nepřátel. O, Thusneldo! již brzy, brzičko poklesnou před námi v prach orlové francouzští a schovají navždy své loupežné drápy. Drtě železnou patou šíji úhlavního nepřítele, postaví si zbožný náš panovník na hlavu dávnou korunu Hohenstaufů, před jejímž bleskem pokoří se všichni národové světa. Všeliký jazyk bude pak hlásati slávu jmena německého a všeliké koleno skloní se před geniálním královským národem, jehož síla i důmysl říditi budou osudy Evropy. Již brzy, Thusneldo, vrátím se v náruč tvou s věncem vavřínovým na přílbě a přitisknu tě k srdci jako nejkrasší odměnu slavného boje. Ale možná jest ovšem také, že padnu krásnou smrtí

hrdiny; pak zacloní mi tvůj zlatý vlas hrůzy posledních okamžiků.

Tvůj do smrti věrný

Herman.

Bohatá slza ukápla na list. Však po chvilce osušila si Thusnelda navlhlé řasy a vypjala hrdé čelo, kolem něhož volně splýval kadeřavý vlas jako řeřavé vlny tekutého zlata. Planoucí její oko utkvělo na soše Germanie, stojící ve výklenku, s přilbicí na hlavě, s povytaseným mečem po boku. Byla jí podobna v této chvíli vlasteneckého zápalu. Obzvláštní krása děv německých, těchto Venuší nové doby, něžná i hrdá, dětinná i výrazná krása, k níž ani z daleka přirovnati nelze hrubě smyslný neb vybroušeně koketní půvab děv jinorodých, shrnuta byla v líbezném útvaru jejího obličeje a v ladné souměrnosti ztepilého těla. Ó, překrásné této květiny doubrav německých nebyl hoden než ryzí jinoch germánský s modrým okem a rusým vlasem, tento výkvět kavkazského plemene, novověký Antinous, pravzor dokonalé krásy mužské!

Ponořena v sen o budoucí velikosti německé, přeslechla krásná Thusnelda jemné zaťukání na dvéře komnaty. Ba, nepozorovala ani, že vklouzl do pokoje mužík s hubeným snědým obličejem, s černými vztyčenými kníry a s černou zašpičatělou bradou, s velikými bílými zuby a s nestálýma pichlavýma očima pod svraštělým čelem. Pitvorně se klaně, přiblížil se krokem starého mistra tanečního k půvabné dívce a zasípal chraptivým hlasem: O, mademoiselle dostala zprávy z bojiště?

Nyní teprve všimla si Thusnelda příchozího. — Ah, pan Girard! zvolala nevrle.

Tento Girard byl bohatý Francouz, který před vypuknutím války německo-francouzské do lázeňského města, v němž rodina Thusneldina přebývala, na letní pobyt se přistěhoval a nyní konce bojů očekával, aby se navrátil do vlasti. Používaje proslulé německé pohostinnosti, navštěvoval častěji otce Thusneldina a za těchto návštěv utkvívaly velmi zhusta těkavé jeho pohledy na ušlechtilých vnadách německé dívky, ve vlasti grisetek ovšem nevídaných. Thusnelda uhodla záhy význam těch pohledů a snažila se chladným, pohrdlivým chováním odpuditi chlipného Francouze. Avšak tento měl se k ní tím dotěrněji, důstojným jsa zástupcem drzého, nestoudného svého národa.

Nyní usmál se s protivnou úlisností, jakou se vyznačují všichni jeho soukmenovci, a hovořil: — Přišel jsem s Vámi, slečno, promluviti o důležité věci. Hleďte, tam daleko na březích krásného Rhodanu prohlíží zelení kaštanů a bujné révy můj zámek přívětivě do úrodné, půvabné krajiny. Za jarních večerů, když usednete na vysoký pavlán, opojí vás vůně nesčíslných růží, tlukot slavičí naladí vás ku sladkobolným citům a v blahém snění zahloubá se oko vaše do červánků dalekého, dalekého obzoru...

— A to je všechno, co mi chcete říci? pravila Thusnelda s ledovou chladností, pohrávajíc s černo-červeno-žlutou stuhou, která jí visela s ramena..

— Ach, povím vám více, mnohem více — pokračoval dotíravý mužík. — Povím vám, že pro mne ty růže své vůně pozbudou, ti slavíci oněmí, ta krajina příkrovem smutečním se obestře, nebudete-li

vy sedati se mnou na pavlánu tom. Ano, Thusneldo, miluji vás nevýslovně, buďte chotí mou!

Při slovech těchto poklekl před ní v manýře divadelní, v jaké se tak rádo pohybuje kejklířské plémě francouzské.

Thusnelda ucouvla od něho. Výraz nevýslovného opovržení zjevil se kolem jejích rtů. Mlčky vztáhla ruku ke zvonci na stole. Zazvonila.

Brzy na to prosmekl se pootevřenými dveřmi ohyzdný, blbě se šklebící obličej.

— Jen dále, Marianko! zvolala Thusnelda hlasem velitelským.

Marianka vbelhala do pokoje.. Byla to česká služka Thusneldina, vybraná ukázka křehkého zboží, jaké se zhusta k nám do Němec vyváží ze smutné vlasti Husitů.

Jak známo jsou Češky ze všech Slovanek nejškaredější. A všechny znaky českých krasavic: čtyrhranný obličej, široká ústa, vyhrnutý nos, hluboko vpadlé oči pod vysedlým obočím — poskytovala Marianka v nejkrásnějším souboru. Nescházel ani výraz potměšilé blbosti v té šeredné tváři.

Monsieur Girard pohlížel v němém úžasu střídavě na ošklivou služku a na sličnou paní.

— Pane Girarde — pravila Thusnelda posléze, drtíc jej pohledem plným opovržení — zmýlil jste se v adrese. Či myslil jste opravdu, že najdete poctivou dívku německou, která by — snad pro bídný mamon — podala ruku arcivrahu svého národa, a to v době, kdy bratři její napínají v boji s národem vaším své síly veškeré, kdy krvácejí pod ranami šavlí vašich? Domníváte-li se opravdu, že bych

k vůli vašemu Rhodanu kdy odtrhnouti mohla své srdce od tohoto kraje a lidu, s nímžto jsem srostla tisícerou páskou nerozlučnou, jehož blaho a čest jsou mi nade všechno? Že bych se kdy odciziti mohla tomu národnímu ruchu, jehož nejdrobnější vlna mi k duši doráží, jehož nejslabší zvuk dochází ve mně ohlasu? Odříci se toho národa, jehož děje, mrav a život duševní pronikly celou bytost moji? Zde, pane, dítko národa, jehož dcery nejsouce nadány touto hrdostí národní, lecjaké potěše a zábavě milerády obětují čest i prospěch své vlasti a pro vaše pyšné růže a kaštany ochotně zapomenou na své domácí chudobky... Doufám, že se s touto osobou snáze dorozumíte.

Obrátila se k němu zády a vyšla hrdým krokem z komnaty.

Pan Girard — —"

Tu zahnuly něžné růžové prsty roh velikého listu, dvě oblé bílé ručky zavřely tlustý obrázkový týdenník německý a rozkošná hlavinka sklonila se na bílou podušku. Ó jak ti závidím, týdenníku německý, že ty krásné oči den co den k sobě poutáváš překrásnými povídkami svými! Teď se ty oči pozvolna zastírají hedbávnými brvami — však náhle vybleskly zase — jedna ruka vztáhla se po zdobném okrouhlém zrcátku, druhá stáhla s hlavy roztomilý noční čepeček. Oj, chápu, proč se oči od zrcadla odtrhnouti nemohou, proč se bílé zoubky okazují v zálibném úsměvu. Jaký tam ve sklenném kotouči hezký obrázek! Půvabná hlavinka a kol do kola lesklé hnědé prstýnky vlasů prostrkané bílými papiloty. Ty můj bože! Tatínkovi přinesl ráno krejčí novou čamaru, objednanou za účelem slavnostní ře-

či v jistém spolku vlasteneckém, a za obálku vzal nějaký na centy prodávaný zábavný časopis český; praktická matinka pak rozstřihala ten obal na papiloty, jimiž dceruška do zítřejší besedy zkadeřaví jak andílek sám. Jak jí to sluší již nyní!

Nasytila se pohledu na tu krásu, zrcátko cvaklo o německý týdenník, lampa zhasla. Nuže, zamhuř očka, spi sladce, milostná dcerko vlasti s německou literaturou v hlavě a s českou na hlavě!

Dobrou noc!

Předčítatel.

Ze zápisků přítelových.

(„Lumír“ 1874.)

Dvakráte zastavil jsem se před vysokým, šedivým domem v r... ské ulici a porovnal velmi bedlivě obrovské pozlacené číslice nad vraty s drobounkým číslem na kousku papíru, kterýž jsem byl z tobolky vyňal; dvakráte schoval jsem výstřižek zase do prázdné tobolky a přešel přes šedivý dům k dennímu pořádku. Ale když jsem potřetí, vrátiv se od rohu ulice k řečenému domu, totožnost čísla jeho s číslem na papíru zjistil, vyvstala přede mnou z prázdných příhrádek tobolky dlouhá, šedivá strašidla hladových a zimavých večerů v podobě tak odstrašující, že jsem v zoufalém odhodlání do průjezdu vkročil.

„První poschodí — druhé dvéře v levo;“ našel jsem je a zazvonil. Otevřela mi šedivá matrona s obličejem tak zimavě pochmurným a s čepcem

tak bouřlivě rozvlněným, že jsem již litoval zbabělého útěku před dlouhými, šedivými strašidly z tobolky. Však posilniv se myšlenkou, že jsem mosty za sebou ještě nespálil, oslovil jsem ji: „Četl jsem v novinách — Myslím, že jsem se v adrese nezmýlil.“

Místo odpovědi dívala se na mne stařena upjatě šedivýma, nevlídnýma očima. Opakoval jsem s proměnami předmluvu svou. „Pán není doma!“ odsekla nevrle. Byl jsem tomu skoro povděčen. Chystal jsem se k odchodu.

Však stařena zavolala mne zpět. „Odpusťte, pane,“ pravila dodávajíc obličeji svému přívětivější vzezření a hledíc na kousek papíru — výstřižek z novin — v mé ruce, „nedoslýchám poněkud. Snad přicházíte za příčinou inserátu?“

„Ano,“ odvětil jsem bezděčně, obrátiv se na polo.

„Pak vejděte dále, uvedu vás k pánovi.“

Nepříliš ochotně kráčel jsem za přihluchlou matronou do prostranné, jasně osvětlené komnaty, jejíž úprava svědčila o zámožnosti a jemném, poetickém vkusu. V měkce vycpané lenošce s vysokým, uměle vyřezávaným opěradlem seděl starý‘ hubený člověk v pestrém županu, s miniaturní sametovou čepičkou na hlavě. Plná zář lampy padala na jeho obličej. Když jsme vkročili, vztyčil hlavu a obrátil k nám bledou tvář s jemnými tahy. Však víčka očí jeho nepozdvihla se — byl patrně slepý. Oholená tvář, vysoké čelo s řídkými bílými kudrnami, černá čepička na hlavě spojovaly se k celku téměř kněžskému. Nachýliv ucho vnímavě stranou, odkud jsme přicházeli, zvolal pronikavým, diskantovým hláskem, který podivně kontrastoval s velebností jeho zevněj-

šku: „Hluchá — nehluchá? Pálí obě dvě. Ba hluchá — podle pantoflů. Květiny zalít, co? Ptáčka nakrmit, shodit při tom dýmku, rozbit ji — jako včera, bručením to odbyt, he?“ Při tom pohrával okolo tenkých jeho rtů škádlivý, joviální úsměv.

Průvodkyně zabručela cosi o nemístném věšení dýmek a těžkém kříži a představila mne pak slepému pánovi slovy: „Zde nějaký pán — stran toho inserátu.“

Slepec vymrštil se s mladickou pružností z lenošky, urovnal si čepičku a župan a vztahuje pak ruku, třesoucí se způsobem u slepců obyčejným, promluvil ke mně přívětivě: „Ah, vítám vás, pane! Prosím, posaďte se. Zde — zde, tuším, sedadlo Přistavte je blíže. Tak! Sedíte už, pane? Nu, z novin seznal jste všechny podmínky — okolnost ta snad vás neodstraší, že předčítati budete bídnému slepci. Smutný to osud, pane, věřte — smutný osud! Co platno všechno bohatství, kdy urván člověku klenot nejdražší, skvostný ten diamant, v němž obráží se v duhových barvách krásný boží svět! Kdy vlčí mlhou potáhne se vyhlídka do všeho toho, co upomínka rouchem tím žádostivějším duchu přiodívá, kdy ti pestrý luh jen voní, zelený háj jen šumí a hvězdnatá noc jen hlavu do podušky sklání. V čele věčná tma a tady, tady všechno!“ Vztáhl ke mně konečky prstů.

Ač nikdy bez soucitu na cizí neštěstí nepohlížím, jsem přece nepřítelem podobných nářků, kterými se osud neobměkčí. S netrpělivostí hleděl jsem vstříc konci žalostivého úvodu, k němuž jsem při nejlepší vůli nevěděl, co těšivého podotknouti.

„Co jsem, pane?“ pokračoval slepec. „Děcko, bezbranné děcko — obtíž svému okolí! Však — je tu ještě? Ztratil jsem v rozprávce s vámi úplně nit jejích pantoflů. Není? Dobrá. Hluchá to kopřiva — ba, kopřiva — ale velmi užitečná pro mne. Co bych si počal bez ní? Co bych —“

Šátek vypadl mu z ruky. Zdálo se mi, že nikoli bezděčně. Bývajíť slepci velmi rádi předměty ustavičné obsluhy. Podal jsem mu jej, velmi jsa tomu povděčen, že zabočil do dřívějšího rozmarného tónu.

„Děkuji, pane. Nu hleďte: dítě, bezbranné dítě. Však dosti o tom. Učiníme malou zkoušku. Na stole v příhrádce jsou knihy, vyberte kteroukoli a přečtěte mi několik vět.“

Vzal jsem jednu z pěkně vázaných knih a dal se do čtení. Abych pravdu vyznal, sklonily se při vyhlídce do tolika hodin vyplňovaných duchamorným předčítáním bůh ví jakého literárního smetí a posloucháním stesků a šprýmů hovorného slepce vážky mého rozhodnutí na stranu hladových a zimavých večerů v čtyřhranném sudu Diogenově, v němž jsem za přiměřenou činži uvažovati směl bídu a nicotu tohoto světa. Proto četl jsem dosti nedbale.

Kapitola nadepsána byla: „Sen ovocnářky.“ Začínala popisem rozšafné, okrouhlé baby, sedící za různými druhy ovoce pod obrovským, šedivým deštníkem. S důkladností Waltera Scotta vypisoval autor pletené koše, v nich kypré hrozny, řásnaté datle, pomeranče s upomínkami na krásnou Italii, pak dvojbarevné bačkory své hrdinky, její strakatou sukni, třepení jejího šátku, mohutné rysy kulatého obličeje, pak ten šedivý, obrovský deštník nad ní s čer-

veným, vybledlým pruhem dokola. Konečně vyličoval trefně dešťové kapky, jak v úmorné jednotvárnosti vzduch kolem naplňovaly, na dláždění dopadaly, o deštník bubnovaly, tak že se člověk ani dost málo tomu nedivil, že tlustá víčka baby pod deštníkem hustěji a hustěji se skláněla, až se uzamkla na dobro...

Četl jsem toto všechno tónem tak přiměřeně jednotvárným, tak dešťově šelestivým, že jsem div sebe a slepého posluchače s babou v spánek neukolébal.

Náhle vytrhlo mne z tohoto bohabojného počínání zavrznutí veřeje. Pohlédl jsem v stranu, odkud zaznělo, a — bože! kdo vypíše mé blahostné překvapení! Do pokoje vklouzla dívka tak čarovně krásná, že jsem podobné dotud nikdy nespatřil. V lehounkých vlnách objímal vkusný domácí oděv jemné, plné tvary pružného tílka a hlavinka nad ním skláněla se jako pod tíží bohatého, jasného vlasu. To tenounké, čistě nastíněné obočí, leskle modré, polo ostýchavě, polo zvědavě ke mně hledící oko, drobná, svěží ústka, aristokraticky jemný obličej s bleďoučkou pletí, s líbeznou hrou světel a stínů, snivý — — zkrátka obličej, s jakým jsem si, nevím proč, vždy představoval krásné princezky francouzské z dob předrevolučních. A celá ta postava dýšící něžnou poesií od růžového poupěte ve vlasech až ke špičce růžového liliputánského střevíčku! Tím drobným střevíčkem vstoupila tak důrazně na vážky mého rozhodnutí, že Diogenův sud na druhé straně všechnu svou filosofickou rovnováhu ztratil. Odhodlal jsem se, že budu předčítatelem.

Stařec vyslal mezitím ucho na výzvědy a zvolal nyní vesele: „Ah, tos ty, uragane? Víte, číhá za dveřmi, až papínek usne — pak hrrr do všech knih, vše se kácí oč zavadí! Což pagóda na skříni? A? Kdo ji rozbil? Kočka, ovšem kočka. A kdož ji rozbitou postavil za kamna, aby ji papínek nenahmátl? Kočka, ovšem kočka. Sem, hříšnice, sem! Tuhle na koleno se posaď! Myslíš, že nevidím — a zatím hle! tu mé oči, tu v prstech! — — Ah, vždyť tu pan — — Zde, pane, má dcera Anastazie — má nebožka žena obtížila tímto jménem mé svědomí! Nuž pokračujte! Zde má druhá kopřiva — však žahavá — mějte se na pozoru před její kritikou."

S mým hlasem stala se zázračná změna. Náhle probral se z dešťové mrákoty k takové živosti a zvučnosti, že baba pod deštníkem omládla v jarých jeho vlnách. Sen její nabyl mou přednáškou tak živé barvitosti, že by byla rozšafná stařena jistě neváhala svůj celodenní výtěžek za hrozny, datle a pomeranče naň do loterie vsaditi, a při místě jednom, kde spisovatel do snu toho vpletl milostnou upomínku z mládí, podivil jsem se až sám vroucnosti a vášnivosti svého výrazu.

„Věčně stejná písnička!" vpadl mi slepec do čtení. „Vidíte, to unavuje. Žádný z těch pánů spisovatelů nedovede popsati dvě stránky papíru, aby na nich třikrát dvě plápolavá srdce nenačmáral. Jako by nebylo ve světě ničeho mimo lásku, a přece jí v něm tak málo, pramálo. A při tom vždy ty ošumělé popisy, vypůjčované s hrdinky na hrdinku, jako maškarní obleky, ta pružná tílka, tenké obočí. leskle modré oči, bleďoučká pleť, snivé obli-

čeje — věru, člověk by si zoufal! Nic než láska, samá láska! Mizernou noveletku, humoresku nestlukou bez lásky. Kdyby mi ta černá, věčná noc tak příliš dlouhou nebyla, bůh ví, že bych pro tu věčnou lásku již ani řádečku poslouchati nechtěl. Vám, pane, se ovšem úsudek můj bude zdáti příkrým — ve vašich letech —?"

„Dvacet čtyři," prohlásil jsem důrazně.

Slepec stáhl poněkud obočí a sevřel rty. Po chvíli pravil, vstávaje pomocí Stázinky z lenošky: „Nu, pro dnešek dost. Váš způsob předčítání je velmi pěkný a jste-li i vy se mnou spokojen, přijímám vás za předčítatele. Pro dnes, libo-li vám, povečeřte s námi."

Tak jsem se stal placeným předčítatelem. Na druhý den nahodilo se mi místo za vychovatele, při jehož obdržení bych byl včera radostí udělal kotrmelec, kdyby bylo v mém příbytku místa pro takovou kratochvíli. Však dnes odmítl jsem je s pohrdáním od sebe a těšil se na večer, kdy nad obzorem nudného románu sličná Stáza mi vzejde jako čarovná hvězda.

Když jsem se večer k slepci dostavil, usadil mne jako včera při večeři po své levici u čtyřhranného stolu; naproti mně seděla Stáza, naproti starci hluchá jeho kopřiva. Přede mnou ležela již otevřená kniha. Byl to vodnatý román, jehož všeliké víry a mělčiny mi již z dávné doby povědomy byly; však dnes jevila se mi ta voda při svitu Stáziných krásných očí ve světle zcela novém, s mnohými tajnými půvaby, o nichž jsem při prvním čtení tohoto románu neměl ani tušení. Volně dal jsem se unášeti dutými vlnami nadšení a zapadal v mrákotné propasti citu:

vždyť vedly mne při té krkolomné plavbě jako Dioskurové její krásné oči, neodvratně lpějící na mých čtoucích rtech, a kdykoli jsem ze své tísně plaše na ni pohlédl, sklopily se dlouhé, jemné řasy a lehounký ruměnec přelétl jako stín červánku její líce.

Slepec vybízel mne časem, abych si oddechl; však tyto chvíle oddechu ztrpčoval mi svou neunavnou sdílností. Nu, tak to nezůstane! Časem promíchají se místa, najdou se příležitosti k poodstoupení od stolu, k polohlasné rozmluvě ve stinném pozadí... Pro dnešek obmezil jsem se na pouhé místopisné studie.

Však po několika večerech přesvědčil jsem se, že není místo mé ve čtverlístku proměnlivé, nýbrž stálejší než stálice samy; záhy poznal jsem také, že toto mé umístění a vůbec celé uspořádání naší čtenářské besedy nestalo se snad náhodou, nýbrž dle určité soustavy, dle pevného, hluboce promyšleného plánu. Musím se upřímně vyznati, že mne toto poznání naplnilo nevolí, a nevole tato vzrůstala, čím jasněji jsem poznával, s jakou důsledností a strategickou obezřelostí slepec plán svůj provádí. Otevřená kniha značila mi vždy v této soustavě místo, odkud se mi půvabný obličej Stázin pro široké stinidlo obrovské lampy jevil v částečném zatmění; na pravo bystřil papínek sluch, na levo stopovala jeho škaredá hospodyně podezřivým okem každý můj pohyb, doplňujíce takto navzájem svůj smyslový nedostatek; v každé přestávce bral mne slepec za ruku a zahrnoval mne důkazy sdílnosti nejdůvěrnější; udeřením pak desáté vstával od stolu, děkoval mi za dnešní zábavu a doprovázel mne s miniaturní čepičkou v ruce až ke dveřím. Nebylo, nebylo na-

prosto možné jakýmkoli způsobem Stáze se přiblížiti.

A mezi tím stával se mi obličej její navzdor nedostatečnému osvětlení vždy líbeznějším; obraz její obletoval mne ve dne v noci. Zkrátka zamiloval jsem se do ní vášnivě, blouznivě, jak milují lidé v tehdejším mém věku. Nemýlím-li se, vytrhl jsem tehdy několik sosen i s kořeny z nebetyčné skály a namočiv je do moře, napsal jsem vyznání své lásky do širé nebes oblohy, což jsem pak všechno i s poštovní známkou na odpověď zaslal redakci jistého týdeníku. Z této horoucnosti mé lásky posuďte trýzeň, jakou jsem pociťoval, tak blízek jsa dívce milované a nemoha k ní promluviti než slovy cizími, slovy předčítaných románů. Však jsem vdechl celou svou duši i do této cizí řeči; hrdinové románů oněch nemohli nalézti ohnivějšího tlumočníka svých milostných vzdechů. A — rozkoš nevýslovná! — zdálo se mi časem, že jsem oči její přistihl při snivém, toužebném pohledu, jevícím porozumění a souhlas, že ne dosti rychle za dlouhou řasu se utekly, abych nebyl postřehl sladce unylý jejich výraz. Ach, jen jistotu, jistotu!

Mimo to neustával jsem ovšem v zápasu s ctihodnou dvojicí. Den co den osnoval jsem nové útočné plány, ale všechny rozbíjely se o důmysl a obezřelost slepého stratega. Ve spolku se svou hluchou hospodyní byl mocí nepřemožitelnou. Marně snažil jsem se ukolébati jej ospalým předčítáním některých sáhodlouhých popisů v žádoucí spánek: kdybych jej byl uspal, mohl jsem bez bázně před nahluchlou spojenkyní Stázu osloviti. Co bych jí byl řekl, prozatím jsem nevěděl; jen cosi jako

„slečno!“ znělo mi zdaleka v uchu. Marně doufal jsem též, že jednou bůže spánku hospodyni číhavé oči sklíží; byl bych pak mohl bez bázně před slepým spojencem mnoho, velmi mnoho učiniti — co? nevěděl jsem prozatím také, ale něco jako přitisknutí rukou k srdci míhalo se nejasně přede mnou...

Jednou přišlo mi na mysl, že bych mohl příště růžový lístek se zlatou ořízkou do knihy vpašovati. Zajisté obírá se jediná Stáza s domácí knihovnou. Však, jakoby v hlavě mé četl, nahmátl téhož večera slepý pán knihu, z níž jsem byl právě dočetl, a obracel list za listem, ba na konec rozestřel ji k zemi obrácenou jako vějíř, že list při listu nezůstal. Poznal jsem, že i tento jediný most k milované bytosti přede mnou zdvižen.

Druhý měsíc mého smutného předčítání chýlil se ku konci, aniž bych se byl o krok Stáze přiblížil. Jednou našel jsem před sebou nový román. Když jsem přečetl titul, zvolala Stáza: „Ach, to jsem čtla.“

„Však jsi přečtla bezpochyby již celou mou knihovnu,“ pravil otec. „Je-li román ten pěkný, můžeš jej podruhé vyslechnouti.“

„Čtla jsem to dvakrát.“

„Nuž, do třetice všeho dobrého.“

Tato krátká rozmluva vzbudila ve mně geniální myšlenku. Vám bude se zdáti poněkud dobrodružnou — ale uvažte mých čtyřiadvacet roků a první lásku k tomu! V románu, kterýž jsem včera čísti začal, byl jeden markýz, jenž si liboval v nemístných, rozvláčných historiích — toho zvolil jsem za prostředníka své lásky. Pozdě do noci psal jsem pro něho episodní povídku, do níž jsem vložil veške-

rou muku své situace, vášnivé vyznání své lásky a vše, čeho mi bylo třeba. Zítra večer vklouzne, drobně, ale zřetelně opsaná mezi listy románu. Stáza, která tento dvakráte čtla, pozná ihned, že tu něco přidáno z mé hlavy a při svém ostrovtipu uhodne všechno. Slepec pak nebude míti tušení, že z knihy, jím pro mne vybrané, čtu vlastní práci.

Na druhý den u večer postavil jsem knihu tak, aby se strany hluché hospodyně do ní viděti nebylo, a začal jsem chvějícím se hlasem na vrub starého markýze předčítati milostnou historii, jaké by se nebyl nikdo do toho vybledlého, opelichaného motýla nadál. S nemírnou spotřebou padlého sněhu, jižní noci, zefýru, nevinnosti, hedvábí a zlata byla tu vypravena do pole jistá Inez, v níž Anastazie dle mnohých známek dávnou známou ze zrcadla shledati musila, a za drobné, zlaté střevíčky její zavěšen tmavý, klikatý stín v podobě starého poručníka jejího, dona Ramira. Tento don Ramiro vytkl si za úkol životní, dopouštěti se všech špatností a milovati svou krásnou svěřenkyni, která však vytrvale odmítala jeho mocnou, prsteny posetou ruku; za to hlídal don Ramiro s žárlivostí a podezřivostí, kteroužto nectnost jsem ráznými slovy v celé špatnosti její na pranýř postavil, každý krůček ubohé Inez. Věznil ji na vysokém, nepřístupném zámku v Pyreneích, maje po své ruce několik podlých stvůr — mezi nimi jednu ohyzdnou stařenu —, které střežily každé hnutí její a zamezovaly styk její s ostatním světem.

Hned na začátku své španělské povídky zpozoroval jsem, jak Stáza udivený zrak na mne upjala, ústka k nějaké poznámce pootevřela, však ihned

je sevřela a badavě na mne pohlížela. Když jsem pak na jeviště uvedl jednoho mladého šlechtice z okolí, jenž spatřiv kdesi Inez, vášnivou k ní láskou zahořel, když jsem hluboce pohnutým hlasem sestoupil v hlubiny jeho citů, vylíčil muku, s jakou přes ohradu zámku celé hodiny vzírával k jejímu okénku, v němž se mu časem jevila jako hvězda nedostižná, pro chudobu jeho a pikle poručníkovy snad na vždy mu nepřístupná, když jsem pak při nejtklivějším místě k ní přes knihu vyslal plamenný pohled, tu zastihl tento blahé zanícení ve vlhkém jejím oku a hned na to nebývalý žár v milostné její líci. Zajisté pochopila všechno. Učinil jsem malou přestávku a četl pak s velikým důrazem, jak mladý šlechtic konečně nemoha jinak milované dívce city své odhaliti, psaníčko na šíp vetkl a tento zručnou rukou do okénka jejího vystřelil, že se zarazil tam do dřevěného obložení. Inez přečetla dobrodružnou zásilku. Zněla ť takto: „Sladká bytosti! Miluješ-li mne, objev se mi zítra v tu dobu v okénku s červeným květem ve vlasech. Nespatřím-li ten květ ve vlasech tvých, nespatříš ty nikdy více smutného hocha, jenž tolikrát za hradbou zámeckou stoje, jako k světici k tobě pohlížel. Však ve znamení toho květu proklestím si dráhu k tobě všemi hrůzami pekla.“ — Když jsem s velikým důrazem toto místo dočetl, udeřila právě desátá. Slepec zdvihl se od stolu. —

Kdož vypíše blahé vytržení mé, když jsem u večer druhého dne, stráviv noc a den v zimničném rozčilení, při vstoupení do pokoje spatřil překrásný, červený karafiát ve vlasech Stáziných! Celá ta spousta přečtených strašných románů, dlouhá ta muka

Tantalova bohatě byla zaplacena tím svěžím, rudým pýřím, jež tak ostýchavě prohlíželo lesklou její kadeří. Oči byly stydlivě sklopeny, tváře hluboce zardělé. Vítězoslavně pohlédl jsem na starce. Hleď, přelstili jsme tě, slepý hlídači!

Když jsem právě ve své španělské povídce pokračovati a jisté velmi důvtipně vymyšlené dostaveníčko jí sprostředkovati chtěl, vztáhl slepec třesoucí se ruku směrem ku dceři své a pravil: „Pojď sem, Stázinko, pojď! Usedni semhle, má zlatá!“ Seděla mu na koleně, jak jsem ji první večer byl spatřil. Otec položil jí ruku na hlavu a hladil jí hebké vlasy. Náhle zkřivily se jeho prsty, ruka se zdvihla — v ní vězel červený karafiát. „Ajhle! kvítko ve vlasech,“ mluvil slepý pán s jemným úsměvem kolem rtů. „Hezké, hezké! Víš-li pak, Stázinko, že vidím v této chvíli? Karafiát — není-li pravda? Možná poznati dle hmatu — ovšem! Ale červený, slyšíš, dceruško? — červený... Mohl by býti žlutý, bílý, kropenatý a bůh ví jaký! Ale tenhle je červený, vidím to zcela zřejmě. Ó, papínek není vždy slepý!“ Stáza bledla a červenala se střídavě.

Slepec obrátil ke mně obličej; zdálo se mi, že vskutku vidí a bystře do očí mi pohlíží. Škubaje rudé pírko za pírkem z květného kalíšku a vrhaje s úsměvem na podlahu, hovořil takto: „A propos, pane! dle včerejší španělské episody rozpomněl jsem se, že jsem to všechno již jednou četl. Don Ramiro byl šíbal, není-li pravda! V komnatě krásné Inez visela podobizna jakés prababy, šedivé, vrásčité, nu as jako tamhle má hluchá kopřiva. Však za ní byl úkryt ve stěně a z toho pozoroval žárlivý poručník očima obrazu, kteréž bylo lze odstraniti,

svou malou poručenku. Očima té báby spatřil náhodou také nebezpečný šíp i psaníčko na něm; zpozoroval, kam Inez toto uschovala, a seznav obsah jeho, zamezil blouznivému jinochu na vždy přístup k spanilé dívce. Není-li pravda, že jsem si to všechno dobře pamatoval?“

Neodpověděl jsem. Byl jsem na dobro zdrcen. Nezapomenu výrazu škodolibosti, s jakým na mne hluchá hospodyně ze spod čepce vítězně rozedmutého jízlivé zraky upírala. „Nu, a teď přineste — však již víte co!“ pravil k ní slepec. Přinesla ze skříně štíhlou láhev, ověšenou pavučinami, a postavila k ní čtyři sklenice na stůl.

„Nejlepší z mého sklepa!“ zvolal slepec vesele. „Přiťukněte si, pane, s námi! Nu, jen přiťukněte bez okolků! Stázinko, chop se sklenky a připij pánu na zdraví — vždyť jej vidíš dnes snad naposled! A vy, pane, připijte na zdraví mé dcery, bůh ví, že je toho hodna. Miluje mne a podrobí se poslušně vůli ubohého, slepého otce, byť jí srdce při tom krvácelo. Hleďte, širošírý boží svět zatměl se mi, nemá již půvabu žádného pro mne; jediný zbyl mi klenot — ona! Ji nedám si urvati, ji nepustím jen tak ledabylo v nejistotu do tohoto tmavého světa, miluju ji nesmírně a dle nesmírnosti své lásky uspořádám sám její osud!“

Bylo to divné přiťuknutí. V jejích očích třpytily se slzy; jedna z nich bohatá, zářivá skanula do perlícího vína. Mně zdálo se, že je to víno trpké, hořké jako žluč.

„Ano, pane! toť slavnost na rozloučenou!“ pokračoval slepec, podávaje mi v obálce měsíční honorář. „Děkuji vám upřímně za horlivou snahu,

jakou jste po ty dva měsíce věnoval zábavě naší. Však dnešním dnem jsou čtenářské naše dýchánky ukončeny. Víte, mně se již znechutily ty prožluklé novely a romány z příčiny, kterou jsem vám již jednou naznačil — je v nich samé klinkání o lásce, samá láska, nic než láska!“ Při tom vyškubl poslední rudý lístek karafiátu a pohodil na podlahu.

A s tím malým červeným lístkem zapadla má první blouznivá láska. Zpomínám časem na ni — kdož nevzpomíná!!

Duch markýzův.

(„Lumír“ 1874.)

V pokušitelském koutě bylo dnes živo. Pokušitelským pokřtila tento kout švarná sklepnice Karla z příčin mně zcela nepovědomých. Scházela se tam společnost usedlých pánů, příliš dlouhých a příliš krátkých, příliš hubených a příliš tlustých, kteříž se poctívali navzájem zvučnými tituly. Byli tu páni domácí, doktoři, profesoři, tajemníci, inspektoři, ba nescházel ani obligátní pán „od magistrátu“.

Rozprávky této společnosti bývaly velmi zábavné a poučné. Mluvilo se tu o všech věcech na zemi i na nebi s velikou znalostí a úsudky přesně ohraničenými. Od nesmrtelnosti až k nejnovější dani ze psů nebylo předmětu tak vznešeného ani tak nízkého, aby byl vyňat býval z přetřesu pokoutního areopagu.

Dnes byl asi předmět hovoru jejich obzvláště zajímavý, neboť Karla, švarnější než kdy jindy, s překrásným červeným karafiátem na svůdných ňadrech,

svěžím a plným jako rtíky její, nerozlila dosud u stolu jejich ani sklenici řízného ležáku.

Bylť zabloudili dnes do světa nadpřirozeného. Jeden domácí pán hřibovitého tvaru s nevinným modrým okem, a přehršlí vlasů v týle, jinak tichý a skromný, byl totiž z čista jasna do společnosti uhodil strašidelnou historií o veliké bílé ruce, která se jednou o půl noci — za chasnických jeho let — štěrbinou dřevěné šalandy k němu protáhla a třikráte noční čepici za třapeček nad hlavou mu zdvihla. Historka tato, přednesená matným, šeptavým hláskem, učinila pro svou novost hluboký dojem.

Většina přijala ji s úsměvem skeptickým, však našlo se také dosti věřících, kteří se vřelými slovy ujali bludných duchů, znamení, prorockých karet, zázračného léčení a podobných nepochopitelných věcí.

Brzy vzpomněl si jiný domácí pán, že jel kdysi za tmavé noci hlubokým úvozem a náhle že se koně zastavili, stříhali ušima, lekali se, nechtěli s místa. On že práskl do nich a jak se kola hnula ku předu, že to pod vozem zaznělo, jakoby člověk z hluboka vzdechl, a pak že zaslechl úpěnlivý výkřik: „Ježíš Maria Josef!“ zcela zřetelně — až mu to kostmi projelo. Pak že mu povídal čeledín, že jsou trápené dušičky odsouzené do kolejí. Že tomu nevěří, ale zcela zřetelně že to slyšel: „Ježíš Maria Josef!“

Jak viděti, nebyli páni domácí skvělí řečníci. Protož zastínil je rázem pan tajemník, pan inspektor a pán od magistrátu, z nichž každý zablýštěl se příběhem, že při něm i největší skeptik chtěj nechtěj pocítil lehounké mrazení po zádech. Bohužel skončil pán od magistrátu svou strašidelnou poví-

dačku tak přirozeně a s úšklebkem tak okázalým, že nikdo o pravém jeho smýšlení vzhledem k větrné chase přízraků pochybovati nemohl.

Však tento magistrátní materialismus našel netušeného odpůrce. Zašustěly noviny, kteréž byly dotud zastíraly tvář pana profesora Malého, a tvář tato objevila se v nejistém osvětlení začazené hostinské lampy s výrazem tak opravdovým a zraky jeho upřely se na slavný magistrát tak ostře a káravě, že tomuto rázem osvícený úsměv se rtů vymizel. Hlas páně profesorův býval v pokušitelském koutě velmi závažný; jaký div! bylť si pan Malý v přátelském tomto kruhu získal pověst prvního učence v Evropě a časté cesty po světě obklopily jej též nimbem bohaté zkušenosti.

Pročež rozhostilo se kolem stolu hluboké ticho, když profesor urovnáním brejlí a vztažením ruky na jevo dal, že o dnešním choulostivém a všeobecně zajímavém thematu svůj jediné platný náhled vysloviti hodlá. Bohužel rozběhl se trochu příliš z daleka, totiž od pyramid egyptských; po té nastínil demonologii starých Řeků a Římanů; na to přehnal kolem uděšených zraků posluchačstva divoký hon středověkých čarodějnic, ďáblů, upírů, vlkodlaků, mandragor a věčných židů; posléze ohraničil několika pádnými slovy své stanovisko vůči novověkému spiritismu a skončil svou přednášku zcela novým, překvapujícím náhledem, že jest mnoho věcí mezi nebem a zemí, o nichž nemáme tušení.

Uznal sice také za dobré, vzpřímiti zdrcené mysli posluchačstva útěchou, že většina vidění nočních spočívá na šálení smyslů, že většina duchů v podrážděném mozku bydlí a při chladném, neohroženém

ohledání v niveč se rozplývá, však dodal přece, že jsou případy zvláštní, přepodivné, sáhající za hranice lidského domyslu.` A tím dostal se šťastně k jádru svého vypravování.

„Známo vám, pánové, že jsem o lonských prázdninách cestoval po severní Francii. Nuž slyšte, co se mi přihodilo v Normandii. U večer dne 24. srpna — výroční to předvečer pověstné noci bartolomějské — dorazil jsem k starému zámku Sainte-Croix. Strmí v krajině nad míru smutné, nevlídné: pustá bařinatá rovina s převládající tmavou barvou — tu a tam sirý, zasmušilý strom — mrtvé ticho dokola. Odnikud neozývalo se zvonění srpů, veselé písně ženců, ani ptáček nezašveholil v povětří. V tento večer zvyšovala povětrnost truchlivý ráz krajiny. Chystalo se k bouřce. Zastavil jsem se v městysi pod zámkem na sklenici vína. Hovorný krčmář vypravoval mi o starém zámku podivné věci. Od časů posledního markýza Sainte-Croix jest prý zcela neobydlen. Tento markýz, horlivý protestant, byl prý v noci bartolomějské zavražděn vlastním zetěm, katolíkem, kterýž byl pod pláštíkem přátelské návštěvy do zámku přijel. S vytaseným mečem v ruce zaklepal v noci na dvéře markýzovy ložnice. Markýz vyskočil z postele a popošel v košili s rozžatou svící v ruce ke dveřím, otevřel je — a v té chvíli proklála mu zbraň ošemetného zetě prsa. Od té doby bloudí duch zavražděného v noci dlouhými chodbami zámku, v sněhobílé košili s krvavou stopou na hrudi, s plápolavou svíčkou v ruce. Tak zjevil prý se také šedivému starci, který starobylý nábytek v zámeckých komnatách ponechaný střeží, a svěřil mu nějaké hrozné tajemství — z té chvíle prý stařec oně-

měl. Časem prý v zámku přenocuje některý podivín Angličan, však on (hostinský) nechtěl prý by tam ztráviti noc, kdyby mu někdo nabízel za to milion.

Netřeba podotknouti, že mne příklad srdnatých synů Albionu povzbudil k následování. Nocleh v starém, pověstmi lidu oživeném zámku, za bouře, byla vyhlídka příliš romantická. Bez meškání vydal jsem se na cestu. Spuchřelou branku zámeckou otevřel mi shrbený kmet s dlouhým sněhobílým vlasem a huňatým sivým obočím, pod nímž vyzíraly truchlivé oči s tajemným jakýmsi výrazem. Když jsem mu žádost svou přednesl, zakabonil čelo a zavrtěl několikráte hlavou, pak došel pro klíče a svíčku a pokynuv mi, kráčel jako duch přede mnou vzhůru po točitých schodech a několika dlouhými tmavými chodbami, po nichž se ozvěna kroků našich příšerně rozléhala. Přede dveřmi na konci jedné chodby se zastavil, klíč zaskřípal v rezavém zámku, vešli jsme do dlouhé starožitné síně, po jejíchž stěnách visely řadou oprýskané podobizny dávných majitelů zámku a rodin jejich. Z mohutných, červotočí porušených rámců shlíželi k nám rytířové v železném odění, dvořané v pestrých kabátcích se stojatým, sněhobílým límcem, švarní panoši, vrásčité matrony s krucifixem v ruce, hrdé paní v blesku perel a drahého kamení, robátka sedící na kyprém polštáři. Všechny obličeje byly sobě velmi podobné; všechny pokrývala umrlčí bledost a jejich oči měly nevýslovně teskný výraz.

Před posledním obrazem zastavil se němý klíčník a vztáhl k němu kostnatý prst. Uhodl jsem snadno, že to zavražděný markýz. Příšerně vynikal jeho dlouhý, mramorový obličej s truchlivým okem

a s bolestným tahem kol zsinalých rtů ze tmavé půdy obrazu.

Na to uvedl mne stařec do ložnice za galerií, rozžal štíhlou voskovou svíci, stojící na kamenném stolku, uklonil málo hlavu a vykradl se z komnaty. Přitlumené kroky zanikly v dáli.

Rozhlédl jsem se po ložnici. Jediné gotické okno, v něm šestihranné barvité tabulky, několik starodávných, uměle vyřezávaných křesel a v přístěnku obrovská postel s točitými dřevěnými sloupy v rozích pod řasnatými nebesy z otřelého damašku.

Byl jsem unaven. Svlékl jsem se tedy a vlezl do starožitné postele. Začal jsem čísti svazek cestovní knihovny, však myšlenky mé zabloudily brzy jinam. Obraz nešťastného markýze vynořil se před mým zrakem. Zde asi ležel na témž místě, co nyní já, zde zaslechl osudný ťukot na dvéře, ten svícen vzal asi do ruky a tamo na prahu poklesl krví zbrocen. Však brzy vytiskl příšerný obraz tento obraz jiný, líbezný. Mezi podobiznami v galerii byl jsem spatřil půvabnou dívku s nachýlenou něžnou hlavinkou ve stojatém, cípatém límci, s jasnou bohatou kadeří v čele, s lovčím sokolem na útlé, bílé ruce. Vzpomněl jsem si na ni a ponořil se v truchlivé myšlenky. Kam se poděl ten libý blesk očí, sladký úsměv rtů, svěží půvab krásného tílka? Ach, dávno, dávno zapadl tam, kam ten jarý sokol ponížil bystrou peruť, odkud jej šňůra nikdy již nevrátí na bílou, útlou ruku. V těchto myšlenkách jsem usnul.

Spal jsem hezkou chvíli. Náhle procitl jsem. Svíčka hořela dosud na stole. Venku hlučela již bouře a řinčela tabulemi okna. Naslouchám — však co to? Zdálo se mi, že rozeznávám v tom lomozu

zvuk jako chřestění klíčů, jako dunění kroků po chodbě, jako skřipot rezavých stěžejí... Naslouchám bedlivěji. Zvuky se opakují — přicházejí se strany galerie. Vyskočil jsem z postele, uchvátil svíčku a přistoupil ke dveřím. Slyším za galerií jakýsi zvláštní šramot, pak zřetelné kroky, konečně zavrznutí dveří. Rázem otevřel jsem a vstoupil do galerie. Však — nechci se tím tajiti — při pohledu, jaký se mi tu naskytl, obešla mne náhle hrůza. Stál jsem chvíli jako zkamenělý. Na protějším konci síně spatřil jsem vysokou, hubenou postavu lidskou, v sněhobílé košili, s krvavou známkou na hrudi, s plápolavou svící v ruce. V dlouhé, strašně bledé tváři poznal jsem jasně tahy — zavražděného markýza!"

Zde učinil pan profesor krátkou přestávku. Srkaje volně řízný obsah sklenice, rozhlížel se vítězoslavně po ztichlé, upjatě k němu hledící společnosti. Nejhlubší dojem učinil patrně na hřibovitého domácího pána. Měltˇ ústa dokořan otevřená, oči nepřirozeně vypoulené a v jeho zsinalém obličeji obrážela se celá hrůza okamžiku.

„Ano, markýza!" pokračoval pan Malý. „Když jsem se z leknutí vzpamatoval, zahřměl jsem na postavu: ‚Kdo jste? Co zde tropíte?' Žádná odpověď. Stála tam bez pohnutí a upírala na mne sklenné příšerné oči. Však se přesvědčíš, pravil jsem k sobě. Ano, pánové — přesvědčíš se! Toť má zásada. Kráčel jsem tedy chladnokrevně přímo k místu, kde příšera stála. A jak se vám blížím, postava vzrůstá, oči její zvětšují se, blýskají hrozivě, hrozivěji, jak řeřavé kotouče a již jako planoucí kola, hořící ďábelským ohněm. Však já kráčím srdnatě dále. Již

vztahuji po vidině ruku — tu oslepující blesk, třeskuté udeření hromu, svíčka vypadla mi z ruky — stojím v čiré temnotě. Když jsem ji zase rozžal, byla příšera ta tam. Však nemohl jsem tu noc již usnouti. Časně ráno rozloučil jsem se s tajemným zámkem. Nuž, co tomu říkáte, pánové?"

Pánové nevěděli, co by tomu řekli. Profesor mluvil hlasem tak vážným, s tváří tak opravdovou, že nikdo vypravování jeho za smyšlenku považovati nemohl.

Z rozpaků těchto vytrhl je příchod nových hostů. Byl to pan stavitel X. a s ním nepatrný človíček s obličejem nad míru vážným, kterýž mizivost a suchopárnost svého zevnějšku velmi uměle párem třpytivých, zlatem ovroubených sklíček oživoval. Stavitel představil jej společnosti jako pana profesora Suchého, s nímž se nedávno seznámil, a odporučil jej přízni pokušitelského koutu sdělením, že vykonal daleké cesty po světě. Přijat jednohlasně do spolku.

Když se byl usadil, brejle šátkem otřel a jimi několikráte v povětří zašermoval, oslovil jej kolega Malý takto: „Vy jste tedy, pane, mnoho cestoval? Snad také po Francii? Snad Normandií?"

„Ó ano, v Normandii byl jsem také," odvětil pan Suchý blahosklonně. „V Normandii — hm! Stala se mi tam zvláštní příhoda. Kdybych vám ji, pánové, vypravoval, neuvěřili byste. Neobyčejná příhoda! Jen si pomyslete, pánové, viděl jsem tam ducha — pravého, nezfalšovaného ducha!"

„Ach!" zvolal pán od magistrátu. „Jaká to shoda. Před chvilkou vypravoval zde pan profesor právě z Normandie podobnou příhodu. Zdá se, že

to země na duchy zvláště úrodná. Velmi byste se nám, pane, zavděčil, kdybyste nám tím příběhem způsobil příjemnou husí kůži. Jsme dnes již v proudu. Bude to zajímavý pendant!"

K vybídnutí celé společnosti otřel si pan Suchý ještě několikrát brejle, usadil si je podnikavě na suchopárný nos a jal se vypravovati takto: „Ano, v Normandii. Bylo to o lonských prázdninách — dovolte, podívám se do zápisků — ano, dne 24. srpna to bylo. Chtěl jsem téhož dne doraziti do městýse Sainte-Croix pod starožitným zámkem stejného jména. Mým cílem byl vlastně tento zámek."

V společnosti jevilo se veliké překvapení. Však pán od magistrátu objevil v této chvíli znamenitý společenský takt: dávalť ostatním rukou i posuňkem znamení, aby vyprávěče nevyrušovali.

Tento pokračoval: „Po cestě jsem se značně opozdil. Byla již noc, k tomu bouřlivá noc, když jsem ve tmě před sebou rozeznal černé věže zámku Sainte-Croix. Nahoře uviděl jsem světélko. Patrně tam někdo bydlí. Mám putovati až k městysu vichřicí a lijákem? Lépe, zůstanu-li tam nahoře. Za plat uloží mne tu rádi do některé starožitné postele, která se beztoho co nevidět v prach a popel rozsype. Po této úvaze zaklepal jsem na spuchřelou branku. Otevřel mi stařec se svíčkou v ruce. Podivný stařec! Byl černě oblečen, hlavu měl zúplna holou a pod svraštělým čelem nestálé, potměšilé oči."

Zde objevily se kolem úst společnosti tak nebezpečné známky výbuchu, že pán od magistrátu veškeren svůj společenský takt vynaložil, aby výbuch ten v čas ještě zažehnal. Za to obrátily se zraky všech jaksi důtklivě na pana Malého. Tento

byl na začátku na svého kolegu udiveně oči vytřeštil, pak ale bledl a červenal střídavě a posléze skrčil se za rozestřené noviny, odkud velmi bedlivě poslouchal.

Majitel blyštivých sklíček, netuše ničeho, vlekl dále svou historii: „Uznáte, že nebyl stařec tento hostitelem příliš lákavým. Holohlavý stařec, černě oděný, s těma očima a k tomu hrozné pověsti o zámku. Říká se, víte, že v něm straší duch jednoho markýza, zavražděného v noci bartolomějské, v sněhobílé košili, s krvavou stopou na hrudi, s hořící svíčkou v ruce. A dnes právě noc bartolomějská. Však nejsem bázlivý. Přednesl jsem mu svou žádost. Pokyvl mlčky hlavou a položil prst na ústa. Byl němý. Uvažte sami: černý oděv, chřestící klíče u pasu, hlava jako dlaň, ty oči, němý, a k tomu ty dlouhé tmavé chodby, kterými se kroky naše v hrobovém tichu děsně rozléhaly. Uvedl mne do starobylé ložnice, rozžal tenkou voskovou svíci na stole a vzdálil se jako stín. Cestou jsa unaven, svlékl jsem se ihned a ulehl do obrovské rytířské postele pod nebesa z otřelého damašku. Však mimo nadání nemohl jsem usnouti. Obraznost má se rozčilila. Obraz příšerného markýza dral se tvrdošíjně před můj duševní zrak. Náhle zaslechl jsem podivné zvuky. Bylo to jako šramot nábytkem, jako přitlumené kroky. V košili, jak jsem byl, vyskočil jsem z postele, popadl svíčku a otevřel postranní dvéře, za nimiž jsem ty zvuky zaslechl. Spatřil jsem dlouhou síň ověšenou po obou stranách podobiznami markýzů a markýzek v životní velikosti, s tvářemi příšerně bledými a s výrazem nevýslovně truchlivým v očích. Náhle otevřely se protější dvéře síně a

v nich — ač neznám bázně, zježily se mi hrůzou vlasy na hlavě — objevila se vysoká, hubená postava v sněhobílé košili, na prsou krví znamenané, s planoucí svíčkou v ruce, s obličejem strašně bledým, s okem sklenným, děsně vytřeštěným. Zcela, jak líčí pověst strašlivého markýza! Chvíli stál jsem leknutím jako omráčen. Však neznám bázně. Nevěřím, dokud se nepřesvědčím. Uchvátil jsem starý meč, visící na stěně, a kráčel přímo k postavě. Stála nepohnutě. Rozpřáhl jsem se mečem a celou silou ramene ťal jsem do ní. Ťal a proťal jsem ji, ano, pánové, proťal jsem ji skrz naskrz, meč projel jí jako mlhou — —"

Čemu pán od magistrátu tak dlouho zbraňoval, stalo se. Kdesi v koutě stal se první výbuch a pak oddala se již celá společnost hřímavým výlevům veselosti. I pan profesor Malý, kterýž byl za novinami ztracené rovnováhy zase nabyl, smál se s nimi. Však drahná doba minula, než uražený pan Suchý všechno pochopil a pomocí blyštivých sklíček ze své zničenosti se probral.

„Nuž řekněte upřímně, pane Malý, co vlastně jste učinil, když jste ducha v galerii spatřil?" tázal se pán od magistrátu.

„Skočil jsem nazpět do ložnice," odvětil Malý s nuceným úsměvem, „zastrčil jsem závoru, nemohl jsem usnouti a časně ráno práskl jsem do bot."

„A já jsem učinil totéž," dodal dobrovolně Suchý, „jen že jsem usnul a neprobudil se, až mi slunce do očí zasvítilo a holohlavý stařec —"

„Pst!" ozval se v tom Malý, hroze mu žertovně prstem.

„Nu, ano, stařec to vlastně nebyl, nýbrž člověk prostředních let s blbým obličejem a s věncem zrzavých kudrn kolem čela...“

Rozjařená společnost přiměla po tomto vysvětlení oba duchy markýzovy, aby si připili na bratrství.

Na to byl pokušitelský kout ještě dlouho nad míru vesel, a než hodina rozchodu udeřila, představoval červený karafiát na ňadrech švarné Karly obraz vandalského zpustošení...

Signorina Gioventù.

(„Lumír“ 1874.)

„Vejděte!“ zabručel chef, nespouštěje očí s klikatiny barvitých čar, na níž studoval nějaké zajímavé rušení držebnosti.

Do pokoje vklouzl mladý člověk, jehož dosti pravidelný obličej byl úžasně hubený a bledý, jehož vpadlé oči zářily chorobným leskem a jenž vyzáblou rukou chytal se křečovitě za sporý, bezbarvý vous na bradě, jakoby se mermomocí usvědčiti chtěl, že je mužem.

Chef zachytil špičkou tužky jistý důležitý bod nákresu a vyslal přes mohutné brejle zpytavý pohled na příchozího. Když spatřil vyzáblého člověka, vyšoupl si brejle na čelo, vzpřímil majestátně hlavu, opravil si podezřelou rusou kadeř na skráni a pravil vážně, s káravým pohledem: „Zálohu, oč! Dnes máme desátého tuším — ba, ovšem — zítra apelační stížnost manželů Šarochových, připomenout, v kalendarium dvakrát červeně podtrhnout, časně

ráno exekuční zájem svrchků Jana Lašťovky, punctum značné, všechno sepsat, zapečetit: peřiny, obrazy, matrace, knihy, župan, řádit, líc na rub obrátit, za soudního sluhu se nekrčit — Zálohu! Quo, quo ruis?! Nedávno vybrali jsme deset, dvacet pět nahoru, čáru pod to, zbývá k dobrání za tento měsíc: patnáct! Rozkošná bilance!"

Chef psal tyto výmluvné číslice tužkou do vzduchu a podtrhnul smutnou bilanci čárou tak důraznou, že zničený diurnista bezděky před ní ucouvl.

Chef pokračoval: „Dvacet pět zlatých je pro mladého, svobodného člověka krásný peníz. Ovšem nutno příjmům vydání přizpůsobit. Sutor ne ultra crepidam! Ale Bůh ví, po jakých stezkách panáček své důchody trousí. Bývali jsme také mladí, milovali jsme také skočnou: ale počítali jsme, pamatovali na zadní kola. A proto jsme něčím. A vy? Nemýlím-li se, je vám rovných dvacet osm let. Co jste provedl ve světě za ten drahný čas? Jakou budoucnost jste si upravil? Studia jste nedokončil — mohl jste být již doktorem, ba věru doktorem. A čím jste? Latinské „d" neumíte řádně napsat! Kolikrát jsem vám povídal, že se ty vaše ničemné kudrlinky a vlajky naprosto nehodí k vážnosti sporného spisu. Ale to jako když hrách na stěnu hází! Včera našel jsem v apelaci Roháč contra Lopata zase takové vousaté „d" — žasl jsem, pravím vám, žasl — takové „d" k vyšší stolici! Obraťte, člověče, dokud čas! Dbejte upřímné rady."

Po této levitě sklonil chef zase hlavu nad barvitou klikatinu a jal se tužkou hledati onen důležitý bod, k němuž byl ve svém přípravném polohopisném studiu k příštímu rozsáhlému sporu in possessorio

summarissimo dospěl. Chtěl patrně svému písaři dopřáti času, aby kajicně uvážil celou ohavnost svého vousatého „d“.

Ubohý písař stál tu chvíli skroušeně, s utajeným dechem; konečně nabral ve své špetce vousů tolik zmužilosti, že zakoktal: „Pane doktore, jsem poněkud churav — je mi nějak divně, brzy horko, brzy zima — mžitky se mi dělají před očima — chtěl jsem poprosit, abych směl již domů.“

Doktor pohlédl ostře na mluvícího a zvolal: „Však víme, jaké mžitky se dělají pánovi před očima? Známe ty masopustní mžitky, hehe! Však střídmě, pravím, střídmě. Ten bujný život vám nesvědčí, bůh ví, nesvědčí. Máte barvu velmi nezdravou. Nu, s pánem bohem! Nic kloudného byste mi tu bez toho již nenapsal. Před odchodem ještě v kalendarium stížnost dvakrát červeně podtrhnout, lampu shasit, ráno si přivstat, Lašťovku za tepla zabavit, řádit, všechny přihrádky prohlédnout — —“

Diurnista octl se způsobem jemu nepovědomým na ulici. Bylo mu skutečně divně. Hlava mu šla kolem, mráz a žár střídaly se mu v těle. Zuby drkotaje, na celém těle se třesa potácel se ulicí. V této panoval masopustní ruch: posněžené ekypáže hrčely po dláždění a v oknech jejich zamihl se časem něžný profil dívčí hlavinky, skloněné nad obrovskou kyticí bálovou: časem zastavil se některý z těch povozů před vysokým průčelím s řadou jasně osvětlených oken, huňatý portýr s okovanou holí otevřel dvířka a na stupátko sklouzla titěrná nožka v atlasovém střevíčku, řásná, bílá oblaka probrala se z hloubi povozu, nad nimi objevily se útlé ručky s pestrými vějíři, okrouhlá nahá ramena, bohaté kadeře, blý-

skavé oči, půvabné obličeje zářící předtuchou rozkoše; po chodníku tulily se k sobě zamilované párky v sladkém šepotu, staří pánové v kožešinách chvátali do svých klubů, rozliční šviháci klapali zuby a hvízdali si k tomu operní nápěvy; hlučná plesová hudba zněla z blízka i z daleka.

Churavý písař vrávoral bez vědomí tou veselou směsí: v hlavě jeho bylo pusto, údy pronikal mráz. Zdálo se mu, že to všechno víří kolem něho v divokém reji, že tvary jednotlivých předmětů splývají v šíleném tomto víru. Náhle stanul.

Před ním visela obrovská ozářená kostka z průsvitného papíru, jemně se kolísajíc nad chodníkem, a v barvité ploše její k němu obrácené přečetl v planoucích literách tento nápis: „Půjčovna nejvkusnějších, nejvtipnějších, nejskvostnějších maškarních oděvů Abrahama Taitelesa.“

Toto křiklavé, fantastické návěští osvědčilo na hubeném písaři zázračně přítažlivou moc. Vrátká jeho noha uvázla pod barvitou krychlí a zraky jeho upřely se do jasně osvětleného krámu, v němž byla nakupena věru báječná strakatina přerozmanitých škrabošek a maškarních obleků. Všichni národové světa, všechny věky, všechny vynikající osoby, hrdinové i hrdinky arciděl básnických, všechny stavy a třídy společnosti, různé politické a sociální směry, vášně i slabosti lidské, všeliké stvůry bájesloví i dětských pohádek, všechny tři říše přírody — zkrátka celý svět byl tu karrikován, parodován a travestován nůžkami i štětcem, pozlátkem i rudkou, z lepenky i plátna — a vše to šklebilo, vlnilo, třepilo, pestřilo, blyštělo se, že zrak omámený nevěděl kudy kam.

A uprostřed tohoto fantastického světa stál jako mocný čaroděj sám Abraham Taiteles, vysoká postava v obnošeném kaftanu, s šedými vousy, křivolakým nosem, mžouravým, úskočným zrakem a s divným, přepodivným úšklebkem, úlisným i jizlivým zároveň, kolem rtů. Čím déle písař omámený zrak do té směsice světlých, veselých barev, do té spousty rozmarných tvarů, do toho bleskotu laciných klenotů ztápěl, tím jasnější stávaly se myšlenky jeho. Mrákotná tíha opustila mozek jeho, mráz i žár unikl z hrudi, pocit jarého zdraví rozproudil se údy, srdce zabušilo neznámou touhou.

V zadumání nezpozoroval ani, že se majetník půjčovny k zaskleným dveřím krámu přiblížil. Náhle otevřely se tyto a mladík spatřil před sebou starého žida, klanícího se s přehnanou zdvořilostí.

„Račte vejít, mladý pane," brebenčil tento s rázným hebrejským přízvukem. „Račte poctíti vznešenou svou návštěvou nejbohatší maškarní sklad Abrahama Taitelesa!"

Písař váhal. Chytrý syn Israele, zdálo se, četl v jeho duši.

„Nemusíte za haléř ničeho koupit," švitořil dále. „Dostatečně budu odměněn ctí, že znalec tak výtečný prohlédl a pochválil převzácný můj sklad, jemuž není rovna na obou polokoulích!" Písař neodolal úlisné prosbě; vstoupil za židem do krámu. Tento prováděl jej svou strakatou říší, žvástaje s živými posuňky: „Račte se podívat, pane, zde na toho magnáta. Jaký blesk, jaká nádhera! Vizte tu vykládanou šavli, ten kalpak, tu briliantovou sponu! To hrdé sebevědomí v každém záhybu attily! Pravím vám, že žádný dvorní dodavatel nemá podobných

věcí. Nebo zde tu Japonku — vše i s vějířem původní japonská práce! A tamhle bursa v obleku z úvěrních papírů — ze skutečných akcií, pane, bůh ví skutečných! Zde v koutě ten Shakespeare — zvláště páni spisovatelé rádi si vypůjčují. Nebo zde ten byrokrat — za fatku na prodej. Onde na pravo visí feuilletonista — půjčuji za babku i s nůžkami. A což zde ta maska politického patokáře s diplomatickou fintou v každém záhybu obličeje, s nosem v povětří a s copem v týle; hleďte za uchem to rozskřípané péro, namočené do žluče a hle! v kapse příslušného kabátu neschází ani nově vázaný Macchiavelli. Za pac! A což ta Fantaska — —"

Papa Taiteles umlkl náhle, ustoupil na krok od písaře a změřil ho zkoumavým pohledem od hlavy k patě. Na to přistoupil k němu velmi ohnivě, položil mu ruku úlisně na rameno a zašveholil sladce: „Ach, drahý pane, hlavou mi probleskla výborná myšlenka. Vy jste pán jako stvořený pro můj zámysl. Však bojím se, abych vás neurazil svým nabídnutím. Než co? V nejhorším případě vysmějete se pošetilému Abrahamu Taitelesovi."

Odmlčel se na chvíli a pohrával si, mžouraje lstivě očima, s ohmataným koženým sáčkem, kterýž byl vyňal z opasku. Na to pokračoval: „Slyšte laskavě; mám zde jeden maškarní oblek pro domo sua, určený k živé reklamě. Věc jest velmi jednoduchá: mám jeden kostým, nad míru bohatý a fantastický kostým, v němžto je shrnuta, ba téměř zkrystalisována celá nádhera, elegance, vtipnost mého skladu. Nu, a v každém záhybu toho oděvu, na každém knoflíku, v každé pentli, na každém střapci, v každém cípu, v předu i v zadu, na střevících i na

chocholu čapky, na rukavičkách i na kapesním šátku, v každém rohu a v každé vlnce přečtete v barvitých, zřetelných literách tato slova: „Abraham Taiteles, bláznivá ulice, č. 33.“ Výborná myšlenka — není-liž pravda! Však hleďte, drahý pane! dosud nenalezl jsem člověka, který by byl důstojný toho oděvu, který by v osobě své spojoval všeliké ty řídké vlastnosti, jichž nutně potřebí jest k náležitému provedení té velkolepé myšlenky. Jedině vy, pane, můžete ji spasiti. Vaše postava je lepá, váš obličej výrazný, ušlechtilý, vaše pohyby elegantní, vaše vzdělání nevšední a že i řízný vtip na patřičné místo vlepiti dovedete, poznal jsem na první pohled. Ach, pane, kdybyste mi chtěl prokázati tu velikou službu! Byl bych vám zavázán neskonalými díky. Hle, právě dnes odbývá se jeden z nejskvělejších, nejhlučnějších maškarních plesů — Snad by vás pobavilo, stráviti několik hodin v tom veselém ruchu. Nikdo vás v přestrojení nepozná, nikdo nebude také pátrati po jádře té reklamní obálky a výsledek bude na každý způsob znamenitý. Útrat nebudete míti pražádných: fiakra vám objednám a v náprsní kapse svého kostýmu najdete ozdobnou tobolku, jejíž obsah by uspokojil i nejmarnotratnějšího marnotratníka. Nuže rcete, pane, přijímáte-li návrh můj, prokážete-li mi tu milost?“

Písař poslouchal dosud jako u vidění. Nyní zamyslil se. Návrh židův udeřil mocně o strunu, která již dávno v duši mladíkově bolestně byla napjata a před chvílí hlasitěji než kdy jindy v ní se ozvala. Zapomenout rázem na lhůty k apelacím, na exekuční zájmy, přenésti se bujným skokem přes osudnou bilanční čáru, která se před ním ustavičně

ve vzduchu vznášela, tažená do nekonečna rukou šklebivého démona, tažená řeřavě mezi ním a tisícerou rozkoší. Žíti jednou po přání svém, po jaré svévoli, žíti — byť jedinou noc, setřásti mžikem tu mnoholetou vrstvu kancelářského prachu, okřáti paprsky veselí, bleskem čarovných očí, ponořiti se hluboko do toho šumného víru, jehož plesný ruch dosud jen jako z dálky, však tím vábivěji zazníval k sluchu jeho. Vážil tuto vábnou vyhlídku s ponižujícím úkolem, býti živou návěštní tabulí starého žida, což ostatně s jistého hlediště s jeho exekučními návštěvami cizích bytů bylo dosti příbuzné, jen okamžik vážil je takto a pak sklonily se vážky s rozpustilým skřipotem na stranu maškarního plesu.

Nedlouho na to seděl co živá reklama nejbizarnějšího způsobu, oděn jsa v přepodivný, strakatý výtvor nejbujnější fantasie krejčovské, s „Abrahamem Taitelesem, bláznivá ulice, číslo 33" na každém švu a stehu, v zaplaceném elegantním povoze, kterýž jej s rachotem unášel pustými ulicemi.

Po krátké jízdě zastavil se povoz v jasně osvětleném průjezdě a několik okamžiků na to stál písař oslněn, omámen v divoké směsi tisícerých maškar. Po drahné teprve době začal rozeznávati v té hemživé strakatině jednotlivé postavy a tyto předstihovaly smělostí svých tvarů, bohatostí své úpravy nejbujnější vzlet jeho obraznosti. Zdálo se mu, jakoby celý sklad Abrahama Taitelesa, oživen rozpustilým dechem masopustu, zde se byl rozvířil po nesmírném sále, v mramorovém sloupoví, po závratných galeriích. Ba sklad Abrahamův byl by se ztratil jako krůpěj v tom strakatém víru. Vážný domino,

nevázaný debardér, cudná Markétka, polonahá bohyně, mračný inkvisitor, veselý pierot, štíhlý gondoliér, břichatý kapucín — zkrátka, všeliké ty utkvělé zjevy maškarních plesů byly tu zastoupeny v nejrozmanitějších obdobách a vedle nich steré novinky, překvapující vkusem, svěžestí, rozmarem a pernou satirou. K tomu šustění tuhých látek, cinkot nesčetných zvonků, šepot, hovor, smích a vášnivá, opojná hudba, při jejíchž taktech se měnila křepčící i chodící skupení maškar jak obrazce v obrovském kaleidoskopu!

Z počátku budil písař ve svém bizarním obleku velikou pozornost: kudy chodil, zastavovaly se maškary, ukazovaly naň sobě prstem, tvořily zvědavé tlupy kolem něho, některé drzejší strkaly dlouhé nosy, osedlané mohutnými okuláry, až do záhybů a třepení jeho fantastické obálky, čtouce nahlas významná slova, jimiž byl obsypán od hlavy až k patě.

Slyšel poznámky: „Živá reklama!“ — „Myšlenka není hloupá!“ — „Nové je to na každý způsob!“ — „Vtipný chlap, ten Abraham Taiteles!“

Však několika obchůzkami sálem otřela se působivost jeho zjevu a namnoze začalo se i jeviti smýšlení jemu nepříznivé. Zaslechl, jak sáhodlouhý Don Quixote, skloniv své zcuchané kníry až k uchu zakrnělého Sanchy Pansy, prohodil: „Hle, židovská dotíravost! Nemajíc dosti na rozích a novinách, věsí své dryáčnické plakáty i na záda odíraného křesťanstva!“

„Nu, všelijak si člověk chleba dobývá,“ namítl dobromyslný Sancho Pansa.

„Však pořadatelstvo mělo by zameziti takovou neplechu!“ podotkl rytíř, obrátiv se pohrdavě k písaři rubem své smutné postavy.

Tomuto začalo býti nevolno v dryáčnické kukli. Litoval, že se propůjčil k úkolu tak nedůstojnému. Zdálo se mu, že tisíce očí úsměšně spočívají na něm a tisíce rtů že se křiví k pohrdlivým slovům: Hle, za mizerný peníz prodal se za pranýř židovské ziskuchtivosti! Jako řeřavé uhlí počal jej páliti ten kramářský nápis, jímž vepsána byla tisíckrát hanba na každé pídi jeho těla.

I vykradl se z hlučného davu a doplížil se podle stěny k odlehlému výklenku sálu, jenž upraven byl v umělou jeskyni. Jako krápníky visely shora průsvitné kužele a jehlance v rozmanitých, úhledných tvarech a nevídané byliny vodní zdvihaly a skláněly své obrovské lupeny nad hlubokou nádržkou, v níž zelené rybky kmitavě se proháněly všemi směry. V hlubokém stínu listí kolísaly se na štíhlých lodyhách čarokrásné ohnivé květy, jež plnily jeskyni neobyčejnou, sladce opojnou vůní, a libý chlad vystupující z vody, občerstvoval skráně rozpálené divokým rejem plesovým.

Zde usadil se nebohý písař. Sklonil hlavu do dlaní a pohlížel s trpkým pocitem do pestrého hemžení v sále. Veliký řasný list skláněl se nad jeho hlavou a dotýkal se chladivým, vlhkým okrajem rozžhaveného čela.

Tímto vléklo se pásmo trudných myšlenek. Hle, jak se tam veselí, žertují, laškují, jak se ztápějí ve víru rozkoše — a on, bídný zmořený písař, s duší scvrklou a vypáchlou jak ta duše v jeho brku, zahnán úštěpky jejich do nejzazšího kouta! Jednou

v životě chtěl se ohřáti na tom veselém plameni, kolem něhož oni dovádějí vířivým letem, — však po prvním rozpětí svěsil popálená křídla. Za pečeť hanby koupil si vstup do této říše veselí, však hanba ta vešla s ním, vlála a kývala se kolem něho a oni ji vyčtli zřetelně z každého záhybu, z každé obruby jeho šatů, s posměchem odvrátili se od něho. Vrátí se nazpět do toho prachu, z něhož byl přišel, do toho rmutného kancelářského prachu, jenž se vžírá hloub a hloub do vadnoucí bytosti jeho. Jaký to život! Minulost — hlad a nouze, útrapy všeho druhu, řídké průkmity blaha nevlídnou nocí; budoucnost — jistý počet popsaných archů, vyskřípaných per, rozedraných rukávů. Časem sejde a sešediví jak ty staré balíky spisů v registratuře a jak tyto stane se na konec potravou hmyzu...

Hluboký vzdech vydral se z jeho prsou. Pozdvihl hlavu. Však co se to náhle zamihlo vedle něho? Sen-li to či skutečnost? Na jednom z velikých zelených listů seděla dívka s půvabem sylfidy, útlá a přece pružná, oděná v lehounké šaty světlých, veselých barev, s pestrým vějířem v něžné ruce, obličej majíc do pola zastřený růžovou škraboškou, však líbezný tvar odkryté polovice a malá svěží ústka budily tušení skrytých půvabů jeho. Nad ním čeřil se bohatý vlas, protkaný jarními květy. Nevýslovné kouzlo svěžesti a jarosti bylo rozestřeno po štíhlém tílku, jehož svislá nožka špičkou zlatého střevíce brázdila průhlednou vodní plochu.

V němém úžasu pohlížel chvíli písař na krásné zjevení. Na konec oslovil ji bezděčně: „Kdo jsi, spanilá dívčino?“

„Aj, neznáš mne?“ odpověděla stříbrným hláskem a sňala růžovou škrabošku. Dolejší polovice obličeje, ač překrásná, zastíněna byla rázem spanilostí jasného čela, do něhož visela zářivá kanoucí perla, a leskem velikých očí, jejichž snivou nocí prokmitaly jiskřičky veselosti dětské. Písaři zdálo se nyní, že spatřil již někde ten smavý, líbezný obličej, byť ne ve skutečnosti, alespoň ve snu... Mlčky, zaníceným okem pohlížel na ni.

„Aj, neznáš mne ještě?“ pokračovala ona. „Vždyť jsem byla družkou tvých prvních let. V kolébce malované houpala jsem tě, uspávala tě písní a báchorkou, okazovala ti měsíček v okně, po němž's lapal buclatou ručkou... Však na to zapomněl jsi již. Než pověz, kde jsi byl potom? Kdes vězel, když já v zeleném háji petrklíče sbírala, kukačku volala, bublání potoka naslouchala, za skřivánky do vysokého modra se dívala? Cos tropil, když jsem tě za vsí v úvozu, pod planými růžemi očekávala? Kdes trávil svá chlapecká léta?“

„Seděl jsem osm hodin denně v dusné světnici, před otrhanou knížkou, počítal jsem vrásky v obličeji starého učitele a bál jsem se jeho rákosky,“ odvětil s povzdechem písař.

„A jednou tě naložili na vůz, dali ti buchtu a křížek na cestu a zavezli tě do velikého města. Já tě provázela. Seděli jsme spolu ve tmavé hloubi vozu, pod děravou plachtou a dívali se na hvězdičky, hledící k nám přes ramena statného vozky. Než kam jsi zapadl tam v té spoustě domů? Hledala jsem tě v ulicích, kdy tam pestré zástupy v hovoru a smíchu se procházely, čekala jsem na tebe za městem v pestrých sadech, pod košatým stromovím, stávala

u řeky opřená o veslo doufajíc, že usedneš se mnou do lehkého člunu pod rozdutou plachtu a že poletíme daleko, daleko po lesklé hladině, mezi kvetoucími břehy. Však tys nepřicházel. Později chodila jsem do veselých společností, do hlučných plesů, na koni projížděla jsem se planinou — však o tobě ani vidu ani slechu. Kdes trávil svá jinošská léta?"

„Seděl jsem v dusné síni, před otrhanou knihou, počítal jsem vrásky v obličeji starého profesora a bál jsem se jeho katalogu. Prázdný čas vyplňoval jsem hodinami."

„A nyní?"

„Sedím v dusné kanceláři, píši od rána do večera a chodím časem na exekuce," odvětil písař a svěsil hlavu.

„Však co hodláš činiti dále?" otázala se dívka, upírajíc naň kouzelné oči.

Písař hleděl na ni chvíli zrakem žádostivým; náhle poklekl před ní na koleno, rozestřel ruce a zvolal velikým, vášnivým hlasem: „Tebe milovat!"

Jako bleskem rozskočil se pestrý vějíř v ruce dívčině a zastřel mu na chvíli překrásný obličej její. Na vějíři tom spatřoval se obraz rozkošné jarní krajiny, provedený tak uměle, že se úplně podobal skutečnosti, vynikaje nad ni toliko lahodností svých tvarů a jemností i skvělostí svých barev. Rozptýlené tlupy lesních stromů vystupovaly tak plasticky z obrazu, že mněl jsi slyšeti tiché šumění jejich korun a viděti třepot drobounkých listů; na úpatí jejich třpytila se rosa na kosmaté travině a v rozchýlených, zlatých trubicích petrklíčů; přes oblázky hladké a pestré skákal potok do údolí; pruhy jitřní

mlhy věšely se na jedle a břízy a pásaly boky podivných skal, a v růžové mizivé dálce vynášel se zvolna nad obzor řeřavý kotouč slunce. U vytržení zíral písař do krásné této krajiny; zdálo se mu, že perleťová obruba vějíře tvoří fantastickou bránu do ní a že líbezná dívka s růžovou škraboškou vztahuje k němu ven z obrazu milostné ruce, on že vystupuje vzhůru a klesá, klesá v nevýslovné rozkoši do jejího náručí, ve stínu těch stromů, při vůni těch květů, v paprscích vycházejícího slunce...

Cvak! Na rameni ucítil lehké udeření. Ocítil se zase v jeskyni a před ním stála dívčice, klepajíc mu na rameno složeným vějířem. Hovořila s úsměvem: „Mne milovat? Ach, již pozdě, písaři můj! Již nehodíš se za švarného milána. Již nejsi hezký: údy tvé pozbyly pružnosti, duše svěžesti, hlas jarého zvuku, oči tvé jsou kalné a vlasy řídnou. Již nejsi k milování, písaři můj! A hleď! já, mladost tvá, nejsem již také krásnou skutečností; jsem pustý sen, myšlenka člověka, jenž vzpomněl si v noci masopustní na ztracenou mladost svou i zavěsil mi tuto slzu do čela a kolem údů cetky své zvetšelé obraznosti, jsem pouhá maškara. Viz ten benátský vějíř, ty oči v jižním lesku, signorina Gioventù, pane, signorina Gioventù. Addio!“

Uklonila se žertovně před ním a poskočivši jak srna zmizela v pestré směsici maškar.

Jako šílený vrhl se písař za ní. Jediný hlas pronikal jeho duší: Musím ji míti! Bez ní mi nelze žíti.

Jako sběsilý pobíhal pestrým vírem. Maškary couvaly kolem něho. Však darmo hledal rozžha-

veným zrakem mezi nimi signorinu Gioventù. Bohaté krůpěje potu vystoupily mu na čele.

Sáhl do záňadří; skvostná tobolka zableskla se v jeho ruce. Otevřel ji a vyňal přehršli bankovek. „Vezměte všechno!“ volal do kola. „Jen mi ji vraťte, vraťte mi signorinu Gioventù!“

Potupný smích rozlehl se sálem. „Nastojte blázna,“ volali, „za peníze chce koupit slečnu Mladost!“

Vztek zmocnil se písaře. Sáhl k boku, kde visel ve skvostné pochvě obrovský palaš. Bleskem vytrhl jej a zamáchl jím nad rojem potupně, škodolibě se šklebících maškar.

Nový hlučný smích otřásl sálem. Tisíce prstů vztáhlo se k palaši. Bezděky pohlédl písař do výšky a tu zableskl mu z lesklé plochy napřaženého palaše vstříc zlatem vykládaný, zřetelný nápis: „Abraham Taiteles, bláznivá ulice, číslo 33“.

Palaš vypadl mu z ruky; zařinčel na mramorové podlaze. Zničený písař zakryl si obličej dlaněmi.

Když po drahné chvíli prohlédl, spatřil — jaká radost! — sladkou signorinu, sedící na mramorovém stupni. S otevřenou náručí pospíchal k ní. Však vysoká, hubená postava, oděná v černou, jednotvárnou řízu, s pergaménovým vráščitým obličejem, s ohromnou šedivou parukou zastoupila mu cestu.

„Kdo jsi?“ zahřměl na ni.

„Jsem poručník této krásné dívky,“ odvětila pergaménová škraboška sípavým hlasem. „Jméno mé jest Rozum. Vyzývám tě, smělče, ve jménu zákonů mravních i přírodních, utlum v sobě vášeň tu neblahou, ustup od bláhového svého počínání. Vrať se k povolání svému, pracuj, užívej střídmě darů života a budeš šťasten ve vědomí své prospěšnosti

pro lidskou společnost. Na věky dělím tě od této krásné dívky. Jen přes mou mrtvolu uchvátíš ji!"

„Vari, černé strašidlo!" vzkřikl písař a povaliv maškaru na zem, přiskočil k signorině Gioventù a schvátil ji násilně do náručí. Když ucítil v loktech svých to lepé, jaré tílko a čilý tepot jejího srdéčka na své hrudi, pronikla mžikem mladost a radost celou jeho bytost. Oči jeho se zajiskřily, ruměnec prokvetl v líci, svaly napjala bujará síla. V divokém tanci zavířil s ní sálem. Maškary rozstoupily se kolem v obrovský, strakatý kruh. A v tom kruhu letěl on s ní, nohama půdy se nedotýkaje, kolem hudce vychrtlého jako smrť, s holou skloněnou lbí jako umrlčí lebka, jenž uprostřed stoje dlouhým smyčcem kmitavě jezdil po strunách houslí. Divější stávala se hudba, rychlejším tanec; postavy maškar do kola splývaly v kouzelný strakatý pás, hudec rozháněl se vždy fantastičtěji dlouhým, tenkým ramenem kývaje při tom prudčeji bezvlasou lebkou. V závrati rozkoše sklonil písař hlavu a ret jeho zahořel na svěžím, krásném rtíku signoriny Gioventù.

V této chvíli stál obstarožný pán s joviálním obličejem nad jednou postelí v nemocnici a bera ze sandavky povážlivě šňupec, hleděl zpytavě do rozpálených tváří nemocného písaře. Po chvíli prohodil k tučné obsluhovačce: „Do rána sotva obstojí."

V tom zachvěly se rty umírajícího, celé tělo jeho zatřáslo se v horečce a z prsou těžce oddychujících vydral se hluboký ston: „Addio, addio, signorina Gioventù!"

Foltýnův buben.

(„Lumír“ 1874.)

Starý Foltýn zavěsil si na plec obrovský buben, ctihodnou relikvii slavných dob patrimoniálních, a vyšel před zámek. Zdálo se, že shovívavý čas k vůli bubnu i bubeníka ušetřil: bylať vysoká, kostnatá postava Foltýnova — kolmo po vojensku vzpřímená, v jakéms hulánském plášti, s obličejem složeným v nesčíslné vrásky, v němž ale stopy svěžího ruměnce a jasné, modré oči ráz mladistvý zachovaly, s kostrbatým šedivým knírem a šedivým strništěm na dvojité bradě, s širokou jizvou na čele, s důstojnou odměřeností v každém pohybu — jakoby živý pozůstatek bývalé slávy vrchnostenské. Starý Foltýn byl vrátným na zámku; hodnost tato byla dědičnou v rodině Foltýnů. Jako v středověku rodiny vasalské výhradně službě panovníka se věnovaly, obmezovala také rodina Foltýnů po několik pokolení ctižádost svou na hodnosti vrátných, šafářů, poklasných, skotáků a hajných ve službě šlechtických majitelů zám-

ku. Ba jeden člen rodiny stal se i lokajem u některého z dřívějších pánů, a tím ovšem chloubou a hrdou vzpomínkou rozsáhlého příbuzenstva.

Nu, starý Foltýn vyšel si tedy se svým bubnem před zámek, na pohled, jakoby sbubnovati chtěl rychtáře a konšely k nějakému předůležitému řízení úřednímu, v pravdě bohužel, aby sehřmotil armádu bab do panské práce.

Pochýlil nepatrně hlavu a rozehnal se paličkami nad starožitným bubnem. Však co to? Po několika mnohoslibných začátcích ukončil náhle temným udeřením svou produkci. Jsem přesvědčen, že mnohá baba, slyšíc ten jednotlivý temný zvuk, v úžasu lžíci upustila a sluch zbystřila; když pak ten záhadný zvuk posledním zůstal, přehodila si zajisté plachetku přes šedé vrkoče a vyběhši k protější chalupě, potkala obyvatelku této a vyčtla jí ze rtů otázku, k níž se právě chystala: co se přihodilo starému Foltýnovi, že takovým neslýchaným obratem ukončil svůj odpolední umělecký výkon?

Věc měla se takto: Kdybyste byli v řečené chvíli stáli na místě Foltýnově a měli jeho sokolí oči, byli byste spatřili pod lesem na záhybu vozové cesty jakýsi tmavý předmět, který se s báječnou rychlostí vesnici blížil. Později byli byste rozeznali pár koní a povoz nevídaného v těch končinách tvaru.

Když vrátný ve svém pozorování k tomuto výsledku dospěl, probral se náhle z čirého zkamenění, v jaké jej objevení se onoho předmětu začarovalo, a pádil, co mu nohy stačily, nazpět k zámku.

Adjunkt Beruška loučil se právě bolestným pohledem s překrásným kouskem pečeně, nad nímž se zlověstně vznášela vidlička principálova, když tu

Foltýn i s bubnem nezaklepav ani, do pokoje vrazil. Poskytoval zvláštní pohled. Bledý byl jako křída, oči měl pustě vytřeštěné, na čele krůpěje potu, pohyboval němě rtoma a šermoval paličkou v povětří. S úžasem obrátili se všichni od stolu k němu a děsili se již napřed zprávy, jejíž hrozný ráz se jevil zřetelně v tazích starého muže.

„Vrch — vrchnost!“ zakoktal po chvíli.

„Co — cože?“ vyrazil správce ze sebe, pouštěje vidličku na talíř.

„Vrchnost — pod lesem!“ odpověděl Foltýn s hroznou opravdovostí.

Správce vyskočil od stolu, chopil se svátečního kabátu a začal jej ve zmatku oblékati na strakatý župan; správcová jala se z příčin nezbádaných sbírati stříbrné náčiní se stolu; slečna Melanie zašustěla prchajíc přes jeviště; jediný Beruška stál nepohnutě, pohlížeje s tichým zadostiučiněním na principála, jejž při obvyklém vybírání nejlepších kousků pečeně Nemesis tak z nenadání zasáhla.

Abych úkazy tyto vysvětlil, musím podotknouti, že byl zámek náš — snad pro svou odlehlost a neúpravnost — málo oblíben u svých majitelů. Od časů nebožtíka starého pána, který tu krátce před svou smrtí nějaký čas pobyl, nespatřil žádného člena panské rodiny ve svých zvětralých zdech. Pokoje v prvním patře, vyhražené panstvu, naplněny byly zbytečnou věru nádherou: pavouci, jediní obyvatelé jejich, spouštěli se na hebounkých nitkách s leskle barvených stropů k měkkým kobercům a protkávali jemnou sítí ozdobně vyřezávané lenochy sedadel, potažených sametem. Úředníci a služebníci v zámku znali své panstvo jen z doslechu. Malovali si je dle

toho, jak mohli, ovšem barvami ideálními. Z přípisů, z různých pověstí nesoucích se od panství k panství, z domyslu sestavili si obrazy všech těchto osob, které z daleka jako bohové neviditelnými rukami zasahovaly v osudy jejich. V jasných obrysech vznášeli se před nimi baróni, barónky, mladí barónové a baronesy, komorné, chůvy, vrásčitý, parukatý návladní, anglická vychovatelka se špičatým nosem, tučný lokaj, a povaha každého byla jim známa až do nejmenších podrobností. Však spatřiti tyto ustavičné předměty svých snů a rozprávek, tyto své ideály, náhle tváří v tvář, bylo pro ně ovšem vyhlídkou oslepující, ohromující.

V zámku panoval zimniční ruch. Z hořejších pokojů ozýval se skřipot veřejí, šramot nábytku semo tamo postrkovaného, šustot košťat a smetáků. Správcová běhala na dvoře od kurníku k chlívkům, bez určitého záměru, správec shledával rozmanité klíče a denníky a uvaloval vinu všech nepořádků na hlavu Berušky, kterýž si právě rusé kudrny její v kanceláři, netuše ničeho, vonným olejem napouštěl. Starý Foltýn pak trčel v průjezdě, s bubnem na pleci, škubaje všemi svaly a vráskami obličeje a napřahoval ruku s paličkou proti blížícímu se povozu, jakoby jej po příkladu Josue zaklínal, by postál nad vesnicí, až bude vše v pořádku. Vždyť míhaly se starou jeho hlavou slavnostní brána, družičky, školáci, uvítací řeč, kvítí na cestu... Však povoz nestál, letem vichru blížil se zámku. Již viděti bylo na cestě od vesnice statné hnědouše s vlající světlou hřívou, premovaný kočí třpytil se na kozlíku, sivý oblak prachu vznášel se nad kočárem a zahaloval skupení zevlujících dětí podél cesty. Sotva

poodstoupil Foltýn a smekl huňatou čepici, sotva zmizela v okně přízemí něžná, bílá silhouetta Melanie a již rachotilo vznešené nadělení do průjezdu.

V kočáře seděli pán a panička. Pán byl prostředních let, měl elegantní černé šaty a hladce oválný, běloučký obličej s hlubokým stínem kolem očí. Vzezření jeho bylo mdlé, nevyspalé; chvílemi zíval. Panička byla mladá, svěží brunetka s ohnivým čilým okem, oděná ve světlé barvy; s jakýmsi rozmarným, koketním úsměvem rozhlížela se do kola.

Když vjeli do průjezdu, kde je téměř všechno obyvatelstvo zámku s uctivými poklonami vítalo, upřel černý pán své mdlé, nevyspalé oči na starého Foltýna, jenž tu stál v popředí s chabě svěšenými kníry, s nekonečnou oddaností v poctivém modrém oku a s výrazem skroušené lítosti ve vrásčitém obličeji, patrimoniální buben maje po boku.

Pan barón díval se chvíli upřeně na tento zajímavý kus z pozůstalosti svých předků, pak pohnuly se svaly mdlého obličeje a milostpán ulevil svému rozmaru hlučným, upřímným smíchem. Okolostojící dívali se chvíli udiveně s pana baróna na vrátného a naopak; na to uznali za dobré dáti loyálnost svou na jevo slepým následováním jasného vzoru a smáli se každý, jak mohl. Správec se správcovou jaksi stísněně, lehkomyslný Beruška a kočí s lokajem z plna srdce. Sama paní barónka usmála se lehounce, způsobem okouzlujícím.

Starý Foltýn představoval v tu chvíli obraz, jejž nesnadno vypsati. Ohlédl se několikráte, bledl a červenal střídavě, uhladil si rozpačitě plášť a šedivé kníry a zrak jeho svezl se konečně na osudný

buben. Zdálo se mu, že pochopil všechno. Byl zničen.

Po několka blahosklonných slovech k ostatním odebralo se panstvo do svých pokojů, zůstavivši prozatím obyvatelstvu přízemí dojem nejkrásnějšího a nejšťastnějšího párku na světě.

Po chvíli spatřujeme oba ve společném salóně. Pán houpá se nedbale v lenošce a kreslí na desce nějaké knihy podobu starého Foltýna. Paní barónka, držíc v ruce nahou antickou sošku, rozhlíží se pátravě po salónu.

„Poraď, Jindřichu, kam bych ji postavila?"

„Mělas ji nechat, kde stála."

„Ó, nikoli! Jsme nerozlučni. Stýskalo by se mi po té oblé, něžné mramorové tváři."

„Ale budeš-li ji takto s sebou voziti po světě, nepotrvá dlouho v celosti."

„Však ji ostříhám jako zřítelnici. Viděls, že jsem měla krabičku s ní po celou cestu na klíně —"

„Pořiď si raději mopslíka, drahoušku!"

Paní barónka bleskla na chotě hněvivým pohledem. Rty její otevřely se k důtklivé manželské levitě, však rozmyslila si to. Vzala opatrně sošku a zašustila pohrdlivě kolem pana baróna k okrouhlému výklenku. Právě chtěla do něho postaviti své líbezné břímě, když náhle, jako hadem uštknuta, odskočila a prst k manželi vztáhla. Bylť na něm mnoholetý prach výklenku zanechal šedivou stopu.

„Pohleď!" zvolala.

„Pohleď!" opakoval on, ukazuje do stropu. Z buketu fantastických květů visela tam dlouhá vlající pavučina, na níž se kolébal zřetelně ohyzdný pavouk.

„Neuposlechlas mé výstrahy. Nuže, zde máš úvod do té božské venkovské idylly, o níž jsi blouznila.“

Barónka stáhla rty ošklivostí nad pavoukem a rozmrzelostí nad poznámkou manželovou. Trhla prudce zvoncem na stole. Objevil se tučný lokaj ve fialové livreji.

„Řekněte dole, ať sem pošlou nějaké děvče, by setřelo prach a pavučiny,“ pravila mu krásná panička s čelem zakaboněným. Usedla proti manželi, jenž se jaksi škodolibě usmíval, a pohlížela s mrzutou tváří na zamilovanou sošku. Prošla drahná doba — děvče se neokazovalo. Barónka tvářila se ještě mrzutěji a barón usmíval se ještě škodoliběji.

Poselství lokajovo způsobilo dole veliké zděšení za příčinou prachu a pavučin a nemenší rozpaky za příčinou žádaného děvčete. Po dlouhém přemítání a mluvení zachytili se jako tonoucí stébla Foltýnovy Marjánky. Po mnohých domluvách starého Foltýna, jenž doufal svou dcerou napraviti nešťastný buben, vytáhli zdráhající se děvče z vrátnice, paní správcová vnutila jí vlastnoručně svůj žlutý hedbávný šátek s dlouhým třepením na ňadra a mohutný smeták do rukou a takto vyfintěnou odváděl lokaj třesoucí se oběť do panských pokojů.

Právě dupla barónka zlostně nohou a pokročila ke dveřím, když se tyto zlehounka otevřely a Marjánka, bledá jako stěna, s okem sklopeným v nich se objevila. Barónce uvázlo nevlídné oslovení na rtech. Překvapil ji půvab prostého děvčete: byloť štíhlé a pružné jako třtina, tahy jeho byly jemné, dětsky okrouhlé, bohatý hnědý vlas výtečně slušel k svěží, bílé pleti obličeje, celý zjev její dýchal kouzlem prvního jara.

„Zde, milé dítě!“ pravila k ní přívětivě, okazujíc na vlající pavučinu.

Dívka uklonila se nemotorně, při čemž se na okamžik pod bělavou její řasou tmavomodře zablesklo, a pokročila nesměle ku předu. Smeták nedosahoval k pavučině. Musila vystoupiti na špičky. Tvář její vzplanula při tom celá překrásnou červenou barvou, tmavomodré oko zdvihlo se do stropu, bělounké útlé hrdlo se vypjalo a pod ním objevila se třepením žlutého šátku řada falešných korálů na sněhobílých vlnách košile. Přidejte k tomu nožku princezny a vyznejte: byl to svůdný obrázek.

Když bylo vše závadné odstraněno, poklepala paní barónka Marjánce laskavě na rameno a tázala se jí: „Jak se jmenuješ?“

„Marie Foltýnova,“ zašeptala dívka.

„Foltýn? Foltýn —? Čím je tvůj otec?“

„Vrátným, Vaše milosti!“

„Bezpochyby ten s tím bubnem,“ podotkl barón a lehounký úsměv přelétl mu obličej.

„Jdi vedle do pokoje a počkej na mne,“ pravila barónka k dívce. Když tato odešla, obrátila se k manželi se slovy: „Rozkošné děvče. Co mu říkáš?“

„Nu, podle vkusu.“

„Pravím, rozkošné! Překrásný vzrůst, příjemný obličej a při tom jaká skromnost!“

„Sošce hrozí sokyně.“

„Bez žertu, co tomu říkáš, abych si z ní vychovala komornou? Abych ji vzala hned do služby? Co tomu říkáš?“

„Že jsou tvé vrtochy věru rozmanité,“ odvětil zívaje.

Barónka hověla svým vrtochům s velikou rázností. Zeptala se ihned dívky, chtěla-li by s ní do města, a nevyčkavši ani její odpovědi, přijala ji hned do služby, překřtila ji Mariettou, vylíčila jí skvělými barvami postavení komorné a darovala jí na konec pár málo obnošených střevíčků a koketní domácí čepec.

Starý Foltýn ztrnul radostným překvapením, když se Marjánka s novinami těmi k němu vrátila. Ani ve snu nebyl by si pomyslil, že je dcera jeho osudem zvolena, aby se stala zářivým pendantem k onomu lokaji, jehož příbuzenstvím se honosila celá rodina Foltýnů. Rázem zapomněl na příhodu s bubnem, chod jeho stal se ještě přímějším a zraky mu plály jako mladíku.

Prošlo několik dní. Barónka blouznila o půvabech venkovského života a věnovala se s velikou horlivostí vychování Marietty za komornou; tato stávala často před zrcadlem v koketním čepci, s velikým chocholem různobarvého peří, jejž jí byla milostpaní k smýčení prachu koupila, v hebounké ruce, zhusta sedala také na nízké stoličce, upírajíc tmavomodré oči blouznivě kamsi do daleka, kde viděl duch její vysoké domy, krásně oděné lidi, skvostné povozy, a často skláněla pak hlavu do dlaní a zadumala se hluboko; barón sedával líně na pohovce, kouřil a zíval; správec a správcová zhostili se všech obav před vznešenými hosty; Beruška spřátelil se s fialovým lokajem a hrával s ním v kanceláři při zavřených dveřích a zapálených dýmkách šestadvacet.

Jednou k večeru vyšla barónka s krásně vázaným Burnsem do květnaté besídky v parku, odkud

byla daleká, rozmanitá vyhlídka a kde se dočkati chtěla slavičího koncertu, jenž se po několik večerů v okolí zámku ozýval. Barón pokáral lokaje pro jeho tlouštku a poručil mu vzhledem k ní, aby si vyšel na procházku do polí. Správec se správcovou nakládali při zavřených dveřích zavařené ovoce. Melanie měla bolení zubů.

V této idyllické, tiché době přišlo starému Foltýnovi na mysl, že Marjánka mešká příliš dlouho v panských pokojích. Odbyl tu myšlenku, než vrátila se brzy. A myšlenka ta stávala se čím dále, tím neodbytnější. „Co tam robí tak dlouho?“ zabručel do knírů. „Milostpaní není přece doma.“

Bezděky vyšel na chodbu a procházel se chvíli po ní, naslouchaje pilně zvukům shora. Pak odvážil se, puzen mocí neodolatelnou, na schody; po špičkách dostal se do chodby v prvním patře. Přikradl se ke dveřím lokajny a smačkl kliku; bylo zavřeno. Plížil se ke dveřím salónu. Náhle stanul; uvnitř ozýval se hlas — hlas barónův. Slyšel zřetelně tato slova: „Nebuď dětinská! Bláhové vrtochy! Svět je jiný, než ti jej malovali kněží a sprostí rodiče. Učiním tě šťastnou. Čeho si budeš přáti, dostaneš: krásné šaty, šperky, peníze — všechno. Otce tvého učiním šafářem, neb i něčím více. Budeš sama v městě. Nuž holubinko, nestyď se, zdvihni své krásné oči, bůh ví, že jsem krásnějších neviděl!“

Do Foltýna jako když hrom udeří. Všechna krev ustoupila z jeho obličeje, hrůza, zděšení malovaly se v něm. Naklonil se ku klíčové dírce. Spatřil uvnitř baróna zcela změněného: v bledém krásném jeho obličeji nebyla stopa ospalosti a temné oči jen sršely vášní zespod tenkého, hrdého obočí.

Zdvihaje za bradu krásný obličej Marjánčin, nachově zbarvený studem, hleděl jí žádostivě na vzedmutá ňadra. Oči její byly sklopeny, v jedné ruce držela sošku, v druhé zcuchaný chochol různobarvého peří.

Foltýn chytil se za šedivou hlavu; úzkost sevřela mu hrdlo, čelem hnalo se hejno strašných myšlenek. Již sáhal na kliku; však odtrhl ruku zpět. Nikoli! Aby byl barón seznal, že naslouchal otec slovům jeho, aby stál zahanben, přistižen při šeredném skutku před svým sluhou — nikoli, to nesmělo býti, tomu se příčila vrozená loyálnost Foltýnova. Však co činit?

V kanceláři bude lokaj, pošleš ho pod nějakou záminkou nahoru. Pomyslil a již chvátal dolů. Ale kancelář byl zavřen; v něm hrobové ticho. Vždyť hrající v něm právě v karty Beruška a lokaj nebyli doma; jeden meškal ve dvoře, druhý na zdravotní procházce.

Zoufale běžel Foltýn chodbou. Náhle před šatlavou stanul. Stál chvíli a pak vyrazil dvéře, uchvátil obrovský buben tam visící, zavěsil jej na plec a vyběhl do průjezdu. Rozehnal se divoce paličkami, sklonil hlavu a rachot ohlušující rozlehl se kolem. Bubnoval, až mu krůpěje potu vyvstávaly na čele.

Správec, uslyšev ten rachot, zbledl na smrt. „Pro boha, Foltýn se zbláznil,“ vyrazil ze sebe. Letěl do průjezdu. Tam spatřil již Berušku, držícího hrstku špádů v jedné ruce a druhou za límec nepovolaného bubeníka.

„Opil jste se?“ křičel písař. Foltýn bubnoval tvrdošijně dále. Odevšad sbíhaly se šerem postavy.

Správce přispěl Beruškovi na pomoc: „Ustaňte, blázne!“ zahřměl na Foltýna. „Vždyť pan barón snad už spí. Okamžitě vyženu vás ze služby.“

„I jen ho nechte v službě,“ ozval se hlas barónův za nimi. „Umí kapitálně bubnovat.“ Pak prošel klanící se tlupou, hvízdaje a šlehaje se bičíkem po jízdeckých botách. Šel na procházku.

Když se paní barónka, přivábena záhadným zvukem bubnu, ze slavičího koncertu vrátila a do salónu vstoupila, spatřila uprostřed svou krásnou zamilovanou sošku rozbitou na mnohé kousky. Z uplakaných očí Marietty, kterou dala předvolati, poznala hned pachatelku. V velikým hněvem propustila ji na místě ze služby. Krátký byl sen o vysokých domech, krásných lidech a skvostných ekypážích!

O polednách druhého dne stál Foltýn před zámkem a bubnoval do práce. Při tom hleděl k lesu na cestu, po níž se panský povoz s báječnou rychlostí od vesnice vzdaloval. Když zanikl kočár v lese, oddechl si Foltýn, svěsil paličky a zavrtěl hlavou. A pak se mu připletla myšlenka, že se jako ten starý buben již nehodí do nynějšího světa. O příčině včerejší výtržnosti zachoval až do smrti tvrdošíjné mlčení.

Ledová kněžna.

Ze zápisků přítelových.

(„Lumír“ 1874.)

Seděli jsme v kavárně. Mluvilo se velmi živě o věcech, jež hýbají vždy a všude myslemi mladého důstojnictva. Nejprve o koni baróna Lotara, jehož (koně) primát mezi letošním koňstvem uznán teprve po mnohých vášnivých řečech pro i contra. Za koněm následoval herec Bronicki, jehož včerejší Othello prohlášen jedněmi ústy za velkolepý, úchvatný výkon, před nímž jako chabí stínové mizeli všichni Othellové, které jsme dosud viděli na rozličných jevištích evropských. Když jsme byli letmo načrtali několik pikantních obrázků ze soukromého života slavného herce a vítězně jej obhájili proti výčitce prostopášnosti vržené mu v mužně krásnou líc ústy jednoho holohlavého setníka, přešli jsme zcela přirozeně na výtečné ústřice Vlacha Mortoniho a s těch na vynikající dámské zjevy letošní sesony

na ledě. Bohužel zavadili jsme tím o choulostivou strunu v nitru našeho don Juana, krásného Vukotiče, kterýž se ihned vytasil s několika novými vavříny, urvanými na bojišti lásky. Právě vypisoval nám s vítězným leskem v oku a úsměvem samolibým kolem rtů neskonalé půvaby své poslední hraběnky, když tu major Černý, vztáhnuv ukazováček k oknu, s ironickým posuňkem prohodil: „Tamhle tu zamilujte do sebe a bude vám počítána za deset hraběnek!“

Všichni zadívali jsme se v okno. Po dláždění, jemně zasněženém, uháněla kolem skvostná ekypáž. Dvé dlouhohřívých, překrásných běloušů vzpínalo bujné hlavy, zdržováno v letu svalnatou rukou statného kočího v bílé livreji se stříbrnými ozdobami; v povoze pak seděla dáma v šedém zimním šatu, jenž ovrouben byl široce drahou bílou kožešinou jako prouhami kosmatého sněhu; jako zrnatý led třpytila se spona z drobného kamení na jejích ňadrech; rusým vlasem propínala se stříbrná ozdoba jak míhavé jíní a démantová náušnice houpala se nad jejím ramenem jako ledová, zářivá slza. Tvář její obrácená právě k nám byla dokonale krásná, však chladná a nepohnutá jako mramor a pohled jasně modrých očí byl mrazivě lhostejný.

Když ekypáž přelétla, obrátil se ovšem hovor na zimavou krasavici. Znali jsme ji toliko pod jménem ledové kněžny. Bezpochyby nevěděla živá duše v městě rodové její jméno. Vždyť byla i vlast její zahalena v neproniknutelnou tmu: jedni udávali Rus, jiní Polsku, někteří dokonce Skandinavii. Že zraky všech při tomto pátrání k severu se obracely, kladu bez rozpaků na vrub svrchu vypsaného sněhově-

ledového obleku, v němž se záhadná kněžna v zimě, v létě, na ulicích, v divadle i v koncertech stále objevovala. Tento nimbus tajemnosti, rozestřený po celém jejím zjevu, ve spojení s pravidelnou, ač polárně chladnou krásou jejího obličeje, učinil ji záhy kouzelným světlem, kolem něhož dav uniformovaných i neuniformovaných komárů žádostivě poletoval a z části křídla si popálil. Pod tím sobolím sněhem a stříbrným jíním na jejích ňadrech vězelo totiž i ledové srdce, vzdorující plamenným pohledům nejkrásnějších mužů, nejslavnějších hrdin našich salonů. Moudřejší, poznavše beznadějnost svého snažení, vytrhli se v čas z kouzelného kruhu její ledové krásy; někteří doufali a trpěli bez úspěchu dále: dva roznemohli se tichou melancholií a jeden, tuším, učinil dobře mířenou ranou z bambitky effektní konec svému třeštění.

Posměšná slova majora Černého přikovala k triumfatorskému vozu ledové kněžny novou oběť. Krásný Vukotič zdvihl totiž odhodlaně rukavici, již mu byl hodil jizlivý major, a přísahal na svůj bezúhonný vzrůst, že vítězným žárem svého oka roztaví ledovou krasavici. Na neštěstí stal jsem se jeho důvěrníkem.

Za krátko třepetal se ubohý don Juan sám v síti, kterou byl utkal pro tajemnou kněžnu. Co v marnivosti podnikl, skončilo patrně láskou — k tomu beznadějnou. Až líto mi bylo pěkného druha. Svěží, broskvový nádech jeho lící ztrácel se vůčihledě, divné stíny ukládaly se kolem žhavých očí, bolestné škubání rtem a vzdechy byly na denním pořádku. Zoufale pohrávaly prsty jeho s tichou sněženkou, již nosil na prsou jako znak své lásky. Mnohá rusá

i černá hlavinka oloupena byla tím vrtochem Vukotičovým o mnohou krásnou vzpomínku.

Márně čekal na místech, kudy jezdívala, marně zahodil se k známosti s portýrem jejího hotelu; marně stával den co den v divadle naproti lóži její a lornětoval ji až nestydatě: neulovil ani jediný laskavý, neb jen zvědavý pohled jejího krásného ledového oka. Jednou vyznal mi bez obalu úplný nezdar svůj a zeptal se mne hrobovým hlasem, má-li volit smrt pod kolesy její ekypáže nebo smrt hladem na prahu její ložnice. Bezpochyby jen pro stejnou svůdnost obou neodhodlal se k žádné.

Jednou seděli jsme zase v kavárně a přetřásali baróna Lotara s jeho koněm, úchvatnou hru a milostné pletky Bronického, jemuž holohlavý se^ník hledě k prostopášnostem jeho tentokráte brzký tragický konec předpověděl, ústřice Vlacha Mortoniho, nejpůvabnější bruslařky letošní zimy a konečně beznadějnou lásku Vukotičovu, kteráž se bohužel záhy veřejným tajemstvím a terčem zlomyslných vtipů mezi soudruhy stala. V tom zařinčel Vukotič, lupus in fabula, do kavárny.

Jeho vzezření bylo ku podivu změněné. Nádech bývalého ruměnce zdobil jeho tváře, oči se živě leskly a neobyčejné rozčilení jevilo se v jeho pěkném obličeji. Nedbaje uštěpačných pohledů ostatní družiny, přisedl ke mně a vyňav z tobolky zmačkaný popsaný papír podal mi jej mlčky.

Četl jsem následující řádky, psané patrně ženskou rukou: „Mrazí mne v tom světě. Samotna jsem, samotinká. U mých nohou zvadlá, vypáchlá kytice lidských radostí — neshýbnu se pro ni. Tma, studená noc! A ty dvě hvězdy plamenné, překrásné

táhnou mne k sobě, září mi na cestu k záhubě. Neodolám! Po několik večerů, zdá se, upírají se ty divné, krásné, ukrutné oči do mé lóže. Nadarmo bráním se moci jejich. Jako malátný podzimní list zachvívám se od hlavy k patě v kouzelném jejich blesku. Vím, že mnou pohrdá, že jiné ženy jásají a pláčou v jeho náručí, a přece, ó bože! nespouštím oka s té hrdé, krásné postavy a přeji si, abych jen okamžik spočinula a v popel shořela v horoucím objetí jeho vášně!"

Prolétnuv zrakem řádky, pohlédl jsem tázavě na přítele.

„Písmo její," prohodil Vukotič třesoucím se hlasem.

„Jakže? Ledové kněžny?" zvolal jsem v úžase.

„Uhodl jsi!" odvětil on pevně s vítězným pohledem. „Hle, jak se dostal v mé ruce. Již jsem ti sdělil, že jsem se důvěrně spřátelil s portýrem hotelu jejího. Při sám bůh, odporné, mrzuté chlapisko! Heverem abys mu otvíral ústa. Však na štěstí má velmi sdílnou, roztomilou dcerušku, šestnáctiletou, svěží a hezkou jako z jara květ. Starý nahlíží při obědě velmi pilně do mázového korbele a prospává pak v zadní světnici hodinku tak důkladně, že se okna třesou. Nuž, v této chvíli sedávám s dceruškou v první světnici a vyzvídám na ní všelicos o tajemné kněžně. Obsluhuje ji časem. Včera zdvihl jsem s podlahy tento lístek. Od krásné vrátnice dověděl jsem se, že pochází z ložnice ledové kněžny, odkud prý jej přinesla dolů s jinými nepotřebnými papíry. — Nuž, co tomu říkáš?"

Neřekl jsem slova. Zahleděl jsem se do těch nerovných řádků, světélkujících mi podivnou vášní,

připomněl si mramorový, ledový obličej dámy ve skvostném povoze, zavadil zrakem o něžný, bezvadný profil našeho don Juana a zavrtěl hlavou.

Vukotič přinášel den co den slavnější zprávy. Již věděl určitě, že je kněžna původem Polka. Koupil si polskou mluvnici a začal se cvičiti v nosovkách a šišlavkách.

Pozvání k jistému příteli na venkov zbavilo mne na několik dní radosti z pokroků Vukotičových v polské mluvnici a lásce.

Když jsem po svém návratu z nádraží domů pospíchal, zarazil mne neobyčejný ruch na ulicích. Zástupy lidu shromažďovaly se na chodnících a valily se středem ulice. Brzy seznal jsem příčinu. Velkolepý pohřební průvod ubíral se širokou třídou proti mně. Abych se proudu uhnul, zašel jsem do naší kavárny. V jednom okně spatřil jsem skupení známých důstojníků; mezi nimi byl Vukotič. „Čí to pohřeb?“ zeptal jsem se ho. „Mé proroctví se splnilo,“ odpověděl mi za něho vážně holohlavý setník. „Vezou tam herce Bronického.“

Průvod ubíral se kolem okna. Skvostná rakev, pokrytá nesčetnými věnci, kolem planoucí pochodně, za ní vybraný zástup umělců a příznivců umění, pak nekonečná řada povozů, z nichž vyhlížely půvabné ženské obličeje.

Skleptický major Černý nemohl si odříci poznámku: „Hle, smutek za umělce! Falešný jak ty cetky, jimiž jim za živa blyštěl do očí. Jdou mu na pohřební průvod, jak chodívali do divadla. Snad želí některý z nich umělce — ale člověka?“

V tom chytil mne Vukotič křečovitě za ruku. Major umlkl. Zraky všech nás utkvěly na skvost-

ném povoze s pyšnými bělouši. V něm seděla dáma v černém smutečním šatě, s jehož čirou tmavostí podivně kontrastoval sněhobílý obličej s výrazem hlubokého smutku. Pod svěšenou, osloněnou řasou zatřpytilo se něco. Nám zdálo se, že to krůpěj roztaveném ledu. Bylať dámá v povoze ledová kněžna. Poprvé spatřili jsme ji bez sobolího sněhu a stříbrného jíní, s výrazem hlubokého citu v obličeji — a nespatřili jsme jí více. Na druhý den odjela z města a zmizela na vždy s obzoru našeho.

Člověk, jenž vydal básně*)

(„Lumír“ 1875.)

Leží tu před ním, ještě vlhké. Jak se tak dívá na ně, zdá se mu, že tisíce hlav nachyluje se přes jeho ramena a tisíce očí že spočívá s rozličným výrazem na těch jeho myšlenkách a citech, které se mu tak cizími, tak novými zdají ve svátečním oděvu z tiskařské černi, v němž vstupují ponejprv do světa.

Osm dní nevyšel z domu. Za ten čas přečetl všech dvacet povinných exemplářů a rozcupoval úplně šňůru od zvonce, kterou byl přepásán jeho před časem sešedivělý župan. Z večera osmého dne přinesl mu posel psaní od nakladatele. Když prsty zimničně se chvějícími obálku roztrhl, našel v něm honorář a nejnovější číslo jistého kritického časopisu. Ke cti jeho budiž podotknuto, že sáhl nej-

*) Jiné provedení myšlenky zpracované poprvé r 1871 v črtě „Spisovatel, kterého nikdo nečte“ (III. díl Sebraných spisů str. 116.)

dříve k poslednímu; hned mu padla do očí úvaha o jeho básních. Četl a četl znova, planoucím zrakem, že tvoří jeho verše epochu v české literatuře, že podal národu kytici čarokrásných květů, plných rosy něžného citu a nejlibější vůně poetické.

Teprve, když byl to otřepané porovnání po šesté přečetl, sáhl s posuňkem opovržení po honoráři a zároveň po čemsi beztvárném do šatníku. Vyšel na temnou ulici a koupil si v zastrčeném, slabě osvětleném skladě nové šaty.

Ve snu vznášel se nad ním anděl s věncem vavřínovým v ruce a dívčí tvář toho anděla měla známé, líbezné tahy.

Druhý den vyšel časně ráno s obličejem slavnostním na ulici. Zdálo se mu, že mnozí jemu neznámí lidé jaksi uctivě naň pohlížeji. Potkal přítele; tento napřáhl mu již z daleka obě ruce vstříc a zvolal: „Gratuluji, gratuluji!“

„Není k čemu,“ odpověděl skromně básník, sklopiv oči. „Ostatně, milý příteli, záleží mi vskutku velice na tvém úsudku. Mluv upřímně, bez ostychu, — jak se ti líbí?“

„Pěkné jsou, na mou čest! Poněkud příliš tmavý, zasmušilý tón —“

„Nosí barvu mé duše.“

„Ale jinak znamenité co do látek i co do práce. Mají formu volnou a přec elegantní. Dle nejnovějších francouzských vzorů.“

„Mýlíš se,“ namítl básník poněkud uražen. „Nejsem přítelem směru francouzského. Spíše bych připustil, kdybys mi vytkl jakýs takýs vliv velikých vzorů anglických!“

„Vše jedno!“ prohodil přítel, který byl na polo jen poslouchal. „Ať francouzské nebo anglické, znamenité jsou na každý způsob. Kdybych mermomocí vytýkati měl, poukázal bych k jediné vadě —“

„K vadě?“ zvolal spisovatel živě, zaujímaje obranné postavení. „A ta by byla?“

„Že mají příliš mnoho kapes.“

Básník ucouvl ze své obranné posice, oči jeho s úžasem spočinuly na příteli, tvář vzala na sebe výraz bolestného sklamání a rty zašeptaly bezděčně: „O čem to mluvíš?“

„Jaká otázka? O tvých nových šatech! O čem bych mluvil?“

„Komický omyl,“ vysvětluje básník s nuceným úsměvem. „Myslil jsem, že mluvíš o básních, které jsem nedávno vydal.“

„Aj, tys vydal básně? O tom jsem dosud ničeho neslyšel. Rozumí se, že zachováš pro mne exemplář s vlastnoručním věnováním...“

Po chvilce zastavil jiného přítele slovy: „Kam spěcháš?“

„Tamhle ku knihkupci.“

„Co tam?“

„Klasická otázka! Jako bys mohl míti o tom nejmenší pochybnosti.“

„Víš co, příteli, pojď se mnou. Dám ti ji zadarmo.“

„Opakuj ta nebeská slova!“ zvolal přítel radostně, vsouvaje ruku pod rámě básníkovo. „Chtěl jsem

za ni právě vydati poslední své jmění. Pravím ti: jsem u vytržení, blouzním, šílím...“

Náš hrdina pozoroval trochu nedůvěřivě toto překypující nadšení přítelovo a přerušil je otázkou: „A která z nich se ti líbí nejvíce?“

„Ta nejmenší, s alpskou růží na kloboučku. Bože, jaká má očka, jaká ňadra, jaké nožky!“

Básník zbavil rámě nadšencovo přátelské podpory a pravil mrazivým tónem: „Bezpochyby se mýlíme oba. Myslil jsem, že jdeš do knihkupectví pro sbírku mých básní.“

„Tvých básní? Ani mi ve snu nenapadlo. Chvátal jsem pro vstupenku do dnešního představení tyrolských zpěvaček.“

„Tou ti nemohu posloužiti.“

„Ďas aby tě vzal i s tvými básněmi! Teď musím takový kus cesty nazpět do knihkupectví.“

Náš hrdina zašel do kavárny. Věděl, že tam za jedním sloupem v pošmourném výklenku tlupa mladíků den co den přetřásá všeliké denní události. Žádná tragédka nemá pověst tak bezúhonnou, žádná ballerina tak průzračná gázová křídla, aby v nich pokoutní tento areopag nenašel skvrny a látky k jízlivým úštěpkům. Nejpřirozenější falešný cop na Příkopech, nejtišší falešný tón v orkestru, nejodlehlejší nová hospůdka, nejhloupější vtip z reduty — nic, pranic neujde jejich pozornosti a nezůstane ušetřeno nemilosrdnou jejich kritikou; jakž by si nebyli povšimli silného svazku mých básní! Uslyším úsudek, snad zlolajný, nespravedlivý — ale přec úsudek.

Usedl si k sloupu zády a naslouchal. Nečekal dlouho.

„Nic, nic, pranic nového!“ začal jeden. „Úžasně nudná doba.“

„A což říkáte, přátelé, téhle sbírce?“ pravil jiný.

„Nevím, jak může někdo čas mařit podobnými hloupostmi!“

„Nic nového, zvláštního v ní bez toho není. Z těch dětinských hříček poznati lze nejlépe, jak málo vynalézavé je nynější pokolení. Samé otřepané obrazy. Ve všech ty hvězdy, lilie, orlové, bohyně, prapory a podobná veteš.“

(„Již není pochybnosti, mluví o mých básních,“ vzdychl si náš hrdina.)

„Prosím, zde je také drak!“

(„Vztahuje se k mé dračí báchorce,“ pomyslil si básník.)

„Vskutku japanský vkus!“

„Ostatně se ani nezdá, že by to bylo původní.“

„Ba věru! Vsadím se, že je dobrá třetina té sbírky holý plagiát.“

Přešli k jinému předmětu.

Básník se zdvihl a jda mimo prostořeké mladíky, zavadil o ně pohledem nejhlubšího opovržení, při čemž zahlédl v rukou jednoho z nich otevřenou sbírku — nalepených poštovních známek.

Náš básník dával v jisté zámožné rodině hodiny na piano. Žačka jeho — však nikoli; nezneuctím její andělskou krásu svým prosaickým pérem; přečtěte si první z básní mého hrdiny, kde ji vylíčil pomocí zlata i sněhu, červánků a rosy, kde jí vtiskl

do světlých vlasů korunu z nejkrásnějších démantů své poesie.

Otec této líbezné bytosti byl vynikající národovec, všeobecně vážený měšťan, člen mnohých ústavův a spolků vlasteneckých, horlitel za vzdělání lidu, jehož podobizna s heslem „Národa štít a meč jest jeho mrav a řeč!" zdobila výkladní skříně knihkupců. Žádné pochybnosti, že kupoval alespoň lepší díla domácí literatury a že mezi těmito i šťastné básně našeho hrdiny dostaly se do rukou milované dívky. Snad vyčtla již z úvodní básně plamenné vyznání lásky, které tam vložil.

S tlukoucím srdcem vstoupil do její komnaty.

Popošla mu vstříc s ozdobně vázanou knihou v ruce.

Ach! Důkaz ad hominem.

„Hodí-li pak se, pane Světlý, tato vazba?"

„Ó, chudé ty pokusy nejsou důstojny tak nádherného roucha."

„Nikoli, pane! Básničky ty jsou velmi pěkné. Přečtla jsem již dvě — včera před usnutím."

Světlý představil si v duchu, jak odpočívaly ty básně na sněhové cloně jejích ňader, srdce jeho zachvělo se blahem, překypělo a ze rtů mu vyklouzla otázka: „Jak se vám líbila první báseň?"

„Ha ha ha!" zasmála se v odpověď zvonkovým hlasem.

„Ach, slečno, jak se můžete smáti! Což jste nevyčetla z ní nic, pranic, což jste nepoznala v líčené tam bytosti, v těch tazích, šíji, očích svou známou, ba řeknu přímo — svou známou ze zrcadla?!"

„Jak že? toť přílišné!" zvolala dívka s hněvem. „Galantním právě nejste, pane Světlý!"

16*

Zničený básník pohledl v rozpacích na knihu ve svých rukou. Na desce její skvěl se ve věnci zlatých dubových listů titul: „Hans Sauerkohl's Gedichte" a nadpis první básně zněl: „An meine Angora-Katze".

Vycházeje z komnaty v povznášejícím vědomí, že nemá krásná žačka ani tušení o básnických jeho schopnostech, zastaven byl jejím otcem a uveden do pracovního pokoje.

Starý pán usadil se velebně do lenošky a pokynul Světlému, aby si přinesl sedadlo.

„Poznal jsem, že jste člověk velmi nadaný," začal blahosklonně.

Světlý zakoktal něco o přílišné laskavosti.

„Chci vás požádati o nějakou službu — ve prospěch věci nám oběma svaté," pokračoval šťastný otec. „Nepozoroval jste, že národní ruch náš ochabuje, že na něm spočívá jakási malátnost na všech stranách? Čas jest nejvyšší, aby se tomu odpomohlo, aby se uvrhla do lidu elektrická jiskra, která by jej vzpružila k nové činnosti, vznítila k novému nadšení pro věc posvátnou. Nic tu není platno šukání v klubech, jezdění na oři vysoké politiky: musíme sestoupiti k lidu, promluviti k němu plamennými jazyky, poukázati mu na věčná jeho palladia: stará jeho práva, řeč, literaturu, vědu, nadchnouti jej pro ně slovy důraznými, ohnivými, vzletnými... Nuže, nechtěl byste k úkolu tomu přispěti svou hřivnou?"
Básník byl radostně překvapen. Tedy četl přece sbírku a chce jej povzbuditi k písním vlasteneckým. Odpověděl skromně: „Nadceňujete, pane, mé slabé

síly. Pokusil jsem se ovšem o rozličné druhy lyriky, ale k mohutným básním tendenčním necítím v sobě dosti způsobilosti."

Starý pán vypoulil naň udiveně oči. „Co s básněmi? Hahaha! Ani ve snu mi nenapadlo, abych vás sváděl k zaměstnání tak nevděčnému. Hahaha!"

Smál se chvíli srdečně, pak složil obličej opět ve vážné záhyby a vzkřísil zdrceného, znova trpce sklamaného poetu slovy: „Nic neškodí! Slyšte, oč se jedná. Vydám politickou brožuru. Právě jsem ji dokončil. Však musím vyznati, že jsem neměl času ani chuti, zabývati se novější produkcí literární, a že zůstal tudíž můj pravopis poněkud starosvětským. Však je nový váš pravopis učiněný Babylon! Nuže, chtěl jsem vás požádati, abyste můj rukopis ve směru tom, kde třeba, poopravil. — Tak, milý pane! Za titul brožurky zvolil jsem své heslo: Národa štít i meč jest jeho mrav a — řeč!"

V noci po vítězoslavné této výpravě zdálo se Světlému, že k němu přilétly všechny jeho básně se slzami v očích a že mu činily trpké výčitky, proč je vydal.

„Přilepíme nové obálky a druhé vydání bude hotovo," těšil jej po roce nakladatel. „Rozešlem je všem příznivcům literatury — několik exemplářů se přece zašpiní."

Malířský nápad.

(„Lumír“ 1875.)

Za parného letního odpoledne kráčeli dva mladíci prášivou silnicí. První byl vysoké, až příliš vysoké postavy a měl podlouhlý, výrazný obličej, jemuž přidávaly černé, na ramena spadající kadeře a malebně skroucené kníry zvláštní romantický půvab. Na první pohled poznával jsi v něm malíře. Opálená jeho pleť, zpustošený oděv a větvička zelené kleči s uvadlým lesním kvítím za špičatým malířským kloboukem svědčily, že se vrací z delší výpravy do hor, jejichž bledě modrá silhuetta se vlní tamo za lesy, na dalekém obzoru.

Druhý mladík, pachtící se v jisté vzdálenosti za prvním, byl postavy nízké a zavalité, a jeho okrouhlý, poněkud nabubřelý obličej s nízkým čelem jevil více nebeské prostoty než uměleckého ducha. K obličeji tomuto tvořily velmi nevhodné sousedství řasnatá, sametová malířská čapka a rozličné malířské

nářadí a náčiní — celý přenosný atelier — trčící za shrbenými jeho zády všemi směry.

Abyste snad v duchu tuto druhou osobu nesnížili na pouhého famulusa první, musím vám oznámiti, že byl nosič atelieru přítelem černovlasého malíře. Stal se jím takto. Jakožto syn domovníka, jemuž onen za každé otevření pravidelně dlužen zůstával, míval s nájemníkem malířem rozmanité styky a tyto vzbudily v něm brzy horoucí lásku k vznešenému umění malířskému. Náš malíř ujal se nezištně mladistvého snažence, a zasvětil jej bezplatně v první začátky svého umění, jakož jsou: přenášení podstavce, pochůzky pro barvy, metení a smýčení atelieru a p. Když mu pak ochotný učeň před uměleckou výpravou do hor nesměle sdělil, že si uspořil dosti peněz, aby ho doprovázeti mohl, a že by ho taková pouť po mistrově boku nevýslovně těšila, pohledl mistr na široká jeho záda a svolil.

Tímto způsobem setkáváme se s oběma na zpáteční cestě. Musím podotknouti, že se vraceli s plnými deskami rozmanitých náčrtků, ale s úplně prázdnými kapsami. Poslední zbytek učňových úspor byl zmizel dnes ráno po velikolepé snídani za širokým opaskem hostinského v podhorském městečku.

Došli staré košaté lípy, jejíž stín byl příliš svůdný. Malíř usedl si mezi dva kořeny a opřel kadeřavou hlavu o drsný kmen s výrazem tak sybaritským, jakoby odpočíval v nejměkší a nejskvostnější lenošce. Líně přimhouřené jeho oči spočívaly v němém požitku na daleké ploché krajině. Učeň složil atelier na zem, usedl vedle na bobek, opřel ruce o kolena a ponořil unylý obličej do dlaní.

„Hleď, Bobši," začal po chvíli malíř. „Jak mnohý půvab dřímá i v takové všední krajině! Viz jen tu krásnou sytou barvu modré oblohy, jak níže k obzoru znenáhla bledne, jakobys ji víc a více rozřeďoval, a jak se dole v bělavé obrubě její rysují štíhlá věž kostela a střechy tiché vesnice. Až se k nim slunce nakloní —"

„Ach, bože!" bědoval pro sebe Bobeš. „O nocleh by nebylo! Někde pod kolnou nebo v kopce sena možno se dobře vyspati. Seno je měkké a voní příjemně. Ale večeře, bože, večeře!"

„Až se k nim slunce nakloní," pokračoval malíř s rozmarným pathosem, „až ona štíhlá vížka plamennou jeho kouli rozpůlí, až zlatý její kříž v plné gloriole nebeského světla zaplane a kavky, obletující makovici její, v něm se zaskví jako ptáci ohniváci —"

„A do Prahy máme tři dni, ne-li více," hořekoval hlasitěji Bobeš. „Jak se tam dostaneme?"

Malíř pohlédl nyní s otcovskou přísností na ztrápeného učně. „Slyš, Bobši!" mluvil rozvláčně, patrně více pro vlastní svou zábavu, „znáš náhledy velikého Rousseaua o penězích, o bídném tom kovu, jehož ďábelský zlozvuk ustavičně ruší původní, přirozenou harmonii lidského života? Víš-li pak, s jakým nadšením vypisuje ženevský filosof půvaby cestování bez peněz? Jak si libuje v těch božských koncertech, jež mu bezplatně dávali pěvci v zelených korunách stromů, čmeláci bzučící kolem rozkošných květů, potok rozprašující se na kole osamělého mlýna, v těch noclezích pod slaměným krovem na vonném seně, v těch snivých siestách po

chlebě a sýru, jež mu poskytovala prostá venkovská pohostinnost?!“

„Ach, což sýr jídal jsem od jakživa rád!“ namítal plačtivě Bobeš. „Ale pochybuji, že nám ho někde poskytnou zadarmo. Umíte-li latinsky, bylo by snad nejlépe, abychom zaklepali na faře.“

„Bobši, Bobši!“ káral ho malíř v žertovném pathosu. „Tak pojímáš vznešenost umění?! Chceš snížiti božskou Múzu na žebračku?! Chtěl jsem z tebe něco učiniti, chtěl jsem tě povznésti z prachu všednosti... Ale nyní zoufám nad tebou. Nemáš ani špetku vynalézavosti. Případ je nad míru jednoduchý. Máme tři dny do Prahy a po ty tři dny musím nejen sobě, nýbrž i tobě opatřovati pokrmy, nápoje a noclehy. Peněz k tomu nemám, musím jich tedy nabyti. Jakým způsobem? Prodati některý ze svých náčrtků? Nikdo je na vsi za slušnou cenu nekoupí. Malovati stropy a štíty? K tomu se nesnížím. Nuže, jak? Jedná se pouze o šťastný nápad. Nu a vidíš, tím lišíme se my umělci od šosáků: tito mají bez originelních nápadů peníze, my máme bez peněz originelní nápady. A že i mně takový nápad hlavou proletí, za to ti ručím svou ctí malířskou!“

Po tomto rozvláčném žvástu zdvihl se malíř s theatrální hrdostí a kráčel silnicí dále. Bobeš následoval s atelierem za ním, ale úcta jeho k mistru a příteli nemohla umlčeti zlověstné hlasy, které se ozývaly ve sklíčené jeho duši.

Ve vsi vzbudil malebný jejich zjev nemalou pozornost. Všude před výstavnými baráky, jejichž dřevěné, vyřezávané štíty se leskly posledními paprsky zapadajícího slunce, tvořila se skupení mužů, žen

i dětí, hledících s živými posuňky v štěbetavém hovoru za podivnou dvojicí, až ve dveřích hospody na konci vesnice zmizela. Bleskem rozlétla se po celé obci sensační zpráva, že zavítal do hospody cestující malíř se svým famulusem.

V ten den sebral se kolem honoračního stolu pod obrazem krále Gambrina, ozdobeného korunou a řízou z mušího trusu, květ vesnického obecenstva. Seděli tu zejména: velebně okrouhlý pan farář, pan správec s šafránovou parukou a šarlatovým obličejem, pan představený, několik předních sousedů a nejníže pan učitel, v jehož hubeném, bezbarvém obličeji se obráželo skroušené vědomí úplného nedostatku břicha a ostatních masitých částí těla lidského.

Všichni pohlíželi s upjatou pozorností na dlouhé, černé kadeře a zcuchané kníry malířovy, na jeho špičatý klobouk s větvičkou kleči a povadlým kvítím, na podivnou čepici jeho famulusa a na malířské náčiní, skupené na lavici vedle nich. Však netroufali si vyrušiti je otázkami z pilného zaměstnání.

Oba jedli a pili totiž s neobyčejnou horlivostí. Ale způsob, jakým to činili, byl velice rozdílný. Malíř obíral s graciosní dovedností nohu tučného kapouna, nedávno první okrasy dvoru pana hospodského, a prázdnil k tomu láhev výtečného vína, jež byl pan hospodský pro slavnostní příležitost uschovával, s úsměvem tak vybroušeně labužnickým, celý jeho zjev zářil takovým nadplňkem spokojenosti, že by byl zajisté, spatřiv sám sebe v tomto okamžiku, bezděky po štětci a paletě sáhl. Bobeš naproti tomu jedl s jakousi zoufalou hltavostí, vrhaje časem

úzkostlivé pohledy přes malovanou obrubu talíře, jakoby se bál, že položí příští okamžik mezi něho a božského kapouna nepřístupnou hráz.

Konečně byla lukulská hostina skončena. Malíř vzal parátko a užívaje služeb jeho s panskou nonchalancí, obrátil se k honoračnímu stolu s otázkou: „Obec zdejší je patrně zámožná?“

„Nu, z nejchudších právě není,“ odpověděl s ješitným úsměvem za ostatní pan představený.

„A dvůr zdejší patří —?“

„Jeho milosti, panu hraběti Křenovskému z Křenova,“ odpověděl nyní šarlatový správec s hlubokým úklonkem šafránové hlavy.

Malíř byl patrně uspokojen.

Však nyní převzal pan správec jménem honoračního stolu úlohu tazatele.

„Pán je bezpochyby malíř?“

„Ano.“

„A vrací se zajisté z umělecké procházky v horách?“

„Pravda. Ale mimo nadání naskytla se mi právě zde, ve vaší vesnici, látka k obrazu.“

„Ah?“

„Velmi vděčná látka. Vykořistím ji k většímu obrazu pro letošní pražskou výstavu.“

„Ah, pro výstavu.“

„Ano, pro výstavu. Zdržím se zde za tou příčinou několik dní.“

Zajisté byl by udivený pan správec ve svém výslechu pokračoval, kdyby se nebyl malíř v okamžiku tom zdvihl a s blahosklonným přáním „dobré noci“ společnosti se svým soudruhem jizbu opustil, žertuje s uzardělou služkou, která svítila cizincům

nahoru do „hostinského“ pokoje, z něhož byl hospodský pro dnešek starého výminkáře do sušárny přestěhoval.

Když odpočívali oba v prachových peřinách, sdělil mistr učňovi, že k němu zavítal již po cestě vesnicí očekávaný nápad. Ale za trest malé víry nechal Bobše o jakosti toho nápadu až do příštího dne v trapné nejistotě.

Dole nalézala se mezi tím vesnická honorace v nemalém rozčilení. Žádný nemohl pochopiti, který kout vesnice neb okolí by malíři látku k obrazu — nad to k obrazu pro výstavu — poskytnouti mohl. Kostel nevyniká ani starožitností, ani krásnou stavbou, panský dvůr skládá se z jednopatrového stavení a několika stodol a kolem do kola vesnice čirá rovina, rozdělená v pole jako šachovnice. Co tu chce malovati? Pozdě do noci trvalo rokování o této záhadě, až bylo posléze ukončeno výrokem pana faráře, nejvyšší vesnické autority v oboru pěkného umění, že je malíř ten bezpochyby žánrista, jenž bude třeba malovati nějaké smetiště s kohoutem a slepicemi nebo nějakou děvečku, tlukoucí podmáslí.

Přes tento výklad spala dnes většina vesničanů, pana faráře nevyjímaje, velmi nepokojně.

Na druhý den probudil se život ve vsi časněji než jindy. Všude jevila se veliká napjatost. Všechen zřetel obrácen byl ku dveřím hostince, odkud rozřešení veliké záhady vyjíti mělo. Ale malíř natahoval netrpělivost vesničanů na skřipec: hodina za hodinou míjela olověným krokem a špičatý klobouk s klečí a peřím ležel dosud klidně na okně hostinského pokoje, patrný zrakům čekajícího obecenstva. Konečně po desáté hodině zmizel odtud a objevil

se brzy na to ve dveřích hostince nad veselou tváří štíhlého malíře. Za ním kráčel Bobeš, jehož obličej prozrazoval dosud trapnou nejistotu, s malířským podstavcem a rozličným jiným nářadím.

Šli přímo na náves a zastavili se uprostřed ní. Malebné skupení dětí utvořilo se kolem nich; ostatní zvědavé obecenstvo obcházelo je u menší neb větší vzdálenosti. Již je podstavec vztyčen, všechno k malování přichystáno, malíř těká zrakem po návsi. Traplivé očekávání, kde asi spočine.

Teď! Obrátil se zády k řadě pěkných selských statků s dřevěnými vyřezávanými štíty, zrak jeho minul kostel, výstavnou faru — teď ukotvil se pevně. Malíř přistoupil k podstavci.

Pan farář pohlédl vítězoslavně na ostatní honoraci a vyzval živým posuňkem malou plavovlasou holčici v červené sukýnce, která v nevelké vzdálenosti před malířem jako vyjevená u hrochtajícího vepříka stála, aby sebou nehýbala. „Jak jsem pravil, žánrista," pošeptal panu správci.

Dívčina, probravši se z uleknutí svého, dala se i s vepříkem na útěk. Malíř maluje klidně dále. Co to? Že by snad —? Nikoli, není to možné.

Několik zvědavějších přistoupilo těsně za malíře a pohlédnuvše přes jeho ramena na začaté dílo, obrátili druh k druhu udivené obličeje.

Již nebylo pochybnosti. Pod malující rukou vynikal určitě rozbitý štít, hrozící spadnutím, rozcuchané došky nad ním, polozborcená, oprýskaná zeď.

K víře nepodobná zpráva letěla ode rtů ke rtům.

Pan představený se správcem přistoupili, aby se na vlastní oči přesvědčili o pravdivosti její. Došli,

když nastiňoval právě malíř vytržený rámec pod oknem, zalepeným notami.

„Odpusťte, pane," začal rozpačitě správec. „Které stavení malujete?"

„Jak vidíte — školu."

„Naši školu? Pro výstavu?"

„Ovšem. Vyznačím ji podpisem: Brslenovská škola dle skutečnosti."

Zástupcové obce a patronátu pohlédli v rozpačitém úžasu na sebe.

„Ale vždyť tu máme mnohem pěknější stavení," převzala po chvíli slovo hlava obce. „Na příklad: chrám Páně, dvůr, faru."

„Jsem milovníkem právě takovýchto stavení. Chuti malířské jsou jako jiné: někdo rád koroptve čerstvé, jiný porušené."

„A podpis pod obrazem je nevyhnutelný?"

„Ovšem. Jinak by nikdo neuvěřil, že existuje vskutku na zemi taková škola."

Zástupci obou mocí, ohromeni tvrdošijností malířovou, vrátili se k ostatní tlupě. Nastalo živé rokování přitlumeným hlasem. Po drahné chvíli přistoupil opět pan správec k malíři s diplomatickým obličejem.

„Dovolte, pane. Vy pošlete přece svůj obraz proto do výstavy, aby byl koupen?"

„Předně k vůli slávě; za druhé ovšem také k vůli penězům."

„Nuže, což kdyby zdejší obec sama ve spojení s patronátem obraz váš, nebo jen pouhou skizzu, hned po zhotovení zakoupila?"

Malíř odložil štětec; váhal patrně.

„Mohl byste přestati třeba na zběžném obrysu," naléhal správec dále. „Podobných škol k podrobnému obrazu najdete také jinde."

„Nu, budiž," zvolal konečně malíř. „Učiním vám to k vůli."

Udal dosti mírnou cenu za náčrtek, správec stiskl mu radostně ruku a slavné obci brslenovské odpadl kámen od srdce.

Za den byla skizza hotova. Umělecká její cena byla ovšem přiměřena osudu, který ji nepochybně očekával. —

Když druhého dne panský povoz malíře a soudruha jeho z Brslenova k nejbližší stanici železniční odvážel, pravil mistr cestou k Bobšovi dýšícímu blahem a sytostí: „Nu, vidíš: takové jsou malířské nápady. Objevil jsem nové výnosné odvětví malířství. Nechám krajin a budu malovati školy po vesnicích."

Poslední vánoční povídka.

(„Lumír“ 1877.)

Myslím totiž, že jsem posledním člověkem, který si ještě troufá na světlo boží s vánoční povídkou.

Na omluvu tolik: Kráčel jsem onehdy, zlého netuše, z kanceláře domů, ana se přede mnou vynořila jako Bankův duch truchlivá postava přítele redaktora. Než jsem se z leknutí vzpamatoval, vklouzla mi ruka jeho pod paždí jako lapadlo polypa.

„Konečně jsem tě vyčíhal, hochu!“ pravil, přituliv se ke mně s hladkostí tygra. „Potřebuji tvé pomoci, hochu!“

„Mluv, příteli!“

„Hleď, hochu! Mám do nového roku ještě dvě čísla. Dosoukám oba romány, estetické pojednání a článek o zívání mám v kapse, o cestopisný úryvek není zle, obstarám si nějaký překlad, ostatek vycpu básněmi —“ natahoval při tom dlouhé prsty gustiosně jako kuchař, rovnající vlaský salát — „schází mi jen ještě něco vánočního. Nějaká povídka, hu-

moreska, báchorka, čert nebo ďábel, s nádechem třeba jen lehounkým vánočního pozlátka.“

Upřel na mne se strany oči, v nichž světélkovala celá hvězdnatá poesie vánočního stromku. Ale když nenašel v mé tváři odlesk této posvátné záře, upřel na mne pohled jiný, pravý ten pohled redaktorský, plný sžíravé touhy po rukopise. I jal se mluviti ke mně andělskými jazyky — Jsou chvíle, kdy létává za redaktorem jako furie představa sazeče, nastavujícího ruku s tichým, žalobným pohledem, jenž bodá k srdci... A v takové chvíli vymluví redaktor rukopis z kamene. Přislíbil jsem mu do pozejtří vánoční povídku.

Nazejtří z večera vynakládal jsem nadlidské úsilí, abych se vnutil do vánoční nálady. Spustil jsem záclony v oknech, roznítil v kamnech praskavý oheň, připravil vodu na punč a rozžal dvě svíčky. Ozdobil jsem je papírovými krajkami, vlastnoručně vystřihanými, jak to číníval o štědrý večer můj nebožtík otec. V pozadí psacího stolku nastavil jsem řadu míšeňských jablek, jichž libá vůně tvoří nerozlučný parfum mých vánočních upomínek. Pak jsem vyňal z ošumělého alba známé obrazy a rozestřel v ruce ten kouzelný vějíř drahých tváří, jímž si časem přivívám vánek mladosti na vrásčité pošmourné čelo.

A skutečně podařilo se mi rozzvučeti v srdci dřímající struny zapomenutých štědrovečerních zvuků a vylouditi z nich sladkobolně vyznívající akkordy, ba zdálo se mi dokonce, že skanula teplá krůpěj po mé líci. Obraznost se rozehřála. Bylo to jako dav posněžených jedlí, strmících štíhlým, bílým vrcholkem do měsíční záře a ukazujících tisícem

kosmatých bílých prstů k zemi, kde u paty jedné z nich schouleno sedělo malé děvčátko, chudý sirotek, opuštěný lidmi. A sníh tkal kolem ní krásné bílé šaty a stavěl jí na hlavu krásnou čepičku, šíře a výše, až zmizel pod ním i zmrzlý její úsměv a nezbyla tu než veliká sněhová závěj u jedle jako bílá tlapa nelítostného obra. A zase bylo to jako teplý, prostranný pokoj, na podlaze zubatý stín haluzí, tisíce hvězdiček v zeleném mraku a kolem podoby šťastných dítek, šťastné ženy, opírající se o rameno šťastného muže. Všichni byli mi dobře známi. Poznal jsem i toho útlého hocha, tasícího s jiskřivým okem plechový palaš. Zastrč ho jen do plechové pochvy — nebudeš Napoleonem, brachu! A opět bylo to jako studená hospodská jizba a v ní jediný host, zamračený...

Vytrhl mne šustot pantoflí na chodbě. Zaklepáno a v otevřených dveřích objevil se zároveň pan Brkoslav. Ach, bože, proti tomu zapomněl jsem se opatřiti. Stojí tu přede mnou v umouněném županu, v pantoflích, s dlouhou dýmkou v ruce, s lurčem pod paží — figurka zvěčnění hodná. Spanilá čtenářka poznala již nepochybně z lásky prázdného začátku mé povídky, že jsem starým mládencem; ale já zbožňuji v hloubi duše spanilou čtenářku a lituji, že nenalézám již více milosti před andělskou tváří její. Jinak soused Brkoslav. Tomu jest již spanilá čtenářka úplně lhostejna. Ten před ní vynáší již bez ostychu cynickou nahotu hlavy s rozprášenými zbytky prošedivělých vlasů a nehýbe ani malíčkem, aby k vůli ní odstranil tabák a popel ze záhybu své vesty. Přál bych vám, abyste nahlédli v jeho pokoj! Dlouhonozí pavouci houpající se vesele

na svých větrných lianách, závěje prachu v koutech, inkoustem soustavně postříkaná podlaha poučily by vás, že ve svatyni této již léta neřádil smeták a věchet; zlatá volnost knih a sošek, bot a hřebenů, toulajících se dle libosti srdce svého po pokoji, hlásala by vám, že zde nevládne tyranská ruka ženská; kabáty bez knoflíků, svíčky obtěžkané nejkrásnějšími bílými krápníky vzbudily by ve vás toužebný povzdech: ach, jen týden kéž mi přáno oddechnouti si takto bez malicherného dozoru ženského! Přes to vše jest byt pana Brkoslava opatřen vším, pravším, čeho potřeba. Kdybyste pilně hledali, našli byste mlýnek na kávu i hmoždíř, náprstek i jehlu.

Navzdor zdánlivému nepořádku v okolí páně Brkoslavově má tu všechno své pevně vykázané místo, v němž ztrnulo již od mnoha let. Podobní staří mládenci jsou jako kyselina, kolem níž se všechno srazí. Netrpí kolem sebe mlhavé rozplývavosti, vše musí přijmouti na se určité, hutné tvary. Pohleďte jen na pohyby mého souseda. Jak přesny jsou, jak důrazně namířeny k vytknutému cíli! Co pověsí, popotáhne ještě, co zavře, přimáčkne ještě, co položí, přitiskne ještě rukou, jakoby to chtěl ke stolu přiklížit na věčné časy.

Pan Brkoslav lapal chvíli nozdrami vzduch, pak sevřel špičku dýmky křečovitě jedním koutkem rtů a pravil druhou polovicí úst: „Aj, rozkošný dech punčoviny, a vy tu před párem svíček s obličejem, jakoby stál krucifix mezi nimi! Jak se to shoduje?“

Položil skříň lurčovou pádně na stůl a přitiskl ji k němu špičkami prstů.

S tváří nehrubě přívětivou zasvětil jsem ho bez okolků ve svou situaci. Doufal jsem, že se tak nejspíše zbavím nevítaného hosta a jeho lurče, který se beztoho již stával železnou kravou.

Ale pan Brkoslav zůstal jako přiklížen v lenošce, kterou si byl ke stolu přitáhl. Mlčky zaměstnával se s dýmkou. Činil to s křečovitou houževnatostí, kterou se vyznačovalo všechno jeho konání. Zašrouboval troubel usilovně do hlavičky a přimačkával palcem víčko, jakoby to byla hlava úhlavního jeho nepřítele. Ač mu dýmka již dávno uhasla a on v myšlenkách popel vyklepával, bafal přec tvrdošijně dále.

Pojednou odložil dýmku, vyšoupnul si brejle na čelo a pravil: „Nerad bych se uložil bez své partie lurče. Pusťme se do toho. Za čtvrt hodiny bude ten vánoční nesmysl na papíře.“

Pohledl jsem naň s nevrlým úsměvem as jako člověk v nouzi postavený na žebráka, který by jej těšil svou pomocí.

„Nu, což? Snad jsou to divy a zázraky?“ zvolal pan Brkoslav poněkud uraženě. „Je to školní pensum à la východ slunce, babiččin svátek, příjemnosti venkovského života. Vždyť nemusíme svou obraznost nutit ke snům indického naboba po dýmce opia, ani pytvat mysterie člověčenstva, ani drápky hrát s koulemi světů. Povíme prostě něco z vlastního života. Na příklad, co se mi přihodilo o minulém štědrém večeru.“

Řeč tato nezůstala bez účinku. Možná, že mi podá jeho příhoda alespoň látku. Vyzval jsem ho tedy, aby vypravoval.

„Ach, tím by se věc zbytečně prodloužila," pravil sebevědomě. „Budu vám to hned diktovat."

Překonán rázností jeho, chopil jsem se mlčky péra. Pan Brkoslav zapálil si dýmku, nalil si sklenici kouřícího punče a začal přecházet po pokoji, vlastně po jediném úzkém prkně podlahy, jehož se držel s takovou obezřelostí, jakoby po obou stranách toho prkna zela propast Niagary.

Diktando znělo takto:

„Jsem starým mládencem. Nestydím se za to. Vzpomenu si na to vlastně jen o štědrý večer, kdy bývám hostem u jistého ženatého přítele doktora, který při té příležitosti panický můj stav ze závisti volívá za terč nepodařených vtipů. Byl bych se mu proto dávno za jeho štědré večery poděkoval, ale mladá jeho panička okouzlila mne černou rybou, jíž rovné bys nenašel ani v kuchyni arcibiskupské. O poslední štědrý večer ztropili si opět se mnou nevinný žertík. Když nás totiž po nadívaných šnecích zvonek do vedlejší komnaty zavolal, při čemž bych byl málem zašlápl jednoho z pěti andílků doktorových, spatřil jsem tam cedulku se svým jménem na koudelových ňadrech obrovské panny v životní velikosti, s očima skleněnýma a skutečnými vlasy. Nebudu vás nuditi vodnatými vtipy, které vánoční ten dárek provázely a jimž jsem se s ostatními sám smál dle možnosti.

Když se konečně odložil nevinný cvik a doktorka hlavu schýlila na rameno mužovo; když malí hrdinové večera dávno usnuli na podlaze uprostřed domů a stromů, vojsk a korábů dřevěného Liliputu,

s hlavou na bubnu a s pozlacenou loutkou v náručí; když přicházely na řadu sladkobolné upomínky na zemřelé otce a matky, dědečky a babičky, a nadějné zraky se upíraly v mlhu budoucnosti: sáhl jsem jako vždy po holi a plášti a poroučel se cukrujícím manželům. Ale když jsem již lezl do drožky, čekající u průjezdu, přiběhli za mnou ještě bez dechu a vložili mi do vozu prožluklý vánoční dárek, na který jsem byl docela zapomněl. Dětinští lidé!

Vylezl jsem před svým domem, již otáčím klíč v zámku, tu přibíhá za mnou drožkář, že jsem ve voze něco zapomněl. Neodbytná jako všechny! Nu budiž, popřeju jí noclehu.

S osudnou pannou pod paží doškrábal jsem se po tmě do svého pokoje a odhodil vánoční dárek na nejbližší stolici. Domovník se zachoval dle mého rozkazu. Před kamny míhala se na podlaze rudá zář, v pokoji bylo příjemné teplo. Zapálím si ještě dýmku a přečtu v posteli několik stránek.

Rozžal jsem svíčku. Jdu pro zouvák. Kýho ďábla! Má panna kárá Newtona ze lži. Ruce její, které přece u každé dobře vychované voskové panny po obou stranách líně k zemi viseti mají, položeny jsou dlaněmi na skloněný obličej. A jaké jsou to ruce! Toť není mistrné napodobení přírody — je to příroda sama. Abych Newtona rehabilitoval, dotkl jsem se zkoumavě těchto rukou. Sklesly sice s tváří, ale nastojte! v odestřeném obličeji zdvihly se zvolna černé řasy a dvojice líbezných, tmavých očí pohledla udiveně do světa, jakoby byla právě procitla z hlubokého sna. Přisámbůh, ty oči nejsou skleněné a takový ruměnec nevyrábí žádná lučebna!

Ba, musím pravdu vyznati, že to byla dívka neobyčejné krásy. Byl to ideál, po němž jsem v dobách jinošských blouznivě toužil a vzdychal a na prázdno náruč rozestíral. Byla to známá ona neznámá, jejíž nebesky svůdný obličej se přede mnou ustavičně vznášel v nimbu večerní záře a jíž jsem nedostihl nikdy. Kolikrát rosil jsem ty vlasy horkými slzami, kolikrát kladl jsem k nohám té sylfidy nadšené básně! Všechny květy země, všechny hvězdy nebes, celé sladké mysterium světa shrnoval jsem kolem vzdušné její postavy. Ale přišla doba, kdy mne zjev její řidčeji navštěvoval, kdy tahy její nezřetelně bledly, mlhavě se rozplývaly, až mi zanikla nadobro. Nyní pojednou, po tolika letech, vidím ji opět, vidím ji skutečnou a živou!

Mezi tím byla dívka vstala a rozhlížela se úzkostlivě po pokoji.

„Kde to jsem? Jakým způsobem jsem se octla zde?“ zašeptala, upírajíc na mne bázlivě oči.

Bože! Mne se ptá, jak sem přišla! Mne, jenž očekává dychtivě z jejích rtů rozluštění té nerozluštitelné hádanky! Mám jí snad říci, že jsem ji přivlekl sem pod paží, že jsem ji pohodil touto rukou na židlici? — Zločinná ruka! — Co jí řeknu? Co?

„Upokojte se, slečno!“ pravil jsem po chvíli. „Neznáte snad doktora S. aneb jeho choť?“

„Nikdy jsem jména toho neslyšela.“

Co teď? Mnu si čelo, v hlavě mi víří. „Rozpomeňte se přece,“ pravím konečně, „kde jste se nalezala před usnutím?“

„Vidím, že si tropíte ze mne úsměšky. Vždyť víte asi nejlépe sám, jakým způsobem jsem se dostala v moc vaši.“

Příze mých myšlenek zmotala se úplně. Hleděl jsem na ni v zaníceném obdivu. Jak spanilá byla v dívčím studu a hněvu, jak směrná její postava, jak půvabné každé pohnutí. Ano takovým, takovým býval můj ideál! Tak stával v nedůtklivé vznešenosti přede mnou, a vždycky myslíval jsem sobě, že kalím již hrubým dechem svým čistý éther, z něhož byla utkána. Nyní se mi zdálo, že se mění má krev v šampaňské a že mi šumí do hlavy zlatými perlami. Přistoupil jsem k dívce, vztáhl jsem ruku. „Drahá, drahá...“ Slova mi uvázla v hrdle.

„Pusťte mne, pane!“ zvolala ona a chvátala ke dveřím.

„Kam chvátáte?“ pravil jsem smutně. „Dům je zavřen a klíč mám při sobě.“

„Nuže, otevřte mi! Netrýzněte mne déle!“

Váhal jsem chvíli. Půl života jsem protoužil po ní, a nyní, když se mi nenadále zjevila, v pozdní jeseni, naposled, má ji příští okamžik navždy urvati s obzoru mého?!

Odhodlal jsem se. „Otevru vám, doprovodím vás kraj světa, v uctivé vzdálenosti, chcete-li, jako nesmělé páže. Ale jen chvilku poshovějte; chci vám říci pouze několik slov. Pohleďněte na mne; což vypadám jako zlosyn?“

Obrátila se a cudný, milostný její zrak svezl se po mé postavě. Trapná chvíle, jižto jsem vyzval! Ach, má holá hlava! Mé vpadlé tváře! Jako ve snu magnetickém vystoupil jsem ze sebe a pohlížel jsem

na sešlost svoji, na svadlost svoji. Je-li pravdou báje o soudném dni, stanu-li opravdu v údolí Josafat a budou-li na těle mém zjevni všichni hříchové moji, s takovým pocitem státi budu pod nesčíslnými hvězdnými pohledy kůrů andělských!

Ale ideál můj vrátil se a usedl na předešlé místo. V tu chvíli zdálo se mi, že se rozstupují stěny mého pokoje do nekonečné dálky a že není ničeho na světě mimo nás oba. A ona seděla přede mnou, jakoby se všechna spanilost a milostnost ženská byla shrnula v její osobě a zvala mne na svůj soud.

„Těch několik slov.“

„Ano, těch několik těžkých slov. Moje zpověď. Jsem nešťasten. Největší díl štěstí pozemského uzamkl Bůh v cudných ňadrech ženy: já jsem si nedovedl odemknouti tu svatyni blaha. Neopustil jsem ráj mladosti po boku věrné družky, sám a sám kráčím zástupy chladných lidí ke hrobu, na kterýž neskane slza lásky. Ale proto nenaříkám. Co mne lítostí naplňuje, není pohled na cizí milující žínku, na hemžení dítek kolem vánočního stromku, na bělovlasou stařenu, tulící na věrná prsa šedivou hlavu umírajícího starce. Výkřik mé bolesti zní: Nepoznal jsem lásky! Snil jsem o ní, vzdychal jsem po ní, ale nikdy neokusil jsem božské její číše. Nikdy neobemkla lichotná její ruka mou šíji, nikdy nezahořel nebeský její polibek na žíznivém rtu. Vinul jsem ženy do náruče, rval jsem kouzelný pás Venušin; ale nikdy neobepjal jsem rukama kadeře panenské hlavy a nepřitiskl jsem ji, volně se podávající, ke rtům a neucítil jsem na líci slzu cudného oka. Nyní je pozdě; hledím nazpět do života a vidím,

že jsem nežil. Darmo skládám čelo v záhyby filosofické a šeptám: jarní rozkvět pudu — nic více! V tisíci básní to jásá, z tisíce obrazů to sálá, tisíce strun to zvoní: Života poesie jest láska! A je-li ta země pouhý květ, na kterýž nás posadila něčí ruka, abychom v něm za jitra rozepjali mizivá křídla a z večera je navždy složili v kalichu jeho: pak nadešel večer a já jsem nepoznal ni vůně květu, ni rosy jeho, ni sladkého jeho medu." Sklonil jsem obličej do dlaní.

„A čeho si přeješ ode mne?"

Klesl jsem před ní na kolena. „Čarovná vidino, tys jediná, jíž se kořím posud. Popřej mi okamžik štěstí! Prohřej mne jediným paprskem lásky!"

Tvář její se zaskvěla jako v záplavě večerní a mně bylo, jako bych klečel v plynoucím člunu u nohy její. Nad námi zavřela se květná klenba a v zlatém soumraku plynuly kolem čarovné květy vodní. Rákosí šumělo tajemnou hudbou, jakoby křídla serafů v přeletu rozvívala struny harfy nebeské. Déšť bílých růží snesl se na nás, pokrýval její klín a rozpuštěné, tmavé vlasy a padal vonně i chladivě na mé žhavé líce. Sklonil jsem rty na její ruku, líbal ji a kropil slzami...

Což tak chladná? Bez života? Nahmátl jsem šev. Snad v rukavičkách? Pohledl jsem vzhůru: dvě vytřeštěné skleněné oči. A já blázen, punčem zmatený, klečel jsem před svým vánočním dárkem, pilinami nabobtnalou pannou! I ta si se mnou dovolila masopustní žertík. Ďas je seber všechny! Punctum."

„Ale —“

„Nic ale —“ osopil se na mne pan Brkoslav. „Punctum, pravím, punctum.“ Při tom namířil kostnatým prstem k nevčasné tečce, jakoby ji chtěl zavrtat do středu země.

„Zde nemůžeme přestati. Co by tomu řekly spanilé čtenářky?“

„Pošlete je na mne,“ a již klížil lurčové kameny do černých cípů, „a konečně ať si chytnou redaktora za krk, proč vynutil na starém mládenci vánoční povídku.“

Fiorella.

Ze zápisků přítelových.

(„Lumír" 1878.)

Přilétla k nám jako vlašťovka z jihu a nesla s sebou jaro. Nerozkvetly kolem ní sedmikrásy a měsíčky, bílé střechy se nezarděly, neroztálo umrzlé bláto. Byli jsme na začátku masopustu.

A přece přinesla jaro. Přinesla je v černých velikých očích a rozsívala je z malých červených rtů špičkami rukou mezi nás chladné syny severu. Tleskali jsme jí za to jako šílení a ona smála se v té bouři pochvaly, jedva špičkou zlatého střevíčku lana se dotýkajíc, vznášejíc se nad houpavým provazem jako veselý jasný zvuk nad tetelivou strunou. smála se radostným smíchem dítěte, jemuž podávají zlatou chřestivou hračku. Časem podvrtla se její nožka a přece nepolekala nikoho; jevila se nám jako Zefýr, laškující bezpečně ve vzduchu, lehounká a něžná, že by se zachytila v povětří růžově průsvitnou dvojicí svých gázových křídel.

Abych pravdu vyznal: já jsem spatřil Fiorellu jen jednou ve vzdušné její říši. Mně bývá nevolno uprostřed obecenstva, dráždícího své čivy frivolní hrou lidské nohy se smrtí, a vítajícího s ryčným jásotem kluzkosti, jimiž vyplňuje strakatý pierot mezery krkolomných představení.

Opustil jsem s odporným pocitem dřevěný cirkus, když se v něm strhl orkán pochvaly nad vřeštivým kupletem vídeňským. A přece nemohl jsem se vysmáti příteli, který mne byl do toho chrámu vybroušené sprostoty zatáhl. Pochopil jsem jeho nadšení. Pochopil jsem blouznivý výraz, s jakým pronášel jméno Fiorella. Zde před cirkem, v čistém dechu panensky bílé krajiny rozplynula se představa bouřlivého obecenstva jako pustý sen; ale něžná podoba Fiorelly, růžově okřídlená, s obrubou zlatých hvězd na bílé mlhavé sukynce, houpala se dosud přede mnou vysoko na pružném laně. Hvězdnatá obloha nebeská strpěla ten obrázek cirku na posvátné hrudi; vždyť byl tak dětsky nevinný a čistý! I když se rozptýlila v tanci vířivém gázová mlha kolem ní a jenom ten věnec pozlátkových hvězd kroužil v šíleném letu kolem jejího tílka: mohl se směle nad ní otevříti strop cirku a ukázati ji nesčíslným cudným pohledům světel nebeských.

Právě jsem otvíral ústa, abych podal střízlivý úsudek o ní příteli, když tu mezi nás vstoupil Vladimír. Bylo viděti, že ohnivý náš don Juan již chladne. Vypadal jako čupřinatý polární medvěd, přičesaný ovšem dle nejnovějšího vkusu pařížských krejčů. Než ani to huňaté brnění nepomáhalo. Ušlechtilý jeho obličej v kosmatém rámci sněhobílé kožešiny podobal se zledovatělé tváři zatracence v hlubinách

Danteova pekla: všechna přirozená i strojená krása zmizela pod jidášským polibkem mrazu a sněhobílé zuby drkotaly zimou.

„Proklatý mráz!“ zajektal. „Především sklenici horoucího čaje!“

Zavlekl nás do nejbližšího hostince, kde jsme se usadili ve velmi útulném arkýřovém pokojíku, prohřátém blízkými kamny. Zde vyvinul se teprve z kosmaté housenky salonní motýl v plné nádheře. Zde znenáhla tál ledový jeho obličej, lepě zkadeřené vlasy a kníry střásaly pudr jíní a v oku i na rtu křísil se vítězný úsměv, který opředl svým nebezpečným kouzlem již tak mnohé srdce dívčí.

„Nu, pohleďte, přátelé,“ pravil ledabylo, „čím opět překvapím svou Juditu.“

Odklopil před námi víko pouzdra, v jehož purpurovém nitru se třpytila skvostná zlatá čelenka, ověšená brilianty.

Obdivovali jsme se kráse a drahocennosti šperku.

„Bude slušet Juditě tvojí výborně,“ prohodil můj přítel s úsměvem. „Ty brilianty budou vypadat na čele jejím jako slzy strážného anděla.“

„Hoho!“ zvolal Vladimír s líčeným hněvem. „Či zkoumals ty její cnost? Ostatně — přešťastný člověče, jehož nevinná obraznost dosud strážnými anděly oživuje budoiry našich děv.“

„Odpusť mu,“ vmísil jsem se do řeči. „Je zamilován.“

„Aj, a předmět jeho lásky?“

„Fiorella.“

„Hahaha! Fiorella? Divoká holubice cirku, princezna lana — Fiorella? A tento nedostižný ideál nadchl jej bezpochyby k hymnám o ženské cnosti?“

Můj přítel náleží k vymírající čeledi idealistů. Byl příliš často ochlazen ledovou prškou skutečnosti, než aby opravdu věřil ve své zimomřivé vidiny; ale nemůže přes to snésti, dotkne-li se jich ruka nevěřící.

Tak nasadil bohužel i nyní své donquixotské kopí pro vzdušnou Fiorellu.

„Nerozčiluj se, brachu,“ vece na konec Vladimír. „Dálka, z jaké jsi dosud andílka cirku zbožňoval, byla příliš platonická. Sesadím ji s vysokého provazu na zemi, přímo před tebe, a tu seznáš, že netvoří nikterak výminku mezi svými okřídlenými družkami —“

„— jichž pověst je dle mého přesvědčení vůbec nepoměrně horší než ony samy,“ vskočil mu do řeči bláhový přítel. „O Fiorelle neslyšel jsem dosud křivého slůvka. Či můžeš se snad ty něčím pochlubit?“

„Nemluvil jsem s ní ani slova. Znám jen povrchně jejího strýce. Však to nevadí, abych jí vtiskl ještě dnes před tvýma žárlivýma očima na cudné rtíky polibek, jejž ona s italskou vroucností opětovati bude.“

„Ah, která pak dívka by tobě odolala!“

Vladimír neuznal úsměšnou tuto poznámku za hodnu povšimnutí a pokračoval: „Skvostná myšlenka! V dnešní prokleté zimě bude ten ohnivý vlašský polibek největším dobrodiním. Víš-li co, příteli, učiníme sázku.“

„Že zůstane ta vlašská hubinka zbožným přáním.“

„Že se stane sladkým skutkem.“

„Ještě dnes?“

„Ještě dnes, zde. O cenu toho šperku!“

„Nešťastníče!“ pravím k příteli. „Snad jsi nepozbyl rozumu?“

Ale přítel má opět svou horečku. „Sázka platí. Ovšem bez úskoku a lsti!“

„Doufám, že nepochybuješ,“ odvětil Vladimír a vztýčil se v celé své rytířské velikosti.

Odešel s ujištěním, že se vrátí za čtvrt hodinky s Fiorellou a jejím strýcem.

Dostál slibu. Za čtvrt hodiny zdvihla se záclona naší arkýřové světničky a pod zdviženým ramenem Vladimírovým vklouzla k nám něžná dívčí postava, chvějící se zimou pod jakýms lehkým divadelním pláštíkem, jenž pokrýval zároveň hlavu a jejž spínala na prsou hebounká ruka, tvořící přes fialový nádech mrazu nejvkusnější sponu, jakou bylo lze sobě pomysliti.

Za ní vešel Vladimír a člověk, jenž byl vrozenou figurkou pro vlašské němé hry. Vešel s nahrbeným tělem, svislýma rukama a vztýčenou bradou. Hleděl na nás přes komické okuláry, vězící téměř na samé špičce jeho nosu, s přimhouřenýma očima, které se v příštím okamžiku na nás vyvalily v překvapující velikosti. Zdálo se, že je tvář jeho pouhým koženým povlakem, jejž může skládati v úplně libovolné záhyby, opatřeným třemi zářezy, jimiž se časem objevují skvělé černé oči a sněhobílé zuby. Živost jeho posuňků tvořila ostrou protivu k flegmatickému držení těla a vzorné mlčelivosti.

Vladimír představil nám příchozí jakožto Fiorellu a jejího strýce.

Když se dívka ze své šedé, posněžené obálky vyloupla, shledali jsme, že není okouzlující pouze z dálky, na provaze. Nestála ovšem před námi ve své hvězdnaté sukýnce, s růžovýma křídloma, ale i v tom obyčejném šatě, vyšňořeném ostatně jako oblek jejího komického průvodce s řízným vkusem jihu, vypadala roztomile. Plamenné růměnce, které byl mráz vykouzlil na její líci, zjemnily se sice v lehounký červánkový nádech, ale přes to zářila pleť její lahodně živou barvitostí jihu. Lehounká postava její, v níž se snoubila něžnost s pikantností, končila nožkou Cenerentoly.

Za malou chvíli seděli jsme svorně kolem stolu jako dávní známí.

Fiorella bavila se s naivní nenuceností, hrála vesele živýma, slunnýma očima a v čistém jejím obličeji obrážela se rozmanitá hnutí mysli jasně a přesně jako v křišťálovém zrcadle.

„Oj, my se cítíme všude doma, není-li pravda, strýče?“ zvolala.

Strýc potřásl hlavou a jako na důkaz jejích slov uchopil prsty spoustu makaronů, věnčících beefsteak právě přinesený, a pouštěl je po neapolsku s hůry do otevřených úst, rozšiřujících se do nekonečna.

Vladimír učinil z nahodilé zastávky v hostinci bohatou hostinu. Vzácná vína perlila se v číších. Fiorella plála. A my chladní, vážní seveřané roztáli jsme dechem kvetoucího jihu; žvastali jsme, žertovali, škádlili se jako děti.

Byla to vskutku chvíle nad míru příznivá, když

požádal náš don Juan zářící, rozpustile veselou Fiorellu o malé políbení.

„Váš strýc zajisté dovolí.“

„Ah, což ten!“ zasmála se Fiorella s rozpustilým pohledem na strýce, jehož brada se byla zaryla hluboko do hedbávného šátku a jenž představoval v tu chvíli drastickými posuňky spící tvář nevinnosti.

Ale najednou zasmušila se Fiorella, z oka jí vymizel čtveračivý lesk. Zašeptala změněným hlasem: „Musí-li to být, učiním vám po vůli, pane. Ale napřed musíte vyslechnouti krátkou historii.“

„Ah, třeba celou Iliadu.“

Fiorella přejela si dlaní čelo a vypravovala:

„Když jsem byla malá, pánové, neměla jsem ještě známost s napjatým lanem. Nosila jsem ovšem již tehdáž gázová křidélka na ramenou, ale byla to křidélka drobná, křídla andílků a motýlů, které jsem představovala. Měla jsem tehdáž ještě matku, která mne hladila a líbala od rána do večera.

Často když se v divadelní šatně strojívám ke svým větrným výletům, tane mi na mysli drahý její obraz. Vzpomínám si, s jakou péčí a láskou mne obláčela k večernímu představení. Celé hodiny zabývala se tím, jakoby strojila malou princeznu k první dvorní slavnosti. Obsypávala mne při tom sladkými jmény a sladšími ještě piškoty. A na konec stanula se mnou před zrcadlem a líbala mne v oči: „Můj andílku! můj andílku!“ Byl to asi andílek: černé kučery nad čelem, zlatá křidélka na ramenou a tváře nadité cukrovím — nebylo-li to směšné, pánové! Ale moje matka nebývala k smíchu naladěna. Častokráte ucítila jsem v takové chvíli

horkou krůpěj na čele a uslyšela vzdech: „Ubohé malé děvčátko!“

A když jsem byla ustrojena, zavinula mne celou jako drahý poklad do teplého vlněného šátku a nesla mne v loktech do divadla.

Jednou přinesla mne takto opět do dřevěného chrámu, jejž zbudovalo jedno město italské lehké naší Umění. Dávala se velkolepá féerie, již vypravil náš principál na jeviště s báječným přepychem andělů, ďáblů, oblakův a květů. Představení to utkvělo mi v paměti jako sen, nejkrásnější a zároveň nejhroznější sen mého života. Vzpomínám si na podrobnosti. Matka, požehnavši mne křížkem, zůstavila mne ve skupení několika amorků v popředí jeviště. Opona se zvolna vyhrnula. Objevily se nesčetné hlavy obecenstva jako šumný, hemživý, v před se valící mrak. Ohlédla jsem se. Čarovný pohled! Celá oblaka průsvitných třepetavých křídel, zlatem posetá skupení víl nad kalichy obrovských květů v pronikavé kouzelné jasnosti. Poznala jsem matku. Stála ve sboru padlých andělů, s rozpuštěnými černými vlasy, s velikýma chvějícíma se křídloma. Jako vždy upřeny byly na mne její veliké, smutné, láskyplné oči. Bouře pochvaly otřásla prostorami lehkého divadla. Prodloužila dobu našeho zakletí, v němž jsme představovati musily zkamenělou družinu z pohádky. Konečně minulo kouzlo: ruce vztažené klesly, hlavy skloněné se zdvihly, těla okřála volným pohybem. Poodstoupila jsem od svých družek a zahleděla jsem se v obecenstvo. Pojednou projel tímto zvláštní ruch. Jakoby jiskra elektrická mžikem byla z těla do těla proběhla, pozdvihly se rázem všechny hlavy a všechny ty nesčíslné po-

hledy soustředily se na jednom místě jeviště. Zdálo se mi, že splynuly v jediný pohled — pohled zděšení a hrůzy. Obrátila jsem oči směrem těch pohledů. Spatřila jsem — plamen, lehounký plamen, chytající se obruby gázového oblaku. Co dělo se v příštím okamžiku, nesnadno vypsati. Dupot nesčíslných chvátajících noh, hlomoz, jakoby se řítila celá stavba divadla, mračno, prchající mžikem od jeviště a srážející se v pozadí hlediště v chaotickou tmavou ječící hmotu a na jevišti šílený rej křídlatých postav, prchajících zděšeně všemi směry, plačící děti, řítící se kulisy, déšť papírových květů, poletující cáry průsvitných látek; křik a šum. Krátkou chvíli hleděla jsem jako ztrnulá, bez myšlenky do té vřavy. Náhle ucítila jsem na těle dvě chvějící se ruce, které mne střelhbitě pozdvihly a stiskly. Byly to ruce mé drahé matky. Pádila se mnou přes jeviště, a krátký ten výjev byl dojista úchvatnější, než jaký kdy před tím spatřilo ono hořící jeviště. Letěla přes rozmetenou slávu večera, svírajíc mne pevně v náručí, s hlavou skloněnou, s rozptýlenými vlasy, s vlajícíma velikýma křídloma. Nebylo to podobenství anděla padlého, byl to obraz anděla strážného, prodchnutý neskonalou láskou mateřskou. Pojednou oslnilo mne mocné světlo. Vzhlédla jsem: průsvitná křídla matčina proměnila se rázem v perutě plamenné, plápol obklopil její hlavu...

Nevím, co se dále dělo. Později dověděla jsem se jen, že byl plamen na jevišti sice uhašen, ale že si přece vyvolil několik nešťastných obětí mezi naším personálem.

K nim náležela též ubohá moje matka. Ležela v chudobném našem pokojíku pod střechou a umí-

rala. Ruka její spočívala, křečovitě se chvějíc, na mých kadeřích a v jejím oku střídalo se světlo vědomí s horečným plápolem.

Pohlížela ke dveřím, jakoby v netrpělivém očekávání. Časem zdvihla se, naslouchala bystře a šeptala, kladouc prst na suché rty: „Ticho, přichází!“

Naslouchala jsem; na schodech ani šustu.

„Přijde jistě,“ říkala pak matka přesvědčivým hlasem. „Přijde, Byl v divadle; viděl oheň. Ví všechno, co se stalo. Ví, že umírám v nouzi a že nemám nikoho, komu bych svěřila starost o tebe, než zavru oči. Budeš se mít dobře, Fiorello! Je bohat, nesmírně bohat. Vyrve tě z toho močálu, v němž jsem utonula. Jak mne miloval! Na kolenou žebral o první políbení. Byl to první polibek, kterýž jsem vtiskla na mužské rty!“

Tak čekala stále. Začala pochybovat. „Snad přece nepřijde!“

Poslední večer — hlas její seslábl, oči se zakalily, stín smrti prostíral se jižjiž po tváři — trhla ještě jednou uvadlým tělem a naslouchala.

„Nikoli, nepřijde! Nepřišel,“ zašeptala smutně. „Chtěla jsem ho spatřiti ještě jednou před smrtí a připomenouti si první ono políbení. Slyš, Fiorello, vím, že ti utkví tato chvíle v paměti. Pochopíš časem vše. Až tě muž lichotně požádá o políbení, vzpomeň si, že jsem čekala a že nepřišel. A vypravuj tomu, kdo tě požádá o polibek lásky, příběh můj a poslední můj večer, že jsem čekala a že — nepřišel.“

Nuže, pánové, s těmito slovy skonala má ubohá matka. Vidíte, že ctím poslední její vůli.“

Umlkla. Po tváři její kanula světlá krůpěj k chvějícím se rtům.

Byli jsme pohnuti. Vladimír zdvihl pouze její ručku a přitiskl ji lehce ke rtům, načež pošeptal příteli do ucha: „Vyhrál jsi."

Vyňal pak otevřené pouzdro se šperkem a podav je Fiorelle pravil: „Nyní jest na čase, abych vám zjevil účel, za jakým jsme se osmělili pozvati vás do svého kruhu. My tři rytíři smutné postavy zde podlehli jsme kouzlu vaší krásy a vašeho vzdušného umění. Přijmětež od nás blahosklonně malý důkaz našeho obdivu a skrovnou upomínku na dnešní večer."

Při pohledu na vzácný šperk rozjasnil se mžikem obličej Fiorellin a zraky její zasvítily dětinskou radostí. Za řeči Vladimírovy vznášely se již drobné prsty její nedočkavě nad zlatou čelenkou. Když dokončil, vrhly se střelhbitě na skvostný dar a vznesly jej vítězně nad hlavu.

Přiskočila k zrcadlu, vtiskla si čelenku do vlasů, otočila se před ním jako lupen vichřicí, tančila opět po pokoji a volala neustále: „Ach, jaká krása! Zlato a perly! Jaká záře! Pohleď jen, strýče! Ach, jak jsem krásná!"

Pojednou stanula před námi, jak stávala na hladkém provaze, s očima laškovnýma, s hlavinkou na zad vypjatou, nad níž se kmitaly perly zlatého náčelníku jako slzy radosti, a zvolala: „Ale teď dovolíte, pánové, abych vám za ten krásný dar každému dala po krásné hubince?!"

Tiché řemeslo.

(„Česká Včela“ 1878.

Škoda, že se nám nezachovala z pozůstalosti předků jedna kniha, kterou si představuji tlustou jako bibli, s fošnovými deskami v odrané kůži, s ohromnou rezavou sponou, s vypouklými okrasami hroznů a révových lupenů v rozích, s podezřele slepenými pergamenovými listy. A kdybyste ji otevřeli, vanul by vám z listů vstříc vonný dech starého, prastarého vína, zakletý na věčné časy mezi slizké ty desky a rezavou sponu.

Přeškoda tebe, mohutná kniho „perkmistra hor viničních“, rozmarná sestro bílé knihy svědomí a jiných ctihodných knih, jejichž desky nám zachovaly alespoň kusy ztraceného soukromého života našich dědů! Vidím tě, jak jsi ležela na dubovém, vyřezávaném pultě, a jak před tebou sedával vážný písař, s pérem rozskřípaným za uchem, v černém taláru s bledými skvrnami na prsou; vidím opatrného perkmistra s kadeří bílou jako mléko a s obličejem plamenně červeným jako kvetoucí gra-

nát; vidím strakatého biřice, trpícího bohužel nátkou; vidím rozvaděné strany, bujnou chasu vinařskou, jak líčí s živými posuňky klassické, bouřlivé výjevy staročeské krčmy. Čím dále, stává se líčení věrnější, pádí brk písařův vztekleji po hladké bláně — jsem přesvědčen, že by se našly v knize té zkráceniny, jež by ani nejsběhlejší náš archivář rozuzliti nedovedl — brunátní ohnivěji obličej perkmistrův a chytá se kolísavá postava biřicova zoufaleji obrovské halapartny...

Kam poděla se kniha i její písař? Kam poděli se perkmistr i strany? Kam zapadly ty krásné hory viniční, ty dlouhé, těsné ulice mezi věncovím révy a skvostnou ozdobou hroznů na opukaných zdech, kde v odpoledne sváteční dávný pražský šosák v zelené kukli, plášti fialovém, sukni skořicové, pravé nohavici žluté a levé do šediva klopýtával přes sáhodlouhé špičky svých červených střevíců!

Nyní klopýtá tu přes cihly a truhlíky vápna můj střízlivý zjev a hledá si byt o jednom pokoji s obsluhou a domovním klíčem.

Po delším hledání najal jsem pěkný pokojík s vyhlídkou na malebný Pankrác, v domě, na jehož průčelí klížili právě poslední římsu. Zcela podle přání. Ovívá mne svěží kouzlo novosti. Barvy na stěnách ještě neoschly a z podlahy vystupuje zdravá vůně borového lesa.

První večer. Kamna trochu čadí — nu, což? Zapálím františek. Tak! A nyní chutě k dílu.

Musím vám totiž zjeviti, že se chci státi Bret Hartem nebo řekněme Turgeněvem Královských Vinohradů. „Ach, tedy pouhé napodobení cizích vzorů!" oddechne si tu mnohý přítel naší literatury a

odloží s uspokojením tyto řádky. Ovšem, pouhá kopie. Nedbám hrubě o původnost.

Nastřádal jsem si již několik vinohradských figurek, s nimiž si prozatím jen tak ledabylo pohrávám, ale z nichž bohdá časem svým sestavím zcela slušné vinohradské povídky. Mám tu předně hostinského s krásnou šmelcovou čepičkou, s věčně čerstvým rapé, s řízným pivem a výbornou kuchyní, zkrátka hostinského, kterému lze vytknouti jen jediný nedostatek — nedostatek hostů. Častokráte sedáváme spolu sami dva v příjemně vytopené hostinské jizbě a mneme si čelo jako řecký hrdina před sfingou thebskou: Proč, proč že nemáme hostů? V kamnech hoří prales, se stěny pohlíží přívětivě Žižka s Prokopem, z brusu nové koule na kulečníku lákají k ťukání jako velikonoční vajíčka, panenská hra karet vyhlíží netrpělivě z pásky, podlaha posněžena je pilinami, ještě vonnými, jakoby je byla právě pila namlela ze syrého lesního kmene, stoly rozestaveny v pedantickém pořádku, ve slušné vzdálenosti od sebe k zamezení tlačenice, v oknech neprůhledné sklo k vůli stydlivým hostům, pepřenky, parátka — všechno. „Inu všechno!" potvrzuje hostinský zamženým basem. Je to věru jako v pohádce: síň, stůl, židlice, prostřeno pro třicet osob, jen sednout, jíst a pít — ale nikdo, nikdo nepřichází do zakletého zámku. Chodí lidé kolem, chodí, vidíme prchavé jejich silhouetty v neprůhledných oknech, ale žádný nevchází do vnitř, aby spatřil a okusil, co zde pro něho přichystáno. Zaslepeni pádí kolem jako Římané, jimž věnoval rozhorlený Horác jednu z těch krásných ód, které jsem bohužel do čista zapomněl. A hostinský sedí tu s kalným, mrou-

cím okem, bez hnutí jako socha, pod niž by se hodila slova: O vos omnes, qui transitis per viam, attendite et videte, si est dolor sicut dolor meus! Chtěl by přivítati, obsloužiti a pobaviti celý svět, ale roztažená jeho náruč zůstává prázdna, zoufale prázdna. „Tuším, že je ve Vinohradech tolik hostinců co domů!“ podotýkám na omluvu zaslepeného obecenstva. „Ba víc, pane! Víc!“ prohlašuje hostinský jízlivě. Stává se den ode dne trpčím, staroušek. Popírá všechno jako advokát. Pozbyl naprosto klénotu víry.

„Ba víc hostinců než domů,“ opakoval s úšklebkem sarkasmu. „Ale v tom to nevězí, pane. Projděte si některý večer ty hostince a chcete-li spatřiti hosta, podívejte se v posledním do zrcadla. Obecenstvo je takové. Považte, co tu inženýrů, doktorů, herců a jiného vzdělaného lidu, co tu svobodných, zdravých pánů, jaká by to byla společnost, jak by navzájem své náhledy brousili a stříbřili“ — (malé etymologické nedorozumění pana hostinského) — „a kterak tráví své večery, pane? Sedí doma!“ Posuněk a tón, s jakým vychrlil rozhořčený hostinský obě poslední slova, znázorňoval výtečně ono politování hodné nikoli sezení, ale mrtvé, olověné dřepění, blbé na bobku schoulení a očí do ohně třeštění ze dřeva vyřezaného australského bůžka. Nechci se vtírati do soukromých poměrů vinohradského obecenstva, ale myslím, že by se přece jen lidštěji chovati mělo k nešťastným svým hostinským. Vždyť si nemůžete ani předštaviti, jak hrozně působí na mysl pohostinnou ten horror vacui, jímž hostince své naplňujete. Myslím, že mozek mého hostinského nátlakem této hrůzy utrpí. Myslím, že si jednou po-

číhá na prchavou silhouettu některého z vás v neprůhledném okně — zařinčení dveří, chňap — a šílená jeho ruka mrští vámi na některou z nedočkavých židlic, připoutá vás sněhobílým ubrouskem a donutí vás s revolverem v hrsti, abyste pojedli výborný beefsteak s vejcem, vypili několik sklenic řízného piva a vykonali jus primae noctis na panenských kartách v napínavém mariáži.

Nu, dost! Druhá figurka z mé sbírky je divadelní zpěvačka. Petřín má prý své slavíky — Vinohrady mají své zpěvačky. V každém domě tráví alespoň jedna svůj závidění hodný, zpěvný, více méně mladý život. Obyčejně jsou bez engagementu, buď že si kladou příliš skvělé podmínky, neb že vůbec chtějí vyzpívati svůj život v soukromí a zníti jen volným dechem přírody jak harfa eolská. Ba, závidění hodný to život, jak jsem nahoře trefně podotkl. Celý ten život — veselé hopkování po pěti čárkách, z dur do mol, z cis do dis — což tomu rozumím! Na ulici zabzučí kolem vás arie z „Marty“ — toť ona! Na schodech leknete se trilku — toť ona! Kolik schodů, tolik trilků. Jako skřivánek vznášívá se trilkujíc k nebesům vysoko, vysoko, až kam dovolují závratné domy vinohradské. O čarovném vlivu takové zpěvné rusalky na dům a jeho obyvatele bylo by mnoho psáti. Ponechám si to pro vhodnější dobu. Podotýkám krátce, že proměňuje naše zpěvačka takový dům v ohromné varhany, v nichž bývají ostatní nájemníci jako píšťaly, kterými procházejí nebeské zvuky jejího hrdla a piana.

Mluví a píše se leccos o koncertech, které prý pořádají slavíci v různých končinách Prahy pro úzký

kruh nočních tuláků. K nám na Vinohrady přijďte, pánové. Takhle u večer, když pomerančový svit opřádá naše lešení, když klid svatvečera — nikoli tenhle náběh se nehodí. Inu, zkrátka, poseďte si večer chvíli v některém z našich pokojíků, s vyhlídkou do souvislých dvorů některého většího skupení domů — uslyšíte hudbu sfér nebeských. Tu s pavlače se ozve srdcejemný zpěv, tam vytryskne jásavý trilek z okna pod střechou, z dáli vpadne třetí... Soprany, alty, Beethoven, Verdi jásají a kvílí, vzdychají a zuří... Obyčejně najde se také některá poetická duše mužského pohlaví, která přimísí k tomu koncertu andělsky líbezné, přesladce zmíravé zvuky jistého nástroje hudebního, jenž se jmenuje, tuším, citera. Určitě vím, že je to prkénko jakés, že jsou na něm nataženy struny, a že by bylo dobře, kdyby jich tam nebylo.

Však shrábnu již své figurky do krabice. Dnes jedná se mi pouze o nějaký vhodný způsob, jímž bych se vám jako budoucí královský vinohradský Turgeněv představil. K ceremonii uvedení toho zvolil jsem mladou, hezkou dívku, asi patnáctiletou, se světlými copy, spoutanými dole růžovou pentlí, s lesklýma, modrýma očima a s obličejem, který se ještě neprobral z povšechné měkkosti a růžové mlhavosti k určitým, přesným obrysům panenské krásy. Pozoroval jsem ji dnes asi hodinu na dvoře, dílem s knihou v ruce pod mým oknem přecházející, dílem na skupení klad — klády tvoří nezbytnou stafáži vinohradské povídky — v rozmanitých nenucených posicích své neurčité vnady do jisté i s přísného stanoviska dovolené míry v příznivé světlo stavící. Mladá emancipovaná studentka. A přece kolem ní

cosi venkovského. Jakoby za ní krásný zelený les a osamotnělá pila —

Kýho ďasa! Co se mi plete ustavičně na mysl ta představa pily? Ach, začínám chápat. Pode mnou v podzemním bytu pracuje nějaký řemeslník pilkou nebo pilou. Tady, právě pod tímto bodem. Přičinlivost jeho zasluhuje uznání. Již drahnou chvíli naslouchám, pilující ruka neochabuje. Ba naopak. Zdá se, že jí přibývá řezáním sil i horlivosti. Přisám bůh, to není ruka lidská! Toť stroj nějaký, pracující s úžasnou, stále rostoucí rychlostí. Pilující zubatý pruh dlouží se ustavičně na obou koncích, táhlejší a táhlejší stává se fičivá jeho dráha, jíž letí bez konce jediným, stejným hvizdem. Jakoby nekonečný smyčec v bleskorychlém trhnutí letěl po chraptivých strunách. Hrozné!

Divno věru, jak umí duch lidský zveličovati každou maličkost, která se ho nepříjemně dotýká. Zabolí tě prst, a mysl tvá usedne naň jako kvočna na vejce a vysedí tam pekelné bolesti. Nevšímej si ho, a prst mlčí. Ta hudba podzemní není sice příjemná, ale takhle se pro ni rozčilovat nemusím. Třeba jen odvrátiti pozornost od ní a soustředìti myšlenky na předmětu, o němž chci psáti.

Třeba představit si velmi živě tu pěknou dívčinu na dvoře, jakoby stála před námi se svou učební knihou, a jako bychom ji mohli vzíti za lehce se odstiňující půvab brady, k podobnému braní přímo stvořené. Ale neučinili bychom tak. Máme před sebou již slečnu, vzdělávající se snad pro budoucí klobouk doktorský. Prozatím by se ten klobouk tvaru mně zcela neznámého divně asi hodil k té

lehce stranou nachýlené, v bohatém vlasu snící hlavince. —

Vida, pilu jsme úplně přemohli. Zdá se ostatně, že si zuby již nadobro ubrousila. Dole ticho. Ač bystřím sluch, neslyším ničeho. Přece něco. Jakoby děcko přešlapovalo ustavičně s nožičky na nožičku: ťap, ťap! Však při delším poslouchání zvětšují se dětské nožky v pořádné mužské nohy v notných juchtových botách s koňskými podkovami. Můj bože! Teď to již dopadá k zemi jako široká chodidla nějakého slona v příjemném střídání: tu jednou, tu dvěma do páru nebo přes kříž, tu třemi rychle za sebou, tu všemi čtyřmi nohami v dunivém rázu najednou. Ba, zdá se, že má ta podzemní nestvůra ještě více noh, ač lze-li tak nazvati stoupy, jimiž provádí svůj pekelný tanec.

S Bohem prozatím, krásná školačko! Musím počkati, až ukončí ten Behemot pode mnou svůj prostocvik. Jen ukončí-li? Co se tam dole vůbec děje? Nějaké řemeslo tam patrně kvete — ale jaké? Darmo velím dlouhé řadě mužů práce s kladivem a dlátem, s pilou a lisem, s hoblíkem a šídlem, aby defilovala přede mnou; žádný z nich nemůže být skladatelem té divoké podzemní muziky. Žádné z těch řemesel nemůže v sobě zahrnouti takovou báječnou rozmanitost původních zvuků.

Slyš, Behemot nechal cválu a přestává na tom, že deptá tvrdošijně do země oběma předníma nohami. Ale vedle toho začíná něco bzučet. Nemohu si zdroj toho zvuku představit jinak, než jako ohromnou mouchu, kroužící vířivě, vrážející do mé podlahy, klesající do hloubky a vznášející se opět až k mému uchu, letící do nekonečna s pronikavým,

žalostným bzukotem. Toť sám Belzebub, král pekelných much! Tak, a nyní začíná si pohvizdovati též pila a již řeže opět vesele, do nekonečna. A mezi tím jiné zvuky, jakoby ohromná břitva vrzavě sklouzala po hladkém řemenu, jakoby — —

Mám toho dost! Bůh ví, dost! S bohem na vždy, krásná studentko! S bohem, vinohradské povídky! Svítá paprslek naděje — snad si podzemní řemeslník v devět hodin nejdéle jako pořádný muž ulehne. Nuže počkám ještě. Ulehnu si zatím na postel. Ležím, ale jak! Pila projíždí právě mým tělem, mouchu mám v uchu, a Behemot dupá mi svou stoupou přímo do srdce. Vzhůru opět!

Lítám zoufale po pokoji. Zaplatil jsem čtvrt leta napřed. Budu se žalobou domáhati zrušení nájemného poměru. Nebudu šetřit kolků — vypíšu tu děsnou podzemní hudbu na patnácti arších!

Půl jedenácté. Dole píle zimničná. Jedenáct, na vlas jedenáct! Dolů! Dolů! Rozsekat tu dupající nestvůru, umačkat tu pekelnou mouchu! Vylít na bezesnou hlavu toho podzemního rušitele míru plnou nádobu svého hněvu.

Slétl jsem střemhlav po schodech. Stojím v temné chodbičce a prohlížím při blikavém světle lampičky dvéře. Zde to je. Tabulka na dveřích: Mírumil Tichý, tkadlec.

Tkadlec! Tedy tkadlec!

V tom vrzly osudné dvéře. Přede mnou stojí studioska ze dvorka a měří mne udiveně lesklýma, modrýma očima.

„Ach, pán s hora.“

„Odpusťte, slečno, hledám domovníka. Hodinky se mi zastavily. Musím časně z rána k jisté komisi."

„Na vlas jedenáct, pane!" praví dívčina úslužně.

„Díky, slečno."

Tedy tkadlec! Jediný dům ve Vinohradech, v němž nebydlí zpěvačka, vystavěn jest na tkalcovském stavu.

A tak jste se, ubohé Vinohrady, připravily o svého Bret Hartea, Turgeněva ... *)

---

*) Poznámka k opětnému otištění té práce v druhém vydání »Povídek, arabesek a humoresek.« r. 1888:

Od roku 1878, kdy jsem tuto črtu psal, vzrostly Královské Vinohrady úžasně a změnily se velice. Měl bych v ní nyní, při druhém vydání ledacos opraviti Ale nechávám ji beze změny, jako všechny ostatní práce této sbírky, které jsem napsal před 10—17 lety. Od těch dob změnil jsem se i já velice, stal jsem se jiným člověkem, v něčem snad horším, v něčem snad lepším. K čemu by měl jiný ten člověk přištipkovati na plodech názorů a pocitů, do nichž se již stěži dovede vpraviti!? Nikoli, nechť zůstanou, jaké jsou, i se všemi svými vadami. Jen k této poslední črtě chci přidati malou věcnou opravu.

Na začátku jejím lituji ve své archeologické nevědomosti, že se nám nezachovala kniha »perkmistra hor viničních«. Avšak loňský článek doktora Zikmunda Wintra »Z knih perkmistrových« poučil mne, že se takových knih zachovalo — dvacet šest! Arci bez fošnových desek v odrané kůži, o nichž jsem blouznil; neboť lidé, kteří měli knihy bývalého archivu hor viničních kamsi zanésti na zničenou, strhali s nich desky a prodali knihy v archivě pražském, desky pak odnesli židovi.

Jabloň.

(„Lumír“ 1878.)

V rejstříku stran dra. *** zastoupen je venkov dosti chudě. Na některých z venkovských jeho klientů nelze ostatně venkov ani poznati. Přichází na příklad pan Raubitschek, pan Abeles, pan Koretz a nepřináší s sebou nic venkovského mimo obrovskou, ohmatanou, propocenou tobolku s četnými přihrádkami, jež naplněny jsou dlužními úpisy a směnkami s mnohým nemotorným venkovským podpisem v kostrbatém švabachu. Kdyby tyto tahací harmoniky pana Raubitschka, pana Abelesa, pana Koretze hráti uměly, hrály by nepochybně mnohé pěkné kousky z českého kraje, při nichž by se posluchač spíše rozplakal, než rozesmál. Ale tito pánové přenechávají obyčejně úřednímu sluhovi některého venkovského města, aby němé kousky dotčených jejich harmonik ukončil krátkou veřejnou produkcí na starém, bručivém bubnu.

Jak jsem pravil — venkovských stran nemá dr. *** mnoho. Ale za to nalézá se mezi nimi jedna,

která představuje postavu z kraje v plné ryzosti. Domnívám se, že má každá městská advokátní kancelář alespoň jednu takovou ryze venkovskou figurku, která osvěžuje občas vánkem starosvětské prostoty dusný její vzduch, otrávený morovými výpary novověkých chorob společenských.

Myslím, že jsou pro samého advokáta podobné strany nutným duševním občerstvením. Odbyl dlouhou řadu městských klientů, protřelých, nedůvěřivých, točících se jako posedlé zvíře Goethova podobenství stále jen v pustém kruhu svých suchopárných záležitostí, ať hlava jeho jest plna číslic, zboží, směnek, pensí, domů a podobných věcí. V tom otvírají se opět dvéře a s uctivým: „Rač dáti Pánbůh dobré poledne!" vstupuje do přijímací komnaty hranatá postava, mačkající rozpačitě mezi rukama huňatou čepici. Bezděky vyjasňuje se tvář právníkova. „Pěkně vítám, pantáto! Sedněte si, sedněte! Pršelo u vás také? A co nám nesete?" A pantáta vypravuje po svém prostém, samorostlém způsobu, protkává řeč jadrnými průpověďmi, šermuje rukama. Advokát se usmívá. Baví ho sporný děj, mající za jeviště zelenou náves uprostřed doškových střech, porostlých mechem, nebo spousty šustících, zlatých klasů, zkrátka volný šírý kraj, po němž snad nebaží ze své pohodlné městské komnaty, ale k němuž časem rád zalétá v duchu z hromady zaprášených spisů a zákonníků. Baví ho naivní důvěra venkovského klienta v jeho — advokátovu — právnickou všemohoucnost a ďábelskou přímo zchytralost. Konečně spočívá i v němé ochotě, s jakou vyjímává takový venkovan před každou rozmluvou samoděk zálohu z rozedrané nějaké knížky nebo z cí-

pu kapesního šátku a s jakou platívá sebe delší palmární účty, milý jakýs půvab.

Vedle světlých těchto stránek mívá tento druh venkovských mandantů ovšem i některé stránky stinné. Neposledními z těchto jsou, že zapáchá obyčejně kožešinou a že sedá rád v zimě těsně vedle kamen kanceláře, kde se poznenáhla jako sněžák rozplývá ve špinavou vodu.

V případě, o němž mluvím, zapsána byla tato venkovská strana v rejstříku dra. *** pod skromným jménem Matěje Procházky. Zavítala poprvé do kanceláře as před třemi roky a dobyla si tu za krátko srdcí všech. Uvedla se sporem, jehož předmět sám se hodil spíše za stafáž selanky nebo za látku básně, než za punctum právní rozepře. Byla to jabloň. Jabloň, strom ten poetický, stejně rozkošný v době májové, kdy obletují tisíce bzučivých včel korunu jeho, vonným bělorůžným květem obalenou, i v podzim, kdy sklánějí se zelené jeho větve pod sladkým břemenem uzardělých jablek.

Věc měla se takto. Na mezi, jež dělila roli Procházkovu od pole Barbory Vrchcábové, stála osamělá jabloň, v jejímž stínu druhdy za doby žní nejednou majitelé obou sousedních pozemků svorně vedle sebe odpočívali. Ale jednou dala Vrchcábová tuto jabloň, valně již sestárlou, očesati — jak později vystřídané spisy sporné zjistily, vynesl jí tento čin neplnou ošatku přikyslých jablek — a několik dní na to podal na ni Matěj Procházka právním svým přítelem dvouarchovou žalobu pro rušení držby.

Od té doby přibylo k rozepři o jabloň množství jiných sporů mezi sousedem a sousedkou: pro mez, pro okap, pro zastavené okno, pro vyčnívající trám

a jiná nezákonná držení vi, clam, precario — ale jabloň udržovala se stále v popředí a stala se pro kancelář představou téměř nerozlučnou s osobností Matěje Procházky. „Nu, což jabloň?“ bývala první otázka písařů, kdykoli se s ním dávali blahosklonně do hovoru, a chef začínal každou species facti k novému sporu venkovského klienta s hrabivou sousedkou tím, že učinil tečku do prostřed archu se slovy: „Zde tedy stojí jábloň — a tuhle na pravo atd.“

Leckteré z těch pozdějších sporů byly již dávno šťastně neb nešťastně skončeny, ale rozepře o jabloň vlekla se bez konce dále jako barvitá tkanice z úst kejklířových. Nevím, co bylo příčinou nepřirozené této délky, přesmekla-li se snad rozepře s pevné půdy držení na kluzké zápasiště otázky vlastnické, zadržovala-li snad postup její nějaká probatio diabolica — nevím, nerozumím těm věcem. Ale jisté jest, že se Procházka dosud při každé návštěvě ptával: „A jak daleko jsme, prosím, s jabloní?“ — „Co nevidět bude průvodní řízení skončeno,“ odpovídal mu advokát. — „Ať to stojí co stojí — jen jí, pane doktore, nadělejte hodně útrat!“

Nebylo divu, že přál dobrý Procházka sousedce všeho zlého. Jsa bezdětným vdovcem a majitelem pěkného hospodářství byl by se mohl těšiti dokonalému štěstí vezdejšímu, kdyby mu nebyl určil závistivý osud právě Vrchcábovou za sousedku. Ta ztrpčovala mu opravdu život. Na třech stranách obmykal usedlost jeho majetek její, nikoli družným objetím sousedské lásky, ale jako lačný dravec, rozpřahující smrtonosnou náruč po své oběti. Hranice

majetku toho nebyly klidnou, mrtvou čarou, nýbrž jevily na všech stranách útočný dravý život: každý cíp jejich byl ostrým zubem, zatínajícím se do sousedního pozemku, každá mez vpíjela se do něho jako rameno polypa nesčetnými sesadly, a všechny mezníky jejich budily podezření, že rok od roku zvolna postupují a to nikoli jen o špendlíkovou hlavičku, jako zkamenělí pastýřové v pověstech lidu. Ba i to stavení sousedky Vrchcábové s pěknou hospodou, zdálo se, že se pozvolna roztahuje do dvorku Matěje Procházky, že naň den ode dne lakotněji svými několika okny mžourá, že se ten vikýř nahoře potměšile šklebí a nestoudné dýně nedočkavě přelézají přes plot do cizího jmění.

Nevím ovšem, kdo byl beránkem, kdo vlkem, nebyla-li snad dokonce vlkem obojí strana, ale jisté jest, že přijímala část kanceláře Procházkovo líčení situace s obojetným úsměvem. Úsměv ten nemizel ani, když se Procházka zaklínal, že ho dožene nepokojná sousedka na konec k tomu, aby prodal svůj statek a vystěhoval se někam na Rus neb do Ameriky, že má již těch soudů po krk, že je ta žena vtěleným ďáblem, že má předčasnou smrt nebožtíka svého muže na svědomí, a že by mohl vyprávěti o ní věci, až by posluchači vlasy hrůzou na hlavě vstávaly.

Rozepře stíhala mezi tím rozepři. Nedávno byl všetečný jeden trám, vyniklý o dobrou píď do vzdušného majetku Matěje Procházky, nálezem soudním šťastně nazpět do krovu Barbory Vrchcábové zatlačen a již konal zástupce Procházkův přípravy k nové žalobě pro rušení držby svévolným vytržením dvou tyčí z jistého plotu, začínaje species facti jak

obyčejně zavrtáním tečky do prostřed archu a slovy: „Zde tedy stojí jabloň —"

„Stála," opravil jej, jako již několikrát před tím, Matěj Procházka.

Musím totiž podotknouti, že se nedočkala nešťastná jabloň ani konce průvodního řízení. Za bouřlivé jedné noci sešla s povrchu zemského, roztříštěna a zapálena byvši bleskem, slavně a krásně jako zářivý meteór, což nemělo ovšem ani nejmenšího vlivu na další rozvoj sporu, který stoupal nevšímavě ku předu přes padlý, uhořelý její trup svým klidným, obřadným krokem. Pro něho stála dosud, zelenala se, kvetla, rodila přikyslá jablka — quod non est in actis, non est in mundo!

Několik dní po sepsání sporného děje stran plotu zavítal Procházka opět do kanceláře.

„Žaloba je již podána," oslovil jej právní přítel. „Postaral jste se o to, aby nebylo ničím hnuto?"

„Obě tyče leží, jak na zem dopadly."

„Dobrá. Jedná se o to, aby shledala komise při místním ohledání pokud možná neporušený obraz rušebního činu."

„Ale je v tom háček, pane doktore."

„Jaký háček?"

„Tím otvorem v plotě — víme — hrne se drůbež z jejího dvorku do mé zahrady a činí mi tam hrozné škody. Moje nebožka žena přávala drůbeži a já sám vídám s potěšením ošatku pěkných zlatých housátek nebo drobnou strakatinu, dovádějící kolem rozšafné kvočny. Ale Vrchcábová přesahuje i v té věci všechny meze. Její dvorek je učiněnou posadou na drůbež. Hemží se zrovna strakatým

mračnem kohoutů, slepic, kapounů, kachen, krůt a krocanů. A nechová je pro užitek nebo potěšení, nýbrž bůh ví jen proto, aby mne mučili od rána do večera svým kokrháním, kdákáním, pípáním a štěbetáním a lítali přes plot do mé zahrady a pustošili mi ji, až srdce bolí. Již před tím nestačil jsem odháněti tu strakatou spoustu a nyní, co scházejí ty dvě tyče v plotu, peleší se v mé zahradě jako doma. Ale učiním tomu konec. Koupím si — víme — dvojku a zastřelím, co plotem proběhne, kdyby to byl třeba nejkrásnější její krocan."

„Tím byste si hrubě neposloužil. Poradím vám jiný prostředek. Zajměte několik kusů její drůbeže v zástavu pro svou škodu. Jest to zvláštní druh zástavního práva, který vám zákon v tomto případě poskytuje."

Opět několik dní po této poradě přišel Procházka do kanceláře v patrném rozčilení.

„Nuže, zajal jste drůbež?" otázal se ho doktor.

„Zajal."

„A jaký byl výsledek?"

„Tenhle!" Procházka odhrnul si suché žluté vlasy s čela a pod nimi zjevila se krví podlitá prouha a několik slušných boulí.

„Tedy rvačka?"

„A jaká! Přišla si s čeledínem a děvečkou pro drůbež. Nadávala mi loupežníků, zlodějů, lotrů. Vydrala mi slepice mocí, a když jsem se za ní hnal do zahrady, popadla tam jednu z těch vylomených tyčí a udeřila mne do hlavy. Já jsem popadl druhou tyč, a byli bychom si je nepochybně o hlavu roztloukli, kdyby nebyli vstoupili mezi nás sousedé."

„Však ji naučíme způsobům. Vypravujte ještě jednou do podrobna celý sběh věcí. Podáme na ni hned zítra trestní udání pro přestupek proti bezpečnosti cti. Pojedete si sám k okresnímu soudu ke stání: dám vám zevrubnou instrukci, jak se tam máte chovati. Jel bych s vámi, ale nemohu pro jiné neodkladné záležitosti."

Po této rozmluvě neobjevil se Procházka v kanceláři tak dlouhý čas, že to bylo všem podivno. Minul týden, minuly dva, tři týdny, a kancelář pohřešovala již bolestně mezi svými všedními figurkami hranatou postavu bodrého venkovana. Mezi tím stala se věc tak dlouho kýžená: spor o jabloň ukončen byl rozsudkem úplně ve prospěch Matěje Procházky.

Když tento po drahné době poprvé opět do kanceláře vstoupil, zatřepal mu advokát vítězoslavně rozsudkem před očima.

„Vyhráno, příteli, vyhráno!"

Ale k nemalému úžasu vítězného advokáta zablesklo se pouze na okamžik oko Procházkovo a hned na to rozhostil se opět po tváři jeho výraz rozpačitosti, s nímž byl do kanceláře vstoupil.

„Což stojíte jako bez života? Co se vám stalo? Skončilo snad jednání při okresním soudě pro urážku na cti nepříznivě pro vás?"

„Neskončilo."

„Nu, což tedy? Přečtěte si přece ten skvostný rozsudek. Vrchcábová hrála asi při čtení jeho všemi barvami. Pohleďte jen na ohromné ty útraty, které vám musí zaplatit."

„Teď je už pozdě," zakoktal Procházka.

„Pozdě? Proč pozdě?" otázal se advokát udiven.

„Poněvadž jsme již na polovic svoji.“

„Vy — a Vrchcábová?“

„Včera spadli jsme ponejprv s kazatelny.“

„Není možné? Vy že si vezmete Vrchcábovou? Povězte mi, probůh, jak se to stalo?“

„Stalo se, stalo. Zvláštní ta historie začíná u okresního soudu při stání pro urážku na cti. Když nás předvolali do kanceláře, seděl pan soudce u svého stolku, zády k nám obrácen a psal. Snad ho ráčíte znáti, pane doktore?“

„Viděl jsem ho několikrát. Jeden z těch starých pánů soudců, kteří by posloužili sobě a stranám nejlépe, kdyby se odebrali na zasloužený odpočinek.“

„Ovšem, je to velmi starý pán. Hlavu má již jako mléko. Ale tvář jeho září posud zdravím. Seděl tedy zády k nám u stolu a psal. Za druhým stolem seděl písař s pérem v ruce a rovnal před sebou spisy. Chvíli jsme čekali mlčky. Pak začala Vrchcábová. Vytáhla všechna stavidla. Ale já umím bohudíky také mluvit. Jaktě živa neuslyšela tolik peprné pravdy, jako za tu krátkou chvíli. Pověděl jsem jí všechno, co mi tížilo srdce. Vyčetl jsem jí celý dlouhý rejstřík hříchů a vracel jsem jí každou urážku se štědrým přívažkem. Sápala se na mne, plakala, dupala nohama — zkrátka ztropili jsme povyk, že páni adjunkti z vedlejších pokojů dvéře otvírali a písař úzkostlivě na pana soudce pohlížel. Ale ten kýval jen hlavou, usmíval se a psal dále. Teprve, když jsem si pořádně ulehčil a Vrchcábová již samým křikem ochraptěla, zastrčil péro za ucho, vzal si šňupec a obrátil se k nám: ‚Nu, pověděli jste

si již všechno?' pravil. ‚Myslím, že bude teď nejlépe, abyste si podali ruce a šli domů. A nejlépe by bylo, abyste ve svornosti a lásce sousedské vůbec doma zůstávali a nám sem s podobnými věcmi neběhali. Tím věčným hašteřením neposloužíte ani své cti ani svému jmění.' "

„Takoví bývají ti staří páni," prohodil trpce advokát. „Měnívají nejraději soudnou stolici v kazatelnu. Nu, a jak se věc skončila? Zachoval jste se dle mého poučení?"

„Což jsem měl činiti?" odpověděl Procházka stísněným hlasem. „Pan soudce domlouval nám tak pěkně a při tom tak žertovně, že jsme si na konec bezděky, na polo se smíchem ruce podali."

„Tak! Vyřídil jste to pěkně!" zvolal advokát přecházeje prudce po pokoji. „Umíte-li tak dbáti mé rady, k čemu se o ni vůbec ucházíte? K čemu podáváte žaloby? K čemu byly všechny útraty? — Nu ovšem, zapomněl jsem, že jste nyní svoji. Snad vás pan soudce také hned oddal?"

„Ba na polo. Když jsme si podávali ruce, prohodil s úsměvem, že bychom si je měli podati na jiném místě a tím že by byly rázem všechny sporné ploty a mezníky mezi námi odstraněny. Beztoho že jsme pro sebe jako stvořeni. Na to jsme jeli domů, každý jinou cestou. Ale v neděli na to byl jsem v Mokříně na velké a pan kaplan kázal tam tak pěkně o sousedské shodě a lásce k bližnímu, slunce svítilo při tom vysokými okny tak vesele na pozlacenou kazatelnu, na obrazy a růže oltářů, na školáčky u mřížek a na shromážděnou obec, že mi při tom srdce opravdu roztálo. A když jsem se pak

ubíral polní pěšinou domů, když jsem se rozhlížel po zlatém božím požehnání, vlnícím se kolem do kola, když jsem pozoroval mušky a broučky, jak vesele se hemžili ve vzduchu a trávě, přišla mi bezděky na mysl rada starého pana soudce. A čím dále jsem kráčel, tím nalehavěji dorážela na mne myšlenka, že bych sňatkem s Vrchcábovou nejlépe odklidil ty věčné soudy a zjednal si svatý pokoj, po němž tak drahně toužím. Uvažoval jsem, že není škaredá, že rozumí hospodářství a že se naše usedlosti pěkně k sobě hodí. Tak jsem došel až před její hospodu. Zastavil jsem se tam zpocen a unaven a zadíval jsem se mimovolně na přívětivé stavení, po němž se pnou husté keře vinné až po střechu, na zahrádku s houští slunečnic před tím, na dvorek plný strakaté drůbeže. Bývalo to u mne také tak za nebožky ženy. V tom uviděl jsem ji právě před sebou, v otevřeném okně, zalévající květiny. Když jsem ji tak mimo nadání před sebou spatřil, sáhl jsem mimovolně na čepici a ona zvolala hned s přívětivým úsměvem: ‚Pozdrav bůh, sousede! Nevejdete na sklenici piva?‘ A já jsem vstoupil bezděčně do hospody — a — a —“

„Nu a proč ke mně přicházíte? Mám vám sepsati svatební smlouvu?“

„Stran té přijdeme sem některý den s mou nastávající. Ale dnes mám něco jiného na srdci.“

„Nuže, mluvte!“

„Uradili jsme se s ní již o některých věcech, týkajících se našeho budoucího společného majetku. Usedlost její sousedí — víme — na druhé straně s pozemky chalupníka Mareše. Je to chlap všemi

mastmi mazaný — víme — má tam klín máku mezi jejími pozemky a dělá jí — víme — pěšinu přes pole —“

Obličej právního přítele rozšířil se v upřímném smíchu.

„Zvolna, pantáto,“ pravil. „Musíme to sepsati pěkně po pořádku. Počkejte, ořízneme si na toho darebáka Mareše novou tužku. Tak! Zde tedy stojí — či stála jabloň a tuhle a t. d. —“

Jak se čítají verše.

(„Národní Listy“ 1880.)

Marlittová náleží k mým oblíbeným spisovatelkám. Již proto, že líčí tak ráda lásku mladičkých děvčat k mužům mého stáří. Žena rozumí dojista nejlépe srdci ženskému a proto nepokládám ono podivné lnutí ženského jara k mužské jeseni za pouhý výmysl spisovatelky, pachtící se po nových motivech — proto loudí se při čtení jejích románů do prsou mých sladká naděje, že snad i na podzimních vráskách mého čela kdys ještě zaplane omlazující políbení nějaké vtělené vesny...

Avšak nechci mluviti o sobě. Chci vám představiti dvě osoby, sedící před skromnou farou, zahalenou cudně v hustý zelený závoj planého vína, na březové pohovce u březového stolku, v malé zahradě, z níž viděti lze dvě malebné lesnaté stráně a mezi nimi úryvek vzdáleného českého Středohoří, jako vdechnutý tam hrbolatý pruh modravé páry.

Jedna z oněch osob je vytáhlý muž s vážnou přibledlou tváří, s rázným orličím nosem, na němž sedí zlatem okované třpytivé brejle, s černými vla-

sy i vousy, v nichž rozeznati lze při bedlivějším pohlednutí tu a tam již lehounký bílý zákmit příští zimy života. Avšak zima ta je posud ve slušné vzdálenosti — hádaliť byste mu čtyřicet a několik roků.

Vedle muže toho spatřujete dívku as šestnáctiletou, svěží a krásnou, v jasně zelených domácích šatech, které nesvědčí sice o náležitém studium žurnálu módního, ale přes to lepému tílku jejímu roztomile sluší. Když pozdvihne časem tvář, skloněnou nad nějaké šití, máš stejně milý dojem, jakoby se před tebou zdvihl ze stínu zelené traviny líbezný obličej jarního květu. Hlavinka její zdvihá se čím dále častěji a šilhá modrým očkem jaksi lstivě a málem posměšně po vážném pánu, který si střídavě čechrá vous na bradě a rovná brejle na orličím nose.

Sedí tak mlčky hodnou chvíli. Vůkol panuje milý blahý klid letního večera. Jen tichý bzukot hmyzu ozývá se u nohou jejich, jen ptáče zafrčí někdy nad hlavami jejich křidélkem, přelétajíc s větve na větev, jen daleké zahouknutí donáší se k nim slabě časem z lesa nebo polí. Ale toto hluboké sváteční ticho začíná muže s brejlemi patrně tísnit. Lehce zardělý jeho obličej jeví rozpaky, temný vous nabývá pod čechrající rukou divokých fantastických útvarů, a zrak jeho zalétá časem nepokojně k dívce, jakoby doufal, že ona rozetne tíživá pouta příšerného toho ticha. Ale dívka mlčí a kloní jen hlouběji krásnou hlavu.

Situace tato povstala následujícím způsobem. Profesor Ostrý užil pozvání svého přítele faráře a přijel k němu na prázdniny. Ztrávil na faře již čtrnácte dnů. Ráno vycházel s knihou pod paží do

lesa, při obědě zapřádal se s farářem v učený hovor, odpoledne brával se opět s knihou do lesa a dobu po večeři krátíval si opět ve společnosti farářově učenými rozmluvami. První proměnou v tomto příjemném střídání stala se právě situace, v které jej v zahrádce před farou nalézáme, a původem proměny té byla mladičká neť farářova, slečna Růžena.

Jak známo, jest každá dívka trochu koketou, třeba nevinnou. Hlavinky jejich spřádají stále, byť nevědomky, síť milosti a vinou jemná její vlákna kolem každého slušného zjevu mužského, který vynoří se na jejich obzoru. Tak i slečna Růžena. Vyrostla, jako lilie v cele klášterní, pod stálým dohledem vážného strýce a nábožné matky, která spravovala jeho domácnost, v zátiší fary, vzdálena téměř všeho styku se světem, a přece byla hlava její naplněna stejnými myšlenkami, jako hlavy dívek vyrostlých uprostřed románů a marných světských zábav. Profesor Ostrý nepřekročil dosud ono rozhraní života, za kterým přestává i muž bez prstenu snubního, jakým byl on, zajímati dívčí mysli a vážnost i chladná zdrženlivost jeho dráždily mladou nevinnou koketu jen tím více. Nekladla mu snad osidla lásky, ale usilovala o to, aby se neobíral jen strýcem farářem a svými knihami, ale také trochu její malou půvabnou osobičkou. Chovala poloneuvědomělou touhu po nějaké romantické episodě v jednotvárném životě farním, v níž by měl profesor úlohu dvorného rytíře a ona roli jeho dámy — třeba jen žertem. Tkala síť tu opatrně, ale vytrvale a dnes zadrhla první její vlákna kolem své oběti. Farář i sestra jeho odjeli do blízkého města a když se

Ostrý u večer z lesa vrátil, našel slečnu Růženu samotnu v zahradě u stolu, kde obyčejně s farářem večeříval. Pozdravil ji němým úklonem hlavy a přisedl k ní na březovou pohovku. Co se po drahnou chvíli na to dělo, vylíčil jsem vám stručně z předu.

Po drahné této chvíli sňal profesor brejle, otřel je velmi pečlivě, vstavil si je opatrně na orličí nos, odkašlal si a — mlčel znovu. Mlčel a vous měnil se pod rukou jeho v divoký černý chaos. Vždy častěji zalétaly oči jeho stranou k mlčící dívce, která k němu pošilhávala s výrazem téměř škodolibým. Posléze svezla se ruka jeho na ňadra, prodlela tam chvilku, oko zasvitlo pod brejlemi a ze rtů vyhrkla otázka: „Míváte zajisté časem dlouhou chvíli, slečno?"

Nenadálá tato otázka uvedla nyní zas Růženu do rozpaků. Zapýřila se a zakoktala: „Ovšem — někdy —"

„Chtěl jsem vám," pokračoval Ostrý váhavě, tahaje při tom z náprsní kapsy ozdobně vázanou knihu, „právě nabídnouti tento svazek veršů — od jednoho z předních našich poetů — —"

„Ah, díky!" zašeptala dívka a vztáhla po knize ruku. Pohledla při tom na profesora jen plaše, ale zpozorovala dobře plamenný ruměnec, který zbarvil v okamžiku tom rozpačitou jeho tvář.

V tom zahrčel před farou povoz a za krátko na to vstoupil farář do zahrady...

Když se Růžena několik hodin později ve své ložnici octla a skromný kahanec rozsvítila, sáhla spěšně za ňadra pro vypůjčenou knihu a otevřela ji s napjetím. Bylať již dříve zpozorovala, že vyčnívá ze zlaté ořízky její lepenková čítací známka a tušila,

že se za ní skrývá nějaké překvapení. Otevřela chvatně knihu na místě tom a zraky její padly na řádku, podtrženou silně červenou tužkou. Čtla:

> Jdi spat, má holubice čistá,
> a ve snu aspoň na hruď mou
> vlož blaha snítku zelenou!

Čtla tyto řádky několikráte za sebou, kniha vyklouzla jí z ruky a hlavou vířila bouřlivá směs myšlenek: Profesorovo konání zjevilo se jí ve světle docela novém, netušeném. Jeho rozpaky — plamenný ruměnec — chvějící se ruka — zapůjčení této knihy — tyto řádky, na něž ji vložkou i tužkou tak důrazně upozornil — ne, nebylo pochyby, že užil Ostrý básníka jen k tomu, aby jí vhodným jeho veršem objevil vlastní své city, které skrýval již delší čas pod škraboškou chladnosti a k jichž ústnímu projevení nedostávalo se mu odvahy. Ať přemítala jakkoli, vždy zůstával tento překvapující závěrek. A zvláštní to vyznání lásky naplnilo hruď její prudkým vlněním tajemných, neznámých dosud citů. Podoba Ostrého vznášela se před ní v novém čarovném světle, které plašilo vrásky i stíny z jeho tváří a objevovalo v ušlechtilých jeho tazích vděky, kterých tam posud nespatřila — brejle zmizely a pod vlnami temných kadeří upíraly se na ni černé jeho oči smutně a toužebně, jakoby k ní nad propastí kvílily o tu spasnou zelenou ratolest lásky... Jisto jest, že se neosvědčilo to poetické přání dobré noci a že dívka, zmítavši se po celou noc v bouři těchto citů a myšlenek, ráno z ložnice své vyšla s bledou lící a s hlubokým stínem pod zarudlýma očima.

U oběda byl profesor jaksi zamlklý. Pozorovala ho jen plachými pohledy; zdálo se jí, že shledává také ve tváři jeho známky probděné noci.

Když se u večer Ostrý z procházky vracel, setkal se s Růženou v zahradě. S uzardělou lící, se sklopeným zrakem podávala mu chvějící se rukou knihu.

„Ach, již jste ji přečtla?" otázal se zajíkavě.

Mlčky přikývla hlavou.

„A který verš se vám nejlépe líbil?" tázal se profesor dále.

„Naznačil jste jej sám," zašeptala dívčina a sklonila hlavu ještě hlouběji.

„Opravdu? Tenhle?" zvolal profesor s jiskřícím se zrakem a prst jeho spočinul v otevřené knize na podtrženém místě. „Opravdu? Mně líbí se také nejvíce a to pouze proto, že jsem v něm našel jediné správné a krásné supinum v celé knize. Hleďte, chci přes prázdniny sepsati pojednání o supinum v češtině a přečetl jsem již množství nových knih s tužkou v ruce, abych si podtrhl doklady. Ale takové ryzí a skvělé supinum, jako zde „jdi spat" — krátké a —, je v plodech nynějších básníků a spisovatelů vůbec bílým havranem. Tato líbezná jemná hrana na krásném drahokamu naší mluvy ubrousila se bezmála již úplně v hrubé řeči prostého lidu a hle! ani básníci, kteří by měli psáti jazykem vybroušeným do nejjemnějších odstínů jeho krásy, nemají pro ni většinou smyslu. Někteří vyhýbají se supinum opatrně jako čert kříži, jiní píšou je nesprávně a takováto skvělá výjimka je velice, velice vzácná."

Comtessa Božena.

(„Národni Listy“ 1880.)

Jsem demokrat tělem duší, jsem radikál, chcete-li — ale s kommunismem nemohu se spřátelit. Kdyby se totiž člověčenstvo o všechny své statky bratrsky rozdělilo, nepřipadla by as na hlavu comtessy Boženy ani jediná z těch perel, které tak luzně prosvítají zlatohnědým jejím vlasem. A toho bych opravdu litoval.

Pravda, že jsou i prosté polní květy krásny, ale stejně pravda jest, že se lidé vždy rádi kochati budou v pohledu na uměle zušlechtěnou krásu vzácných květin zahradních. Nuže, nechme si též vedle prostých krasavic v kartonových šatech ty hedbávem a sametem šustící hrdé a líbezné postavy, v nichž vypěstovaly výsadní poměry nejjemnější výkvěty ženské krásy. Ty vzdušné podoby, jejichž nožky jen z milosti se dotýkají země, jejichž ručky nezhrubly prací, jejichž duše nepoznaly starostí o všední chléb a dýchají toliko zlatý opar poesie — ty živé ideály poetů, jež mohou skutečně tílka svá odívati v zářivá roucha pohádky.

Jednou z nejkrásnějších mezi nimi je comtessa Božena. A vzácný tento květ vypučel na kmenu domácím, na rozložitém rodokmenu, jehož kořeny sáhají hluboko v slavnější minulost našeho národa a jehož větve nesou nejeden list s jasně zářícím jménem, které naplnilo hrdým leskem zároveň mnohý list naší historie. A byť se i splétaly s větvemi těmi některé cizokmenné výstřelky, které se staly žhavými metlami předkům našim, přece odpouštím comtesse Boženě aristokratickou pýchu, s jakou pohlíží na valnou řadu předků svých. Odpouštím jí také trochu té bigotnosti, která obestírá zjev její jakoby lehounkým stínem minulé tmavé a přece poetické noci středověké.

Vše to odpouštím jí pro čiré její češství. Chcete-li poznati všechen libozvuk a půvab, k jakému se čeština povznésti může, hleďte si zjednati příležitost, abyste ji slyšeli z milostných rtů comtessy Boženy: brillantový verš Vrchlického na rubínových těchto rtech je vrchol všeho skvostného, co vám čeština podati může. Přístup k ní nezamezují vám draci předsudku a cizáctví; jste-li vynikajícím českým učencem, básníkem, malířem, sochařem, hudebníkem — naleznete snadno cestu do sídla této krasavice. Spanilomyslný otec její, zasahující mocně v politické hnutí našeho národa, snaží se býti zároveň vynikajícím činitelem ve hnutí našem literárním, uměleckém a společenském. Každé prospěšné podniknutí v oborech těchto nalézá v něm štědrého příznivce a podporovatele; mladým nadaným umělcům je obětavým mecenášem; kdekoli se objeví nějaké znamenité dílo českého malíře, přihlašuje se za kupce jeho, výtvory českých sochařů zdobí jeho

palác a sady; v knihovně jeho neschází žádný cenný plod české literatury. V salonech jeho jest čeština panující řečí, všechno jeho úřadnictvo a služebnictvo jest české a česky vedou se všechny knihy a všechna korrespondence na statcích jeho.

Zkrátka, kdo z vás by sepsati chtěl román z českých vznešených kruhů, zjednej si přístup do tohoto paláce neb do letního sídla hraběcího, nádherného zámku v rozkošné české krajině, jehož původní starobylé jádro opravuje a zachovává se s vroucí pietou a jehož nové stavby provedeny jsou od vynikajícího českého stavitele s nákladem a vkusem opravdu znamenitým. Až tam spatříte comtessu Boženu, hrající úlohu Mařenky v Smetanově „Prodané nevěsvě“ na malém zámeckém divadle, kdež se bavívá někdy hraběcí rodina s okolní šlechtou ochotnickým hraním českých veseloher a operet, nebo až ji zahlednete v parku, snící ve stínu vzácného stromoví nad skvostně vázanou knihou nejnovějších českých veršů, naplní se zajisté oči vaše leskem obdivu a slzami radosti.

Dosti, dosti již toho nudného úvodu! — vpadáte mi netrpělivě do řeči. — Pověz raději, kde leží ten zámek, jak se zove ten neznámý hrabě se svou spanilou dcerou, jejichž jména by přece dle toho, co o nich vypravuješ, zajisté dávno s pýchou a vděčností pronášena byla po celé oblasti českého jazyka?

Ach, vážení čtenářové, ten zámek leží toliko v mé obraznosti a comtessa Božena jest pouze mým ideálem, jejž dosud marně hledám ve skutečnosti. Vznáší se před okem duše mé jako utkvělá čarokrásná vidina, po níž nadarmo pátrám okem tělesným. A přece nevzdávám se naděje, že ji konečně najdu.

Vždyť čítám tolik o šlechtě české, kterou i nepřátelské nám časopisectvo zlobně nazývá jen „der tschechische Adel"; vždyť slyším že tato šlechta věrně s námi jde „až do těch hrdel a statků", ba že stojí v popředí národního hnutí našeho; vždyť se dovídám, že tato naše česká šlechta vládne ohromnými statky a svým bohatstvím daleko předčí nad německou šlechtu v této zemi.

Ale divná věc! Nemohu tu českou šlechtu přes usilovné pátrání nikde nalézti. Přeptával jsem se mezi spisovateli — ti o ní nevědí ničeho. Obrátil jsem se na kruhy malířské — tam se mi přímo vysmáli. Nedbaje výsměchu, hledal jsem mezi nimi dále a konečně našel jsem jednoho mladého českého malíře, který se těší přízni několika šlechticů, ale bohužel jsou to šlechticové němečtí a malíř ten maluje výhradně — koně. Vyskytl se na výstavě znamenitý obraz českého malíře — číhal jsem celé hodiny u něho, abych konečně poznal tváří v tvář šlechtu českou. Ale o té ani vidu ani slechu, a dotyčný obraz, představující výjev z českých dějin, putoval daleko za hranice.

Nelitoval jsem namáhání a obešel redakce českých belletristických časopisů, abych vypátral českou šlechtu v seznamech jejich odběratelů. Ale výtěžek můj podoben byl nule, jako vejce vejci. Zašel jsem do českých knihkupectví, nevědí-li tam něčeho o české šlechtě. Knihkupci se domnívali, že si z nich tropím šašky, a jeden z nich, který vydává knihy ve skvostné salonní úpravě, byl by mne málem dal dopraviti do blázince.

Napadlo mi, že snad česká šlechta na zapřenou české knihy kupuje a české umění podporuje, tajíc

jinak své češství v nepřístupném nitru svých paláců a letohrádků. Jako špehoun plížil jsem se okolo panských sídel, podplácel portýry a zahradníky a navštěvoval hospůdky, kde si dávají časem lokajové a vrchnostenští kočí dostaveníčka. Ale marné bylo dvoření a koření, jímž jsem se vlichotil do toho uzavřeného kruhu červených vest a pohrdavě vypjatých brad: nedověděl jsem se o žádném aristokratickém salónu, kde by se rozléhal český hovor, o žádné šlechtičně, která by čítala české básně, a když jsem vyzvídal, nedávají-li se snad v domácnosti některého panstva soukromá divadelní představení v jazyku českém, vzbudil dotaz můj u lokajského stolu dokonce výbuch nevázané veselosti.

Nyní sedím na holičkách. Pro bůh, kde je česká šlechta? Kde vězí? Kde se tají? Neví o ní snad někdo z laskavých čtenářů? Či jest celá ta šlechta pouhým přeludem obraznosti, jako má comtessa Božena?

Ještě hýčkám v prsou jednu naději. Za večera opouštívám svůj skromný byt na Ovocném trhu a brávám se kolem německého divadla, před nímž stávají valné řady skvostných povozů se šlechtickými znaky na dvířkách, s premovanými kočími a lokaji na kozlíku. Koně vzácných plemen ve skvostném náčiní vzpínají bujně krásné hlavy a hrabou nedočkavě kopytem, kola rachotí — na stupátkách obevují se stepilé ženské postavy aristokraticky jemných obličejů — šustot hedbávných šatů — blýskot drahocenných skvostů — sladké německé zvuky...

Ubírávám se dále ulicemi až k dostavěné budově velikého národního divadla. S pýchou pohlížím na ten velkolepý kamenný kolos, na ty kamenné Musy,

jejichž ladné obrysy se tam nahoře koupají v stříbrných paprscích měsíce, na ten imposantní, nádherně ozdobený vstup — a v duši mou vkrádá se blažený sen. Vidím spoustu skvostných povozů, tísnících se u nádherného toho vchodu, a z jednoho z nich sechvívá se půvabná nožka na mramorový stupeň, na té nožce sylfidy vznáší se milostná dívčí podoba, něžný obličej usmívá se nad sněžným pýřím, věnčícím obrubu zlatotkaného vějíře, a pod lehounkým mušelínem vlní se zlatohnědý vlas — comtessy Boženy . . .

V blahém tomto snění obcházím vždy velkolepou budovu až k osvětlenému prozatímnímu divadélku vzadu, před nímž stává obligátní jedna drožka, bídná, sešlá, skrčená, s klejícím neb klímajícím na kozlíku vozkou v ošumělém oděvu a s krotkým, útlobokým koníkem, který budí hlubokou soustrast každého mimojdoucího.

Mr. Plumpudding v Praze.

(„Národní Listy“ 1880.)

Nevím, jakou náhodou jsem zabloudil do skvostné jídelny jednoho z předních našich hôtelů. Usadil jsem se skromně ke stolu blízko dveří a vzal do ruky objemný jídelní lístek. Se slabým zákmitem naděje obrátil jsem jej na rub — ale rub ten byl prázdný, zoufale prázdný. Dal jsem se tedy s utlumeným povzdechem do zpytování německé jeho líce. Ze studia toho vyrušil mne blížící se šumný ruch, a pozdvihnuv nesměle oči, spatřil jsem před sebou sklepníka, podobajícího se v pokorném a napnutém naklonění své štíhlé, elegantně černé postavy velikému živému otazníku. Za ním pak nahýbalo se ke mně několik jiných takových otazníků rozličné velikosti. Tento několikeronásobný důtklivý dotaz uvedl mne v rozpaky, že mi vyhrkla ze rtů bezděčná otázka, nejsou-li vídeňské řízky?

Sotva mi česká slova tato vyklouzla, ulekl jsem se sám jejich zvuku na tomto místě. Na otazníky přede mnou pak působilo mé oslovení jako čarodějná formule. Skloněné části jejich těl se rázem vzpřímily a v příštím okamžiku stálo přede mnou

několik kolmých vykřičníků udivení. Ale jen právě okamžik. Když jsem oči studem sklopené opět pozdvihl, trčel tu již jen jeden, nejméně elegantní z vykřičníků těch; ostatní zmizely jako nějakým kouzlem.

Exemplář přede mnou pozůstalý vzpřímil se tak, že tvořil s přímkou podlahy bezmála tupý úhel. Shlížel na mne s hůry úzkou skulinou přimhouřených rezavých řas a kolem rtů jeho pohrával jemný ironický úsměv. Za to však ustoupila přehnaná jeho úslužnost jakési prostomilé nenucenosti. Pozdvihnuv kosmo bradu, tahal se zvolna za svůj dlouhý, světlý kotelet, jakoby jej natáhnouti chtěl do nekonečné dálky; pak opakoval tuto manipulaci na koteletu druhém a konečně prohodil suše, s aristokraticky nečeským přízvukem: „S citrónem?“

„Ano s citrónem,“ opáčil jsem a prsa moje dmula se radostí a pýchou. Rozumí česky! Ba, odpovídá česky!

V tom zabloudil zrak můj k vedlejšímu stolu. Seděl tam malý, ale tlustý člověk v kostkovaném oděvu, s hladce oholeným tučným obličejem, s řídkým vousem pod širokými dásněmi a dvojatou bradou, která zapadala mezi ostré cípy stojatého límce. Veliké modré oči toho člověka upřeny byly právě na mne. Odvrátil jsem svoje, ale po chvilce přivábeny byly k němu poznovu mocí, jakou mívá ostře pozorující pohled na pozorovaného. Věru, to již přesahovalo všechny meze slušnosti! Člověk ten věnoval mi pozornost přímo nestydatou; takovým upřeným, zpytavým pohledem smí pohlížeti jen malíř na člověka, jehož podobiznu maluje, nebo navštěvovatel dryáčnické boudy na vystaveného Eskymáka.

Vrhl jsem konečně na drzého pozorovatele pohled plný spravedlivé nevole.

Pochopil patrně význam toho pohledu. Povstal a popošed s lehkou úklonou ke stolu mému, pravil špatnou němčinou: „Dovolte, pane, abych se vám představil. Jonathan Plumpudding, soukromník z Blackburnu, hrabství Lancashire v Anglii.“

Uklonil jsem se lehce, avšak můj obličej zachoval výraz chladné zdrženlivosti. Co uvedl, bylo sice polehčující okolností; leč ani Angličanu nemůže být všechno dovoleno.

Ale Mr. Plumpudding přisedl bez okolků ke mně a pokračoval: „Divil jste se asi zvědavosti, s jakou jsem vás pozoroval. Uznávám za svou povinnost, abych vám podal vysvětlení. Dle slov, která jste právě ku sklepníkovi pronesl, domnívám se, že jste Čech —“

„Nemýlíte se, pane.“

„Skutečný, opravdový Čech?“

„Ovšem, pane. Což je pro vás Čech snad nějakou podivuhodnou zvláštností?“

„Tedy opravdu Čech! První Čech, kterého vidím tváří v tvář, kterému mohu stisknouti ruku! Konečně tedy nalézám, co jsem po dva dny nadarmo v tomto městě hledal.“

„Jak že? Dva dny že jste již v Praze a teprve nyní že vidíte prvního Čecha? Ne, to není možné, pane, to není naprosto možné.“

‚A přece jest to pravda. Hleďte, seznámil jsem se ve své vlasti s mladým slavofilem, který tvrdil oproti mínění nás ostatních, že nejsou Čechy veskrze německé, nýbrž že tvoří valnou většinu obyvatelstva jejich zvláštní národ, který mluví svou zvláštní českou řečí, ba má i svou zvláštní, dosti vyvinutou literaturu. Umínil jsem si následkem toho, že o své příští cestě pevninou také Čechy na-

vštívím a o pravdivosti neb nepravdivosti onoho tvrzení se přesvědčím. Odbočil jsem tedy z Drážďan do Prahy. Zvědavě pozoroval jsem cestou ostatní pasažéry, napnutě naslouchal jsem hovoru jejich — nadarmo. Po celou cestu až do Prahy slyšel jsem hovor německý a francouzský — avšak ani jediného českého slova.“

„Dovolte — kterou třídou jste jel?“

„Druhou. V první nejezdím ze zásady. — Několik málo stanic před Prahou přistoupil starý pán s mladou, sličnou dámou. Typus krasavice té zdál se mi tak neněmecký, tak výrazně slovanský, že jsem ji najisto pokládal za pravnučku Libušinu. Onen slavofil ve vlasti mé přiučil mne některým českým frázím. Skrovné této známosti použil jsem k tomu, abych oslovil po česku domnělou Češku. Ale jediný výsledek mého pokusu byl, že jsem se znova přesvědčil, jak roztomile sluší výraz pohrdání krásným modrým očím a kyprým malinovým rtům. A také ostatní spolucestující pohlíželi na mne s udivením, s pohrdáním, s ironickým úsměškem, jako bych se byl dopustil hrubého porušení dobrého tónu. Přes to odvážil jsem se ještě s jednou ze svých českých floskulí na konduktéra. Ale i ten pohledl na mne udiveně a hned na to s výrazem, jakoby pokládal moje oslovení za nevčasný žert. Chránil jsem se nadále blýskati svou skromnou zásobou češtiny. Milý slavofile — mluvil jsem k sobě v duchu — to je tedy ten tvůj literárně vyvinutý český jazyk, který budí opovržení i nejnižšího železničního zřízence?!“

„Oho,“ namítl jsem rozhodně, „tak hluboko jsme ve skutečnosti neklesli. Věc má se prostě tak, že se nalézá správa našich drah většinou v německých

rukách a že u nás jezdívají druhou třídou — — nejvíce jen cizinci.“

„Musím vám ovšem věřiti. Jsem sám cizincem a neznám vaše národní poměry. Ale v Praze — pane! V Praze! Vystoupil jsem na nádraží, — železniční nosič oslovil mne německy, portýr mluvil německy, oznámení hôtelů v návěštní skřínce byla pouze německá. Dojel jsem do hôtelu — portýr mne přivítal německy, píšťaly sklepnických varhan od nejvyššího vrchního sklepníka až po nejmenšího piccolo vydávaly jen zvuky německé, všechno služebnictvo hovořilo německy, žádný host nepromluvil slova českého. K table d'hôte shromáždilo se množství lidí rozličného stavu, věku i pohlaví, mluvilo se německy, francouzsky, anglicky, vlasky, zkrátka všemi možnými jazyky — jen český nebyl mezi nimi. Zašel jsem do nejbližší nádherné kavárny — i zde vítali mne sklepníci německy, i zde ozýval se odevšad německý hovor. Vešel jsem do několika elegantních skladů — majitelé jich, prodavači, knihvedoucí oslovovali mne německy a také kupující obecenstvo, ač shromážděno bylo někde množství dam, činilo dotazy a nabídky své pouze německy. Najal jsem si průvodčího cizinců a projel jsem se s ním hlavními ulicemi — upozorňoval mne v německé řeči na rozličné památnosti, okázal mi německé kasino, německé gymnasium v nádherném paláci, německý čtenářský spolek, německou universitu s pestrými burši v průjezdě, německé divadlo, německý . . .“

„Ale vždyť vám snad také okázal naše národní divadlo?“

„Okázal mi velkolepou budovu, kde prý bude sídliti příští jaro česká dramatická musa, a za touto

budovou dům, kde prý sídlí nyní. Ale seznal jsem, že je — jako všichni průvodčí cizinců — ošemetným lhářem. Chtěl jsem řečený dům prohlédnouti také uvnitř. Namítal, že se tam odbývá právě zkouška. Stál jsem na svém.

Uslyším alespoň konečně česky! Vstoupili jsme a na jevišti spatřil jsem skutečné herce a herečky, bavící se volně před začetím zkoušky. Tamhle prý je skupení nejpřednějších herecek — naslouchám okamžik a poznávám, že se tyto domnělé české herečky baví hlasitě — po německu! Rozhořčen vyšel jsem z divadla a propustil hned lživého průvodce. Pak jsem učinil ještě několik pokusů na vlastní vrub. Vnikl jsem v samu domácí svatyni několika měšťanů pod záminkou, že si prohlédnouti hodlám byt venku k pronajmutí ohlášený. Na dveřích četl jsem jména ryze slovanská, ale uvnitř odložil domácí pán německé noviny, domácí paní přivítala mne německy, slečny dcery zpívaly u piana německou píseň, vyšívaly do ozdobných tkanin německé průpovídky, probíraly se v německých zábavných časopisech... Ba jednoho mladého universitního profesora, kerýž tuto svou hodnost v navštívence na svých dveřích česky vytisknouti dal, přistihl jsem při sepisování německé knihy..."

„Vše to nedokazuje ničeho," pravil jsem téměř podrážděn. „Stalo se jedině zvláštní nešťastnou náhodou, že jste narazil na samý německý hovor. Čechy a Praha, srdce jejich, jsou převážnou většinou české. Vedeme s němectvem boj na nůž. Svěřte se mému vedení a přesvědčím vás za krátko, že je Praha česká. Ovšem nesměli bychom se obmeziti na hlavní třídu; vnikli bychom do vedlejších ulic, do odlehlejších částí. Tam našel byste v jedné po-

boční ulici českou besedu uměleckou, v jiné český čtenářský spolek, v zakryté jedné uličce veliký dům české měšťanské besedy, na obrubě města českou tělocvičnu, v odlehlých zákoutích velkolepé české budovy školské... Netrváte-li právě na bezvadné eleganci, zavedu vás do množství hostinců a kaváren, které jsou navštěvovány pouze Čechy. Ovšem mluví se tam také dosti německy — ale příčinou toho bývá obyčejně některý skutečný Němec neb neuvědomělý Čech, k vůli němuž užívá ostatní společnost druhého jazyka zemského. Pravda jest, že bohaté české rodiny mluví nejraději německy, čítají téměř výhradně jen německé časopisy a knihy, navštěvují německé divadlo, staví na odiv německé vychování, některé v bláhové domněnce, že toho žádá noblessa, jiné jaksi z mody, z pošetilé mody — ale měl byste viděti hlavy českých těchto rodin, s jakou uvědomělostí hlasují o volbách pro českého kandidáta! Naši učenci vydávají ovšem s části vynikající spisy své v němčině, ale jen proto, aby rozšířili i za zahranicemi slávu jména českého — —"

„Děkuji vám vřele za ochotu, s kterou mi průvod svůj nabízíte," pravil Mr. Plumpudding, povstávaje. „Ale odpustíte, že nabídnutí toho nepoužiju. Není mi sice ničeho po vašich poměrech, ale přes to obávám se, že by mi kypěla žluč při každém kroku. Na pohled nezdám se popudlivým, ale na podobnou pošetilost nemohu přece patřiti s klidnou myslí. Jste-li opravdu v boji na nůž s němectvem, pak bojujete — promiňte mi výraz ten — obráceným nožem: střenkou dorážíte na nepřítele a ostřím rozdíráte vlastní svoje prsa... S bohem, pane! Konečně přináší vám přece sklepník objednaný řízek."

OBSAH.